

.....
89.825

OSZK

Harsányi

Ecce Homo

I

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARSANYI ZSOLT

OSZK

Ciszárdi Széchenyi Könyvtár

ECCE HOMO

MUNKÁCSY MIHÁLY ÉLETÉNEK REGÉNYE

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARSÁNYI ZSOLT

ECCE HOMO

MUNKÁCSY MIHÁLY ÉLETÉNEK REGÉNYE

OSZK

ELSŐ KÖTET

Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK KIADÁS

25823

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT

KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.

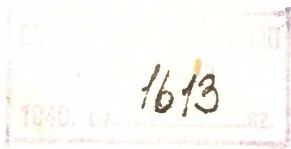

Copyright by Singer és Wolfner Rt. Budapest, 1939.

Országos Széchényi Könyvtár

89825

Gróf Batthyány Gyulának

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

Mikor közel látta a kis erdőt, megint nekieredt a szaladásnak. Az első fák közül visszapillantott, hogy nem jön-e utána valaki. De a világ nyilván nem sokat törődött a szökevény gyerekekkel. Szénás-szekér baktatott távolabb az országúton, szórványos emberek jöttek-mentek, de rá nem vetett ügyet senki.

Visszafordult és dobogó szívvel ment beljebb. Roppant bátornak érezte magát, hogy ide mert jönni, hiszen a cselédek ezzel a kis erdővel ijesztgették őt és testvéreit: ebben a kis erdőben laknak a betyárok. Akik közé fel akar csapni. Vakmerően nézett körül a fák között és hallgatódzott: merre vannak hát? Mikor hazulról elfutott, hogy világgá menjen, úgy képzelte, hogy mihelyt belép a fák közé, mindjárt eléje bukkannak a félelmes, marcona alakok, kékingesen, szűrösen, kezökben puskával, ő pedig azonnal felkínálkozik nekik, hiszen ha gyerek is, valamelyes hasznát azért vehetik. S ha megkérdik tőle, mi vitte erre a lépésre, ő csak keserű némasággal von majd egyet a vállán és legyint a kezével. De a betyárok nem voltak sehol, s ő valami zavarosat érzett, ami csalódásból és megkönnyebbülésből rakódott össze. Mély csend volt itt a kis erdőben, csak egy madár csipogott nem messze a bokrok közt. A hunyorgó őszi napfény learanylott a lombnyílásokon, a földön már vastagon feküdt a lehullott sárga és piros falevelek nyers szagot lehellő rétege. A betyárok sehol. Most hát mi lesz?

Miska leült a földre. A kemény elszántság még dolgozott benne, szája sarkát dacosan leszegte, kezét ökolbe szorította. Csökönyösen ragaszkodott ahhoz az elhatározásához, hogy otthagyja egész eddigi életét otthonostul, családostul és nekivág a világnak. De ahogy arcát színésziesen hozzákeményítette ehhez az életreszóló szándékhoz, mindjárt fel is sziszszent fájdalmában. Szája mellett erősen megsajgott a friss seb, amelyet ma reggel szerzett, s amelynek bő vérzése csak nemrég állott el. Óvatosan odanyúlt tapogató ujjakkal a sebhez és arckifejezése egyszerre tűnődővé változott.

Úgy volt az, hogy mindig valami ellenállhatatlan vágyódás vonzotta apja szobájába, pedig elég-szer megtiltották mind az öt gyereknek, hogy oda bemászkaljanak. De a kísértést lehetetlen volt legyőzni. A csodálatos tárgyak nagy sokasága vonzotta oda: a könyvek, a képek, a pipák, régi fegyverek, írószerszámok, mindenfélék. Volt ott például egy tajtékpipa, amelynek színe is, alakja is gyönyörűséges izgalmat keltett benne. A nyaka még sárga volt ennek a pipának, de lefelé aztán pirosodni kezdett, mígnem egészen a kiszívott feketébe ment át az árnyalat. Ilyen bámulatos szép szín nem volt sehol másutt a világon, hosszú ideig tudta álmélkodva nézegetni. Az alakjában is volt valami megmagyarázhatatlanul gyönyörű: az a gömbölyded, édesen rajzolt kövérkés formája valósággal elragadta. Úgy szerette ezt a pipát, hogy napközben gyakran behúnyta a szemét és a gyönyörűséges tárgyat leírhatatlan színével és idomával maga elé képzelte. Aztán ott volt még a kép is, ami annyira vonzotta. A szekrény mellett lógott a kép, jó magasan. Lovagot ábrázolt. Hajdani fegyveres lovag volt, táncoló paripa hátán ült és vértzetet hordott. Hónapokon át járkált be ehhez a képhez, megállt alatta és szemét meresztve nézegette, de a vértzet apró részleteit s

a lovag arcát nem tudta jól kivenni. Egyszer már felmászott az asztal tetejére, hogy onnan talán többet fog látni. De az asztal mélyen bent volt a szobában s ő magasabbra került ugyan, mégis messzebbre. Ma reggel aztán, éppen mielőtt iskolába kellett volna mennie, elhatározta, hogy mindenáron megnézi közletről a lovagot. A karosszék ülésére feltett egy nádszékot, az egészet odatolta a kép alá, felmászott a karosszékre, arról a nádszékra és vad örömmel nyúlt a képért, hogy leakassza, mert el tudta érni. Már fogta a képet, mikor a nádszék megbillent, szörnyű ropogás, zuhanás, felfordulás következett s a berohanó háznép ott találta őt a földön az összetört képpel együtt. Az üvegcserepek mélyen meghasították a szája sarkát. Csak úgy ömlött belőle a vér. Apja a ház másik végéből került elé. Azonnal megverte alaposan.

Ez történt reggel. Iskolába persze nem ment, mert a vérzés csak nehezen állt el. Nagyon fájt is a seb. De szép lassan megvigasztalódott és már elég jókedvűen játszott öccsével, a kis Gyulával, mikor iskolából hazajött két bátyja: Emil és Aurél. Azok hamar megtudták, mi történt és vigyorogva elkezdtek csúfolni. Nagyobbak voltak nála és erősebbek, tehetetlenül le kellett nyelnie a szégyent. És ebéd után történt a borzasztó dolog, amely miatt most világgá ment. Ugyanis a kert végében egy csiga mellett guggolva bámulta a különös állatot, mikor eszébe jutottak a ceruzák. Apja ceruzái. Azok ott voltak egy favályuban az íróasztalon, a kalamáris mellett. Volt ott mindenféle ceruza, apró végek is voltak és szép hosszú újak, a feketék mellett színes is akadt, sőt volt egy, amelyik az egyik végén kékkel írt, a másik végén pirossal. Ott a csiga mellett guggolva hirtelen heves és forró vágy fogta el a ceruza után. Legalább egyetlenegyszer kézbe fogni, ha már elvenni nem szabad.

— Ha még egyszer bemegy a szobámba, rettenetesen megverlek!

Ez a ma reggeli mondat ötlött fel benne rögtön, mikor véghetetlen sóvárgással gondolt a ceruzára. Az arca belepirult a lelki küzdelembe s a szíve dobogni kezdett tőle. Mint az álomjáró ment befelé a házba. Apja szobája elé érve, nem látott ott senkit. Még habozott egy kicsit, de aztán érezte, hogy hiába küzködik vágya ellen. Megadta magát. Beosont apja szobájába és odasietett az íróasztalhoz. Az volt a gondolata, hogy kilopja egy pár percre a ceruzát, elbújik vele valahol, fészerben vagy kert végében, egy kicsit fogdossa, nézegeti, vonalakat húz vele, aztán visszalopja. Nincsen ebben semmi rossz és senkisémet fogja megtudni. Gyorsan akarta csinálni: hirtelen kikapni a vályuból a ceruzát és már futni is vele lábujjhegyen kifelé. Oda is kapott, de ezzel a mozdulattal feldöntötte a kalamáriskát.

Egész testén dermedt hideg szaladt keresztül. A zöld posztón ott volt a fekete tócsa. Lassan, kegyetlen nyugalommal kezdett terjedni, mint a megállíthatatlan végzet. Ő csak nézte, nézte mereven; valami csodát várt, hogy az idő visszaugrik egy percet és elülről kezdődik az egész, hogy jobban vigyázhasson. De a csoda nem történt meg, a nagy fekete pecsét a valóság gyűlöletes göggyével terjengett a zöld posztón. Akkor ő hirtelen sarkon fordult, kijött a szobából, az udvaron rohanni kezdett, usgyé, ki a kapun, neki az országútnak. Nincs más választás, mint meghalni, vagy megkeresni a kis erdőben a betyárokat és felcsapni közéjük.

Most hát ő itt van, de a betyárok nincsenek. Mi lesz most? Mindegy. Elmegy világgá, hetedhét-határba. Haza már nem megy soha, soha többé. Majd nekivág az erdőnek, csak most még itt pihen egy kicsit.

Kitépett a száraz levelek közül egy hosszú fű-

szálat, elkezdte ráogatni és tünődött az otthon felől, eddigi élete felől, amelyet most itt fog hagyni örökre.

Eszmélő lelkének első emléke bukkant fel benne, amelyet máskor is fel szokott idézni magában, ha édesanyjára akart gondolni, aki már meghalt. Akkor még élt. Kendőkbe, pokrócokba, lábzsákokba bugyolálva mentek rázós szekéren, csikorgó hidegben, az anya és az öt gyerek: Emil, Aurél, Miska, Gyula és a kis csecsemő Gizi. Az útból nem sokat értett, csak azt tudta bátyjaitól, hogy háború van, apjuk Miskolcon marad, de őket elküldi Cserépvárra Anti bácsiékhoz, ahol nagyobb biztonságban lesznek. Ment a szekér, s ők ott kuksoltak négyen, összevissza keveredve a fenéken, egymáshoz bujva, mint meleget kereső kis kutyakölykek. A pólyás csecsemő anyjok ölében. Egész kellemes út volt, a pokrócok jó meleget adtak s ha az ember azt mondta hosszantartva, hogy ááá, akkor ezt a hangot a szekér rázása érdekesen megrezegtette. De egyszer csak nagy csörömpölés és lódobogás támadt körülöttük, a szekér megállott. Anyjok azonnal hangosan sírni kezdett. Ők kidugták fejüket a lábzsákok közül. Lovas katonák vették körül a szekeret és az anyával beszélni kezdtek. Ebből a fiúk nem értettek semmit. Két katona elkezdett köztük kutatni és gorombán kibontotta őket a pokrócokból. Még tárgyaltak, kiabáltak, anyjok sírva könyörgött, aztán végre elengedték őket, a szekér elindult, a lovasok eltűntek. S az emlék megszakadt.

Aztán új kép: a gyerekek ülnek a fűtött kemence mellett Cserépváron. Kint a téli délután homálya. Koronként alig hallható távoli dördülés, mintha az ég zengene tompán egyet-egyed. Akkor belép Anti bácsi és mialatt rázogatója magáról a havat, így szól:

— Azt mondják, borzasztó csata van Kápolnánál. Az ágyúzást odaki egész jól hallani.

Majd ezt az emléket is eltépi a mult. De aztán jön a tavasz. És kitáruul Cserépvár a gyermekhad

örömeivel. A várszerű régi Kóburg-kastély, a várkapunál jobbfelől a kápolna, balfelől pedig a számárhúzza kút. Ott ment körbe egyhangú folytonossággal Dávid, a türelmes szürke csacsi, az húzta a vizet. A hátán mindig ott nyargalt valamelyik gyerek, többnyire persze Emil, a legnagyobb, aki zsarnoki módon visszaélt azzal, hogy ő a legerősebb. De azért néha jutott a mulatságból neki, Miskának is. Nagyszerű volt az élet ott Cserépváron. A nagyok komoran jártak-keltek és a gyerekeket szabadjukra hagyták. Aurél egyszer beesett a kútba, a nevelő húzta ki.

A nevelő... Milyen furcsa, hogy erre nem emlékszik. A nevét is elfelejtette s az arcát sem tudja többé maga elé képzelni. De ez még hagyján. Hanem édesanyjáról alig van egy-két homályos emléke. Egy-egy elfutó és halovány kép, a feléje hajló, de már elmosódó kedves arc, egy simogatás emléke, mikor megütötte magát és arcát sírva fektette az anyai ölbé. De hogy mikor halt meg és hogyan, és hogyan folyt le a temetése, abból semmire nem emlékszik.

Apjára fordította most gondolatait, a magas, feketehajú, pipázó emberre, a rettegett hatalomra, büntetések osztogatójára, élet és halál urára. Keveset beszél, a gyerekekkel keveset törődik. Olykor bezárkózik a szobájába valamely ismerőssel. Talán a németekről és a börtönről beszélnek ilyenkor. Mert az apát, mialatt ők Cserépváron voltak, a németek becsukták a börtönbe. Kítették a sóhivatalból is. Most már nem járkál a ház előtt a szuronyos katona, mint a régi időkben. A gyerekek igen büszkék voltak erre a katonára, más miskolci gyerekek háza előtt nem járkált ilyen, ez csak az apjuk hivatalának járt. De a tekintélye katona nélkül sem csorbult. Szomszédok és ismerősök nagyon süvegelik most is. Mert börtönben volt. A németek nem szeretik a magyarokat. Ezért volt a háború is. Ezért halt meg a sógor

is, a legidősebb testvérnek, Cecilnek a férje. Ez a Cecil külön lakott, alig járt hozzájuk. A férjét úgy hívták, hogy Plietz, de mikor beállott katonának, megváltoztatta a nevét és attól kezdve úgy hívták, hogy Villám. Villám János. János bácsit megölte az ellenség a háborúban. Azóta Cecil fekete ruhát hord. Ő is olyan komoly és szigorú, mint apjok. Ő az az apai szigor, milyen rettenetes az. Milyen rémületes dolog volt az például a kövekkel. Ő nagyon szerette a köveket nézegetni és ha talált olyan követ a földön, amelynek érdekes színe, vagy érdekes alakja volt, attól nem tudott megválni, a zsebében hordozta sokáig. Néha öt-hat ilyen kő is volt a zsebében, elészede és nézegette, majd megint visszatette őket. De a kövek miatt folyton elszakadt a zsebe, és apja megtiltotta a köveket. Csakhogy ő nem tudott lemondani a kövekről és titokban tovább gyűjtögette őket. Egyszer, mikor asztalhoz ültek ebédelni, az ő zsebében árulóan megcsörrentek a tilos kövek. Apja félelmesen rátekintett.

— Megint köveket hordasz a zsebedben? Rakd csak ki őket az asztalra.

Ő remegő kézzel rakta ki valamennyit. Volt köztük egy különösen érdekes: márványos fehér erek látszottak benne. Ez volt köztük a legnagyobb. Apja rámutatott erre a kőre.

— Edd meg!

Ő megdöbbenve bámult apjára. Azt hitte, hogy nem jól értette.

— Nem hallottad? Edd meg!

Azonnal sírva fakadt. Hogyan ehesse meg azt a kemény követ? Hiszen elharapni nem lehet, s ha egészben próbálja lenyelni, akkor megfullad. De a parancsnak muszáj volt engedelmeskedni. Sírva, rettegve nyult a kő után.

— Megígéred, hogy soha nem raksz többet követ a zsebedbe?

— Soha, soha — kiáltotta mohón és zokogva.

A követ nem kellett megennie, de azóta még jobban reszketett apjától, mint azelőtt. Emil és Aurél kinevették és leszamarazták. Hogyan hihette, hogy apjuk komolyan meg akarta vele étetni a követ? Hiszen látszott rajta, hogy csak tréfál és meg akarja ijeszteni. Ő hitte is, nem is, amit az idősebbek mondtak neki. Mindenesetre rettegett az apjától. És most, hogy azzal a kalamárisal megtörtént a borzasztó dolog, el kellett jönnie a háztól. Inkább a halált, mint most az apja elé állani.

A haraszt között villámló cikázással osont el egy gyík. Máskor ez nagy érdeklődésre indította volna, de most túlon túl el volt telve tragikus sorsával. Daca és elszántsága lassan már lágyult. És ha az imént még vakmerően látni kívánta a betyárokat, most már félni kezdett tőlük. Mi lesz, ha csakugyan felbukkannak? Mit tehet ellenök ő, hatéves kisfiú? Elkezdte magát meleg részvétellel sajnálni. Szerette volna magát bársonyos részvétellel megsimogatni. Képelete ilyenkor, mikor sajnálta magát, gazdag és részletes jeleneteket rajzolt, amelyek őt holtan ábrázolták. Elképzelte magát, a hatéves kis halottat, a ravatalon s a ravatal körül mélyen megrendülve állanak apja és testvérei. Bezzeg könyörögnének most már neki bocsánatért, de ő csak fekszik ott a ravatalon, holtan és könyörtelenül, bizonyos kárörömmel. A szegény kis halott. Ha ezt a jelenetet elképzelte és kiszínezte magának, sajátmaga úgy meghatódott rajta, hogy könnyel telt meg a szeme.

Igy kezdett önmaga édes sajnálatától pityeregni most is és nagy élvezettel adta át magát a forró ellágyulásnak. De ekkor hirtelen megrezzent és felütötte a fejét. Valahonnan messziről kiáltást hallott:

— Miska!

Feltérdelt a haraszton, ahol eddig oldalra dőlve hevert és feszülten figyelni kezdett.

— Miskaaa!

Semmi kétség: ez a Marcsa hangja, a szolgálóé. Őt tehát keresik. Bizonyosan felfedezték már a tintapecsétet. Bizonyosan apja is a keresők között van. Ha meg fogják találni, akkor vége. Apja borzasztóan megveri. Odakúszott egy fa tövébe és olyan kiesire húzta össze magát, amilyenre csak tudta.

— Miska! Miska te!

Nem, nem. Semmiesetre sem fedezi fel magát. Ha nem találják, majd elúnják a keresést és hazamennek. Tulajdonképpen jó volna most menekülni az erdő belseje felé, de viszont ott lehetnek a betyárok. A kiáltások pedig közelednek.

— Miska te! Miska, merre vagy?

Kuporgott a fa tövében, lélegzetét visszafojtva. A száját keményen összeszorította. Hangtalanul sírt, mert érezte, hogy most már el van veszve. Már halotta, ahogy botokkal csapkodják a cserjéket. A madarak surrogva menekültek a kopaszodó lombok közt a hajtóvadászat elől. Most már egészen közel hallatszott apja hangja:

— Csakugyan látta valaki, hogy erre jött?

Egy ismeretlen hang válaszolt:

— Én láttam, Lieb úr. Ugyancsak szaladt erre befelé, a fák közé.

— Miska! Miska!

A gyerek szíve vadul dobogott. Remegve motyogta magában: „Édes Istenkém, add, hogy most rögtön meghaljak.“ Szeméből patakozottak a könnyek és csípték szája sarkán a vágott sebet.

— Itt van! Megvan! — kiáltotta közvetlen közelből az apja. Itt is, ott is csörtető emberek tűntek fel. A gyerek ott guggolt a fa alatt. — Gyere ide!

Odabotorkált apja elé. Behúnyta a szemét. Fejét megrendítette az első pofon. Aztán a második. Csak hagyta, nem tartotta maga elé a kezét, nem próbált elszaladni. Valami szomorú közömbösség lett úrrá

benne. A pofonok pedig csattantak sűrűn, egyik a másik után.

— Ez most elég! Most alómars hazafelé!

Engedelmesen megindult, de előbb kabátja ujjával megtörölte a szemét, hogy láthassa az utat. Mögötte ment apja. S hozzájuk verődtek kis csoportban azok is, akik segítettek keresni. Nem beszélt senki. Ő csak bandukolt előre és nagyot sóhajtott sírás közben, szaggatott sóhajjal, reszketően. De kissé meg is nyugodva, mert a borzasztóján már túl volt. Most tehát kezdődik megint a régi élet, az iskola, amelyet ki nem állhatott. Emil és Aurél ingerkedései, a kis Gizi állandó óbégatása, az apjától való állandó rettegetés, a folytonos vágy az apja szobájának tárgyai után.

Eszébe jutottak a ceruzák. Ahogy ott fekszenek a vályuban, színes hosszúkás testökkel egymás mellett. Különösen az a csodálatos ceruza, amelynek egyik vége kék, másik piros. Milyen is az? Élesen és erősen maga elé képzelte és tisztán látta formáját, arányait, pompás és gyönyörködtető színeit.

Már nem sírt. Ment, mendegélt és teljes lélekkel élvezte a magában elképzelt ceruzát.

II.

Ősz volt akkor is, de egy esztendővel később, mikor a gyerekeket a mostoha összegyűjtötte a konyhában. Hogy ez a mostoha mikor került a házhoz, arra a gyerekek nem igen emlékeztek. Talán akkor, mikor ők Cserépváron várták a háború végét. Egyszer csak ott volt a háznál egy idegen néni. Eleinte nagy hűhóval gondjukat viselte, de a tüntető gondoskodás igen hamar megcsappant. A gyerekekkel nem gondolt senki, cselédek gondjára maradtak inkább. Apjuk alig látta őket. Lieb Mihály Leó ágynak esett.

Valami nehéz betegség csíráját hozta magával a börtönből, s ez a baj egyre jobban elhatalmasodott rajta. És egy őszi alkonyatkor a mostohaanya öszszeszedte az öt gyereket a konyhában. Mikor mind együtt voltak, megindult velük. Az apa szobájába.

Bent az orvosságok áporodott szaga fogadta őket. Apjuk ott feküdt a fal mellett álló ágyban. Viaszos színű, csontig aszott arcára, különös módon elhegyesedett orrára alig tudtak ráismerni. Sárga arc, csapzott fekete hajkeretben a fekete vánkoston, nézése lázasan csillogó és a padmalyra mered.

A mostoha odaterelte az öt gyereket az ágy elé. Éppen elérték sorban az ágy mentén öten. A kis Gizi, aki igen későn tanult meg beszélni, a maga érthetetlen nyelvén hangosan gagyogott valamit. De a fiúk mind érezték, hogy ez a hangosság most valahogyan illetlen. Rátámadtak a kislányra, hogy hallgasson. Az ijedten elhallgatott.

— Mind itt vagytok? — kérdezte igen halkán, alig érthetően a beteg.

— Itt vannak, — felelt helyettök a mostoha.

— Térdeljetek le.

A fiúk meghökkenve és egyszersmind kíváncsian letérdeltek. A kislány nem értette a szót, öt mostohaája nyomta térdre az ágy legvégénél.

— Emil, — súgta inkább, mintsem mondotta az apa.

Elvékonyodott, sárgás keze, amelyen feltűnő hosszúra megnőtték a körmök, kinyúlt az ágyból és tapogatva kereste a legnagyobb fiú fejét. Ott pihent egy kissé a kéz, aztán lesiklott a fejről. A mostoha megérintette Emilt és szemmozdulattal dirigálta: keljen fel és hagyja Aurélt odamenni az apa kezeügyébe. A beteg keze egy kissé megpihent az Aurél fején. Aztán Miska következett. Fején érezte az apai kezét. Nézte apja arcát, de az már nem nézett ebbe a világba, mereven a mennyezet felé fordult. Egy-

két pillanat volt az egész. Aztán Gyula következett és végül a kis Gizi. A négy fiú csetelve-botolva verődött össze az éjjeli szekrény tövében. A beteg sutogott valamit, de ebből csak szakadozott szavakat értettek. Akkor aztán a mostoha intett nekik, hogy menjenek ki. Miska az ajtóból még visszapillantott. A sárga arcot látta a párnán, s az arc mozdulatlan maradt, nem fordult a távozó gyerekek után. A kéz fáradtan nyúlt el a paplan felett, ujjai lelógtak az ágy oldalán.

Kint Emil megállott és így szólt:

— Meg fog halni.

És azonnal sírni kezdett. Erre sírni kezdtek ők is. Miska elsodálkozva érezte, hogy ezt a szigorú embert, aki őt annyiszor megrémítette, leszidta és megverte, ő ellenállhatatlanul és forrón szereti.

Este még látták, hogy pap jön a házhoz, fehér csipkeingben, mögötte minisztránszgyerek. Másnap délelőtt pedig hirtelen nagy sírás-rívás támadt, ajtók csapódtak, cselédek óbégattak. Az apa meghalt. Jött nővérük, a gyászruhás Villámné, aki most hordhatta a gyászt még tovább. Nyüzsgött a ház a szomszédoktól és ismerősöktől; egy-egy öregasszony, ha megpillantotta őket, nagy hűhóval nekikrontott és éneklő sírással, hangosan sajnálta őket.

— Ó ti szegény, apátlan-anyátlan árvák, hát nektek ki fogja most mán gondotokat viselni?

És összecsókolta őket. A gyerekek kellenlenül túrták a részvétet. Felfordult az egész ház, minduntalan új ismerősök érkeztek, idegen soha nem láttottak jöttek-mentek a temetés felől intézkedni. Ők csak összebújtak ijedten valami sarokban, csendesen beszéltek és sejtelmök sem volt, hogy most már mi lesz velök. Lefolyt a temetés is, ahol megint csak hangosan résztvevő ismeretlenek ölelgették és csókolgatták őket. Rokonok érkeztek messzi földről, olyanok is, akiket még sohasem láttak. A sok új em-

ber és új név összekeverődött fejökben, boldogult anyjok fivéreit összevették idegenekkel és idegeneket nagybácsiknak néztek. Gyakran történt, hogy behívták őket az apa elárvelt szobájába. Itt sorba álltak és felelgettek az alig ismert rokonok kérdéseire. Azok halkán tárgyaltak egymás között, aztán megint szemügyre vették a gyerekeket.

— Osztoznak rajtunk, — magyarázta a kisebbeknek Emil, — én már tudom is, hova kerülök. Engem Anti bácsi vesz magához Cserépvárra.

A többiek leplezetlen irigységgel nézték. Cserépvár volt a paradicsom, az álmok álma. Azonkívül Anti bácsit meg a feleségét már jól ismerték, a többi nagybácsi és nagynéni idegen volt nekik és bizalmatlansággal töltötte el őket. Emilnek csakugyan igaza lett: Anti bácsi felesomagolta és magával vitte. Emil fenhéjázva és boldogan búcsúzott testvéreitől. A négy itt maradt gyerek irigyen nézett a legnagyobbik után, akire a Kóburg hercegi intéző nagybácsi választása esett.

Nemsokára a kis Gizire került a sor. Rajta anyjok nővérének, Steinernének esett meg a szíve. Ennek a Sári néninek a férje, Steiner Jakab, szintén uradalmi intéző volt és Békéscsabán lakott. Alig vitték el a kislányt Csabára, kisvártatva tető alá kerültek Aurél és Gyula. Őket Pali bácsi vállalta, Reök Pál, aki főmérnök volt Szatmárban. Egy szép napon Miska azon vette észre magát, hogy egyedül maradt öt gyerek közül. Késő ősz volt már, folyton esett odakint az eső, játszani nem lehetett, az iskolabajlás pedig a nagy rendetlenségben elmaradt. Senkinek sem jutott eszébe, hogy Miskának volna képpen iskolába kellene járnia. Ő pedig nem szólt, mert ha rosszul érezte is magát mostohája mellett, az iskolától még jobban idegenkedett. Járt-kelt a lakásban, de bátortalanul és folyton félve valami ismeretlen büntetéstől. Mostoháját alig látta, s ha

látta, eloldalgott onnan. Olykor elbújt valami sarokban, hogy kedvére kisírhassa magát, mert a magányosság nagyon összeszorította a lelkét. Úgy érezte, hogy futni kellene, de nincs hova, vagy valami kéz után kellene nyúlni, amibe belekapaszzkodhassék, de csak az üres semmibe kapaszkodik. Érezte, hogy a mostohának, akihez most már nem volt semmi köze, nagyon terhére van, az már szeretne túllenni rajta. És ő ment volna szívesen a megüresedett házból, de kicsiny voltának tehetetlenségével csak ógyelgett és hányódott, mint valami ágacska a tengeren.

Egyszer mégis megjött a megváltás. Szekér fordult be az udvarra s bejött a házba egy szakállas, komoly arcú ember. Ezt már látta közvetlen apja halála után és tudta róla, hogy Pista bácsinak hívják. Azt is tudta, hogy egyik fivére ez boldogult anyjának.

Pista bácsi sokáig beszélt a mostohával, aztán kikiáltottak érte.

— Készülődj, — mondta Pista bácsi, — viszlek magammal, ezentúl nálam fogsz lakni.

-- Igenis.

Csak állt és nem igen tudta, hogyan készülődjék. Mindössze egy titkos skatulya fordult meg a fejében. Azt egy ágy lába mögött tartotta eldugva. Rejtett kincsei voltak benne, amelyeket más nem ismert, mint például egy piros zsineg, egy csorba kőkocka, egy katonakabátról való pléhgomb, meg egy eltörött kis ollónak az egyik szára. Csak ezt a skatulyát kell birtokba vennie, aztán mehetnek is. Csak mennének már mennél hamarább, hogy soha, de soha ide vissza ne is gondoljon.

— Ott van Csabán Gizi húgod is, őt mindennap fogod látni. Örülsz?

— Igenis.

Ekkor minden ok nélkül elsírta magát. Maga sem tudta, miért. Gizi miatt semmiesetre, hiszen az

egészen kicsi volt még és értelmetlen. Nem őmiatta sírt. Csak éppen sírt. Utóbbi időben igen könnyen állt nála a sírás.

— Erről le fogsz szokni, — mondotta a nagybácsi nyugodtan és szigorúan — a nyafka gyerekeket nem szeretem, értetted?

— Igenis.

— Jól van. Na készülj.

Ment kifelé és megkereste a skatulyáját. De mivel félt, hogy azt talán nem engedik magával vinni, a kincseket belerakta a zsebeibe. A skatulyát ott hagyta. Nem sajnálta, nem volt valami szép skatulya. Volt egy nagyon szép is régebben, tetején szivarozó basával, de azt elvitte Emil.

Enni kapott még utazás előtt, de alig evett, már szeretett volna indulni. Aztán melegen felöltöztették. De akik foglalkoztak vele, azokon is látszott, hogy nagyon únják. Menjen már ez is, hogy aztán fel lehessen lélegzeni: nem maradt egy sem.

Nagysokára ott tartottak, hogy lent állott az ekhós szekér mellett a nagybácsi és a mostoha társaságában. Kiáltani szeretett volna, hogy menjünk már, induljunk már. De egy hétéves kisfiú nem szólhat a nagyok közt, kivált, ha árva és örülnie kell, hogy valakitől enni kap. Azok ketten hosszasan búcsúztak és valami adósságokról beszéltek, holmik eladásáról, meg evőeszközlől. Ő állott a hidegben és fázott a lába. Azonkívül kelleetlenül gondolt arra, hogy a mostoha bizonyára meg fogja ölelni és csókolni búcsúzáskor. Ettől már előre kínosan idegenkedett.

De túl kellett esni ezen is. Nagybátyja végét szakította a végtelen búcsúzásnak, mert megeredt az eső, és rászólt, hogy köszönjön. Miska mereven, szegletesen meghajtotta magát, ahogy valaha édesanyja tanította. A mostoha lehajolt hozzá és futólag meg-

csókolta, de a csók csak a báránybőrkucesmát érte, amelyet jó mélyen behúztak a fiú fejére.

— Isten áldjon meg, Miska. Aztán rendesen viseld magad.

— Igenis.

A kocsis a hóna alá nyúlt és felsegítette. Nehezen ment a felszállás, csizmája talpa elcsúszott a lőcs tövében. Most bonyolódott takargatás és bugyolálás következett. Csak az orra látszott ki végül. Mikor aztán a bácsi is bevackolta magát a pokrócok és kendők közé, végre elhangzott a megváltó szó, hogy „mehetünk“. A szekér megindult, a mostoha ott állt az udvaron. De ő nem fordult vissza, hogy még egyszer lássa.

Finoman szitált az eső, borús és komor volt a novemberi délelőtt. De fázó lába lassan átmelegedett, jó kényelmesen és puhán ült a pokrócok közt és magában nagyon szerette azt a Pista bácsit, aki elviszi innen. Valahogy ezt jól is esett volna Pista bácsi tudtára adnia, valami mozdulattal, vagy valami kis mondással. De félt és zavart volt, mint az elajándékozott és új gazdához került kölyökkutya. Múltak a percek és múltak az órák, a szekér a végtelenség egyhangúságával botorkált az országúton. Már elhagyták Miskolcot, már szabad tájon bandukoltak. Károgó varjak lepték el néhol a ködös réteket, másutt ponyvával letakart társzekerek vittek valamit s osztrák katona hajtotta a lovakat. Félig ébrenlét, félig álom volt ez a hosszú, hosszú utazás a konok eső folyton kísérő egyformaságában. Beszélni nem beszéltek semmit. Pista bácsi csak nagy időközökben vetett oda egy-egy kérdést.

— Nem fázol?

— Nem.

Aztán megint hallgattak egy óra hosszát. A gyerek közben el is aludt, s mikor felébredt, nem tudta, öt percet szundikált-e, vagy egy félnapot.

Ugyanolyan tájon mentek, ugyanúgy esett az eső és nagybátyjának széles alakja ugyanolyan rajzot adott most is, mint azelőtt. Talán nem is órák múltak ezen az úton, hanem esztendők. Volt úgy, hogy megálltak egy útszéli kocsmánál, hogy magok is egyenek s a lovakat is megabakoltassák. De ez is alig különbözött az úttól. A gyerek tagjaiban a hosszú ülés, fejében az órákig tartó szekérrázás zsibbadtsága tovább zúgott. Némán ette, amit kapott. Olykor félénken odapillantott nagybátyjára, jövő sorsára, életére, végzetére. De mikor az feléje kezdett fordulni, zavart ijedelemmel kapta el a fejét.

Aztán visszaszállottak a szekérre. Az eső hol megállott, hol megint megeredt. És most már az alföldi sarat dagasztották, amelybe olykor agyig süppedt a szekér. Voltak úgy is, hogy a lovak nem bírták túlrántani a szekeret a kátyún. A tót kocsis soha nem hallott nyelven bízatta a lovakat, rimánkodott nekik, vagy haragosan gyalázta őket. Mindez nem használt semmit. Pista bácsinak kellett végül is leszállania. A híg lé majdnem felülcsapott csizmaszára nyílásán. A kocsissal ketten nekivetették vállukat a szekérnek, nagy kínnal kimozdították a láthatatlan gödörből, visszamásztak és mendegélt a sár-tenger ladikjaként az ekhós szekér tovább.

— Nemsokára ott leszünk, — mondta egyszer Pista bácsi.

Ettől kezdve Miska szundikáló egyhangúságának vége szakadt. Erősen figyelt az ernyő alól haladásuk irányába. De másfelé nézett, mint kellett volna. Mert Pista bácsi vagy egy jó félóra múlva oldalt mutatott.

— Látod azt a két tornyot?

— Látom.

— Hát az Csaba.

Két torony rajzolódott a palaszínű, borongós ég

aljára. Egy magas, karcsú torony, meg egy félak-kora, köpcösebb. A gyerek izgatottan kezdte kihá-mozni magát a meleg pokrócok közül.

— Még várhass, — szólt rá nagybátyja, — soká lesz az még.

Ez volt az út legnehezebb része. Ez tartott leg-tovább. Miska szerette volna dereka vonásával ösz-tökélni a szekeret, amelyen ült, hogy haladjon gyor-sabban. De az csak azzal a kínos lassúsággal ment előre a sártengerben most is, mint azelőtt. A gyerek úgy segített magán emésztő türelmetlenségében, hogy az útszéli fák között kiválasztott egy távolit s azt célul tűzte ki magának. Ha azt nagynehezen el-érték, kinézett egy új fát. Így könnyebben ment.

Valahára beértek a házak közé. A széles utcát egyenletes sorok szegélyezték két oldalt; olyan egy-formák voltak ezek a zsupfedeles, rogyant, apró ab-lakú viskók, mint a glédába rakott kenyérmorzsák. Egy-egy kutya veszett esaholással futott ki az ud-varról, de a rengeteg sárba nem vitte bele a buzgó-ság. Egy darabig dühösen hirdette haragját, aztán visszament a kapun. A házak előtt alig járt egy-egy kósza ember. A sárra fektetett deszkapallón ment óvatosan lépegetve, válla mozgása egyensúlyozta, lehellete fehér felhőske gyanánt úszott az orra előtt, mintha pipázott volna. Néma volt ez a végtelennek tetsző város, reménytelen és szomorú. Mintha az újra szítálásnak indult esővel valami véghetetlen bánat hullott volna rája és úgy tetszett, hogy ez a bánat már az idők kezdete óta mindig így hullott rá s így is fog hullani mindig az idők végtelenségéig. A fagyos levegőt most megrendítette a harangszó. Egyenkint ütött, hosszú szünetekkel. Miska elcsodál-kozott.

— Miért harangoznak itt ilyen lassan, Pista bácsi?

— Ez nem harangozás, fiam, hanem óraütés. A toronynak órája van, az üti az időt.

Toronyóra. Milyen érdekes. Ha toronyórája van, ami Miskolcon nincs, akkor ez szép és gazdag városnak fog kibontakozni arra messzebb, a két templomon túl. Már ott voltak a templomok közelében, ahol a két országút derékszögben metszette egymást. Ekkor a szekér váratlanul lefordult az országútról a házsor felé. A teljesen egyforma parasztházak egyike előtt meg is állt. A fáradt lovakról felhősen gőzölgött a pára.

Nem, ez nem lehet, hogy itt lakják Miska bácsi, egy ilyen szegényes házban. Bizonyosan a kocsis lakik itt. A gyerek szíve dobogott.

— Hóóó! — kiáltott a kocsis.

Alltak a ház előtt. Pista bácsi kezdett kibontakozni lábzsákjaiból, Sehol nem jelentkezett senki.

— Teresa! — kiáltott megint a kocsis, — poc hef! Mi szu tu!

És már le is szállott. Bele a mély sárba. A ház kapuja megnyílt. Terebélyes parasztasszony lépett ki rajta. Jött egyenesen a szekérhez.

— Dobre vecser, pan velkomozsni, — mondta Pista bácsinak.

— Dobre vecser, — felelte Pista bácsi, — poc hem.

A málhát kezdték adogatni egymásnak. Miskának hirtelen mélyre sülyedt a szíve. Hát mégis ebben a semmilyen parasztházban lakik Pista bácsi? A parasztasszony kíváncsian benézett az ekhó alá s ott felfedezte a gyereket, akit a szemével keresett.

— To je mladi pan Miska?

— Tak, — mondta Pista bácsi, — jedem-tva, jedem-tva!

A gyereket leemelték a szekérről. A kocsis ölben vitte, úgy gázolt át a sáron. Már bent is voltak a házsorban. Parasztkonyhában nézett szét az új jövevény.

A kicsiny udvar végében egy megkötött agár szükölt torkaszakadtából, idebent valami avasszagú étel rotyogott a tűzön. Miska fájdalmasan álmélkodott a szegényes környezet láttán.

— Erre, — mondta Pista bácsi és intette befelé.

Csakhamar világosság gyulladt a szobában. Miska sajtó aggodalommal nézett körül. De azonnal valamelyes megnyugvás szállott a lelkére. Ez már uriszoba volt. Uri bútorok, a falon képek. A két ablak közt íróasztal. Ahogy megpillantotta, rögtön oda-sietett. És boldog hálaival szemlélte az első tárgyat, amelyet meglátott. Levélnyomtató üveggomb volt az, gyönyörű nagy üveggomb, valahogyan szírványszínek játszottak belőle. Ez a remek tárgy azonnal megnyugtatta. Mégis csak gazdag házhoz került. Akinek ilyen üveggömbje van, az nem lehet szegény ember.

— A ceruzák!

Ezt ő maga kiáltotta, a túlaradó boldogság robbanó örömeivel.

— No, no, — szólt rá Pista bácsi, — csendesen. Kiabálni nem illik. Erről le kell szoknod, értetted?

— Igenis.

Befelé fordult ujjongással esett neki a vályunak. Megismerte apja holmiját. Ott volt a nagy olló, ott volt a csontból való papírvágó kés. És ott voltak a ceruzák. Ugyanazok. Közöttük a díszpéldány is, a kék-piros. Meghatott öröm fogta el. Ugy érezte, hogy most már minden rendben van. Csak még egy hiányzott. Eleinte habozott, hogy merjen-e szólni Pista bácsinak, aki serényen járt-kelt és rakosgatta szekrénybe Tercsával együtt a magokkal hozott holmit. Kétszer meggondolta magát, de harmadszor mégis megszólalt.

— Hol van Giza?

— Mindjárt megyünk oda, ahol lakik.

— Igenis.

Leült egy székre szép illedelmesen és várt. Elbáméskodott a képeken, némelyiket közlelről is szeretete volna megnézni, de félt, hogy ha jár-kél a szobában, lábok alatt lesz a rakosgatóknak. A kályhában erős tűz égett.

— Mehetünk, — szolt nemsokára Pista bácsi.

Ő azonnal talpon termett. Nagybátyja még hosszú utasításokat adott tótul Tercsának, amiből ő nem értett semmit. Aztán botot keresett elő. A bot arravaló volt, hogy az agár, amelyet Tercsa ment leoldani, a viszontlátás szertelen örömevel össze ne sározza gazdáját.

— Harap? — kérdezte félénken Miska és nagybátyja mögé húzódott.

— Nem harap. Hanem lop a disznó. Azért van megkötve. Kusti! Eriggy innen!

Nagynehezen lecsillapodott a boldog agár. Indultak kifelé. A kapu előtt megálltak, Tercsa még hozott utánuk valamit. Két kizilámpát, mert közben sötétes lett az idő.

— Fogd meg és indulj előre, de jól vigyázz, meg ne botolj a pallón. A külső pallón eriggy, a belső azoké, akik szemközt jönnek.

Miska ment elül a lámpával. A pallón nem volt könnyű menni. Elég bizonytalanul ingott a híg sáron. És könnyen el is csúszhatott az ember. Óvatosan lépegetett tehát, mintha jégen menne. Mögötte a bácsi, a bácsi mögött az agár. Az utca túlsó felén is jött valaki lámpával. Az embert már nem is igen lehetett látni a homályban, csak lámpája lengése mutatta, hogy ott is halad valaki a sártenger felett, az iszapos pallón. Miska kedvesnek, mulatságosnak és szépnek találta mindezt. A távolról közeledő lámpák imbolygása a sötétben különösen tetszett neki. Magában most már szeretete Csabát, amelyben az elején olyan fájdalmasan csalódott.

Baj nélkül érkeztek egy szép, tágas házhoz. Ott

laktak Steinerék, akik Gizát vállalták magokhoz. A kapun túl még jókora udvar következett s annak a végén a szép épület. A tornácon Steiner bácsi és Sári néni és a kis Giza.

— Gyertek, gyertek, — kiáltotta Sári néni a közeledők felé, — baj nélkül érkeztek?

— Megvagyunk, — felelt Pista bácsi.

Felértek a tornácre. Sári néni rögtön lehajlott hozzá, megölelte, megcsókolta. Aztán eltartotta magától két kézzel a gyerek fejét, úgy nézte a lámpák világánál.

— Ó, te szegény, mekkorát utaztál. Hadd lám, kihez hasonlítasz, apádhoz, vagy anyádhoz? Ugy gondolom, mindakettőhöz. Gyertek befelé, gyertek, mert idekint nagyon hideg van.

— Mitta, Mitta, — selypítette a kis Giza.

A két gyerek megfogta egymás kezét, úgy mentek be a nagyok közt botorkálva. Miska arca úgy ragyogott fel odabent, mintha karácsonyfát látna. Ez már igazán gazdag háznak tetszett. Több szobán mentek keresztül. Szőnyegeket látott, bársonnyal húzott székeket és pamlagokat, nagy lámpákat, mindent. Lelke ujjongott az örömtől.

— A gyerekek gyorsan esznek, — rendelkezett Sári néni, — aztán egy-kettő aludni. Ma éjjel még itt alszol, Miska fiam, míg odaát holnapra elkészülnek a helyeddel.

— Igenis.

Micsoda vacsora volt ez! A családdal együtt, gyönyörűen terített asztalnál, szép tányéron. Halványan felsejlett benne, hogy valaha, egészen kicsiny korában, mintha evett volna már ilyen boldogan, ilyen békésen, a családi melegség simogató ölén. Hatalmasan falt a paprikás csirkéből, akkorákat nyelt, hogy a torka fájt belé. S mialatt a nagyok hangosan beszélgettek, ő óvatosan meglökte Gizát, aki mellette evett és odasúgta neki:

— Giza! Itt jó!

A kis Giza nevetett és hangosan kiáltani kezdett:

— Itt van Mitta! Itt van Mitta!

Sári néni rájuk szólt:

— Egyetek, gyerekek, és ne lármázzatok!

Miskát nem kellett biztatni, hogy egyék. Ugy találta, hogy soha életében ilyen jót nem evett. Lopva odanézett két nagybátyjára és nagynénjére. Legszívesebben mind a hármat megcsókolta volna.

III.

Pista bácsinál hamarosan elkészült a Miska kuc-
kója. Faágy állott a sarokban, alatta pedig láda,
amely a Miska hazulról hozott holmiját tartalmazta:
fehérneműjét, egyebet. A napirend is kialakult csak-
hamar. Reggel hét órakor Tercsa érintésére ébredt a
fiú. Ekkor már szorgalmas tűz pattogott a kályhában,
s a szobát megtöltötte a nedves, téli tűzifa égésének
kellemes, fanyar szaga. Miska még szeretett volna az
ágyban maradni; mióta csak emlékezett, azok voltak
legkellemesebb pillanatai, mikor beteg volt, ágyban
maradt, és ébredéskor az ágyba adták reggelijét.
Emil például nem értette ezt soha. Ha Emilnek fáj
a torca és ágyban kellett maradnia, nyűgös volt, tü-
relmetlenül forgolódott, rugdosta a takarót, sehogy-
sem érezte magát az ágyban, alig várta, hogy kikel-
hessen. Miska ott hevert volna órákig, még egészsé-
gesen is.

De nem lehetett. Ugrott ki szaporán és ment a
konyhába. Ott volt már a széken a mosdótál, mellette
a nagy, négyszegletű konyhaszappan, amelyet alig
tudott átmarkolni apró ujjjaival. A hideg víz gyorsan
elűzte szeméből az álom édes lustaságát. Odabentről
Pista bácsi prüszkölése, pocskolása, gargarizálása
hallatszött ki, ő a mosdónál tisztálkodott. Még át

kellett esni hamar egy szenvedésen: a fogmosáson. Ezt utálta, mert abban a bögrében, amelyet Tercsa odaállított a mosdótál mellé, valami kellemetlen szappanszerű íze volt a langyos víznek. De meg volt ez is valahogyan. Még egy gyötrelmem: fésülködés. Miskának világos gesztenyeszín haja volt, még pedig erősen göndör és bozontosan dús. A fésű hiába akasz kodott bele ebbe a hajba, mindúntalan megakadt. Tépni, erőltetni kellett, erőszakkal cibálni, kínlódni vele. De ha ezzel elkészült, már könnyen ment a többi. Gyorsan rácsavargatta lába fejére a fehér gyolcsból készült kapcát, jó vastagon a téli időre való tekintettel.

— Még mindig nem vagy kész? — szólt ki Pista bácsi a szobából.

Pista bácsi friss ember volt és bámulatos gyorsan öltözködött. A gyerek restelkedve próbált gyorsabban mozogni.

— Mindig így szöszmötölsz, — zsörtölődött tovább Pista bácsi, — aki így piszmog, abból nem lesz semmi.

Gyorsan, gyorsan kapkodta ruháit és rántotta fel a csizmát, amelyben csörgött az orrába tömött szalma. Végre készen volt. Odabent Pista bácsi már ült az asztal mellett. Az asztalon két nagy csupor kávé, mellette jókora karéj kenyér. Ettek némán. Pista bácsi nem volt beszédes ember, ő meg nem merészelt megszólalni.

Reggeli után hosszabb várakozás következett. Pista bácsi nagy körülményességgel megtömte a pipáját és rágyújtott. Közben Tercsával beható tárgyalásba kezdett. Tótul beszéltek, Miska ebből nem értett semmit. Nyilván a ház körüli dolgokat tanácskozták meg.

— Vedd az olvasókönyvet.

Miska engedelmesen vette az olvasókönyvet, kinyitotta, ahol a lecke következett és igyekezett a

betük annyira nehéz ábrába mélyedni. De minden jószándéka ellenére már a következő pillanatban elrévedező figyelemmel kezdte bámulni a szoba egyes tárgyait. Csak akkor kapta oda tekintetét a könyvre, ha Pista bácsi feje mozdult egyet. Pista bácsi ezalatt az íróasztalnál tett-vett írásaival. Árkusokat forgatott, jegyezgetett, számolt. Közben néha köralakúra csucsorította száját és úgy lökte ki a csutora mellől a pipafüstöt, hogy egyszer csak egy szabályos karika úszott a levegőben. Füstből. Miska álmélkodva és gyönyörködve nézte ezt a karikát. Lebegett a karika, elragadó, kékesfehér teste remegve gomolygott anélkül, hogy teste eltorzult volna. Aztán lassan halványodni kezdett, de elmúlására nem lehetett figyelni, mert már jött utána a fiatalabb, a másik. Miska erősen figyelte ezt az érdekes színjátékot. És serényen tünődött magában: miért van kétféle füst? Ami a pipa kupakja alól szivárog ki, az szürkés-fehér színű. Ami pedig a bácsi szájából jön ki, az kékes-fehér...

— A könyvedbe figyelj!

A rajtakapott álmodozó megrezzenve fordult az ölében tartott könyv lapjai felé. Az óra egyhangúan ketyegett a falon, kintről lassan toványikorgó trágyás szekerek zaja szűrődött be, idebent mély csend volt, csak a bácsi széke recsent olykor egyet, mikor egyik lábát áttette a másikon.

— No, fiú, idegyere.

Következett a mindennapi stúdium. Miska nem járt iskolába, a bácsi maga tanította. Odament az íróasztalhoz és elhelyezkedett. Óvatos, lépésnyi távolban a bácsitól. Első nap, amikor tanulni kezdtek, még úgy csinálta, hogy odakönyökölt a bácsi térdére. Jól esett bizalmas odaadásának, hogy rátámaszkodhatik és felnézhet a magyarázó emberre, aki olyan okos, olyan felnőt, olyan hatalmas. De ha kérdésre került a sor és ő hibásat felelt, a bácsi azonnal húzott egyet a gyerek fülén. Vagy a fületövéből kinőtt

haján. És a gyerek hamarosan észrevette, hogy nem célszerű ilyen közel tartózkodni a szigorú ujjakhoz. Ő tehát, azzal az ürüggyel, hogy jobban akar látni, az ablak irányába hátráltatta rendes helyét.

— Olvasd, ahol elhagytuk.

Miska erőltetett szemmel rámeredt a betűkre. Elkezdett olvasni:

— A... b... ba... A ba... A bagy...

— Jobban ügyelj. A gö betű után más következik.

— A... ba... A bagy....

— Mondtam, hogy jobban ügyelj. A gö betű után lö betű következik.

— A ba... A bal...

— Ejnye mán! A bagly... no?

— A baglyok... ott... h... hu... ho... hohu... hok...

— Figyelj, figyelj! Mi következik ott, milyen betű?

— Hoh... hu... hohu... Bácsi kérem, ez nagyon nehéz.

— Fenét nehéz. Nehéz annak, aki nem figyel. No? A baglyok ott... no mit csinálnak?

— Ott ho... hohu...

A bácsi ujja már odanyúlt a Miska füléhez és jókorát húzott rajta. A gondoktól gyötrött kis koponya féloldalt felfelé fordult. A méceses azonnal eltörött. Miska könnyei kiesordultak.

— Nem tudom elolvasni.

— No hát igazán skandalum. Aki egy évig járt iskolába, ne tudjon egy szót elolvasni! Huhogtak! Tovább.

— A baglyok ott h... huhogtak a f... fá... fákon...

Most még nehezebben ment az olvasás, mert könnyei fátylat vontak látása elé. Milyen szörnyű nehéz mesterség ez az olvasás. Milyen sok van még

hátra. Aztán még írás jön. Aztán a cudar nehéz: az a számolás. Jaj de nehéz gyerekeknek lenni . . . Gyerünk. A baglyok ott huhogtak a fákon, leszállt az éjszaka.

Hosszú kínládás után félretevődött az olvasókönyv. Jött a palatábla. Miska fogta kezében a palavesszőt és várt. Minden ok nélkül úgy szorította azt a vesszőt, hogy majd eltörött. És várta a parancsot, félve, figyelve, mint az idomított kutya a cirkuszban.

— Irjad le, hogy: „Magyar ember nem hazudik.“

Szent Isten, ilyen nehezet. A palavessző habozva, tanácstalanul indult el a fekete alapon, melyet piros vonalak szeltek keresztül. . .

Nem jó! Mit csinálsz? Így kezdődik az a betű? Kezdd újra.

A szivacs gyorsan letörölte a vonalat. A palavessző elindult újra. Az ördög maga lakott ebben a palavesszőben. Engedetlen volt, szeszélyes és kárörvendő. Az ügyetlen ujjak nem bírtak vele. Még akkor sem, ha tudták, mit akarnak. De gyakran nem is tudták. Mikor már készen volt az első betű s a második a végéhez közelgett, a gonosz palavessző az *a* betű végét lehúzta a legalsó sorba. Mi ez? „Mg“ lett belőle.

— Meg kell veled öszülni, te Miska. Ne adj Isten, hogy odafigyelj.

Nyakleves. Megint eltörött a mécses. Pedig hol volt még a mondat vége. Bele telt egy félórába, míg leírta. Utána jött egy még nehezebb. Ezt kellett leírni: „Éljen Kossuth Lajos.“ Ez is beletellett egy félórába. Éppen, mikor ötszöri letörülés után befejezte, kint az udvaron lépések hallatszottak. A bácsi felütötte a fejét és hirtelen letörölte az egészet.

— Hogy mit írtunk le, — mondta gyorsan, — azt senkinek sem szabad elmondani, értetted?

Felkelt és kiment. A gyerek is figyelt kifelé az üdítő kis változatosságra, hogy ki érkezett. A tejeles asszony érkezett csak. Szaporán alkudozni kezdett Tercsával. A bácsi már jött is visszafelé.

— Nem volt senki, — mondta inkább magának, mint a gyereknek.

Keze egy pillanatig végigsimult a Miska bozontos haján. A fiú elcsodálkozott, nem értette a simogató okát. Az írási leckével nem igen érdemelte meg. De sokáig nem maradt ideje csodálkozni, jött a számolás.

— Mondd fel az egyszeregyet.

Az eleje ment, mint a vízfolyás. Egyszer egy, az egy. Egyszer kettő, az kettő. Egyszer három, az három. Végig egészen tízig. Még tovább is egy kicsit. Kétszer egy, az kettő. Kétszer kettő, az négy. Kétszer négy . . .

— Kihagytad a kétszer hármat. Megint nem figyelsz?

Csakugyan nem figyelt. Pillantása leckemondás közben megakadt a bácsi kabátján. Mert a bácsinak hosszú kék házikabátja volt, amelynek szélén veres stráf futott végig. Ugyancsak a sujtás is veres volt rajta, amely a gombokat tartotta. Ezek a gombok veres fonálból voltak kötve és igen furcsa mintát mutattak.

— Kétszer három, az hat. Kétszer négy, az nyolc.

Valahogyan ment a dolog háromszor hatig. Itt a tudomány megakadt. Mennyi lehet háromszor hat?

— Tegnap is itt akadtál meg! Nem mondtam, hogy jól jegyezd meg magadnak és ne felejtse el?

Miska behúnyta a szemét, várta a fülhúzóást, vagy a nyaklevest. De a jó Isten lenézett az égből. Odakint megint jött valaki. Pista bácsi felfigyelt. Pár pillanat múlva Omaszta bácsi lépett a szobába.

Bekecset hordott és magas báránybórsüveget. Szép, nagy szakállas ember volt ez az Omaszta bácsi, hangos beszédű és jókedvű. Volt egy nagy kampós botja, amelyet érdekes volt nézegetni, mert rézcifrázatok voltak kiverve rajta.

— Mi ujság? — kérdezte Pista bácsi.

— Megfogták a fiatal tanítót. Az imént vitte el két katona.

— Miért?

— Házkutatás. Megtalálták nála leírva a Talpra magyart. A tükör rámájába dugva tartotta. Ilyen számár. Ott azonnal rábukkannak. A baj az, hogy én adtam neki leírni. Remélem, nem szólja el magát.

Pista bácsi a gyerekre pillantott.

— Mára vége a leckének. Kimehetsz az udvarra. De kabátot vegyél. A könyveket majd rendberakod később.

A gyereket nem kellett biztatni. Ugy termett kint az udvaron, mint a nyest. Hófehéren állott kint az udvar, a feketén rothadó zsupszálen hosszú sorban lógtak a jégesapok. Verebek kutattak a fészertövében, ahol le volt taposva a hó. Szépen sütött a nap és a leckék gyötrelme nem volt sehoh. A vézna öreg szilvafa ágaira a fagyott tetejű hó olyan rétegeit rakta a tél, hogy azok vastagabbak voltak magoknál az ágaknál. A távolban élesen és harsogva nyerített egy ló. A gyerekek, aki olyan mohón perdült ki ide, örülnie kellett volna. De ő csak megállt, hunyorogva nézett fel a halavány napra és türelmetlenséget érzett magában. A delet várta, a megváltó és kedves delet.

Került-fordult, megsimogatta az ásítózó agarat. Unta magát. Tétlenül ódöngött, benézett a fásfészertbe, egy kicsit nézegette ott a fűrészt, a sarokban egy frissen nőtt gombát lelt, azzal is elfoglalta magát egy kevéssé, de hiába volt minden, a türelmetlenség egyformán sanyargatta belülről. Bement

a konyhába. S ahogy ott lézengett, egyszer csak érezte, hogy a könyöke megérint valamit. Már később vette észre: a következő pillanatban csattanva hullott a téglás talajra a tejeles köcsög. Cserépromjai között vastag fehér tavaeszkaként fehérlett a kiömlött tejfel. Tercsa, aki ott foglalatoskodott a konyhában, azonnal hangos tót csetepatéban tört ki. A bácsi megjelent az ajtóban.

— Cso je to?

Tercsa képéből kikelve kezdte magyarázni a nagy balesetet. Miska ott állt megszeppelve. Még nem is ébredt teljesen tudatára annak az óriás bajnak, amelynek megint ő volt az oka.

— Rendben van. Ma nem eszel ebédre tésztát.

Azzal visszament, hogy folytassa Omaszta bácsi-val bezárkózott beszélgetését. Miska még sokáig ott állt a cserepek mellett, megsemmisülve nézte a tejfelt és bár nem értette, de mély szégyenkezéssel hallgatta Tercsa hosszú és haragos monológját. Végre megemberelte magát annyira, hogy mozduljon és megint csak kisomfordált az udvarra. Az idő megállt és nem akart haladni. Végre, végre, nagysokára Omaszta bácsi kifordult a konyhaajtón és rá ügyet sem vetve, elment. Kisvártatva pedig jött Pista bácsi. Nem is szólt semmit, csak indult hazulról. Miska a büntudat némaságával utána. Őt pedig az agár követte. Mentek Steiner Jakab bácsiékhoz ebédelni.

Minden lépéssel, amelyet a ház felé tettek, tárgult az örömtől a gyerek melle. Pedig jó messzire mentek, a város végére. De mikor feltűnt a kedves ház, Miska minden rosszat elfelejtett. A konyha felől remek ételszag hullámozott, ajtónyitáskor a fűtött lakás melege csapta meg és a szobában már várta a két kislány: az ő Giza húga és Steiner bácsiék Emmi leánya. Nagyszerű játékot játszottak: Emmi volt a tábornok és Giza volt a hóhér. Emmi odaállott a szék hátához, Giza pedig a szék ülésére kuporodva,

átnyúlt a támla nyílásán és ujjával jelezte, hogy ő most Emmi felakasztja. Mire Emmi holtan rogyott össze és ezen mind a ketten szívből kacagtak. Miska azonnal izgatottan és boldogan ment bele a játékba.

— Várjatok, én leszek a császár. Mikor én azt kérdezem tőled, Emmi, hogy ki vagy, te arra azt feleled, hogy tábornok. Én akkor azt mondom, hogy abcúg. Erre te, Giza, a tábornokot felakasztod. Értitek?

Azok értették. Most már hárman játszották a nagyszerű játékot. Miska odaállt, mellét kifeszítette és arcára hatalmas, zordon kifejezést öltött.

— Ki vagy? — kérdezte Emmi természetellenes mély hangon.

— Tábornok, — felelte a kicsi boldogan.

Miska kinyújtotta félkarját Giza felé és kísértetiesen mondta:

— Abcúg.

Giza átnyúlt a székek támlája alatt és ujjával kört rajzolt Emmi nyaka köré. Emmi a kacagástól fuldokolva összeomlott, Giza hasonlóképpen pukkadózott a kacagástól a széken. Csak Miska maradt komoly. Ő megőrizte arcán a császár sátáni kegyetlenségét. Ezt eljátszották egymásután hatszor is. De ekkor megszólalt a déli harangszó és ugyanekkor kint felzendült Sári néni hangja:

— Gyerekek! Ebédelni!

A játékot sajnálták ugyan, de az ebéd mindent elfelejtetett velök. Mint a kis állatok, estek neki a sárga húslevesnek. Szerettek volna még vihogni a játék emlékei felett, de a nagyok komoran és sötéten beszélgettek, s ők érezték, hogy valami van a levegőben. Csak lopva néztek tehát egymásra és szorgosan falták a marhahúst krumplival és paradicsom-mártással, amit Sári néni bőségesen a tányérjukra rakott. Miskát különben is egyéb gond foglalkoztatta: hátha Pista bácsi elfelejtette, hogy ma délre

eltiltotta őt a tésztától. Odasandított rá a marhahús fogyása közben, s növekvő izgalomával reményei is növekedni kezdtek. De mikor a tényért váltották, a remények egyszerre megsemmisültek. Pista bácsi rátekintett és alig észrevehetően intett egyet a fejével. Ő azonnal felkelt az asztaltól és kiment. Még csak nem is hallgatódzott visszafelé, pedig biztos volt, hogy Sári néni kérdezősködése következtében most róla beszélnek. A másik szobában leült egy székre és keményen elhatározta magában, hogy nem fog sírni. De ugyanekkor ment keresztül a szobán a tót cseléd, kezében a nagy tál, s ahogy elhaladt, mögötte láthatatlan, de vastag felhőként áramlott a túrós csusza illata. Miska ráborult a szék karfájára és keservesen sírni kezdett. Bentről tányércsörgés és beszélgetés zaja hallatszott ki.

Igy sírt ott magában sokáig. Akkor nyílt az ebédlő ajtaja és kilépett Sári néni. Szó nélkül kézenfogta és elkezdte vezetni. Ő ment utána engedelmesen. Bementek az éléskamrába. Ott Sári néni meghagyta neki, hogy várjon. Kisvártatva visszatért egy nagy tányér túróscsuszával és egy villával.

— Meg ne mondd senkinek.

Miska hálásan mosolygott, keserves könnyei között és nekiesett, egy lefektetett liszteszsákon ülve az imádott túróscsuszának. Ezt az ételt szerette legjobban. Valósággal meg volt hatva ettől az ételtől és most az éléskamra rejtett titokzatosságában bizonyos ünnepélyességgel ette.

Mire előkerült, a gyerekek kiabálása már az udvarról hallatszott. A fal tövében lapítva, igyekezett kifelé, mígnem az udvarra ért. Ott már ujjongva és sikongva folyt a játék. Egész gyermeksereg nyüzsgött a kerítés tövében. Az udvar ugyanis a másik hasonlóképpen épített ház udvarával volt szomszédos, még kapu is volt a kerítésen és hol a szomszéd gyerekek jártak át ide játszani, hol Mis-

káék oda. Hárman voltak a szomszéd gyerekek: Zsiga, Jancsi, Lenke. Ezek között Miska Lenkét szerette legjobban. Nem is úgy, mint a többieket. Valahogyan másképp. Ha meglátta, elpirult. De elpirult Lenke is és elfordult zavartan.

A kerítés tövében húzódott a sínkő. Hosszúkás, gyalogút-alakú jégfelület volt ez, a gyerekek magok csuszkálták ki maguknak. A játék abból állott, hogy kellő távoból nekiiramodtak futva s mikor a jéghez értek, szabadon végigsiklottak rajta. A kicsik ügyetlenül, a nagyobbak ügyesen. Ha valamelyik elvesztette egyensúlyát és belegurult a hóba, nem esett nagyobb baja, mint hogy a többiek kinevették. Felséges időtöltés volt ez, az órák észrevétlenül repültek. Fájt a szivők, mikor uzsonnázni hívták őket. Mert most már holnapig be voltak zárva a házba, korán sötétedett, az udvarra nem volt szabad kimenni többet. És hazamentek a szomszéd gyerekek is.

A vastag föllem pompázó kávé után Miska, Emmi és Giza leültek a nagy szobában a gyerekasztalhoz. A nagyok körülülték a nagy asztalt. Omaszta bácsi minden áldott nap átjött ilyenkor. A két kislány összerakható képes kockákkal játszott, Miska pedig ceruzát kapott és papírt, hogy kedvére firkálhasson. Rendesen házat rajzolt. Egy négyszög felett egy dőlt oldalú másik négyszög, az alsóba a közepére kapu, melléje kétoldalt egy-egy ablak, a háztetőre kémény: mind megannyi kisebb négyszög. S végül jött az igazi passzió: dugóhúzó-szerű vonallal füstöt rajzolni a kéményhez. Ilyen házat rajzolt Miska tizet is, huszat is egymásután. Ha ezt megúnta, embereket rajzolt. Ez sem volt nehéz. Egy kör volt az ember teste. Két vonás lefelé, a két lába, két vonás oldalt a két karja, egy vonás a nyaka, azon egy kisebb kör a feje. De a két kar végére még oda kellett rajzolni öt-öt kis vonást, a

fejhez még oldalt az orrot, mintha oldalról látnók az embert, a szemét azonban két ponttal bele a körbe, mintha szemközt látnók. A nyugalmas és boldog firkálás órái voltak ezek. A nagyok közben beszélgettek.

— Ez nem maradhat így, — tüzelt Pista bácsi, — Kossuth már gyűjti odakint a sereget. Én mondom nektek, egy szép napon nagy dolgokra fogunk ébredni.

És még az asztalra is ütött Pista bácsi. De Jakab bácsi, aki csendesebb természetű volt nála, csillapította.

— Itthon mondhatsz, amit akarsz, sógor, de kint vigyázz. Ahogy az ügyvédi okleveledet konfiskálták, még cifrább dolgok is történhetnek veled.

— Mi történhetik velem? Az okleveletem konfiskálták, mert titkára voltam a Radikál Körnek, igenis, ott voltam a márciusi ifjak, Klauzál, Jókai, Petőfi mellett, igenis. Konfiskálták, most kvittek vagyunk. És most nem csinálok semmit.

Sári néni rátette a kezét a fivére kezére.

— Dehogy nem csinálsz, édes Pistám, csinálsz. Nem nagyon vigyázol arra, amit mondasz. Máskülönben olyan józan vagy, olyan komoly és megfontolt, de ha erről van szó, mindjárt vöröset látsz. Nem tudsz magadon uralkodni.

Omaszta bácsi tört ki erre úgy, hogy mind összszerezzentek.

— De a keserves teremtésit, hát hogyan tudjon magán uralkodni? Én sokkal öregebb vagyok és én se tudok, ha ilyeneket hallok, mint ez a mai dolog. Olyan nagyot vétett ez a szerencsétlen tanító? Egy vers. Mi az a vers? Olyan nagy dolog?

Pista bácsi elmosolyodott.

— Hát bizony, az nagy dolog. Sose felejttem el: Klauzálnak valami izenetével mentem az Athenaeum szerkesztőségébe. Ott találtam mindakettő-

jüket, Vörösmartyt és Bajzát. Ott maradtam egy kicsit beszélgetni velök. Valahogy Petőfire terelődött a szó. Petőfi egy versben megtámadta Vörösmartyt, s az nagyon rosszul esett az öregnek, mert nagyon sok jót tett volt Petőfivel. Én vigasztaltam s azt magyaráztam neki, hogy ne törődjék egy verssel, nem jelent az semmit. Elég számár voltam, hogy ezt éppen egy költőnek magyaráztam. Erre Vörösmarty azt mondja nekem: „Tanulja meg, öcsém uram, hogy a nagy időnek a vers annyi, mint kenyérnek az élesztő.“ És ez a mi időnk elég nagy most is.

Egy darabig hallgattak a nagyok. Akkor Omaszta bácsi ezt kérdezte:

— Mondjad már, Pista öcsém, milyen ember volt ez a Petőfi?

— Hogy is mondjam, — szólt egy kis habozás után, Pista bácsi, — társaságban tűrhetetlen fickó volt. De viszont le kell venni az emléke előtt a kalapot, mert lángelme volt.

Megint hallgattak egy kicsit. Akkor Sári néni szólalt meg:

— Én nem hiszem, hogy meghalt. Csak az osztrákok terjesztik. Biztosan bujdosik valahol.

— Á, dehogy, — vélte Pista bácsi, — a felesége csak tudná. Az pedig férjhez ment.

— Mán pedig él, — erősködött Omaszta bácsi, — meg mernék esküdni, hogy fogoly Oroszországban. Csak nem meri felfedni magát, mert felakasztanák.

— Micsoda idők, — sóhajtott Jakab bácsi a pipája mellől, — mi is rosszkor születünk, mondhatom.

Csend lett megint. A kutya vakaródzott az asztal alatt és a földet ütő lába úgy hallatszott, mintha majd egy pillanat múlva megnyugodott mindenki.

az ajtón kopogtattak volna. Megrezzent mindenki,

— Mondjad csak, te Pista, — szólt Omaszta

bácsi, — megvan neked annak az illir memorandumnak a kézírata?

— Nincs. Eléggé sajnálom.

— Ejnye be kár. Már rég akarom mondani, hogy szívesen elolvasnám. Legalább mondd el, mi volt az.

— Negyvennyolcban volt, április legvégén. Akkor én már titkára voltam a Radikál Körnek. A nemzetiségekről beszélgettünk a körben...

Pista bácsi hangja halkabbra fordult, a fejek közelebb hajoltak egymáshoz. De Miskát ez különben sem nagyon érdekelte, egy szót sem értett belőle. Sokkal jobban érdekelte, hogy valami nagyszerűt eszelt ki: a lerajzolt ház két ablakába két-két vonást rajzolt bele, egy függőlegeset, meg egy vízszinteset. Ezáltal lehetett látni az ablakok négy üveglapját az osztó ráamákkal együtt. Ez roppantul tetszett neki. Visszament az összes eddig rajzolt házakra és valamennyinek ablakaiba belerajzolta a két egymást metsző vonalat. Mikor ebben ki-gyönyörködte magát, még pompásabb ötlete támadt: az emberkéeknek kalapot lehet rajzolni. Mindegyiknek a feje fölé kúpot rajzolt tehát. Nagyszerűen sikerült. Egymás mellé rakta őket, úgy szemlélte a kalapos embersort. Aztán távolabb tartotta a papírt, úgy nézte. Nagyon szép és érdekes volt mindenképpen. Észre sem vette nagy elmerültében, hogy a lány közben megterítette az asztalt. Hívták őket vacsorázni. Omaszta bácsi már el is ment azóta.

Vacsora után, a téli utca sötétjében baktattak hazafelé. Mindkettőjük kezében lámpás. Itt, meg amott hasonló lámpások hullámzó vonala mutatta az esti hazaigyekvőket.

— Pista bácsi, kérem...

— Mit akarsz?

— Pista bácsi, kérem, mi az a lángeleme?

— Az a lángeleme, aki mindenkinél okosabb.

A fiú nem kérdezett többet. Egy pillanatig eszébe ötlött, hogy milyen szép volna, ha ő lángelme volna. A szíve megdobbant erre a gyönyörű gondolatra. De aztán arra gondolt, hogy ma délelőtt nem tudta, mennyi háromszor hat. Elszégyelte magát önmaga előtt és némán lépkedett nagybátyja nyomában. Mögötte bandukolt az agár. Álmos volt már az is.

IV.

A napok egyformán teltek. Gyermekeköröm és gyermekbánat egyformán váltotta egymást. Órák és hónapok egyenlőkké váltak az idők múlásában. Csak két dolog emelkedett ki a napok hétköznapi múlásából. Egy tragikus és egy csodálatos. Három esztendőből két nagy emlék.

A csodálatos emlék Lenkéhez fűződött. Ahogy a szomszéd gyerekek átjöttek a Steiner-portára, éppen úgy Miska átjárt Emmivel és Gizivel a szomszédba. És egy napon, Lenke születése napján, Miska valami csodálatos dologgal ismerkedett meg. Lenke festékes dobozt kapott ajándékba szüleitől.

Nem lehetett más szóval illetni ezt a festékes dobozt, mint azzal, hogy csodálatos. Négyszögletű doboz volt ez, amelynek tervét valami lángelméjű ember eszelte ki. Mert nagyon céltudatosan gondolta ki az egészet. A dobozt egy kemény papirosból való vonal két részre osztotta. Az alján volt egy hosszúkás rekesz az eset számára. Ami azonfelül maradt a dobozból, azt hasonló keménypapír-határok huszonnégy részre osztották, s ebben a huszonnégy részben mindmégannyi gombalakú festék foglalt helyet. A színek nevét is ott lehetett látni az elválasztó keret élén. Berliner-Blau. Sepia. Elfenbeinschwarz. Grasgrün. Giftgrün. Himmelblau.

Licht-Ocker. Orange. Gummi-Gutti. Zinnober. Rosa. Carmin. Violette. Ultramarin. És még mindenféle. De nemcsak ez a sokféle és tanulságos szín volt az igazi vonzóereje a Lenke játéknak, hanem a melléje adott füzet. Sok kép volt ebben csupán vonalakkal kirajzolva és a gyermek feladata volt a vonalakkörnyezte mezőket színnel kitölteni. Az első oldal a füzetben egy bokrétát ábrázolt, amely rózsákból állott és búzavirágból. A szirmokat pirossal és késsel, a szárat és leveleket zölddel kellett kifesteni. A következő oldalon egy katona pompázott: dolmánya kékszínt követelt, nadrágja és sapkája pirosat, csizmája feketét. De nem ez izgatta a gyerekeket leginkább, hanem a huszonnégy festékrekesz két utolsója. Ezek a Gold és Silber felírásokat viselték. Ezüsttel kellett végigfesteni a katona kardját és arannyal a mellén viselt sujtásokat.

Lenke elég közömbösen kezelte a születésnap ajándékot, de Miska odavolt tőle. Szerette volna rögtön elvenni és magáévá tenni. De azt már tudta, hogy nem lehet. Viszont azt is tudta, hogy ott, ahol ezt Lenkének vették, neki is vehetne valaki hasonlót. Ennélfogva megkérte Lenkét, hadd mutassa meg ezt a gyönyörűséges dolgot Pista bácsinak.

Megmutatta. Pista bácsi csak bólintott rá és nem szólt semmit. Akkor Miska elkezdett egy hosszú-hosszú tervet, hogy Pista bácsi jóvoltából hozzájusson egy ugyanilyen festékes dobozhoz. A rendes délelőtti leckéken roppant buzgónak mutatta magát. A bácsi parancsait kettőzött figyelemmel leste. Nemcsak hogy jól viselte magát, hanem mintaképe lett a minden módon igyekvő, szorgalmas, derék gyereknek. S a leckeórákon kívül, legyőzve féltékenységét, igyekezett beszélgetéseket indítani, amelyeknek folyamán mindenféle ravasz fordulatokkal rá lehetett térni a Lenke festékes dobozának sóhajos magasztalására.

Pista bácsi nem volt vak a gyermeki sóvárgással szemben. Egy napon így szólott:

— Látom, szeretnél egy olyan festékes izét, amilyen Lenkének van. Hát ha egy hétig nem lesz kifogás ellened, nem bánom, kaphatsz egyet.

Valami elmondhatatlan izgalomban telt el ez a hét. Miska olyan jól viselte magát, mint egy földre szállott angyal. Felébredéstől elalvásig szüntelen, feszült igyekezettel iparkodott jó lenni. Amellett minden percben rettegés fogta el, hogy nem történik-e vele valami olyan végzetes baleset, amely a vak véletlentől függ és óhatatlan. Egy gonoszul kiálló szeg elszakíthatja a legjobb gyerek ruháját is, egy billenőre állított cserépfazekat feldönthet a legjobb gyerek is. De iparkodása és félelme közben is tündéri örömmel tudta várni a festékes dobozt, s mialatt számolgatta magában, hogy még hat nap van a dobozig, még három, még egy, — képzeletében pompázó örömmel tolongtak előre a doboz színei, amelyekkel eljövendő örömét színezte ki.

Mikor a hét letelt s ő a megvalósulás boldogságával ébredt fel, hirtelen fagyos döbbenet csapott leikén végig: hiszen ma vasárnap van, Pista bácsi nem veheti meg a dobozt. Sírásra hajló szájjal járult Pista bácsi elé. Pista bácsi azonban nem is várta, hogy miről van szó: már nyujtotta is a dobozt. Nyilván már napokkal előbb megvette és eldugva tartotta.

Miska vad szenvedéllyel esett neki a színek örömének. Még az evésnek is, bár roppant szerette az ételt, sürgető ürclmetlenséggel várta a végét. A mellékelt füzetet már az első két nap telefestette. Ettől kezdve mindig és mindenütt papírra vadászott. Jó volt neki minden, eldobott levélboríték, kiolvasott újkág margója, boltból hozott portékának csomagolópapírja, ez mind kincsesé nőtt most, mind-egyikre színeket lehetett festeni. Csak úgy, alakta-

lan színeket, minden ábra nélkül, hogy magában a színben gyönyörködhessék a szem, a piros, a kék, a sárga soha nem egyforma szépségében. Pista bácsi megmutatta neki, hogy ha kéket és sárgát összekever az ember, abból zöld lesz. Ezt izgalmasnak és titokzatosnak találta. Órákhosszat kereste ezután a kéket és sárgát, mindig más adagolásban és mindig másféle zöld jött ki belőle. Sőt vakmerően, más színek keverésével is megpróbálkozott és a felfedező ujjongásával tapasztalta, hogy a kékből és pirosból lila alakul.

Baleset nélkül persze nem úszhatta meg a színnek boldogságát. Steiner bácsi házánál már régóta ismert egy könyvet, amely a betegségekről szólt. Ez a könyv tele volt ábrákkal. Nem tudott ellentállni a kísértésnek: elkezdte kiszínezni a lovakat. Egyiket barnára, másikat sárgára, harmadikat feketére. Sőt, gondolván nagyot és merészet, az egyik lovat kiszínezte arannyal.

Ebből nagy hűhó lett. Steiner bácsi, aki különben sohasem nyúlt ehhez a könyvhöz, most a bal szerencse forgandóságából kézbe vette. Nagy patáliát csapott és Pista bácsi büntetésből elzárta a festékes dobozt. Miska úgy szenvedett, mint csak a felnőttek között tud szenvedni a párjától elválasztott szerelmes. Ez a szívfájdító állapot egy teljes hétig tartott. Egyheti mintaviselkedés után Pista bácsi megbocsátott és visszaadta a dobozt. Miskának könnybe lábadt a szeme a viszontlátás örömétől.

Ez volt a csodálatos élmény. A tragikus élmény Steiner bácsiéknál történt. Nem ugyan ővele, de az ő élete folyását is megváltoztatta.

Steiner bácsi, akinek jó összeköttetései voltak, el tudta érni, hogy Pista bácsi bekerüljön a gróf Apponyi György uradalmához ügyésznek, bár ügyvédi oklevelét elkobozták. Nagy buzgalommal látott az új állás hivatalos teendőinek és gyakran kellett

utaznia. Miska ilyenkor egyedül ment át Steiner bácsiékhoz. Vacsora után is egyedül ment haza. Az ilyen napokat nem igen szerette, mert képzelődő természete lévén, éjszaka félt egyedül aludni.

Egy ilyen éjszaka, mikor Pista bácsi nem volt Csabán, különösen félt. Nem tudott elaludni és minden nesz rémülettel töltötte el. A tizenegy órát még hallotta ütni, aztán nagynehezen elaludt. Jókorát alhatott már, mikor arra riadt fel, hogy erősen zörgetik az ablakot. Valaki Ancsát kiabálta odakünt. De Tercsa a konyhán mélyen aludta az igazak álmát. Miska dobogó szívvel ült fel az ágyban, s mivel az a riadalmas valaki tovább zörgetett és kiabált, ő kiugrott az ágyból, és a sötétben kibotorkált a konyhába. Nem is annyira azért, hogy Tercsát kiküldje, mint inkább azért, hogy ne legyen egyedül a rettegésben. Tercsa nagynehezen felébredt, magára kapott valamit és kiment a csikorgó hidegben a kapuhoz, mialatt az agár veszettül ugatott. Pár perc múlva jajveszékelve, óbégatva rohant be Tercsa. Miska már értett tótul, de amit most Tercsa sikoltozott összevissza, abból csak homályosan tudta megérteni, hogy valami rablókról, Steiner bácsiékről és véres kínzásokról van szó. Tercsa még több ruhát kapott magára és a gyerekre ügyet sem vetve, elrohant hazulról.

● Miska a félelem és vak tanácstalanság borzasztó óráit élte át. Egyedül volt az egész házban és nem tudott félelmében mit csinálni. Világot gyújtott, de a falon s a bútorok között olyan árnyékok támadtak, amelyek elviselhetetlen rettegéssel töltötték el. Ha meg elfújta a lámpát, a sötétség borzasztó súlya nehezedett rá. Leült a sötétben egy székre, de ezt nem bírta. Akkor bevacskolta magát az ágyba, egészen a sarokba furakodott. Kicsire húzta össze magát és erősen behúnyta a szemét. Valami félelmeset és fenyegetőt érzett a hátában, amitől moccanni sem

mert és még lélegzetét is visszafojtotta. Tercsa pedig nem jött és nem jött. Az írtózat verejtéke is kiütött rajta, míg aztán valahogyan álomba szédült.

Késő délelőtt volt, mire felébredt. Pista bácsi érkezése ébresztette fel. Rögtön látta nagybátyja arcán, hogy valami súlyos dolog történt.

— Ma itthon kapsz ebédet Tercsától, — mondta Pista bácsi, — Sári nénédhez most egy darabig nem mehetünk enni, mert nagyon beteg.

— Mi baja? — kérdezte a fiú.

— Valami baleset történt vele, ami nem gyermeknek való történet.

Tovább tehát Miska nem kérdezősködhett. De Tercsától, meg másoktól hamarosan megtudta az egészet. Tele volt a szenzációval a város.

Előző este, miután ő eljött Steiner bácsiéktől, a felnőttek még jó darabig együtt maradtak. Aztán Omaszta bácsi készülődött hazafelé, de keveslette télikabátját, mert váratlanul cudar hidegre fordult az idő. Elküldték tehát a kocsist Omaszta bácsi lakására, a Gyula-út végére, hogy hozza el a bundát. Csak a kocsis visszatértét várták, hogy Omaszta bácsi is hazamenjen, aztán lefeküdjenek.

Egyszer csak, ahogy ott békésen beszélgettek, hirtelen kinyílik az ebédlő ajtaja és egy torzonborz parasztember lép be a szobába. Vállán guba, süvege mélyen a szemére húzva, állán felismerhető álszakáll, kezében puska. Csizmája igen sáros. Mind meghökkentek ennek az embernek a belépésén. Az tótul rájuk szólt, látnivalóan elváltoztatott hangon, hogy senki se moccanjon, akinek az élete kedves. Erre Sári néni hirtelen elnevette magát.

— Hiszen ez Pista, nem ismertek rá?

Az utca tulsó felén ugyanis kocsma volt, ahol éppen tegnap este táncmulatságot tartottak. Sári néni biztosra vette, hogy Pista bácsi csak ürügynek mondta volt elutazását, a táncmulatságon felöltözött

zsványnak és őket ilyen módon akarja megtréfálni. De viszont a csizmája olyan sáros volt, hogy Sári néni ezt már nem hagyta szó nélkül. Felkelt és odalépett.

— Ejnye, Pista, nem szégyelled magad ilyen csizmával bejönni? Tönkreteszed a szőnyegemet.

Az éjszakai jövevény ekkor rákiáltott:

— Azt hiszed, a testvéred vagyok?

És két kézre kapván puskáját, annak agyával mellbevágta Sári nénit. Sári néni hátratántorodott és felsikoltott a fájdalomtól. Steiner bácsi és Omaszta bácsi felugrottak az asztal mellől. Ugyanekkor három másik gubás ember lépett be a szobába, fegyveresen azok is. Az első a puskatussal fejbevágta Sári nénit, akinek a vér azonnal elöntötte az arcát. Az újonnan jöttek pedig rárontottak a két férfira és puskatussal a fejüket verték. Mind a három áldozat elterült a földön. A négy rabló a két férfinak megkötözte kezét-lábát, a szájokat pedig betömték. Sári néninek csak a kezét kötözték meg, hogy menni tudjon. Aztán rákiáltottak, hogy ha sikoltani merészel, azonnal keresztüllövik. Majd ököllel és puskatussal ütve, megparancsolták neki, hogy mutassa meg, hol tartja a pénzt. Mindez alatt áthallatszott a kocsmából a bál vidám muzsikája. Sári néni véresen botorkálva ment át a férje szobájába, két rabló utána. Ugyanekkor még két rabló jött be, hozták a eseléd-lányt, meg a kertészt, közben koponyájukat folyton ütötték puskatussal. A szájok már be volt tömve. Megkötözték mind a kettőnek kezét-lábát, aztán odalökték őket, ahol Steiner bácsi és Omaszta bácsi feküdtek megkötözve. Odazuhant mind a kettő, összevissza törték magukat zuhanás közben, mert meg voltak kötözve. Egy ember elment megkeresni a gyerekeket, Emmi és Gizát. Megkötözték a két csöppséget is és betömték mind a kettőnek a száját.

Sári néni ájuldozva és ingadozva vitte őket

szekrényhez és asztaliókhoz. Összeszedtek minden pénzt és minden ékszert. Ezalatt jött meg a kocsis, Omaszta bácsi bundájával. Rárohantak, mielőtt kiálthatott volna, leütötték, megkötözték. Aztán oda-lökték a többiekhez. Odaát folyton szólt a báli mu-zsika.

Mikor a pénzt és ékszert már összeszedték, az ezüst evőkésztséget követelték. Sári néni véresen tá-molyogva, azt is megmutatta nekik. Zsákba raktak mindent. A ruhákat is mind kirámolták a szekré-nyekből, zsákba gyömöszölték azt is. De mindezzel nem elégedtek meg. Követelték Sári nénitől, hogy még adjon nekik, még!

— Nincs már semmi, — sírta a vérbe borult asszony.

Erre az egyik rabló megtaszította, hogy leesett a díványra. Elkezdtek a puska vastagabb végével borzasztóan verni. Szegény asszony felordított a fáj-dalomtól, erre az egyik rabló ráült a fejére, hogy ne kiálthasson, a másik úgy verte tovább. Mikor a kíznást megelégtették, az, aki a fején ült, felállott és megint új zsákmányt követelt tőle. De Sári néni ekkor már eszméletlen volt. Őt tehát otthagyták és a földre dobott kertészhez fordultak. Leoldozták lá-báról a köteléket és talpraállították, hogy tőle csikar-janak ki még valami zsákmányt. A kertész kiszakí-totta magát közékből, mihelyt a lába szabad lett és kirohant. De utána eredtek és megfogták. Az egyik rabló még rá is lőtt, de a golyó a lámpát találta el, amely összetört és azonnal kialudt. Szerencsére, mert a megkötözöttek mind ott égtek volna.

Látván, hogy több zsákmányra már nem szá-míthatnak a szobákban, a rablók ott hagyták a sötétben a megkötözötteket és kimentek mind a hatan a konyhára. Ott megették, ami ennivalót találtak. Aztán az éléskamrába mentek és a készletet kihord-ták az udvarra. Steiner bácsinak négy lova volt és

két kocsija. Befogtak mind a két kocsiba és felrakták az egész rablott holmit. Még lementek a pincébe is, ott bőségesen ittak mind a hatan, néhány hordót felraktak a kocsikra, s ami hordót nem tudtak elvinni, azt mind kifolyatták. Aztán a két kocsival elhajtattak.

Az összekötözöttek hallották a kocsik távozását, de kiáltani nem tudtak, mert szájok be volt tömve és mozdulni sem bírtak. De végre a kocsis addig feszegette lábával a köteléket, addig próbált hátán csúszva a falhoz jutni, míg rettentő erőfeszítéssel felállott a fal mellett. A kötelék még a lábán volt, de valamennyire lazult. Nagy kínnal oda tudta vonszolni magát az ablakhoz, ott a vállával kitorpte az ablaküveget. De kiáltani nem tudott. Csak nyögött kifelé az utcára, amelynek innenső oldala néptelen volt egészen, odaát pedig hangos zenével állt a bál. Beletelt egy jó félóra, míg egy kései járókelő figyelmes lett az ablakon kinyögő, különös alakra. Ez bement a házba és ott borzadva látta, mikor világot tudott gyujtani, hogy mi történt. Kioldozta az áldozatokat és lármát csapott. Egy perc alatt csődület lepte el a házat, orvost hívtak, lefektették a sebesülteket. Reggelre már egész Csabán mindenki tudott a borzasztó eseményről.

Steiner bácsi agyrázkódást kapott, több súlyos zúzott sebe volt és kificamodott a karja. Omaszta bácsinak eltörött két bordája. A kertésznek karja törött el és bevették a koponyáját. A szobalánynak hat foga kitorpt és a tüdejének valami baja esett, mert folyton vért köhögött. De legborzasztóbban megjárta Sári néni. Még mindig nem tért magához. Belső vérzést kapott, medencecsontja és három bordája eltörött. Az orvosok nem igen bíznak hozzá, hogy meggyógyíthatják. A két kisgyereknek azonban semmi baja nem esett.

Miska nem is látta többet az életben Sári nénit.

A házhoz, ahol annyi nagybeteg volt, nem engedték. Gyerek csak láb alatt van ilyen helyen. A melegszívű, kedves, szép, fiatal Sári néni két hétig feküdt élet és halál között. A tizenötödik napon meghalt.

A rablókat nemsokára megfogták. Mind a hatot. Statárium ítelt fölöttük, mind a hatot felakasztották. De Sári nénit ez már nem támaszthatta fel többé. Férje nagysokára felépült, de nem bírt megmaradni a véres emlékü házban. Pénzzé tette mindenét, állásáról lemondott és kisleányával, meg Gizával együtt felköltözött Pestre. Miska szép délutánjai elfoszlottak a semmibe.

V.

De az Isten úgy tesz, hogy ha valami jót elvesz, ad helyette másikat.

Pista bácsinak sikerült szebb házba költöznie. Ez már nem afféle zsupfedeles parasztház volt, mint az előbbi, hanem szép, tágasabb úriház, ablaka nagyobb, teteje zsindelyes. A szobák is szebbek voltak benne, sok új holmi került a berendezéshez. És két különös kellemetesség is járt az új lakással.

Az egyik az volt, hogy nem egyedül laktak ebben a házban, hanem volt még egy másik lakó is: Juhász Ferenc szabómester. Az utcai részt az ő műhelye foglalta el, meg a lakása. Pista bácsi a ház udvari felét bérelte. Miska hamarosan bejáratos lett a szabóműhelybe és összebarátkozott a segéddel, meg az inassal. A segéd neve Bisztika Ferenc volt, az inasnak csak a keresztnéve derült ki: Jano. Bisztika úr hórihorgas, ádámesutkás fiatalember volt, aki igen gavallérosan öltözködött és ezüstfejű nád-pálcával járt sétálni. A műhelyben is adott magára, a munkaruhája is úgy állt rajta, mintha skatulyából húzták volna ki. De ha vasárnap kiöltözött, hogy

elmenjen templomba s utána sétálni, akkor igazán úgy festett, mint valami előkelő arszlán. Gyönyörű szép kávébarna kaputot hordott, gazdagon zsinórozott, galambszürke nadrágot, fekete vitézkötéssel. Miskának jó tartós posztóból szokott ruhát csináltatni Pista bácsi, szerénysorsú gyereknek valót, hiszen a pénzt nehezen kereste. Már pedig Miskának mindig titkos vágya volt a szép ruha, mióta csak eszébe jutott. Ezért Bisztika urat szívből irigyelte. Könnyű neki: ha szép ruhára vágyódik, akkor fogja magát és csinál magának egyet. Egyébként is remek élete van egy ilyen szabósegédnek. Szép színű, érdekes posztókat szabogat, sujtással és vitézkötéssel elpassziózik, egyszóval csupa érdekes dolgot csinál. Vasárnap aztán mehet az utcára gavallérosan feszíteni, övé az egész világ. Igaz, hogy előbb inasnak kell lenni, hogy valaki szabósegéd lehessen, de az inasnak is mulatságos és szórakoztató élete van. Varrogat, foldozgat, szövettel, zsinórral, gombbal; csupa érdekes holmival van dolga, aztán minduntalan elküldözik ruhát elhozni vagy ruhát hazavinni. Ilyenkor vígan szalad az utcán, nagyokat fütyörész és nincs baja a világon semmi. Milyen más ez, mint könyvekből tanulni. Ó csak az a gyötrelmes, unalmas tanulás ne lenne...

De még ennél a szabóműhelynél is fontosabb volt a szomszédság. A szomszédban laktak Vidovszkyék. Jómódú úri család volt ez, hat gyerek nyüzsgött a háznál. Szép, mutatós ház volt a Vidovszkyéké, igen nagy udvara volt és rengeteg nagy kertje. A hat gyerek közt voltak nála nagyobbak is kisebbek is; hozzá korban kettő illett: Laci és Feri. Ez a két fiú nem járt iskolába. Nevelőt tartott mellettök Vidovszky bácsi. Otthon tanultak. Miska az új házba való költözése után is még Pista bácsitól tanult délelőttöként egy jó darabig, de miután Vidovszky Lacival és Ferivel nagyon összebarátkozott, Pista bácsi

megállapodott a Vidovszky-szülőkkel, hogy Miska együtt fog tanulni a két fiúval. Ettől kezdve úgy formálódtak a Miska hétköznapijai, hogy amint a reggelijét bekapta, egy kicsit benézett báméskodni és barátkozni a szabóműhelybe. Bisztika úrhoz és Janóhoz, aztán futott át a szomszédba, a Vidovszky-házba. Itt folyt a tanulás délig. Akkor elment Omaszta bácsi házához, mert mióta Sári néni meghalt, ott kosztoltak Pista bácsival együtt. Éppen hogy lenyelte az ételt, már futott vissza Vidovszkyékhoz, játszani, futkosni, labdázni egész délután. Csak vacsoraidőben ment el onnan megint az Omaszta-házba. Haza jóformán csak aludni járt.

Minden jó és szép lett volna, csak az elviselhetetlen délelőttök ne lettek volna. Miska szívből gyűlölte a tanulást. Amit magyaráztak neki, arra csak immel-ámmal hallgatott. Nem érdekelte. Egyformán únta a számolást, a földrajzot, az írást, az olvasást, mindent. Egyetlenegy tantárgy sem akadt, amihez bármi kevés kedvet érzett volna. A délelőtti órák lázító szenvedést jelentettek számára. Ha nagyot sóhajtva elindult a szabóműhelyből, olykor sírni szeretett volna dühében, hogy az elkövetkező kínos órákat muszáj végigszenvednie. Ami a tanuláshoz kapcsolódott, az mind kínos volt, bosszantó és kellemetlen. A nevelő nem szűnt meg csodálkozni és botránkozni, hogy ekkora fiú ilyen keveset tudjon. Ő csak ült, dacosan összeszorított foggal és pirult a folytonos szégyentől. Ha valami kérdést tett a nevelő, Laci és Feri mindjárt feleltek, öneki sejtelve sem volt a dologról, legtöbbször a kérdést sem értette. Az olvasásban még mindig megakadt néha, írásáról maga is tudta, hogy az lehetetlenül rossz. Ha feladatot csinált, abban alig volt szó, amelyben hiba ne fordult volna elő. És ha leckeórákon kívül felmerült a tanulás kérdése, csak keserűség volt belőle. Pista bácsi egyre komorabban és egyre le-

mondóbban korholta. Gyakran ki is kapott és a nyakleveseket mindig a tanulás miatt kellett elszenvednie. Lassanként semmit sem gyűlölt annyira, mint a tanulást és semmire sem vágyott jobban, mint nem tanulni többé.

De ha a leckeórás délelőttnek vége volt, akkor minden szenvedését mintha kifújták volna a fejéből. Futva jött vissza az Omaszta-ebédről, csakhogy mennél kevesebb percet mulasszon Vidovszkyék nélkül. Vidovszky nénit éppen úgy megszerette, mint valaha Sári nénit. Rövidesen gyökeret vert a házban, teljesen úgy járt-kelt, mint a fiúk testvére és mint a Vidovszky néni fia. Csak éppen nem lakott ott. De úgy ment oda, mintha hazament volna. És úgy is fogadták, mint aki hazajött. Vidovszky néni semmi különbséget nem tett közte és saját gyerekei között. Ha vajás kenyér volt az uzsonna, neki ugyanakkora karéj járt, mint a többieknek. Ha Vidovszky bácsi utazásból tért haza és cukrot hozott ajándékba a gyerekeknek, a felosztásnál Miska részét félretették, majd megkapja, ha jön. És ha elmentek hazulról sárkányt eresztetni és odamentek kezét csókolni Vidovszky nénihez, ő egyforma melegséggel csókolta meg valamennyit és egyformán veregette meg a képét valamennyinek. Miskának úgy, mint a többinek.

Ha esett az eső, vagy túlhűvösre fordult az idő, a gyerekek körülülték a nagy asztalt. Feri és Laci nagyon szerettek rajzolni. Volt nekik mindenféle színes ceruzájuk és papiros is akadt, amennyi kellett. Nekiült Miska is és a három fiú versenyt rajzolt. A legjobban Feri tudott rajzolni, a legrosszabbul Laci. Miska amolyan jó közepes volt köztük. Most már nem körökből és vonásokból álló embereket rajzolt, hanem olyanokat, akiknek testük volt. És hajókat rajzoltak és vágató lovat és rablók akasztását és mindenféle érdekes feladatokat. Kedvvel csinálta,

de Vidovszky Feri sokkal jobban rajzolt nála és ez külön vetélkedésre buzdította. Minden figyelmét és gondosságát összeszedte, hogy túltegyen versenytársán. A tanulásnál ez sohasem jutott eszébe, a rajzolásnál mindig. És a tanulásnál mindig kedvét szegte, hogy vannak nála jobbak, a rajzolásnál soha.

Egy napon mégis akadt valami lecke közben, ami felkeltette figyelmét. A nevelő német órát tartott. Ezen az órán a három fiúnak nem volt szabad magyarul beszélni. Laci és Feri már egészen jól gagyogtak, de Miska szájában sehogysem állott a német szó. Rettenetes rossz volt a kiejtése és ezen semmiféle oktatás nem tudott segíteni. Annyira vitte mindössze, hogy homályosan megértette a német beszédből, miről van szó. Kedvetlenül feszengett a széken, mialatt a nevelő ontotta a német beszédet és nem figyelt oda. Egy darazsat figyelt, amely bejött a nyitott ablakszárnyon és minden áron a csukott ablakszárnyon akart kimenni. Ahogy azonban egy-két szó megütötte a Miska fülét, félkedvvel figyelni kezdett. Majd aztán egészen odafigyelt.

A nevelő azt magyarázta a gyerekeknek, hogy Schiller nagy német költő volt és elmesélte nekik a Tell Vilmos tartalmát. Erre kezdett felfigyelni Miska. Csak minden második szót értett meg a magyarázatból, de azért valahogyan kialakult előtte a zsarnok Gessler, aki megsüvegeltette a póznára tűzött kalapot az elnyomott svájciakkal. S aztán jött a nagyszerűen nyilazó Tell Vilmos, aki saját fia fejéről lelötte az almát, de aztán a küssnachtsi úton a bokor mögül beleeresztett egy nyilat magába a zsarnokba is. Ez a hősi történet Miskát valósággal elragadta. Szerette volna részletesen tudni.

— Kérem, nevelő úr . . .

— Man spricht deutsch! Es wird ungarisch nicht gesprochen! Was willst du?

Miska hallgatott. A nevelő megvetően bólintott,

mint aki azt gondolja magában, hogy az ilyen hiábavaló gyerekek kár az időt tölteni. Tüntetően elfordult Miskától és neki hátat fordítva, magyarázta Lacinak és Ferinek a küssnachtsi jelenetet. „Durch diese hohle Gasse muss er kommen. Es führt kein anderer Weg nach Küssnacht. Hier dieser Hollunderstrauss verbirgt mich ihm.“ Laci és Féri, a jó fiúk, szorgalmasan hallgatták. Miska ott ült, mint számkivetett haszontalan, de a német vers muzsikája élesen hatolt be az agyába. Mikor ebédelni ment, ezeknek a német szavaknak ritmusa zengett a fülébe. Ebéd alatt olyan jól evett, hogy az egészséget elfelejtette. De mikor ebéd után boldogan futott vissza a Vidovszky-házhoz, megint csak ott lejtett a fülében a szavak zenéje: „Durch diese hohle Gasse muss er kommen.“

Aznap délután nem ő volt a legserényebb a kisméta nevű labdajátéknál. Részint azért, mert azok közül a rokon és ismerős gyerekek közül, akik délutánonként odaözönlöttek a Vidovszky-porta kávéjára és kalácsára, kivételesen hiányzott Bartóky Ilonka, részint pedig azért, mert semmi másra nem tudott figyelni: a német mondat ritmusa és a Tell Vilmos fantasztikus története foglalta el egész képzelőtehetségét. Futkosott most is a fiúk közt a nagy udvaron, de tekintete a labdáról minduntalan a báránnyelűkre tévedt. Homályosan olyasmi andalgott gondolataiban, hogy a mai napon valami gyönyörűségeset talált és ezt neki kellene odaadni: a legkedvesebbnek, legédesebbnek, Bartóky Ilonkának.

De Ilonka nem volt ott ezen a délutáni hancurozáson. Már negyedik napja hiányzott. Fájt a torka. Miska szórakozottan ügyelgett pajtásai között, lelkében a német verssorral. Majd emlékezetében kutatván, magyar verssorokat is talált ott. „Mit nekem, te zordon Kárpátoknak fenyesekkel vadregényes tája?“ Tovább nem tudta. De elég volt

ez is. Tünődő gyönyörrel mondogatta magában, ízlelte a szavakat, lejtegette a két sort. A játszadozva kiabáló gyerekek terhére voltak, egyedül akart lenni gondolataival. Sompolyogva szökött el tőlük, elment a kertbe. Itt virágoztak a tavaszi gyümölcsfák, az aranyosan rezgő levegőben méhek döngicséltek, az egész életnek, a percnak valami elbűvölt, nem hallható zenéje volt. Ő ment a fák alatt és ismételte magában a verset. Tízszor is, húszszor is, mégsem unta meg. Aztán megállt egy barackfa alatt, amely a kikelet menyasszonya gyanánt pompázott ottan pazar örömeivel, óvatosan körül nézett, és mivel egy lélek sem volt rajta kívül a kertben, elkezdte mondani a verset félhangon. Tetstett neki saját hangja. Majd elmondta a német sort is. Aztán nekibátorodott és jó hangosan elszavalta mind a kettőt.

— Mit nekem, te zordon Kárpátoknak fenyeve-
sekkel vadregényes tája? Durch diese hohle Gasse
muss er kommen...

És csak mondta, mondogatta a csökevény sorokat, lábát szétvetve, hősies, regényes pózt öltött, kezével gesztikulált a szavakhoz. Aki meglátja, most bizvást bolondnak tarthatta volna. De ő nem gondolt most értelemmel és valósággal. A költészet varázsa bűvölte el. S mialatt szavalt, megjelent ön-maga előtt, mint felnőtt: a költő Lieb Miska, a hírneves, aki diadalmasan megy városról városra, tömegek verődnek össze, amerre lép, ő pedig fenköltén szavalja saját költeményeit a világnak. S az elragadtatott hallgatóság körében ott látható Bartóky Ilonka édes, fitos arcocskája.

Mikor megelégette az álmokban való tobzódást, ment visszafelé a kertből. Utja a szalon nyitott ablaka alatt vitt el. Hirtelen megállt és a falhoz lapult. Odabent beszélgettek. S éppen órála. Megismerte a Vidovszky néni és Pista bácsi hangját.

— Mert, ha megházasodom, — szolt a Pista bácsi hangja, — nagyon meg kell fognom a dolog végét. A viszonyok nagyon rosszak, minden krajcárért keservesen meg kell szenvedni. Küldeném én is Miskát Pozsonyba, de nem győzöm.

— Bizony, nehéz helyzet. Szegény gyerek.

— Képzelheti, kedves tekintetes asszony, mennyit töpregek én efölött. Hiszen a szegény boldogult nővérem fia, igazán úgy szeretem, mintha a magam gyereke volna. Mikor rosszat csinál és elnadrágolom, a szívem megesik rajta. Jobban szeretném megölelni. De keményen kell fognom, mert nagyon sok hiba van a természetében.

— Micsoda hiba? Gyerek, mint a többi.

— Ó nem. Először is gyakran füllent.

— Minden gyerek füllent. Nem kell azt olyan szigorúan venni. Más az, ha egy gyerek rosszindulatból hazudik, és más, ha nagyon erős a képzelőtehetsége. A Miskáé pedig nagyon erős, ezt megfigyeltem rajta. De áldott jó gyerek, nagyon-nagyon jó szíve van, az biztos.

— Ugy van, de ezzel függ össze az a hibája, hogy túlságosan lágy. Olyan puhaszívú lágy, hogy így sohasem lesz ember belőle. Az is nagy hibája, hogy lusta. Négy hosszú esztendeje már vertem bele valami kötelességtudást, de munkakedvet nem adhatok neki a magaméból. Semmi áron nem lehet tanulásra kaptatni. A mult héten kifaggattam a nevelőt. Mondhatom, nagyon leverő dolgokat mondott a gyerekről. A tizedrészét nem tudja annak, amit a tekintetes asszony fiai. Az írása botrányos. A multkor nem tudta megmondani, hogy melyik az esztendő első hónapja. Kedves tekintetes asszony ezen nevet, de nekem nagyon keserves hallani.

— Nevetek, tudja, mert ahogy beszél róla, előttem van az a kedves, bumfordi arca, az a dús, nagy

haja és a kék szeme. Érdeemes megnézni, olyan szép kék szeme van annak a gyerekeknek.

— Szegény nővéremé volt olyan. Hát már most mit csináljak vele? Ha kedvet mutatna a tanulás-hoz és ha eddig vitte volna valamire, azt mondanám, hogy a föld alól is előkaparom valahogy a költséget. De ha elengedem idegen városba, ahol középiskola van, ott nem lesz erős kéz, amelyiktől tartson. Bukdácsolni fog, egyik osztályt a másik után ismétli, kidobott pénz. Azonfelül, felügyelet nélkül elzüllik, mert könnyelmű természete van. Tehát itthon kell tartanom Csabán. Magam kellene, hogy tanítsam. De azt meg idővel nem győzöm, hiszen nem adhatok oda órákat a munkaidőmből, így is kétszer olyan hosszúnak kellene lenni a napnak, hogy elég legyen. Hajjaj, nagyon meg vagyok akadva vele, mondhatom.

— Bizony, nem kis gond.

— A tekintetes asszony mind a két fiát küldi Pozsonyba?

— Nem, csak Lacit. Féri majd jövő ősszel megy utána.

— Igen. Hát én most megyek is, eleget ültem a tekintetes asszony nyakán.

— Dehogy ült, dehogy ült, kedves Reök, nagyon örültem, hogy megtisztelt bennünket.

Búcsúztak. Miska, aki szívdobogtató izgalommal hallgatta végig az egész beszélgetést, lábujjhegyen osont tovább a fal mellett, hogy ott ne kapják. Annyi mindent hallott most egyszerre, hogy ezt át kellett gondolnia. Besurrant a fásfészer nyitott ajtaján és leült arra a fatönkre, amelyen a kertész szokott fát hasogatni.

A legelső, amire visszagondolt s ami kellemesen simogatta, a Vidovszky néni mondata volt: „Érdeemes megnézni, olyan szép kék szeme van annak a

gyereknek.“ Ezt nem tudta eddig magáról. Tudta, hogy kék a szeme, de azt nem gondolta, hogy ezt mások észreveszik. Ő, csak Bartóky Ilonka hallotta volna ezt a beszélgetést...

Aztán Pista bácsira szálltak gondolatai. Nagy szégyenkezést érzett magában, lelkiismerete fülig pirosságba vonta az arcát. Magában mindig azzal vádolta Pista bácsit, hogy az őt nem szereti és azért szigorú hozzá. Most véletlenül belélátott nagybátyjába. Aki őt titokban úgy szereti, mintha édes gyereke volna. És mikor elnadrágozza, jobban szeretné megölelni. Miska szeme könnybelábadt a meleg meghatottságtól. Édes vágyat érzett, hogy a fejével oda boruljon Pista bácsi széles mellére. De rögtön visszavonta magában ezt a vágyat. Pista bácsi ki nem állhatta az érzelmi megnyilatkozásokat.

És az örök, gyűlöletes, nagy téma: a tanulás. Tehát Pista bácsi tudja, hogy ő a tanulástól menynyire irtózik. Hálistennek, így könnyebb lesz róla beszélni, ha a dolog szóba kerül. Mert ő mindent szívesen csinál, csak tanulni nem akar. Nem, nem, nem! Ahogy ott ült a fatönkön, villogott a szeme a lázadó haragtól. Nem akar tanulni és akármilyen lesz, nem akar tanulni. Sem Pozsonyba nem akar menni, sem itthon Pista bácsitól nem akar tanulni. Soha.

Az a szó is eszébe jutott, amelyet mindjárt a beszélgetés elején ejtett el Pista bácsi: hogy meg fog házasodni. Ez a szó egyszerre száz meg száz dolgot megvilágosított előtte. Hogy kit vesz el Pista bácsi, aziránt nem lehet kétség: a szép és kedves Mari nénit, az Omaszta-ház leányát. Miska százszor megfigyelte az étkezéseknél, hogy összevillant a szemök. És hogy lopva összemosolyogtak. És hogy egy-egy suttogott szót váltottak, ha elmentek egymás mellett. Még azt is látta egyszer, hogy szétrebbentek, mikor ő rájuk nyitotta az ajtót. Mintha csókolódtak volna. Most már biztos, hogy csókolódtak. Így fog

ő is csókolódnai Bartóky Ilonkával, ha majd meg-
nőnek és ha majd szólni merészel neki. Szóval, Pista
bácsi és Mari néni össze fognak házasodni. Mi lesz
ővele? Hol fog lakni? Akármilyen lesz, egy bizonyos:
tanulni nem fog.

Este az étkezésnél látta viszont Pista bácsit.
Nem mert ránézni, attól való félelmében, hogy el-
árulja magát. De szeme sarkából figyelte nagybáty-
ját is, Mari nénit is. Azok nem törődtek vele. Nézé-
sök olykor mélyen, hosszan behullott egymás sze-
mébe. Miska szívből szerette és gyermeki szereteté-
ben összeölelkeztette őket, mikor rájok gondolt.

Egy kora nyári napon az történt, hogy Miska
Juhász uram szabóműhelyében tartózkodott, mielőtt
átment volna Vidovszkyékhoz. Bisztika úrral beszél-
getett arról, hogy táncvigalom lesz s ott Bisztika úr
mint rendező fog működni. Ekkor Pista bácsi állott
meg az ajtóban.

— Gyere csak, Miska, beszélni akarok veled.

Miska megszeppenve ugrott fel. Emlékezetében
ijedten kereste azt a csínytet, amelyért most ki fog
kapni. De most nem kapott ki. Pista bácsi leült az
udvaron a lócára és maga elé állította a gyermeket.

— A jövődről akarok veled beszélni. A körülmé-
nyeim úgy alakultak, hogy most el kell döntenem,
mi lesz veled.

Miska hetek óta készült erre az alkalomra,
amelynek el kellett következnie. És hangosan rob-
bant ki belőle a hetek óta kész válasz:

— Én nem akarok tanulni. Én inkább meghalok!
Pista bácsi meghökkenve nézett rá.

— Ennyire nem akarsz tanulni?

— Inkább meghalok, — ismételte hevesen a gye-
rek és mindjárt elkezdett sírni.

— No, no, azért meghalni még nem kell. És no
bőgj.

Jó darabig hallgattak mind a ketten. Gondokba merült arccal Pista bácsi és szipogva a gyerek. Végre megszólalt Pista bácsi. Nagyon sóhajtott, úgy mondta:

— Hát én, édes fiam, feladom a hiábavaló küzdelmet. Nem üthetek agyon, ha semmiképpen nem bírok veled. Jól van, ne menj középiskolába. De akkor viszont el kell határozni, hogy mihez kezdesz. Nincs más hátra, mint hogy iparos pályát válassz magadnak. Nincs azért semmi baj, a jó iparos szépen elboldogul mostanság. Tekintélyes és vagyonos ember lehet belőled, ha megbecsülöd magad. Milyen iparhoz volna kedved?

— Szabó szeretnék lenni.

— Szabó?

Pista bácsi tünődve ingatta a fejét.

— Nem, azt nem szeretném. Szabónak nem adlak. Erről tégy le.

— Igenis.

— Hát majd még gondolkodom ezen, — szolt Pista bácsi felállva, — nem muszáj ezt most rögtön eldönteni. Addig azonban tovább is átjársz rendszeren Vidovszkyékhoz tanulni. Nyereség az a kevés is, ami addig ragad rád. Most megyek. Szervusz.

— Kezét csókolom.

Miska ujjongó örömmel tekintett a távozó bácsi után. Nem kell tanulnia mégsem! Azonnal beugrott a szabóműhelybe és elujságolta Bisztika úrnak, meg Janónak, hogy nem megy iskolába, hanem iparos lesz. Az öreg Juhász Ferenc, aki a sarokban aranyrojtókat varrt egy fekete nyakravaló aljára, bele szólt:

— Milyen iparos lesz?

— Nem tudom még. Én szabó szerettem volna lenni, de azt Pista bácsi nem engedi.

— Jobb is, — válaszolt epésen az öreg Juhász, — szabónak nem való akármilyen léhűtő gyerek.

És még dörmögött magában tovább. Miska már futott át a szomszédba, hogy azonnal ujságolja a nagy hírt Vidovszky néninek. A konyhában találta cseresznye-befőzés közben.

— Néni, kérem, iparos leszek. Most mondta Pista bácsi.

Vidovszky néni arca komoly maradt.

— Nem fogsz középiskolába menni?

— Nem, — szólta hevesen a fiú, — én nem akarok tanulni többet.

— Úgy. Hát azt erőltetni nem lehet. Sokat beszéltünk erről Pista bátyáddal. Mondhatom neked, édes fiam, nagyon jól kell viselned magad, hogy meghálálhasd a hozzád való jószágát. Milyen inas leszel?

— Még nem tudjuk.

— No, itt van egy marék cseresznye. Menj be a fiúkhoz.

Bement a fiúkhoz. Már tanultak.

— Nevelő úr, kérem, iparos leszek. Most még egy darabig idejárom tanulni, de aztán iparos leszek.

— Az nagyon helyes, — vélte lenézően a nevelő úr, — a te fejed igazán nem való tanulásra. Laci, Feri, idefigyelni. Nem érünk rá. Hol hagytuk el?

Laci és Feri visszatértek a leckéhez, de most ők sem figyeltek. Minduntalan érdeklődve pillantottak Miskára, aki sugárzó arccal, kicserélve ült közöttük az asztalnál.

Délután Bartóky Ilonka is átjött játszani Vidovszkyékhoz. Kék habos ruhácska volt rajta, szöszke hajában piros szalag. Láttára el kellett olvadni a szívnek. Miska addig oldalgott, míg oda-került melléje. Mért van az, hogy olyan nehéz megszólalni, ha lányokkal beszélget az ember? Fiúkkal százszor könnyebb. Háromszor is belekezdett Miska a nagy hírbe, de a szó folyton torkán akadt. Ilonka

is elfogódott volt, konokul a földet nézte és cipője orrával egy rögöt rúgdosott.

— Én iparos leszek.

A leányka csodálkozva nézett fel.

— Iparos?

— Igen. Pár év alatt felszabadulok, óriási műhelyem lesz és rengeteg segéddel fogok dolgozni.

Ezt nagyosan mondta, hanyagul fontoskodva, mint akinek egy ekkora műhely és olyan sok segéd csak afféle csekélység. Ilonka álmélkodott, Miska pedig büszkén elfutott onnan. Nagyszerűnek és fontosnak érezte magát, keble dagadt az önérzettől.

Mikor este együtt jött haza az Omaszta-háztól Pista bácsival, az megszólalt:

— Hát döntöttem a pályád dolgában, fiam. Asztalos leszel.

— Igenis.

— Az mégis jobb és rendesebb mesterség, mint a szabóság. Holnap majd utána nézek, hogy valami rendes mestert keressek neked.

— Igenis.

Több szó erről nem esett. Miskának az asztaloság azonnal megtetszett. Már látta magában a pompás szekrényeket, amelyeket csinálni fog. Faragni lehet majd, gyalulni, fűrészelni. Nagy passzió lesz. Alig tudott aznap este elaludni, gondolatai nagyszerű részletekkel színezték ki azt a műhelyet, ahol kedvére elszórakozhatik majd a szerszámokkal.

Két napig nem történt semmi ujság. De harmadnap este Pista bácsi úgy rendelkezett, hogy Miska másnap reggel legyen otthon, ne menjen át Vidovszkyékhoz. Leendő gazdája fog eljönni, hogy aláírja a szerződést.

Másnap reggel kilenc órakor bekopogtatott az asztalosmester. Nem volt valami megnyerő jelenség.

Testes termete vállban előre görbült, mintha az esztergapad fölé való hajlás belemerevedett volna testébe. Cammogva, lassan járt, két lapátnyi nagy keze ügyetlenül lógott. Arca erősen ragyás volt, s a himlőhelyek közül két kicsiny, szürke szem hunyorgott ellenségesen, gyanakvóan a külvilágra. Szakállt nem hordott, de viszont rosszul borotvált borosta lepte el sarló gyanánt a ragyák közeit, bajsza kurtára volt nyírva.

— Üljön le, Lángi úr. Itt van ez a fiú, ezt bízom a gondjaira. Hajtsd meg magad, Miska.

Miska meghajtotta magát. Lángi úr ránézett és hümmögött. Két kezét úgy fektette térdeire, mint két szerszámot.

— A szerződést elkészítettem, — mondta Pista bácsi, — úgy, ahogy megbeszéltük. Az inasidő három és fél esztendeig tart, akkor köteles lesz a fiúnak a segédi felszabadítást megadni. A fiút egyéb munkára, mint ami szorosan az iparhoz tartozik, nem használhatja, e tekintetben a szerződésbe bele is vettem a külön bánásmódot. Az ellátásért fizetek havi egy pengő forintot osztrák értékben, azonkívül fertályonként egy zsák búzát, vagyis minden esztendőben tizenkét pengő forintot osztrák értékben és négy zsák búzát. Itt a szerződés, olvassa el és írja alá. Én mint gyám már aláírtam.

Lángi mester bütykös újjai közé fogta a szerződést és olvasni kezdte. Szája morgott, mialatt olvasta, látszott, hogy silabizálja a szavakat. Végre elkészült vele. Bólintott.

— Így mondtuk, tekintetes uram.

— No, akkor írja alá. Üljön ide az íróasztalhoz. Két példány van, egyiket elviszi, másikat itt hagyja.

Az asztalosmester nagy körülményességgel nekifogott az aláírásnak. Látszott rajta, hogy a betűvetés nem mestersége neki. Odakarmolta nevét az

egyik okmány alá, aztán a másikat vette elé. De nem írta még a nevét, előbb elolvasta végig azt is. Hátha nem egyforma. Szája ugyanúgy mozgott olvasás közben, mint az imént. Bólintott. Nekifohászzkodott a másik aláírásnak is. Végre elkészült. Pista bácsi porzót szórt az aláírásra és a szerződést átnyújtotta neki. Lángi mester felállott.

— Szóval holnapután beállhat a fiú Lángi úrhoz,

— Vagy igen. Mer hónap vasárnap vagyon.

— Hát majd elviszem hétfőn reggel magam.

Ugyanakkor visszük a holmit is.

— Vagy igen. Istennek ajálom a tekintetes urat.

— Isten megáldja.

Miska meghajtotta magát szépen, de Lángi mester rá sem nézett. Cammogott medve-járásával kifelé.

— Ez a legjobb asztalos Csabán, — mondta Pista bácsi, — a mesterséget ettől jól megtanulhatod. A Teresa fia is ennél inaskodik. Most mehatsz Vidovszkyékhez, ha akarsz.

Igy szerződött le Miska asztalosnak. A ház most körülök forgott. Ancsa már napok óta az ő holmiját foldozta, mosta, vasalta. Széken, asztalon, mindenütt az ő fehérneműje foglalt helyet, amit majd magával kell vinni szerződése helyére. Ing, gatyá, keszkenő, kapca, miegymás.

Ehhez a holmihoz az utolsó estén, vasárnap, még valami járult. Pista bácsi, mikor vacsora után hazamentek, kinyitotta íróasztalának azt a fiókját, amelyben értékeit és fontos okmányait tartotta. Onnan kivett valamit, ami szarvasbőrbe volt göngyölve.

— Gondolkoztam, hogy a kezedbe adjam-e ezt a holmit, vagy vigyázzak rá inkább én. De odaadom mégis. A magad embere leszel, jó, ha az ilyet korán kezdi valaki. Tanulj vigyázni a holmidra. Ez apád-

tól maradt rád. A testvéreid is megkapták a részőket.

Kibontotta. Négy ezüsből való tárgy volt a szarvasbőrben: kanál, villa, kés és pohár.

— Ezt most átadom neked, becsüld meg.

— Köszönöm szépen.

— Ne köszönd, a tied volt, nem az enyém. Holnap tehát viszlek Lángihoz. Hosszú prédikációt nem akarok tartani neked, hiszen csak ismételhetnék dolgokat, amiket már százszor elmondtam. Csak egyet mondok. Nézz a szemem közé.

Miska ránézett nagybátyja komoly arcára.

— Megígéred, hogy soha tisztességtelen dolgot nem fogsz elkövetni?

— Megígérem.

— Jól van. Látom az arcodon, hogy ezt őszintén ígérted. Hát én kiengedlek az életbe, fiam, a jó Isten vezéreljen. Azt ne felejtsd el, hogy akármi lesz veled, rám mindig számíthatsz, én ezentúl is a magam gyerekének tekintelek.

Miska könnyen lágyuló szíve ott látszott könnyes szemeiben.

— Ne bőgj, — szólt rá Pista bácsi, — erről a férfiatlan dologról le kell szoknod. Az érzékeny jeleneteket különben sem szeretem.

A fiú elnyomta sírását és vetkőzni kezdett. Mint gondtalan gyerek, életében utoljára.

VI.

Hétfőn reggel a Vidoszkyék kertésze taligára rakta a Miska holmiját. Szalmazsákot, vánkost, paplant, fehérneműt. Előre ment vele. Pista bácsi és Miska még reggeliztek. Miska elfogódva nézett körül minduntalan a szobában. Tudta, hogy életében többet itt nem fog enni.

Reggeli után felkeltek és elindultak. A kapuban ott állt Tercsa és még egy darabig integetett Miskà után. De ő nem nagyon nézegetett vissza. Semmi sem érdekelte, csak az asztalosműhely. S a hétfő reggeli járókelők mindegyikének külön-külön szerette volna elmagyarázni a nagy örömet: ő most megy iparosnak. Néhány perc múlva már az is lesz.

Lángi Mihály háza ott büszkélkedett a bogárhátú parasztviskók végtelen sorában, tágasabb, tisztább, urasabb volt, mint azok. Mikor az érkezők a kapun benyitottak, hosszú és jó széles tornác tárult ki előttük. A fal mentén zsúfoltan sorakoztak a javítóba adott bútorok: asztalok, szekrények, székek, ládák. S volt közöttük egy emberalakúra kivágott, kiterjesztett karú bádogfigura, nyilván Lángi uramra várakozva, aki majd útszéli keresztre való Krisztust pingál belőle. Oldalt az udvaron s amarra beljebb a műhelyben serény lárma hallatszott. Kopácsolás, gyalulás, szegezés, fűrészelés zaja olvadt össze hangos fütyöréssel és énekszóval. Deszkák szaga és a festékek nehéz olajos illata úszott a levegőben, elkeveredve az enyv erős zamatával. Szorgosnak és boldogan jókedvűnek tűnt fel az asztalosvilág első benyomása.

A mester cammogva jött elébük. Orcája most nem volt borostás, mert vasárnaponként borotválkozott, viszont csizma helyett papucs volt a lábán, kabátot nem hordott, inge fel volt gyűrve könyökig.

— Agyonisten, — köszönt Pista bácsi, — elhoztam a gyereket. Mindjárt itt is hagyom, mert nekem dolgom van.

Aztán Miskához fordult:

— Isten áldjon meg, fiam. Becsüld meg magad.

Lehajolt hozzá, megcsókolta. Miska szeme nedvedni kezdett azonnal. De nem ért rá érzékenykedni. A bácsi alakja mögött becsukódott a kapu és

ebben a pillanatban, tíz és fél éves korában, elkezdődött az eddigi tétlen gyerek dolgozó élete.

— Arrafelé! — intett Lángi uram a fejével.

Miska megindult a jelzett irányban. A műhelybe jutottak, a gyalupadok, deszkák, fűrészek, készülő bútorok, harsogó fűrészek egyelőre áttekinthetetlen világába. Felgyűrt ujjú legények dolgoztak itt, füttyörészttek, énekeltek. De mikor a mester belépett a gyerekekkel, mind felfigyeltek.

— János, — szólt a mester az egyik segédhez. — itt az új inas. Majd adjon neki munkát. Te meg, fiú, jól vigyázz, itt mindenkinek szót kell fogadnod. A segéd uraknak azért, mert segítédek, az inasoknak azért, mert mindegyik többet tud, mint te. Ha panasz lesz, megfogom a füledet.

Azzal megfordult és előre hajló vállal cammogott ki a fűrészporos, gyaluforgácsos műhelyből. Miska kissé meglepetten nézett utána. Egészen más Lángi volt ez, mint az a félszeg, úrtisztelő ember, aki ügyetlenül kaparta nevét a szerződés alá, Pista bácsi asztalánál. Ez nyers és kedvetlen zsarnok volt, csupa erő és fenyegetés. De nem volt idő most ezen tünődni. Miska arra a segédre figyelt, akinek gondjaiba ajánlották. Ez volt a legöregebb segéd, magas, sovány, őszbecsavarodó ember.

— Vetkezz neki, — szólt rá Miskára s ugyanakkor intett az egyik inasgyerekeknek.

A kis inas ott termett Miska mellett.

— Én vagyok, úrfi. Nem ismer?

Miska ráismert. Forangi Palya volt az, a Teresa fia. Mert Tercsát a becsületes özvegyi nevén Foranginének hívták. Egyszer-kétszer járt a Pista bácsi házábanál, az anyját látogatni, Miska ott már látta. Most megörült neki. De máris lecsapott rá a Lángi mester hangja. Az megállt a küszöbön észrevétlenül s most visszakiáltott:

— Miféle úrfi? Itt nincsen úrfi. Itt segéd urak vannak és inasok vannak!

Palya intett Miskának, hogy kövesse. Kimentek a tornác udvarfelőli végébe. Ott szorosán egymás mellett fekvőhelyek sorakoztak. Csak úgy a földön. Miska megismerte egyikben a maga holmiját. Tetstett neki a dolog. Mosolygott és kezét nyujtott Palyának.

— Szervusz.

Ez azt jelentette, hogy tegeződni fognak és pajtások lesznek. Palya vigyorogva viszonzta a szervuszt. A nekivetkezés hamar megtörtént. Miska lehúzta a csizmáját. Ezt legelőbb, mert utóbbi napjainak egyik legboldogabb gondolata az volt, hogy folyton mezítláb lehet. Aztán ledobta a kabátját, inge ujját könyökig felgyűrte, nyakát kihajtotta. Végül magára öltötte azt a kék vászonkötényt, amelyet Palya tartott neki. Ezt a kötényt kiváltképpen szerette, általában el volt ragadtatva megjelenésétől. Frissen igyekezett vissza a János segéd úr színe elé. Az nem is hagyta abba a gyalulást, csak úgy foghegyről odavetette Palyának:

— Tanítsd meg enyvet melegíteni.

A műhely végébe mentek. Ott egy fekete falú négyszögletes fülke nyílt a falban. A fenekén valami vasállvány, alatta hamu. Palya valahonnan enyvesfazekat hozott elé, amelyben kökemény massa gyanánt barnállott az enyv. Akár meg lehetett kopogtatni. A fazekat rátette az állványra, hozott egy marék gyaluforgácsot és rászórta az élettelennek látszó, sűrű hamura. Aztán leguggolt. Miska is leguggolt.

— Most fújjad.

Elkezdték fújni a hamut, tüdejük teljes erejéből. Eleinte úgy látszott, hogy a siker minden reménye nélkül. De hosszú és keserves fújó munka után a hamu alig észrevehetőleg pirosodni kezdett. Fújták még hevesebben. Egyszer csak az egyik forgács-

darab oldalán piciny lángnyelvecske lobbant meg. Kisvártatva már szikrák pattogtak és kigyózó vonalban szállingóztak felfelé, amerre a kürtő légjárása húzta őket. A fazék alatt már vígan lobogott a láng. Miska gyönyörködve nézte a tüzet. Az aszталosság eddig nagyon tetszett neki.

— Rakhatok rá még?

— Amennyit akarsz, — vigyorgott Forangi Palya, — van itt bőven.

Csak nyúlni kellett érte a földre, volt ott annyi mindenféle hulladék, amennyi csak kellett. Miska serényen rakta a fazék alá. Tetszett neki a játék. Az enyv engedni kezdett, végül aztán rotyogni kezdett.

— Most jó. Vidd oda a segéd úrnak.

Miska a köténye sarkával óvatosan megfogta a fazék fülét, de az még így is annyira süttött, hogy majdnem földhöz vágta. Mégis odaérkezett vele az öreg Jánoshoz, baj nélkül.

— Jól van. Tedd le. Várj a sorodra, mindjárt adok munkát. Palya, ne tátsd a szád, nézz a dolgod után.

Palya eloldalgott, Miska pedig türelmesen várt a sorára. Nézte azokat, akik dolgoztak. Ketten egy deszkadarabot fűrészelték, egy harmadik segéd görnyedve gyalult valamit. Közben fütyörésztek és énekeltek. Olyan nótákat, amelyeket Miska még nem hallott. Ez is nagyon érdekelte. De már működni szeretett volna. Körültekintve, kereste szemével azt a gyalupadot, amely majd az ő helye lesz. Látott is üreset, amely mellett nem dolgozott senki. Talán azt kapja.

Várt vagy egy jó negyedórát, míg János elkészült a gyalulás alatt álló darabbal. Akkor az öreg segéd előkeresett egy fából való szeget. Körülpillantott és felszedett a földről egy fűrészelésnél lehullott kis deszkadarabot.

— Hé, valaki, — kiáltotta, — egy siccet ide.

Egy vereshajú, pufók inas sietett oda. Kezében hosszúnyelű, különös kés.

— Idefigyelj, — mondta János, — nézd meg jól ezt a szeget. Ez lesz a minta. Ezzel a siccetrel faragsz nekem ebből a darabka deszkából nyolc darab szeget. Jól vigyázz, hogy teljesen egyforma legyen. Majd meglátom, elég ügyes vagy-e. Keress magadnak helyet és fogjál neki.

Miska nagy buzgalommal vette át a holmit és távolabb keresett egy ládát. Arra leült. Nekifogott a szegfaragásnak. A dolog tetszett neki. Lehasított a könnyen hasadó deszkából egy darabot és faragni kezdte. A késnek, amelyet szaknyelven siccetnek hívtak, kitűnő éle volt és igen jól lehetett kezelni, ha a fogását megtalálta az ember. Az egész műhelyben recsegett, kopácsolt, csattogott, süvített a gyaluk, fűrészek, kalapácsok munkája, a fütty és énekszó egy pillanatig nem maradt abba. Minden érdekes volt és kellemes. A különös lárma, a műhely nehéz szaga, a tárgyak, a szerszámok.

Két segéd, azok, akik fűrészelték eddig, most elmentek Miska mellett. Tótul beszéltek. Az egyik intett a fejével és megvetően mondta:

— Urfi.

Miska elpirult. Nem szólt semmit, faragott tovább.

— Vajjon mért adták inasnak, ha úrfi? — szólt a másik.

— Biztosan nagyon számár a tanuláshoz.

— Vagy valami nagy gazember.

Nevettek ezen és tovább mentek. Miska nem bánta még ezt sem. A faragás nagyon érdekelte. Lassan készült a szeg, mert nagyon jóra és nagyon szépre akarta csinálni. Ahogy nyeste a fadarabot, a feje féloldalt fordult a szeretetteljes igyekezettől s

a szája torz mozdulatokkal kísérte a kis facsap alakítását. Annyira elmerült a munkába, hogy egyszer elsodálkozva tekintett fel: a munka minden gyalupadnál abbamaradt, segítők és inasok lerakták a szerszámokat, odakint pedig verőfényes zengéssel szólott a déli harangszó. Palya került elő az udvar felől és odaült melléje.

— Most enni fogunk. Mindjárt hozza Anca az ebédet.

A műhely ajtajában megjelent egy igen kövér leányzó. Egyik kezében cseréptányér, másikban gyékényszakajtó. A tányéron négy darab szalonna volt, a szakajtóban jókora karéj kenyerek. Anca odament minden segédhez, azok elvettek egy-egy darab szalonnát és egy-egy karéj kenyeret. Azután következtek az inasok. Azoknak szalonna nem jutott, csak kenyér. De most jól esett ez is. Miska is megkapta a maga karéját és mohó harapással esett neki. Elkészült vele néhány perc alatt.

— Egy félóra van ilyenkor, — magyarázta Palya, — aki akar, alhatik egy kicsit.

Ezen Miska elsodálkozott. Hogyan lehet déli tizenkettőkor aludni? De a segítők itt is, ott is törölgették már a bicskát, tették vissza a nadrágzsebbe és a gyors falatozás után, mentek ki a tornácra, hogy hamar szunnyadhassanak egy kicsit. Miskának nem volt kedve aludni. De miután a műhely elnéptelenedett, most már bele mert kezdeni egy kis körsétába, amelytől eddig elfogódottsága tartotta vissza. Báméskodva nézegette a falhoz támasztott lécek sokaságát, az egymásra rakott deszkákat, a szerszámokat, amelyek rendeltetését még nem ismerte, és kijjebb a száradásra kitett frissfestésű parasztbútorokat, amelyek többnyire azonos mintákat mutattak: zöld alapon fehér és kék tulipánokat. Megbámulta azt az óndarabot, amellyel

Palya vonalakat firkált egy még festetlen ágy oldalára, fogdosgatta a különös szabályossággal göndörödő forgácsokat, amelyek ellepték a gyalupadok alját. Elnézegette volna ezt a rendkívül érdekes tömkeleget napestig, de közben az öreg János elkezdett kiabálni és munkába szólított mindenkit, mert fél egy lett. Egy perc múlva már megint kattogott a kalapács, sikoltott a gyalú és horkolt a fűrész és megint kezdődött a fütty- és énekszó zenebonája.

Ő is visszaült a ládájára és faragta a szegeket. Lassan készültek, de megcsinálta valamennyit. Már késő délutánra járt az idő, mikor egy utolsó, símitó nyeséssel befejezte a nyolcadik szeget is. Fogta a markába a csomót és János elébe járult vele. Az átvette a szállítmányt és egyenként megbírálta.

— Elég jók, de ez a kettő túlvastag. Fogd meg, az ujjad között megérezheted. Ezeket még ki kell javítani.

Miska a hat szeg sikerére büszkén ment vissza a ladához, hogy teljesítse a parancsot. De csak egy szeggel tudott teljesen elkészülni hét óráig. Hét óra-
kor Ancsa kövérségtől rengő termete jelent meg a műhelyben. Tótul bekiáltotta, hogy kész a vacsora.

A segédek egy szempillantás alatt abbahagyták a munkát. A szerszámot kiki letette és a következő mozdulattal már lekanyarította magáról a munkakötényt. Mind indultak kifelé az udvarra. Miska is félénken arrafelé botorkált. Nem tudta, mi most a teendő. Palya elkerült valamerre. A legények oda-
mentek az udvar végében egy vizesrocskához. Jót húztak belőle s a tenyerökre eresztvén a szájokból a vizet, serényen mosakodtak. Megvizezték a hajokat is. Aztán kiki a holmijához ment, fésüt vett elő és fésülködött. A tornác végén, ott, ahol a mester szobái kezdődtek, már terítve állott az asztal, rajta piros abrosz, azon tányérok. Lángi uram már ott ült a főhelyen, mellette Lánginé asszonyom, akit Miska

most látott először. Érezte, hogy oda kellene menni köszönni, de mivel senki sem törődött vele, féltékenységben inkább várt, hogy mi lesz. A legények egyenként odaléptek az asztalhoz, jó étvágyat kívántak és leültek. Hamarosan egy üres hely sem maradt az asztalnál. Miska egy szekrény mellett álldogált és élénken várta, hogy őt hová fogják tessékelni a vacsorához. Anesa kijött a konyhából tálakkal. Lerakta őket az asztalra. A Lángi-házaspár és a négy legény szedni kezdett.

Ekkor meglátta az inasokat is: azok a műhely ajtajában ácsorogtak mind a négyen. Odament hozzájuk ötödiknek.

— Mi hol kapunk enni? — kérdezte félénken.

— Csak várjál itt — felelték neki ketten is.

Nem kérdezett többet. Várt. Ekkor megint feltűnt Anesa, jókora fazékkal a kezében, valamint a kenyeres szakajtóval. Egyenesen feléjük tartott s a fazekat letette a műhely küszöbére. A szakajtóban öt karéj kenyér volt, azt az inasok egy pillanat alatt kikapkodták. Kivette a magáét Miska is. Egy-egy kanalat is kapott mindegyik. Most lekuporodtak a fazék mellé és villámgyorsan kanalazni kezdtek. Gulyásleves volt benne. Nekifogott ő is, hogy rosszul ne járjon. Azt mindjárt látta, hogy itt az jár jobban, akinek gyorsabban jár a kanál a kezében. Belemártotta tehát ő is a maga kanalát, még pedig jó mélyen. De egyszerre kiáltottak rá mind a négyen:

— Hohó! Még csak a levit szabad! Várjál sorodra!

— Hagyjátok, — mondta Andris, a legöregebb inas, — majd megtanulja.

Addig kanalazták a levet, míg végül csak az étvágygerjesztő szilárd alkatrészek maradtak a fazék fenekén. Akkor Andris nekilátott, s a többiek mohón ellenőrző figyelme közben a húst és krumplit elosztotta öt esoméba.

— Kész, — jelentette ki és Miskához fordult, — most te választasz legelőbb, aztán a többi, aztán utoljára én, mert így igazságos. Érted már?

Miska értette. Kiválasztott az öt csomó közül egyet és nem kellett biztatni, hogy egyék. Evett a többi is. Hamarosan kipusztult a fazékból a szilárd rész is. Most megint villámgyors kapkodás következett: mindegyik fiú tépett magának egy darab kenyeret és hirtelen, ügyes mozdulattal odatörölve a fazék fenekéhez vagy oldalához, bekapta. Miska rosszul járt. Ő már megette egész kenyerét, nem osztotta be, mint a többiek, mert nem tudta, hogy szükség lesz rá. De hogy holnap hogyan fogja csinálni, azt már tudta. Aki nem fürge, az éhen marad. Az inasok közt ő volt a legfiatalabb. Andris már a huszadik esztendejét taposta, Toma tizennyolc éves volt. Meglett emberek valósággal. Már pipáztak. Mikor Ancsa elvitte a tükörsímára kitisztított fazekat, a jóllakott ember boldogságával fogtak neki a pipatömésnek.

A mester asztalánál is véget ért a vacsora. A legények jöttek vissza a műhelybe. Lángi uram meg a felesége visszavonultak. És kisvártatva a kövér Ancsát lehetett látni, amint átsurran az udvaron, kötényével rejtve valamit. Andris, az öreginas, odaszólt a legényeknek:

— Megint becsap bennünket Lángi uram. Titokba külön zabálnak valamit.

— Fene a hasába, — vélte bölesen az egyik legény és pipára gyujtott.

Volt egy kis pohos legény köztük, azt Józsinak hívták. Az harmonikát vett elő és elkezdett rajta játszani. A nyári este kellemes hangulata ereszkedett az udvarra. A legények a falat támasztották hátukkal, vagy leültek a fal tövébe. Miska ott ült az inasok közt a küszöbön, mindenre figyelt és szerényen hallgatott.

A tornácon most egy vánszorgó kis öreg jelent meg. Válla olyan hajlott volt, mintha púpos lett volna. Roggyanó térddel, csoszogva vonszolta magát. Odajött a legényekhez és sírásra hajló, fogatlan száju hangon megszólalt, akár egy énekeskoldus:

— Az Isten megáldjon, adjatok legalább egy pipára való dohányt . . .

Rimánkodó arckifejezéssel nézett körül, de mindenki elfordult tőle. János, az öregsegéd, válaszolt csak neki:

— Nem adok, apóka, nem tarthatom el kendet dohánnyal. Most már adjon más.

Az öreg esenkedve, siralmasan nézett rájuk, hol egyikre, hol másikra.

— Nem adtok? Csak egy pipára valót . . .

Végre az egyik legény kedvetlenül megszánta és adott neki dohányt. A vén ember reszkető kézzel tömte meg a pipát és áradozó hálával mondott köszönetet. Mikor rágyujtott, valósággal nyöszörgött a boldogságtól és rogyadozó lábbal csoszogott tovább.

— Ki ez? — kérdezte súgva, Miska.

— Ez apóka, — felelte Palya, — a Lángi uram apja. Mindig tőlünk kunyerál mindent, mert Lángi uram szűken tartja.

A harmonika szépen szólt, az égen kezdtek kiülni a csillagok. A beszélgető, pipázgató társaságban egyszer csak megjelent Ancsa. Azonnal megkezdődött az évődés. Tótul tréfálkoztak a legények Ancsával. Andris inas különösen előljárt a mókában. Azzal mulattatta Ancsát, hogy nekifutott a műhely küszöbének és átugrott a küszöbön üldögélő inasok feje felett. Ezen Ancsa csak úgy rengett a kacagástól. A jókedv egyre hangosabb lett, a legények csipkedni kezdték a derekát, vagy jókorákat csaptak rá lapos tenyérrel. Ő kacagott, sikoltozott, szitkozódott. Kergetődzés is lett belőle. Olyan lihegés, kacagás és

vihogás kerekedett, hogy ezt szemlélni külön látvánosság számba ment a Miska számára.

Kilenc óra felé már elkezdtek ásítózni a legények és inasok. Acsa is megelégette a mulatságot és boldog fáradsággal indult a konyha felé.

— Dobre noc! — kiáltotta vissza, s a kacagás még akkor is ott csiklandott a hangjában.

— Dobre noc, — felelték neki vissza kórusban.

A Józsi harmonikája is elhallgatott. A sötétkék mennybolton tündöklő pompával jelent meg a nyári csillagok gyémántpora. Mentek a legények, inasok aludni. Lerúgták a csizmát, lerángatták a ruhát és kéjesen bújtak a takaró alá a tornácon. Egy-egy sóhaj hallatszott még, egy-egy nyögés. Aztán mély csend borult a tornácra, ahol kilencen aludtak egy sorban.

Azaz csak nyolcan, mert Miska nem tudott aludni. Annyira izgatta a másnap, az új munka, az asztalosság, hogy nem jött álom a szemére. Sűrűn fordult egyik oldaláról a másikra, sűrűn keresett új és új hűvös helyet a vánkoson forró arca számára. A többiek mind aludtak, csak ő volt ébren, meg a csillagos égbolt végtelensége.

— Palya, alszol?

Palya felriadt.

— Mit akarsz?

— Hány órakor kelünk fel?

— Ötkor.

— Akkor mindjárt kezdünk dolgozni?

— Mindjárt.

Azonnal elaludt Palya megint. Miska szemére nem jött álom. Győzte egy jó darabig az álmatlanság határtalan magányát. De hosszú, hosszú idő múlva megint ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy a munkájáról beszéljen valamit Palyával.

— Palya, alszol?

— Mit akarsz? — szólt a fiú megint felriadva.

— Nem tudod, én megint szegeket fogok faragni?
Az álmos Palya türelme elfogyott.

— Aludj már, a teremtésedet, majd dolgozhatol még eleget.

Miska elrestelte magát és hallgatott. A munkája foglalkoztatta folyton, a szegekről gondolkozott. Maga elé idézte alakjukat, színöket. Végiggondolta elejétől végig, ahogy a keze alatt egy ilyen szeg elkészült. Úgy érezte, hogy ez ugyanolyan, mint a rajzolás. Valaki kezébe veszi a ceruzát és a papirost, vagy valaki kezébe veszi a siccet és az alaktalan deszkadarabot, s íme, ott, ahol eddig nem volt semmi, egyszerre csak van valami. Amit ő teremtett a semmiből. Nincs ennél szebb dolog a világon.

Nem tudott elaludni. Hallotta elkongani az éjfélt. Hallotta az alvó társak mély szuszogását, véghetetlennek tetsző időn keresztül. Hallotta, hogy az udvaron halk neszsel surran valami állat a sötétségen át, egér, vagy patkány. S ha valamelyes félszendergés elnyugtatta, kisvártatva már megint nyitva volt a szeme. Láttá, amint az udvar tárgyai a lehelletnyi derengésben alig kivehető körvonalakat kezdenek kapni, s látta, amint a sápatag kékségbe gyöngéd piros árnyalat lopózik. Egyszer csak a konyhaajtón, mikor már egész világos lett, kilépett Ancsa hatalmas csípőjű alakja. Harsányat kiáltott a reggelbe.

— Klapci, horka!

Ugyanebben a pillanatban a toronyóra elkezdte ütni az ötöt. Miska egyetlen ugrással talpon volt és heves sietséggel kezdett öltözködni. Egymásután tápázkodtak fel legények, inasok. Serény mozgolódás támadt a tornácon. Baromfiak gágogni és kotkodácsolni kezdtek, az istállóban dobogtak a lovak. S nem telt belé egy negyedóra, már vígan állott a mű-

helyben a munka, fűrészek és kalapácsok, füttyülő és dúdoló munkások zshivájával.

Miska már rég a ládán ült és buzgó örömmel faragta a szeget.

VII.

A szegeket Lángi uram is megnézte és felséges fejbólintással jóváhagyta őket. Aztán új munkát bízott az új inasra.

Egyik sarokban az asztalon márványlap állott. Körülötte egyelőre ismeretlen rendeltetésű zacskók és korsók. Lángi uram odanyúlt egy nagy papírzacskóért és annak tartalmát kidöntötte a márványra. Méregzöld, finom por ömlött ki belőle. Ebbe a zöld porhalomba Lángi mester lyukat csinált az ujjával, mint a gazdasszonyok a lisztbe, mielőtt tojást ütnek belé. Akkor félkezével egy bádognorsóból olajat töltött a lyukba, másik kezébe pedig egy márványsulykot fogott és azzal elkezdte a zöld masszát dagasztani. Majd hosszasan magyarázta, hogyan kell hozzátölteni, keverni, összekotorni, hígítani, hogy festék váljék belőle.

— Csináld.

Azzal otthagya. Miska kíváncsi érdeklődéssel esett neki a festéktörésnek. Nem volt könnyű dolog, mert ahogy több olajat cseppentett a masszára, az egész azonnal futni kezdett és azzal fenyegetett, hogy lecsurran a márvány oldalán. Gyorsan odakapott a sulyokkal, hogy visszaterelje; akkor meg a másik oldalon akart lefutni. A sulyok már nem volt elegendő a harchoz, marokkal kellett a pépet visszaterelni. Közben kezefejével odanyúlt verejtékes homlokához is, hogy megtörölje. Dolgozott, dolgozott. S egyszer csak arra nézett fel, hogy két segéd, abba-hagyva a munkát, — egymást figyelmezteti órá.

Hátranézett. Mások is odajöttek. Az egész műhely rajta nevetett.

— Szép zöld lett az úrfi, — mondta Józsi segéd.

Végignézett magán. Bizony zöldpecsétes és olajos volt tetőtől-talpig. Rosszat sejtve, futott oda egy ráháznai való tükörhöz, amelyet a sarokba támasztottak. A rézsútos tükörből egy felismerhetetlen Miska sandított rá vissza. Homloka, képe fülig zöldpecsétes. És a látványtól azonnal piros is lett a zöld alatt. De rá magára is hatott a látvány tréfás volta. Visszafordult a tükörtől és ránézvén az összegyülekezett asztalosseregbe, elkezdett velök nevetni. Különös melegség futotta el ezzel a nevetéssel; valami pajtáságot, együvértartozást érzett a többiekkel, ezen a nevetésen keresztül. Azokat le is fegyverezte, hogy nem bosszankodik. Mentek a dolguk után és ment vissza a zöld pépet keverni ő is.

Ezt keverte egész nap. Másnap hasonlóképpen a festékhez vezényelték. Harmadnap már únta. A péptől undorodott, s a folytonos erős olajszag émeiygés-sel töltötte el. Hosszú habozás után meg merte szólítani Lángi uramat, mikor egyszer arra sétált:

— Lángi úr, kérem, nem faraghatnék inkább szegyet? De legjobban gyalulni szeretnék.

— Fogd be a szád, végezd a dolgod.

Rá sem nézett, tovább ment. Miska keservesen adta meg magát és keverte a pépet tovább. Most már állandóan ezt csinálta és úgy látszott, hogy egész asztalossága alatt nem is fog csinálni egyebet. Sóvárogva nézett olykor egy-egy inastársára, aki gyalulhatott, vagy foghatta a fűrész másik végét. Neki ott kellett utálkozni a gyűlöletes masszánál. Pénteken már ott tartott, hogy keserűségében el-sírta magát. Könnyei behullottak az olajba, beledagasztotta azokat is a festékbe. Mikor a délelőtt folyamán Lángi mester elment mellette, hangosan elbögte magát. Kicsit szándékosan is.

— Mi lelt?

— Nem akarok több festéket törni.

— Nem akarsz?

— Nem. Én ezt utálok.

Püff. Miska megkapta az első asztalosi nyaklevest. Elhülve nézett fel a borostás arcú Lángi mesterre. Idegen őt eddig nem ütötte meg, csak boldogult apja, meg nagybátyja. Hát lehet ez? Megütheti őt az a Lángi, aki akkora tisztelettel hajlongott nagybátyja előtt? Bizony megüthette.

— Nem akarsz festéket törni? Talán ingyen etesselek, te nebántsvirág? Ha még egyszer mukanni mersz, csúnyán ellátom a bajodat. Na megállj, beszéljek csak a bátyáddal.

Törte Miska a festéket tovább. Orrában az utálatos olajszag, lelkében a türelmetlen vágy, hogy bárcsak holnapután lenne már.

Másnap is festéket kellett törnie. De váratlan könnyítést kapott az öreg Jánostól. Az félszemmél gyakran figyelte őt és látván, hogy a fiú mennyire szeretne szabadulni a festéktöréstől, ha csak egy percre is, odaszólt neki:

— Kint hagytam a kisebbik fűrészemet az udvaron, ugorjál csak, hozd ide.

Boldogan szaladt a fűrészért. Szerette volna mennél lassabban elhozni, de azt megint nem merte. Egy negyedóra mulva enyvét melegíteni küldte az öreg segéd, dél felé pedig megbízta, hogy keresse meg azt a vésőt, amely lehullott valahová a gyaluforgács közé. Ezzel a kereséssel valahogy kihúzta az időt évéig és magában mélységes hálát érzett az öreg János iránt.

Este krumplinudli volt a vacsora, ez egy kicsit megvigasztalta. De még jobban a vasárnap másnap eljött. Előre kifőzte ő ennek a vasárnapnak műsortervét egész héten. Reggel elmegy a bácsihoz s

onnan, mihelyt lehet, át Vidoszkyékhoz. Délután biztosan ott lesz Bartóky Ilonka is.

— Holnap mit csinálsz? — kérdezte lefekvés közben Palya, — mi inasok elmegyünk ürgét önteni a határba.

— Én nem, én megyek Vidovszkyékhoz.

— Kik azok?

— Apponyi grófnál főintéző a bácsi. És a fiai jóbarátaim. Náluk fogok ebédelni. Torta is szokott lenni.

A többi inas is figyelt vetkeződésközben. Ellenségesen hallgatták, a nagyurak ellen lázadó némasággal. Palya tovább kérdezte:

— És mondd, igaz, hogy a nagybátyád elveszi az Omaszta-kisasszonyt?

— Mari nenit? Igen. Annak az apja alispán volt.

Az egyik segéd átszólt egy távoli ágyból:

— Na aludjunk, gróf úr, ne beszéljünk annyit.

Általános kacagás jutalmazta a tréfát. Miska nem szólt többet. Elfektette fejét a párnán... Azonnal el is aludt. De még vaksötét volt, mikor felköltötték. Nagy futkosás volt a tornáccon. Az álomtól részegen kapkodta magára nadrágját, festékfoltos kötényt. Ment, amerre a többieket látta menni.

A műhelyben világosság égett. Ott állott egyingben-gatyában Lángi uram és egy fejkendős parasztasszonnyal beszélgetett. A parasztasszony hosszú nádszálát tartott a kezében.

— Mi ez? — kérdezte a vereshajú inast Miska.

— Valaki meghalt, koporsót fogunk csinálni.

— De mi az a nádszál a kezibe?

— A mérték. Nádszállal szokták mérni a halottat. Mikor meghal, kihúznak a háztetőből egy nádszálát és megméri. Aztán idehozzák mértéknek.

A fejkendős asszony már ment kifelé a mesterral, János segéd pedig elkezdett rendelkezni,

mint egy hadvezér. Ennek ezt parancsolta, annak azt. Legények sűrögtek-forogtak, deszkákat hoztak, szerszámokat készítettek.

— Miska, törjél sárga festéket.

Miska megadóan ment a márványlaphoz. Fogta a bádognorsót, festékeszacskót, márványsulykot és elkezdett dolgozni. Fejében még zsibongott az álom. Köröskörül lázasan dolgozott mindenki. Dolgoztak egész reggelig. A nap már magasan járt az égen, mikor hozzáfoghatott tisztálkodni. Délelőtt tíz óra tájt pedig bekopogtatott elhagyott otthonába, Pista bácsihez.

— Na, hogy ízlik az asztalosság, úrfi? — kérdezte Juhász uram, mikor keresztülment az udvaron.

— Kitűnően, — felelt vissza Miska és könnyű szívvel ment el mellette.

A lakásból hegedűszó hallatszott. Pista bácsi nagyon szépen tudott hegedülni és Miska szívesen hallgatta. De most azonnal letette a hegedüt a bácsi.

— Isten hozott, fiam. Hát mi van veled?

— Köszönöm szépen, jól vagyok.

— Mesélj, mesélj, hadd hallom, hogyan boldogulsz a mesterségedben.

De ő csak vonogatta a vállát és várta a kérdéseket. Azokra is elég szűkszavúan felelt. Elfogódott gyerek is volt, aki nem szokta meg, hogy bizalmasan kiöntse a lelkét és közölje azt a sok színes és érdekes dolgot, meg aztán nagyon tartott a nagybátyjától, hogy az majd keményen leszidja, ha előadásában valami megróni valót talál. Kivált azt félt elmondani, hogy Lángi mestertől pofont kapott. Nem látta tisztán saját rangjának helyzetét és nem tudta, hogy ha elmondja nyaklevesének történetét, Pista bácsi az asztalosmesterre fog-e támadni, vagy órá. Ennélfogva hallgatott, a kérdésekre elmondta, hogy a koszt bő-

ven elégséges, a többi inas nem bántja és általában jól van minden.

— És ma mit szeretnél kezdeni az első szabad nappal? Elvihetlek Omasztáékhoz, ha kedved van.

— Szeretnék Vidovszky néniékhez menni.

— Nagyon helyes; ha ahhoz van kedved, ereddj Vidovszky néniékhez.

Elbúcsúztak s ő futva igyekezett a szomszédba. Laci és Feri otthon voltak. Az ujdonsült asztalos-inast nagy hűhó fogadta. Vidovszky néni összecsókolta és apróra kikérdezte. A fiúk nem győzték faggatni, hogy hogyan dolgozik, hány asztalt csinált már és hány széket. Ő a munkára vonatkozó kérdések elől homályosan kitért, de annál többet beszélt arról, hogyan alszanak, hogyan vacsoráznak, hogyan harmonikázik a segéd, milyen ott az élet. A Vidovszky fiúk álmélkodva hallgatták és e pillanatban minden jel szerint, ők is roppant szerettek volna asztalosok lenni.

Vasárnap lévén, húszan ettek az asztalnál, mert ilyenkor az Apponyi-uradalom gazdasági tisztjei mind Vidovszkyéknál ebédeltek. A gyerekek ott ültek a beláthatatlan asztal végén, de Vidovszky néni mindent figyelő szeme a távolból is gondjukat viselte, ha valami nagyon ízlett nekik. Délután labdázás következett és a kerti almafák dézsmálása. Uzsonnaidőben megjött Bartóky Ilonka is. Álmodni nem lehetett ennél szebb délutánt. Hét óráig tartott a tündéri nap. Akkor már vissza kellett mennie. Vidovszky néni selyempapírba takargatott neki két hatalmas szelet fortát, mindegyik zsebébe tett egy-egy almát és ezzel a mondattal eresztette útnak:

— Minden vasárnap csak gyere ide, vasárnaponként nálunk fogsz ebédelni.

Mikor kincseivel hazaért, a legények és inasok éppen vacsoráztak. Az inasok kelleetlenül igyekeztek neki helyet csinálni a fazék mellett, de ő csak egy

pillantást vetett a fazékba és megrázta a fejét. Ment a holmijához és elévette ezüst evőkésztségét. Eszébe jutott, hogy a magával hozott finom ételt azzal kelene megenni. Leült tehát az inasoktól külön, kigöngyölte az ezüst tárgyakat és előkelően enni kezdte az egyik szelet tortát. Azok még enni is elfelejtettek, úgy eltátották a szájukat a csodálkozástól.

— Az egyik darabot, — mondta Miska büszkeségében szíves gavallériával, — nektek adom, osszátok el.

Palya már nyúlt is érte.

— És két almát is adhatok.

Elvették azt is. Ámultak rajta és sugdolódni kezdtek. Az ezüst holminak izgatott híre keletkezett a műhely lakosai közt. Közben a segédek is befejezték a vacsorát s az érdekes hír nagy suttogások közepette hozzájuk is elkerült. Az öreg János odajött hozzá és félrehívta, mikor a többiek már Ancsával és a harmonikával voltak elfoglalva.

— Azt hallom, valami ezüst holmijaid vannak. Mutasd csak.

Miska megmutatta. János alaposan szemügyre vette a tárgyakat, kinyitott tenyerén egyenként megemelgette őket, aztán gondolkozva nézett a fiúra. Végül megszólalt:

— Tetszenek nekem ezek a dolgok. Ha eladnád, megvenném.

— Igenis, — válaszolta ő szolgálatkészen.

— Adok a négy darabért két ezüst forintot. Nézz ide, ezt a tallért néked adnám érte.

Miskának még sohasem volt pénze. Tetszéssel szemlélte János kezében a szép nagy ezüst tallért. Aztán meg annak is nagyon örült, hogy a hatalmas öreg segédnek kedvére tehetett valamit.

— Eladom, hogyne.

János odaadta neki a tallért s már ment is a maga hálópelye felé, hogy elrakja az ezüstöket.

Miska csak úgy úszott a boldogságban. Előkelőnek, irigyeltnek és gazdagnak érezte magát.

Másnap reggel azzal kezdődött a hét, hogy öreg János rászólt a festékekkel gyötrődő fiúra:

— Gyere csak ide, fogjad a fűrész másik végét.

Miska boldogan ugrótt a fűrészre fogni. Lelke minden igyekezetét belevitte ebbe a fűrészelésbe. Életében csak egyszer iparkodott még így: akkor, mikor a festékes doboz reményében jól viselte magát. És most is eredményesen. János nagyon megdicsérte.

— Egészen ügyes fiú vagy te. Ha ezt a munkát befejeztem, megtanítlak gyalulni.

Szavának is állott. Még aznap elkérte magának a mestertől Miskát és odaállította a gyalúpad mellé. A gyerek remegett és lelkendezett az örömtől. Feszült figyelemmel utánozta azokat a mozdulatokat, amelyeket az öreg János mutatott neki.

— Ez a kezed itt, a másik ott rajta. Ugy. Most húzzad. Lassabban. Nem szabad úgy lenyomni. Simán húzni, még simábban. Megy az, mint a vaj. Lássuk, csináld magad.

Aznap este Miska úgy feküdt le, hogy tudott gyalulni. S az egész héten alig tört festéket. Állandóan Jánosnak segített. Kapott másféle dolgot is, ami nem tartozott ugyan szorosán az asztalosmesterséghez, de a festéktörésnél még mindig jobb volt. Például elküldték két rocskával vízért. Egész Csabán mindössze ha két kút volt, azonkívül a Kőrösre lehetett vízért járni. Odamenni sem kellett túlságos gyorsan a kutas helyre s visszajövet mindig használni lehetett azt a kifogást, hogy nagyon sokan voltak ott vízért, várni kellett, míg rákerül a sor. Vagy pedig elküldték a taligával bútort hazavinni. Ez is inkább mulatság volt, mint munka. A taligát nem volt olyan roppant nehéz elhúzni az országúton, visszafelé meg éppen könnyen ment. Ha nagyobb volt a rakomány, akkor két inast küldtek, s ők visz-

szafelé azzal mulattak, hogy egymást kocsikáztatták. Félúton egyik ült fent, félúton másik.

Ha aztán visszaért a műhelybe teli rocskával, vagy üres taligával, megint érdeklődve esett neki a gyalupadnak. Kitünt, hogy elég ügyes keze van. Ami a keze alól kikerült, az többnyire jó volt és formás. János állandóan megdicsérte és Lángi mester is kénytelen volt fejbólintással elismerni, hogy amit az új inas csinál, az jó. Amellett véglegesen elmúlt most már a tanulás gyötrelme. Ha erre gondolt, mindig frissen és hevesen tudott örülni az asztalosságnak. De különben is nagyon tetszett neki az ipar. Olykor elnézte lopva Lángi uram munkáját. A mester maga méltóságán alul valónak találta, hogy kalapácshoz, vagy fűrészhez nyúljon. Azt végezzék el legények és inasok. Ő a munka remekét tartotta fenn magának, a pingálást. Még pedig nem azt, hogy bemázoljon egy ládát zöldre, vagy egy koporsót barnára. Ő csak a virágdíszeket festette rá. Igen nagy feneket kerített neki, ha belefogott. Dölyfös arkifejezéssel alkotta a tulipánokat, bámultatta magát, dicsértette a kész virágokat. Akkor meg éppen mindenekfelett való lénynek képzelte magát, ha a fészület bádogfiguráját kiszínezte, vagy éppen valami környékbeli kislefalu egész kálváriát rendelt nála. A legények és inasok, akik különben nem szerették, halkítottan dolgoztak és mind-egyiken látszott, hogy a mester nagyságát vakon elismeri. A Lángi-műhely elsőrangú hírének tudatos részesei voltak ők is, és mikor egy festett fészületet ezen a héten is elvittek az udvarról, Miska érezte magában, hogy büszke erre a fészületre.

Szombaton este öreg János megint kerülgetni kezdte Miskát. Elévett egy nyakbavaló piros kendőt.

— Mit szólsz ehez a kendőhöz? Tetszik?

— Nagyon tetszik.

Csakugyan tetszett neki. A ruhadarabok mindig

megragadták érdeklődését, azt a gyönyörű szép piros színt meg külön önmagáért is szerette.

— Hát ha annyira tetszik, vedd meg. Senki másnak nem adnám, de neked eladom. Két ezüst forint az ára. Megvan még az a tallér, amit tőlem kaptál?

— Megvan.

— Akkor megveheted.

Miska került-fordult és már hozta is a tallért, amelyet holmija közt eldugva tartott. Átvette a kendőt és nagyon örült neki, mert arra gondolt, hogy másnap Vidovszkyéknál a nyakába tekerve fogja viselni és a szép kendőt Bartóky Ilonka látni fogja.

Másnap reggel megjelent Pista bácsinál. A piros kendő a tikkasztó melegben is ott volt a nyakán. A bácsinak persze az volt az első kérdése, hogy hol szerezte a kendőt.

— Vettem.

— Miféle pénzen vetted?

Miska elmondta az egész történetet. Vidáman kezdte, de nagybátyja arcán csakhamar olyan hatást látott, hogy belezavarodott az egészbe és nagyhebegve alig tudta befejezni. A bácsi kiáltva ripakodott rá:

— Most megérdemelnéd, hogy összetörjelek, te haszontalan. Így elvesztegetted az egyetlen emléket, ami apád után maradt rád? És ilyen otrombán meghagyod magad csalni? Eh, nem lesz belőled ember soha . . .

Kedvetlenül fordított hátat a gyerekeknek, látzott rajta, hogy megint súlyosan csalódott benne. Miska ott állt a piros kendővel a nyakán és csendesen sírdogált. Olykor felnyúlt arcához, hogy letörölje könnyeit ökleivel, amelyeken lemoshatatlanul színtettek a festéktörés nyomai. Hosszú csend következett.

Nagyot sóhajtott a bácsi, legyintett, aztán így szólt:

— Azt akarom veled közölni, hogy elköltözöm Csabáról. Bérletet vettem Gerendáson, ott próbálok gazdálkodni. De akármiben megakadsz, Vidovszkyékhoz mindig fordulhatsz. Most menj a szemem elől, ne is lássalak.

Miska örült, hogy kint van. Mire Vidovszkyék kapujához ért, már nem is sírt. A piros kendőt még egyszer megigazította a nyakán.

VIII.

Öreg János olyan jól foglalkozott vele, hogy öszre már maga készített el egy asztalt. Semmivel sem volt az alábbvaló asztal akármelyiknél, amely a Lángi-műhelyből kikerült. Most már bent tudhatta magát az asztalosmesterségben, csakugyan magát az asztalosságot tanulta, ha nem küldték vízért, vagy ha nem őt küldték butort hazaszállítani vagy festeni. Mert ez külön részlete volt az inasságnak: hol ennél, hol annál a háznál kellett ujonnan mázolni valamit: kerítést, ajtót, ablakrámát, efélét. Akkor az asztalosinas reggel ötkor összeszedte a festékesdézását, meg az egyéb hozzávalót, beállított az illető házhoz, rettegve igyekezett védekezni a dühös házörző ellen s mikor azt visszaparancsolták, nekifogott a mázolásnak. Sok háznál megtörtént, hogy szóba elegyedtek vele és megtudván rokonságát, nagyon elcsodálkoztak rajta. Az ilyen alkalmak lassacskán elültették benne annak a gyanunak a magvát, hogy ő valami szégyenben él, de még nem jött rá, hogy milyenben. Ilyenfajta gondolatait azonban mindjárt elfelejtette, mikor például Vidovszkyék a kerítés kifestését rendelték meg Lángi uramnál. Lángi őt jelölte ki erre a munkára. Ő el is ment, beállított a jól ismert házhoz, szorgalmasan festett délig, akkor Vidovszky néni maga

ment ki érte, bevitte a házba és azon mocskosan, festékesen leültette a családi asztalhoz ebédelni.

Lassan meghűvösödött az idő s a Lángi uram munkaerői behurcolkodtak aludni a tornácra a szobába. Piszkos és szűk szoba volt ez, semmi más bútor nem volt benne, mint szorosán egymás mellett hét ágy. Ezek között annyi köz is alig akadt, hogy a benn alvók lenyúlhattak a földre.

Az inasok száma ekkor már négyre csökkent. Andris inas ugyanis felszabadult, segéd lett belőle. Nagy izgalommal készült erre a nagy eseményre. A felszabaduló legénynek a mester volt köteles egy rend ruhát csináltatni a régi cén-hagyományok szerint. A szabó el is hozta ezt a ruhát Andrisnak, aki azonnal felpróbálta. Életében ekkor volt először polgári ruha rajta, eddigi életét paraszti viseletben töltötte. Az új ruhában nem győzött pompázni a többiek előtt, járt-kelt, leült, felállott, csizmás lábát előkelően egymásra rakta és akármit mondtak neki, mindenre zavartan nevetett. Egy hétig minden munkáját elrontotta afelett való izgalomban, hogy mivel ő most a mester asztalához fog kerülni étkezni, hogyan fogja ő ezt csinálni késsel, villával, tányérral ő, aki mindeddig csak kanállal meregetett az inasok közös fazekából. Hosszú beszélgetésekben faggatta a legényeket, akik jóakarattal és fölényességük tudatában oktatták az asztalnál való viselkedésre. A nagy nap eljött, Andris a mester asztalánál kapott tányért, az inasok négyen maradtak.

Kettesével aludtak az ágyban az inasok. Miska a maga szalmazsákját Palyával osztotta meg. Négy ágy jutott egyenként négy legénynek. A hetedik ágyban tanyázott apóka, most már nemcsak éjjelente, mert annyira előregedett, hogy napközben is csak ott heverészett az ágyon és vagy szundikált, vagy pipázott. Fogatlan vén szájának szederjes ajkai örökkön-örökké a pipát, hunyó életének egyetlen örö-

mét szopogatták. Azonkívül folyton köhögött és köpködött. Aludni sem lehetett tőle. Minduntalan rákiáltott éjszaka valamelyik felébredt legény:

— Ne köhögjön már, apóka, a keserves terem-tésit magának, mán alunni se tud az ember!

Lángi uramnak is szóltak, ha megemberelték magokat, hogy csináljon valamit, mert részint aludni nem tudtak miatta, részint meg olyan tehetetlen lett már szegény öreg csont, hogy utáltak vele egy szobában hálni. A mester azonban csak vállat vont:

— Arra a kis időre mán nem érdemes. Nézzünk a dolog után.

Közben multak a hetek egyformán, leesett az első hó és kemény tél köszöntött rá Csabára. Most már nem volt tréfa, ha taligával elküldték az inast. Keshedt ruhájában dideregve rótt a havas útat, keze szörnyen fázott s ha megállott, hogy markába leheljen, cudarul elkezdett fázni a lába. Vízért menni hasonló kínszenvedés lett, mázolni menni még nagyobb.

Az első hó reggelén történt, hogy Miska csu-nyán kikapott. Utóbbi időben megszokta, hogy deszkákra rajzolgatott. Csak úgy kutyafuttában ráfirkált valami ábrát az ónnal arra a darab deszkára, amely a keze ügyébe akadt. Csakhogy néha a gyalult deszkával is megcsinálta ugyanezt. Az pedig baj volt, ha éppen azt a deszkát festetlen butorhoz akarták használni. Lángi mester, mikor először vette észre a Miska ónja nyomát, alaposan ráripakodott. Másodszor már megfogta a fülét és keményen megfenyegette. De Miskába mintha az ördög bujt volna. Az ón mindig ott volt a nadrágzsebében és ha meglátott egy ilyen síma, kínálkozóan tiszta lapot, öntudatlanul rájárt a keze a firkálásra. És még csak nem is valami szép ábrákat rajzolt, hogy értelme lett volna, csak úgy hanyagul, odavetve fir-

kált valamit a deszkára, egy szaladó lovat, öreg János arcélét, Lángi uram furesa válltartását, de úgy, hogy oda sem gondolt. Azt lehetett volna mondani, hogy nem is ő akart rajzolni, hanem a keze.

Mikor harmadszor csinálta, megesett a baj. Lángi messziről meglátta, hogy megint firkálással passziózik a fiú. Lábujjhegyen odalopózkodott mögéje és hátulról irgalmatlanul pofoncsapta. S mikor Miska ijedten rebbent hátra, gyors egymásutánban még két olyan hatalmas pofont vágott oda neki, hogy a fiúnak azonnal eleredt orrán-száján a vér.

— Nem megmondtam, az apád erre meg amarra? Elpiszkolod nekem a gyalult deszkát?

Ütötte volna még, de látta, hogy a gyerek vérzik. Káromkodva elfordult és elment. Miska szédelegve, botorkálva indult a vizes korsóhoz, hogy megmossa magát. Az orra sokáig vérzett és a fülében még napokig valami nyilaló zúgást érzett. Jó darabig elment a kedve a firkálástól.

A tél évadja egyáltalában sokkal kínosabb volt ebben a műhelyben, mint a nyár. Öt órakor kellett kelni télen is és mikor a didergéstől reszketve vándorzogott ki a fertelmesen fülledt és bűzös szobából, következett a nap első kinszenvedése: mint legfiatalabb inasnak, neki kellett begyújtani a tüzet.

Dermesztő hideg volt a műhelyben, az ablakokra mesebeli mintájú jégvirágokat rajzolt az éjszaka, kísérteties sötétkék homállyal rémítgették a gyereket, aki félt a sötétben. Egész testében remegve a hidegtől és névtelen félelemtől, térdelt le a tűzhely elé és kaparászó újjai a tűzszerszámot keresték. A fagy és az elkeseredés egyaránt könnyet csaltak a szemébe. Végre ráakadt a fadobozra a vaksetében. Görcsösen rángatózó kézzel kotorta ki belőle az acélt és a kovát. Az egyiket mindjárt el is ejtette. Az ágy vackának melegéhez szokott teste hirtelen rohamokban rángatódzott végig, mintha hullámozó

rohamok érték volna. Megkereste a holmit és a vaksötétben nekilátott szikrát csiholni. Könnyen ugrott a szikra, de nehezen kapott bele a fadobozban lévő szénbe, amelyen finom forgács feküdt. Percekig kellett ütni a kovát az acéllal, míg végre nagynehezen szikrát fogott a szén és a piciny tűz belekapott a forgácsba. Most már néhány perc múltán láng lobogott a tűzhelyen, csak etetni kellett. A didergő inas bőséggel etette minden reggeli kinzóját: nesze, falj mennél többet. Fűtőanyag volt a műhelyben elég.

Most a vizes korsót kereste elé és egy kicsit a tűzhöz tette, hogy enyhüljön. Mert mosdótál híján a szájából kellett mosdania, s a jéghideg víz megfájdította volna a fogát. Mialatt mosakodott, kísértetek gyanánt jöttek elé a hálóból a többiek. Egy segéd forgácsot gyujtott a tűzön s azzal sorra gyujtogatta a kikészített lámpásokat, hogy azokat a falra akassza. Sápadt, didergő, mélabús fény támadt a lámpások körül, különben homályos maradt a műhely. A legények és inasok topogva, táncolva melegítették lábokat és kiterjesztett karjukat csapkodták keresztbe, lehelletök fehér párát mutatott, hogy ne fázzanak, kényszerű szorgalommal estek neki a munkának. És csakhamar megváltó melegség terjengett a műhelyben, a dühösen lobogó tűzhely felől. Egy legény elkezdett énekelni, szólt a fűrész és a kalapács tompa koppanásai hangzottak a véső fokán.

De Miska nem maradhatott a kellemes melegben. Jól bekapcázott lábára felhúzta az ormótlan csizmát, belebújt kopott posztó-ködmönébe, fejére húzta báránysüvegét, összeszedte a festéshez való holmit és fájó szívvel indult kifelé. Pedig mindenét odaadta volna, ha most nem kell mennie. A temetőbe vitte a parancs.

Kilépett a havas udvarra, onnan a sötét és néptelen uccára. Fél hatra járt, nem lehetett egy lelket

sem látni a komor hajnalban. Ő csak gázolta a havat a taposómalom rabszolgájának egykedvű boldogtalanságával. A nehéz festékes vödör húzta a karját. Meg kellett állania, hogy a hordott holmit átcserelje. Aztán rövidebb idő múlva megint. Aztán megint. Mire kiért a temetőhöz, már majd leszakadt a válla.

Nem volt a temetőnek sem fala, de még rácsa sem, csak árka. Bemehetett oda akárki. Miska megállt a temető szélén. A homályló fehér mezőn mindmegannyi kísértet meredt elé a földből. Világos nyári nappal lehettek azok fakesztek, de ezen a téli hajnalon a rettenetes halottak karjainak látszottak. A karok kinyúltak a földből és vad örömmel intettek a jövevénynek.

Miskának elhült a szíve és lábában a bénaság forró zsibbadását érezte. Ide bemenni? Egy pillanattig az az ösztöne támadt, hogy eldobjon mindent és hanvatthomlok rohanva meneküljön addig, amíg ezek az iszonyatos karok nem integethetnek utána. De a munka zsarnoki parancsa visszatartotta. Hosszú ideig habozott, nagyokat nyelt rettegésében, biztatta magát, még mosolyogni is próbált, bár a mosoly nem sikerült. Végül nekifohászkozott, mint a vízbe ugró. Egy, kettő, három. Most.

Már bent járt a sírok között. Könnyen meg kellett találnia a szóban forgó sírt: a főjárástól jobbra a hatodik sort kell megkeresni, abban pedig a hatodik dombot. A hatodik dombnak tágas, alacsony fakesztése van, s azon belül lóca. Ezeket kell bemázolni zöldre, most készültek a friss halott köré. Ment, mendegélt, számolgatta a sorokat, s egyszer hirtelen akkorát ordított, mintha ebben az ordításban a lelke szakadt volna ki. Megállt, irtózva nézett hátra. Egy vadrózsabokor kopasz gallya volt mögötte, az kapaszkodott a sapkájába. Ment tovább, megtalálta a hatodik sort, befordult. Úgy érezte, hogy ha most valami

érintés nyúl hozzá, azonnal szörnyet hal. Ott volt a hatodik sír festetlen kerítésénél.

Megállt pihenni. Nem annyira a testi fáradtságtól, mint a félelem elviselhetetlen feszültségétől. Körülnézni félt. Az volt az érzése, hogy valami iszonyút látna, ha körülnézne. Csak mereven nézett maga elé és csizmájával kitaposta az arasznyi hóban azt a területet, ahol holmiját lerakhatja. De valami kényszerítette, hogy mégis körülnézzen.

Derengett már, a homályló dolgok kivehető rajzot kaptak. Itt is kereszt, ott is kereszt. Messzebb bent a nagy fészület. A temető túlsó sarkában a sírásó hóba süppedt alvó kunyhója. Néhol egy szomorúfűz kopár téli váza. Érthető és világos dolog mind, mégis elviselhetetlenül borzasztó. A kereszték mégis, mint kimeredő karok hívogatnak és hátha a következő pillanatban kilép egyik kereszt mögül egy csontváz s egyenesen feléje tart? Gépiesen keresztet vetett, mert Tercsától így tanulta. És gyorsan nekifogott a munkának, mert az maradt egyetlen reménye ennyi borzalom közt, hogy ha dolgozni kezd, nem fog máshova figyelni.

Rendberakta a szerszámokat, hogy keze ügyébe essék minden, és elkezdett festeni. Csakugyan segített a munka. Mázolta serényen az alacsony léceket, gyakorlott húzásokkal. De pár perc múlva már kezdett meggémberedni az ujja. Átvette a szerszámot balkezébe és a jobbat zsebébe sülyesztette, hol meg lehellelével melengette. De így is nehezen ment a dolog. Ujjai már nem tudták a nyelet szorítani, elejtette a mázoló ecsetet a hóba. Felvette, kezdte újra. Most meg a lába kezdett tűrhetetlenül fájni. Le kellett tenni az ecsetet egy időre és vad topogással, táncolással menteni lábát a fagyástól. Aztán megint neki a mázolásnak.

Közben kivilágosodott és megjelent a nap. Sápadtan ugyan, de mégis fénylően, nappalt hozva a rette-

netes hajnal helyére. Most már nem volt olyan embertelen hideg, de a magány elviselhetetlen maradt, sőt borzasztó nyomása nőttön-nőtt. Sehol egyetlen élőlény, sehol valami mozgó szekér, amely legalább a szemet vigasztalhatná. Csak az egyedüllét, a tökéletes kietlenség nyomasztó érzése. Sírdombok, keresztek, sírdombok, keresztek. Mázolt a fiu tovább, elmerevedett keze minduntalan elejtette az ecsetet, szájában melengette ujjait egy darabig, táncolt, dörzsölte magát, mázolt, rettegett, kimondhatatlanul rettegett és végül szenvedése, erőfeszítése, félelme mind megadta magát a feloldó sírásban. Sírni jól esett. Fagyos arcán kellemesen szívárogtak le a forró könnyek. Dolgozott, vesződött, topogott, félt és sírt. Órákon és órákon át. Messziről hallotta az óraütéseket, azokról tudta, milyen messze van még a dél. A kenyeret magával hozta, azt délre tűzte ki magának. De már tizenegy órakor, mikor egy örökkévalóság óta dolgozott, nem győzte tovább türelemmel: megette. Evés közben is folyton táncolt, hogy ne fázzék annyira a lába. Aztán megint neki a mázolásnak, amely fele oly gyorsan ment, mint máskor, mert a hideg hátráltatta. Mázolt és csendesen sírdogált tovább. Már az óraütéseket sem figyelte, annyira elfáradt gondolkozása is a hidegtől és a temető-irtózattól. Már csak mozgott a keze, mint valami betanított állaté, értelme zsibbadozott és álomszerűnek tűnt fel minden.

Felkapta a fejét hirtelen. Valaki megállt mögötte. Megint iszonyodva felordított. Hátrafordult. A sírásó állott ottan. Közeledő lépteit nem hallotta a puha havon.

— Ne rémüldözz, gyerek. Én vagyok.

Megnyugodott és mázolt tovább. A sírásó kisvártatva megint szólt:

— Rossz dolgod lehet idekint, hékás. No, gyere be hozzám melegedni.

Miska boldogan kapkodta össze szerszámaait és követte az embert. A kunyhó ajtajának nyiltakor a fűtött levegővel együtt a friss kenyér szaga csapott ki. Mély lélegzetet vett belőle. Egyetlen szobája volt a kunyhónak, de ha a szem megszokta a homályt benne, temérdek gyereket láthatott. Csecsemő ringott a bölcsőben, gyerekek voltak az ágyban, gyerek ült az asztal tetején, gyerekek játszottak a pohos kemence tövében. Mindenütt ásó, kapa a falhoz támasztva, kötélcsomók a földön és rudak. A kemence padkáján vézna, vékonyhangú asszony üldögélt és pörölt a gyerekekkel.

— Behoztam ezt a kis inast melegedni, — mondta a sírásó, — még megveszi odakinn az Isten hidege.

— Most dolgoztatják? Hol szolgálsz, te fiú?

— Lángi uramnál.

— No, elég komisz gazdád van. Hogy hívnak? Ki fia vagy?

— Lieb Miska a nevem. Az én nagybátyám Reök István, Szüleim énnekem nincsenek.

A sírásó maga szólt most közbe csodálkozva:

— Reök? Az a Reök, aki a Juhász szabó házában lakott, aszt most Gerendásra költözött?

— Az.

— Ejnye, ejnye, hiszen nagy úriember az. MÉR adott vajjon inasnak?

— Ő nem akart. Én akartam. Hogy ne kelljen tanulni.

— Látode, most osztán ilyen sorod van.

Miska nem felelt, csak élvezte a meleget a kemence mellett. A sírásóné felkelt, kihúzta az asztalfiát és elévette a hatalmastestű kenyeret. Jó mélyen belekanyarította a kést.

— No, nesze, edd meg, éppen ma sütöttem friss kenyeret.

Boldogan nyúlt a kenyér után, az is melegítette

kívül-belül. A házaspár állott és nézte, hogy eszik, mint ahogy az állatok etetését szemléli az ember.

— Osztán magad mázodol ezt a kerítést?

— Magam.

— Soká fog tartani.

— Soká.

— Gondolom, nem szívesen csinálod, mi?

Miska vállat vont.

— Félsz a temetőben? Ma tölem ugyancsak megriadtál.

A fiú habozott egy kicsit, aztán becsületesen, bár halkabban, megvallotta:

— Nagyon félek.

— Elég számár vagy. Nincs itt mitől félni. Ládd ezeket a kölyköket itt ni, ezek akár sötét éccaka is kimennek, osztán nem fél egyik is. Féltek-e, hé, mondjátok meg ennek az inasnak!

De a gyerekek nem szolgáltak a kívánt válasszal; csődöt mondtak, mint mindig annak, aki produkálni akarja őket. Az idegen miatt elfogódottan húzódtak egymáshoz és konokul hallgattak.

— Nincs itt mitől félni. Akinek egy csepp esze van, az nem fél a temetőben. Nem vagy már te olyan taknyos kisgyerek. No, én egy kicsit ledőlök, te csak melegedj, amíg kedved tartja.

Az ásók és kapák tövében valami homályos ruhákra ledőlt a sarokban. Egy percre rá már horkolt. Fülledt meleg süített a konyhóban, mély volt a csend. Az asszony féllábával a böcsőt rengette és nem szólt semmit. A játszó gyerekek suttoztak és néha összevihogtak. Miska csak ült és szerette volna, ha ez örökké így tart és a világ végezetéig nem kell mozdulni ebből a vastag, erős kenyérszagból.

De, mikor hosszú idő multán kipihente magát és alaposan átmelegedett, mégis csak rászánta ma-

gát, hogy tovább fog dolgozni. Félszeg fészkelődés és készülődés után kibökte:

— Én most megyek. Köszönöm a szívességit, tésasszony.

— Szívesen. Csak nézz be máskor is, ha akarsz.

Kilépett a kunyhóból megkönnyebbedett szívvel. Hiszen nem olyan kisgyerek ő már, nem fog félni. Egész másképpen fog most menni a munka. Baktatott a hóban és bátran nézett körül a korhadó fakeresztek között. Nem félt. Nem félt ugyan, de a szíve dobogott és hirtelen gyorsabban kellett lépnie. Nem félt, de a keresztek megint kegyetlen rémítéssel hivogatták. Nem félt, de a hátában valami kínos fenyegetést érzett, valami olyan szorongást, amely mindenáron hátrafordulásra ingerelte, de hátrafordulás esetére valami ismeretlen iszonyatot is ígért.

Elérte a kerítést és megpróbált dolgozni megint. A fagy most már nem bántotta annyira, de a rettenés még jobban, mint előbb. Nem sírt, de iszonyúan félt. A kora délutáni órák elmúltak, már sötétedett. Ahogy olykor gyáván oldalt mert pillantani, vagy akár csak felnézni, a temető képe perceről-percre borzalmasabb lett. A kopasz bokrok, a fakeresztek, a sírok domborulatai millió rémet mutattak, s az általános néma mozdulatlanságban a borzadás teméntelen változata nyüzsgött. És egyszer csak besötétedett.

— Nem bírom, — mondta magában.

Kezdte hamar összeszedni a holmit és csak azon esengett magában, hogy addig ne eredjen vak rohánsnak, míg a holmit fel nem kapkodta. Ereje éppen addig tartott. Elkezdett gyorsan lépkedni a sírok közt. Még gyorsabban. A sor végén ráfordult az útra és futni kezdett. A futástól, önmaga hibájától, még jobban megrémült. Most már vakon, vágdatva menekült a rettegés rémétől, amely fejére akart zuhanni és torkát akarta fojtogatni. Lélegzete zihált,

szeme égett, szilaj borzalom vágtatott vele együtt. Ekkor megbotlott és félig esztelenül, nem tudván, hogy mi történt vele, hörgő ordítással terült el a földön, mint akit ölnek a szellemek. Irtózatos erőfeszítéssel tápászkodott fel, gémberedő markai keményen szorították a szerszámokat, könyökkel-térddel segítette magát talpra, aztán eszeveszetten rohant tovább, artikulálatlanul ordítva, kimeredt szemmel, eszelősen. A temető árkán túl is rohant még, ordítva folyton. A halálfélelemnél is szörnyűsegebb félelem marta, feszítette, fogyasztotta a lelkét.

Az első háznál nekidőlt a falnak, kilihegte fuldokolva ziháló tüdejét, aztán panaszosan, árván zokogni kezdett. A falhoz szorította verejtékes arcát, mintha az valami résztvevő lény lett volna, idétlen ösztönével ölelni próbálta a falat, úgy zokogott mélyen, felszabadulva, sokáig. Mellette állott a hóban a festékes vödör, körötte a szerszámok.

Mire a műhelybe érkezett, vége felé járt a munkaidő. János rögtön küldte enyvet melegíteni, s ő hálásan sietett a tűzhöz, hogy maga is újra melegedjék az út után. Hogy a temetőn mennyit végzett, azt nem kérdezte senki. Kisvártatva már jött is a vacsora.

Evés közben szótlan maradt; ha szóltak hozzá, alig felelt. Nehezen várta, hogy mennél hamarabb ágyba fekhessék. De az inasok egyike a kukorica-morzsolást említette. Ettől megint keserű fájdalom szállott a szívére. Így téli időn Ancsa mindig behordott a műhelybe egy óriás halom csöves kukoricát és a legények és inasok dolga volt azt vacsora után felmorzsolni a Lángi uram disznai számára. Hivatalosan úgy volt, hogy csak az morzsol, akinek kedve van hozzá, de akinek nem volt kedve és a maga részét ráhagyta a többiekre, azt a legények, akiknek így több munka jutott, másnap a műhelyben alaposan megmacerálták. Miska pedig ki nem állhatta

ezt a kukoricamorzsolást. Különösen ezen az estén, mikor testben, de még inkább lélekben holtfáradtnak érezte magát.

Nekiült a többiekkel kukoricát morzsolni. Öt perc múlva már előre billent a feje. Nagy erőfeszítéssel visszarántotta magát az álomtól. Kényszerítette figyelmét, hogy ne lankadjon. Bírta egy kis darabig, akkor elalélt megint. Csak morzsolta, morzsolta boldogtalan ujjaival, imbolygott ültében erre-arra. A többiek nevetve rászóltak, attól megriadt egy percre, de megint csak belesiklott a részeg félálomba. Munkája annak szavaihoz hasonlított, aki álmában beszél.

Szinte eszméletlenül támolygott az ágyhoz. Azonnal süket, mély álom nyomta el, agya utolsó eszmélésével zavarosan azt fogta még fel, hogy apóka nagyon rosszul van, két legény áll mellette és nézegeti.

Mikor erőszakosan felriadt, Lángi uram állott az ágyak végénél, magasra tartott gyertya a kezében. Még sötét éjszaka volt odakint. Legények és inasok megszeppent arckifejezéssel álltak, vagy ültek. Mind apóka ágya felé tekintettek. Palya oda-sügött Miskának, akit ő vert fel:

— Apóka meghalt.

Lángi uram borostás ábrázata nyugodt maradt, sőt bizonyos megkönnyebbülés ült ki rajta.

— Munkára, munkára, — mondta, — nekifogunk a koporsónak.

Miska rémulten menekült ki a műhelybe. Csak egy pillantással látta a halottat, de a kép a csontja velejéig megrémítette. Kint a műhelyben figyelmét igyekezett elfoglalni, hogy ne lássa maga előtt a halott rémesen tátott álkapsát és üvegesen kimeredő nyitott szemét. De a borzalmas arc tovább üldözte és szinte hallani vélte, hogy a nyitott száj holtában is hörög.

Ezúttal Lángi uram maga is részt vett a munkában. Kijelentette, hogy a koporsót ő maga fogja kifesteni. Hajnali háromra lettek készen. Közben a holttestet ágyastul kihozták a műhelybe, hogy ne kelljen a halottal egy szobában aludniok. Letették egy gyalupad mellé és nyugovóra tértek. Lángi uram egyedül dolgozott tovább.

— No, hálistennek, — mondta Andris segéd, — tiszta lesz a szoba. Megígérte a mester, hogy kimeszelteti.

És jókedvűen bújt a takaró alá. Miska könyörögve megszólalt:

— A gyertyát nem lehet égve hagyni?

A lefekvők hangosan nevettek rajta. Józsi segéd vígan rákiáltott:

— Mondd, hogy Jézus, oszt döglj.

A gyertyát elfújták. Miska nem tudott elaludni. A horkoló Palya mellett feküdt az ágyban és elhátározta, hogy így ülve fogja megvárni a költést. Az a gondolat, hogy itt halt meg nemrég apóka, éppen olyan borzalommal töltötte el, mint az, hogy odakint van a halott a műhelyben, azzal a rettenetes szemű, tátott szájú ábrázattal. Sokáig, sokáig ült a sötétben. Nem is értette öt órakor, hogyan alhatott el, mikor Anesa rendes kiáltására felriadt.

Első pillanatban nem jutott eszébe semmi, csak apránként jött tudatára a tegnapi nap emlékeinek és apóka halálának. Tetőtől talpig reszketve ment tüzet gyújtani. A műhelyben vaksötét volt, de viszont égett a tűz. Lángi mester csak most fejezte be a koporsófestést. Ekkor jutott eszébe, hogy a halott itt fekszik a műhelyben. Irtózva rohant vissza a hálóba. Ott már jöttek ki a legények lámpást gyújtani.

Egy óra múlva ott állt a tűzhely mellett. A földön a festékes vödör és a szerszámok. Apókát már átvitték a mester lakására, ott terítették ki. Miska

állt és várt. Eddig nem törődött vele senki, a munka már javában folyt és kiki a saját dolgára ügyelt, mígnem János legénynek feltűnt a gyerek.

— Hát veled mi van? Nincs dolgod?

— A temetőbe kellene menni, de nem megyek. János rácsodálkozott.

— Nem mégy?

— Nem.

— Ejnye, de kimondtad. Osztán vajjon a mester mit fog ehhez szólni?

Miska vállat vont. Arca sápadt volt és elszánt. János legény csak a fejét csóválta. Nemsokára bejött Lángi uram. Meglátta a gyereket.

— Hát te még mindig itt vagy? Lódulj a temetőbe.

— Nem megyek.

A mester nem hitt a fülének. Közelebb jött.

— Micsoda? Mit mondtál?

— Nem megyek.

A fiú azonnal kapott három hatalmas pofont.

— Szedd azonnal a holmit és takarodj.

Miska vakmerően felnézett a mesterre. Szeme könnyes volt, hangja remegett.

— Nem megyek!

Az asztalost elfutotta a düh. Körülpillantott és felkapott egy munka alatt lévő asztallábat.

— Nem mégy?

— Nem!

Lángi uram lesujtott az asztallábal. Az ütés a fiú vállát érte. A következő ütés védően emelt karját. És még egy ütés és még egy.

— Nem mégy, kutya?

— Nem!

A gyerek elesett. Az asztalos vak dühvel ütötte, ahol érte. A kemény ütések csak úgy puffantak. A legények és inasok összefutottak mögöttük és dermedten nézték az emberverést. A földön heverő fiú

arca körül vértócsa kezdett terjengeni. Megbénult kezeit maga fölé tartotta, de az asztalláb leütötte őket. A gyerek kínjában sikoltozva vonaglott és forgott, az ütések féktelenül zuhantak derekára, vállára, hátára, de ő még vérző szájjal is csak azt sikoltotta, hogy nem, nem. A vérfagyasztó lármára behohant Lánginé. Odafutott férjéhez és le akarta fogni, de a megvadult ember eltaszította és tovább verte az inast. Lánginé hátratántorodva, nekiesett egy gyalupadnak, onnan kezdett kiabálni a legényekre:

— Mit nézik, fogják le már az Isten szerelmére, hiszen agyonüti!

Ekkor végre öreg János és még egy legény megmozdultak. János elkapta az ütésre emelt kart, a másik legény pedig hátulról átkapta a mester vállát. De a megvadult asztalos még így is birkózott velük egy darabig, mint ebeket lerázó vadkan. Végre lefogták. Lánginé lehajlott a gyerekhez.

— Kelj fel.

Az csak feküdt vérében, mozdulatlanul. A másik két legény és az inasok most már odasereglettek hozzá. Egyik felemelte a karját, a kar bénán hullott vissza a test mellé. Alányúltak, úgy próbálták talpraállítani. A fiú feje félrecsuklott, teste neki hanyatlott a támasztónak. Az asztalos közben dühösen fújta oldalt. Már kezdett észbekapni, de hogy saját magát mentse, lihegve méltatlankodott:

— Még hogy nem! A disznó!

Két legény bevitte a zokogó Miskát a hálóba, ott lefektették az ágyra. Aléltan nyúlt el rajta. Vizet is hoztak, hogy arcát a vértől lemossák. Vetköztették. Tagjait tapogatták, forgatták.

— Nem tört semmije, — mondta Andris legény, — de csúnyán össze van verve. Hogy csontja repedt, az nem lehetetlen.

Még hoztak a fejére vizes ruhát, ágya mellé ivó-

vizet tettek, aztán lassacskán ott hagyták. Ő még jó sokáig zokogott, aztán a délelőtt folyamán elaludt. Arra ébredt fel, hogy a mester áll az ágya előtt. Azonnal maga elé kapta karját s mivel karjába éles fájdalom nyilallott, azonnal sírni is kezdett.

— Miért nem akarsz kimenni? — kérdezte Lángi uram nyersen, de látható rossz lelkiismerettel.

— Félek, — mondta a gyerek, alaktalan hangokkal, vastagradagadt szájjal, — és fázom.

És felébredt halálos dacával sírva kiáltotta megint:

— Nem megyek! Nem megyek!

Lángi uram tehetetlenül vállat vont.

— Itt egyen meg a fene, hát ne menj.

Kicammogott. Miska csendesesen elsírdogált estig. Akkor bejött Anesa és felsúrolta a halott apóka ágyának helyét. Oda holmi vackokból hálóhelyet raktak Palyának, hogy Miska egyedül hálhasson. Titokban még mindig félték, hogy eltört valamije.

Másnap bejött hozzá a kis vörös inas. Visszapillantott, hogy hallja-e valaki.

— Te Miska, azt beszéltük odakint inasok, hogy igazad volt. Disznóság, amit velünk csináltak.

Várt egy kicsit. Miska nem felelt. Akkor visszacsomolygott a munkához. Miska nyolc napig feküdt a verés után. Ebbe a nyolc napba egy vasárnap is beleesett. Felkelt volna, hogy elmenjen Vidovszkyékhoz, de akkor másnap már dolgoznia kellett volna. A tagjait pedig még nem bírta eléggé. Inkább fekvé maradt. A végtelen hosszú magányos fekvés óráin arra is gondolt, hogy megkínóztatását tudomására fogja hozni Pista bácsinak. De erről mindjárt letett. Hiszen Pista bácsi első kérdése az lett volna, hogy miért kapott ki. S erre neki azt kellett volna felelni, hogy nem akart menni dolgozni, megtagadta az engedelmességet. S előre látta Pista bácsi szigorú arcát, amint kiejti azt a zordon szót, hogy kötelességtudás.

Pista bácsi már megházasodott és a gerendási tanyán lakott. De minden vasárnap bejött a városba és Vidovszkyéknál ebédelt, hogy vele együtt legyen. Következő vasárnap, mikor már lábon lehetett járnia, Miska Vidovszkyéknál találkozott nagybátyjával.

— Miért nem jöttél múlt vasárnap? — támadtak rá mindnyájan.

— Koporsót kellett csinálni, — hazudta gyorsan.

— Már azt hittük, valami bajod van, — mondta Vidovszky néni, — Pista bátyád nagyon nyugtalan volt miattad. Késő délutánig várt, de már sietnie kellett vissza Gerendásra. A gazdától aztán megtudtuk, hogy nincs semmi bajod.

— A gazdántól?

— Persze. Pista bátyád írt neki és ő válaszolt, hogy jól vagy. Nincs semmi ujság?

— Semmi.

— No, jól van. Eredj Ferivel játszani.

IX.

A nagy verés után furcsa viszony fejlődött ki mester és inas között. Lángi uram szemmelláthatóan meggyűlölte Miskát, de kíméletesebben bánt vele. Gyűlölete csak állandó szitkozódásban és piszkálásban nyilatkozott, de tettelegesség dolgában megelégedett egy-egy röpke nyaklevessel.

Igy a műhelyben való élet elég tűrhetővé vált. Idő teltével Miska már nem volt utolsó inas. Egy szép napon egy hosszú, lingár gyereket vezetett be a műhelybe az apja, mint őt valaha Pista bácsi. Ausztriából ideszármazott zsidóember volt az apa, asztalost akart csinálni a fiából. Hers tehát ott maradt inasnak. Most már inkább őt küldözték vizet hozni, enyvet melegíteni, s az ő dolga volt a reggeli fűtés. De nem sokáig ízlett neki az asztalosság. Egy

szép napon összeszedte bugyrát, apja érte jött, elment. Pár nap múlva Lángi uram felvett egy Csordás Laci nevű parasztyereket. Ez lett most már véglegesen a legkisebb inas. Miska jobban hozzájuthatott magához a mesterséghez. Küldözték úgy kerítést vagy ablakráját mázolni ezután is, de közben már bútorokat bíztak rá, saját emberségéből összeütötte az ágyat, széket, ládát, ahogy kellett. Csak éppen az a vágya nem teljesülhetett, hogy a tulipánokat maga fesse rá. Azt Lángi uram nem engedte másnak.

A vasárnapok most is Vidovszkyéknál teltek. Miska csak ebédidőben ment oda, délelőtt inkább aludt. Szombatonként ugyanis a krumplinudli öröme után a nagytakarítás bosszúsága következett, melyet az inasok tartoztak elvégezni. Eltartott ez néha éjfél utánig is, másnap jólesett sokáig lustálkodni. A Vidovszky-házból most már Laci is, Feri is hiányoztak, mind a ketten Pozsonyban tanultak. De Vidovszky néni azért minden vasárnap lelkére kötötte, hogy jövő vasárnap csak jöjjön megint. S ő jött is és boldog volt. Csak az sajgott a szívében egy kicsit, hogy a régi játszó-délutánok már elmúltak és Bartóky Ilonka nem járt a házhoz. Csak emlékébe járt vissza. Ott gyakran felmerült, mint szívsimogató, édes látomás a kékbabos-ruhájú kislány, aki szalagot hord szöszke hajában és arcoeskája olyan, mint valami odalehelt virágszirom.

Egy októberi vasárnapon nagy hír várta Vidovszkyéknál: Laci és Feri hazajönnek. Vége a második félévnek az iskolában, szerdán már hazaérkeznek Csabára. Miska izgatottan várta a szerdát. A munkából elkéredzkedni persze nem lehetett. De mihelyt eljött a hét óra, csak úgy tessék-lássék kapott be valamit a közös fazékból és máris futott Vidovszkyékhoz. De a fiúk nem voltak otthon. Megjöttek még reggel, délután elmentek látogatóba ismerős házakhoz. A konyhán nagy volt a sütés-főzés, a

fiúk kedvenc eledeleit főzték. Miska kiállt a kapuba és várta a fiúkat.

Jó sokára megjöttek. A sötétben alig ismerték meg, mikor rájuk kiáltotta az örvendező szervuszt.

— Szervusz, Miska, te vagy az?

Barátságosan, kedvesen kezét szorítottak vele mind a ketten.

— Hogy vagy, — kérdezte Laci, — tudsz már tulipánt festeni a ládákra?

Miska megütődött egy kicsit. Mintha valami kis gúny is keveredett volna a pajtási kérdés hangjába. Nem válaszolt, csak állott várakozva.

— Bejössz hozzánk? — kérdezte Feri.

— Bemehetek.

Bementek. Odabent a világosan Miska két ifjú gavallért látott. Ruhájuk finom, tartásuk diákos és előkelő. Mind a kettő emberesedett is valamit. Ő ott ült mellettük kopott csizmával, festékfoltos gúnyában, szurtosan, kócosan. Ekkor hirtelen megérezte, hogy a fiúkkal való régi, kedves barátságot nem lehet folytatni többé ott, ahol elhagyták. Valami kegyetlen különbség csúszott közéjük. Azok beszélgetni kezdtek. Ugyanolyan nyájasan és barátilag, mint hajdanában, de ő képtelen volt ugyanúgy válaszolni. Mosolya görcsös volt és erőltetett. Pillantásukat zavartan kerülni igyekezett; amit mondott, annak alig volt valami félszeg értelme. Nagyon rosszul érezte magát. Maradni sem tudott, de menni sem tudott. Végre egy negyedórai kínos társalgás után felállott azzal, hogy neki most már muszáj visszamenni a műhelybe.

Az úton hazafelé nyomorultnak és megalázottnak érezte magát. Hogy miért, azt nem tudta magának megmagyarázni, hiszen a fiúk jók voltak hozzá és kedvesek. Ő mégis szerencsétlen volt és mélyen le-sújtva bandukolt a műhely felé.

A két Vidovszky-fiú nemsokára visszament Po-

zsonyba. Olyan volt a tanulási év beosztása, hogy a nyári pihenés az esztendő két szemesztere közé esett. Ők most léptek egy újabb, marasabb és még előkelőbb évfolyamba. Miska tovább maradt ugyanaz az asztalosinas, aki volt. Azaz hogy korántsem ugyanaz. Valami fájdalom csírázott fel a lelkében, amellyel eddigelé alig volt baja. Emberi különbségek eddig hiába ütköztek fel életében: ő mindig a Pista bácsi, a vagyontalan bár, de tekintélyes Pista bácsi unokaöccse volt mezitláb is és asztalosinas gyanánt is félig-meddig családtagja volt az előkelő, Csaba-szerte hírneves Vidovszky-familiának. De most kinyílt az életet néző szeme és amit ezzel látni kezdett, az kegyetlen igazságok kialakuló vonalait rakta ki elébe. Kezdett felrémleni előtte, hogy számításába valahol valami hiba csúszott be, valami olyan hiba, amelyért másokat vádolni nem lehet. A Vidovszky-fiúkat sem, akiknek minden szavában, minden mozdulatában valami lenézőt, kígúnyolót, sőt megvetőt nyomoztatott vele egy ijedt ösztön, pedig józan eszével csak barátságot és nyájasságot láthatott nálok. Valósággal örvendett annak, hogy visszautaztak Pozsonyba. De ennek az örömmek még nem tudta volna okát adni, ha valaki vele törődő megkérdi tőle. Viszont nem igen volt, aki törödjék vele. Pista bácsi messze élt, Vidovszky-néni pedig nem igen faggatta, csak szerette.

Tél is elmúlt, tavasz is elmúlt s ő élte az asztalosinasi életet, amelynek felületén szórványos pofonok váltakoztak a krumplinudli szombati gyönyörűségével, fenekén pedig a megalázottság bizonytalan sejtelme kísérlett. Az eltelt idők nagy eseménye az volt, hogy öreg János valami felett összekülönbözött Lángi mesterrel és egy szép napon váratlanul úgy ott hagyta a műhelyt, mint Szent Pál az oláhokat. Gyalupadja üresen maradt és a műhely személyzeti viszonyainak, a legények és inasok bonyolult hierarchiájának, véletlen következképpen ő

került ehhez a gyalupadhoz. Már gyakorlott és dolgozó asztalos volt ekkor. Politúros szekrény munkája jutott rá. Megcsinálta hibátlanul. Közte és a legények között már csak a hivatali minősítés tette a különbséget. Ha hivatalosan nem lett volna inas, már mázolni sem küldték volna.

Lángi mester egy nyári napon új márványtáblát rakatott a régi mellé és miután teméntelen okker-festéket hozatott a műhelybe, két inast is odaparancsolt, hogy ezt mind törjék meg festéknek. Napokig tartott a fojtó szagú munka, vödörök légiói lettek teli a sárga festékkel. Akkor egy este kiadta a rendeletet, hogy másnap kora reggel mind a négy inas kimegy a Kőrös-hídhoz, amelyet éppen most tataroztatott ki a vármegye. A hidat be kell festeni sárgára.

Kimentek reggel négyen, rengeteg sárga festékkel, ecsetekkel. Mezitláb, hajadonfőtt valamennyi, az ingnek hónaljig felgyűrve a két újja. A festéktöréstől nyakig pecsétesek valamennyien, fehéreneműjük szakadozott, kötényök is festékes és rongyos. De azért jókedvűek voltak, mert a műhelyen kívüli munka több szabadságot jelentett és biztonságot is a nyaklevesektől. A cserkesz háborúról beszélgettek, amelyről a segédek szoktak a műhelyben eszmecserét folytatni.

— A cserkeszek fognak győzni, — jelentette ki Csordás inas.

— Miért a cserkeszek? — kérdezte Palya.

— Mert a cserkeszekhez pártolt Türr Pista.

— Ki az a Türr Pista?

Erre már Miska szólt közbe.

— Még azt se tudod? Negyvennyolcas hős. Elmenekült az osztrákok elől, hogy fel ne akasszák és most odament segíteni a cserkeszeknek az oroszok ellen. Majd most visszaadja nekik, amit...

Nem folytatta tovább, a szó megállt a torkában.

Mert az utca másik oldalán meglátott valakit, velök egy irányban haladni. Az maga volt Bartóky Ilonka, a hónapok óta nem látott Bartóky Ilonka. A guvernánt kíséretében lépkedett ott a gyalogjárón, hófehér nyári ruháskában, mint valami álmodott és földöntúli szőke angyal a hétköznapi portenger felett. Miska szíve fellobbant a torkáig. Két kezében a festékes-vödröket és hóna alatt az ecseteket elfelejtve, azonnal rohant át a másik oldalra.

— Ilonka!

A kislány visszanezített és meglátta a mezítlábas, gatyás, festékfoltos asztalosinast, kezében a sárga vödrökkel. Arcoeskája megkeményedett. Elfordította a fejét. Nem válaszolt, ment tovább. A guvernánt visszanezített és az is elfordította a fejét, még kézen is fogta a kislányt, hogy mintegy pártfogásba vegye a kínos ismeretség inzultusa ellen. Lépkedtek tovább kevélyen. Miska még tett egy pár bátortalan lépést, aztán megállott és csak nézett utánuk. Arca torz vigyort formált. Szívét mélyen süllyedni érezte. Arca mintha holtan és sápadtan megdermedt volna, aztán erős, szédülő pirosság ontotta el. A guvernánt és Ilonka befordultak a sarkon, egyszerre nem voltak sehol. Egyedül állott Lieb Miska az utca-oldalon, arculvert szerelmének rettenetes szégyenével és gyalázatával. Két karját egyszerre olyan gyengének érezte, hogy a földre kellett tennie a vödröket. Szemét fáradtan lehúnyta. Aztán megrezzent és átnézett az inasokhoz, hogy ebből, ami történt, mit láttak azok.

A három inas is állott, mint ő. Csúfondárosan kacagtak mindhárman. A kis vörös gyerek vihogva mondta a másik kettőnek:

— Kisasszony kell neki!

Azok még jobban nevettek. Aztán indultak tovább. Ő még várt egy kicsit. Csodálkozva nézett körül, mint robbanás után a katona, hogy még él. A

csapás akkora volt, hogy még fel sem tudta egészében fogni. Az inastársak már jól előre haladtak, mikor feleszmélt annyira, hogy menni kellene utánuk. Felszedte a vödröket és indult. Karját is, lábát is nagyon gyengének érezte. Különben sem sietett, nem akarta amazokat utolérni. Gyűlölte is őket nevetésökért, meg nem is akarta, hogy sajtó szenvedésében zavarják. Egyedül akart bandukolni.

Csak a hídnál érte őket utól. Mikor elkezdték a munkát, a kis vörös megint megszólalt ingerkedve:

— Kisasszony kell?

Miska összeharapta a fogát és ránézett a vörösre. Nézésében volt valami, amitől amaz ijedten elhallgatott és szaporán tovább húzódott. Mert az inasok közt Miska volt a legerősebb. A műhelyben, a vacsora utáni tréfás dulakodásokban már kitűnt, hogy ritka nagy testi erő lakik benne és közülük kettővel is elbír.

Komor szótlansággal dolgozott egész nap, akár miről beszélgettek azok, ő nem szólt közbe, csak mázolt gondolattalanul, gépiesen. Még mindig nem ocsudott fel a súlyos csapás kábulatából.

Aznap este kezdett igazán szenvedni. Éjjel alig aludt valamit. És napokon keresztül úgy hordta magában a szégyen és fájdalom üszkös sebét, mint egy álomjáró. Értelmetlen, furcsa dolgokra ragadtatta magát. Felírta ónnal egy forgácsra, hogy Ilonka, a forgácsot tüzre vetette és fogcsikorgatva nézte a belekapó lángokat. Mikor Józsi legény valamiért az urakat szidta, vad hévvel közbeszólt:

— Nagyon igaza van!

Ezen úgy meglepődtek, hogy még rendreutasítani is elfelejtették. Viszont mikor Palya inas véletlenül meglökte, hasonló vadsággal förmedt rá és ezt mondta neki:

— Büdös paraszt!

A legények és inasok látták, hogy valami tör-

tént ezzel a gyerekekkel, mert szórakozott lett, ingerlékeny és néma. De nem sokat ügyeltek rá, hagyták dolgára. Csak Lángi uram nem hagyta. Most még többet káromolta és gyalázta, mint máskor. Nem volt nap, hogy Miska pofont ne kapott volna.

Egy éjszaka aztán kicsordult lelke szélén a túltöltött keserűség. Végignézett egész tizenhárom esztendő életén és vigasztalást keresve, elholt apjának és anyjának emlékeit fürkészte, mint a fuldokló, aki kapkodva keresi a partot. Ami halavány emlékeztet össze tudott kaparni alig eszmélő korából, azt most összerakta, számolgatta, becézte, a krajcárjait néző koldús gyanánt. Anyja körül forgott mindez, a homályos hajdani látomás körül, akinek ölébe kelene most rejteni véresre sebzett lelkét. Elkezdett sírni a sötétben, a mélyen alvó Palya mellett. A sírás csakhamar zokogássá nőtt. Palya felébredt és szólíngatta. Ő csak zokogott és nem felelt. Sorra felébredtek a többiek is. Egyik legény világot gyujtott. Ő egyre jobban zokogott, most már hangosan és fuldokolva, szinte viharosan.

— Beszélj hát, mi lelt?

— Apám . . . anyám . . .

Csak ezt a két szót mondta zokogás közben, értetetlenül, indulattól rázott mellel vergődve a szalmazsákon. Azok elunták, hogy szolongassák. Gondolták, majd kisírja magát. Eloltották a világot, lefeküdtek. Ő csak sírt tovább megállíthatatlanul, sokáig. Mikor felharsant a „klapci, horka“, még friss könnyektől volt nedves a vánkosa.

A munkanap elkezdődött, ő is nekiállt gyalulni valamit. Reggel kilenc óra tájt egyik legény kiküldte, hogy a tornác végéből hozza be a sprejnek való léceket. Kiment. Pillantása a kapura esett. Öntudatlanul nyitotta ki, még hátra sem nézett, hogy látja-e valaki. Mezitláb, hajadonfőtt elindult.

Nem tervelte ezt a szökést egy pillanatig sem. Végig sem gondolta magában. Csak éppen nekivágott az országútnak, a gerendási tanya felé. Mert máshova nem mehetett.

X.

Három óra alatt gyalogszerrel eljuthatott Gerendásra. Júniusi nap volt, már reggel rekkenő meleg. Ahogy kijutott a városból, az Alföld tengere nyílt meg előtte. Jobbról, balról érett búzatáblák sárga végtelensége, a pipacsok és búzavirágok beléjük hintett színesöppjeivel. S az úton a mély por, amely égetően sütötte a talpát.

„Mit nekem, te zordon Kárpátoknak fenyvesekkel vadregényes tája?“ A felelőtlen szabadság kinyitotta lelke kalitkáját s abból kiröppent a madár: a vers. Ezt a verset most már tovább is tudta, Vidovszkyéknál ráragadt valahogy. „Lent az Alföld tengersík vidékén, ott vagyok honn, ott az én világom. Börtönéből szabadult sas lelkem, ha a rónák végtelenjét látom.“ Diadalmasan mondogatta ezt a sort, amelyben most a költészet varázsával ismert magára. Kéjjel gondolt vissza a fojtott levegőjű hálósobára, ahol a sötétben együtt kucorgott Palya inassal a takaró alatt, s most karja mozgásának éppen úgy semmi akadály a végtelen síkon, mint lelke megkönnyebbült sóhajának. „Börtönéből szabadult sas lelkem“... Milyen gyönyörű ez. És szívében megint megvillant az édes álom: költőnek lenni, járni a világban zengve, szabadon, nagyszerűen.

Asszonyok jöttek szemközt.

— Erre kell menni Gerendásra?

— Erre, csak igenyesen.

Bandukolt tovább a forró por talaján. Kezdett szomjas lenni, kutat nem látott sehol. Sebaj, Pista bácsinál majd iszik. De mit fog mondani Pista bácsi?

Rántott egyet a vállán. Akármit fog mondani, muszáj most odamenni hozzá. Majd elmondja neki szenvedéseit. Mindent, mindent elmond neki, részletes ékesszólással; lehetetlen, hogy ennyi szenvedés Pista bácsit is meg ne indítsa. Valahogyan csak lesz. Ha verést kap is Gerendáson, az kisebb lesz, mint amelyet Lángi mestertől szokott kapni. És ha csak szídást kap, már ő a nyertes. Hogy holnap mi lesz, az ma mindegy. „Börtönéből szabadult sas lelkem, ha a rónák végtelenjét látom...”

Szekérszörgés hallatszott mögötte. Fel sem tekintett. De a szekér egyszer csak lassított és megállott. Erre már feltekintett. Egy porkabátos úriember ült a kocsis mellett. Ráismert. A nevére nem emlékezett, de azt tudta, hogy Pista bácsinak barátja. Az is megismerte őt.

— Te vagy az, te Miska gyerek?

Megállt ő is.

— Én vagyok.

— Hát te nem dolgozol a műhelyben? Hiszen Lánginál vagy, úgy tudom. Mi?

— Megyek Pista bácsihoz.

— Úgy látom, megszöktél, te gyerek.

Miska a földet nézte és nem felelt.

— Nem jó lesz ez, hékás. Nagyon kikapsz. Jobb lesz, ha felülsz. Visszaviszlek szépen Csabára, ne okoskodj.

— Nem ülök fel, bácsi, kérem.

A porkabátos úriember vállat vont és a fejét csóválta. A szekér indult tovább. Porfelhő tette láthatatlanná egy darabig, aztán messzibb megint előtűnt, egyre kisebb lett, egyre kisebb. Ő csak rózta az országutat a búzatenger között. Talpa már nagyon fájt az égető homoktól, a verejtéktől már egész testen összecsapzott ing és gatyá, torkát szárazon harapta a szomjúság, de ő csak ment konokul tovább.

Szórványos gyalogosoktól tudakolta olykor a

gerendási tanyát. Megmutatták neki a távolban azt a lombos foltocskát, amelyben a Pista bácsi házá-
nak kellett rejtezni. Ezt elérte egy jó félóra alatt. Az országútról le kellett térni a keskenyebb szekér-
útra. És kitérült a fehérfalú ház, a fák árnyában, szalmakazlaktól, pajtáktól környezetten. A meg-
kötözött házörző dühösen ugatni kezdett a soha nem látott idegenre. Ugyancsak bizalmatlanul nézett rá az a cselédlány is, aki a konyhában mosogatott.

— Kit keres? — kérdezte ridegen.

— Én Lieb Miska vagyok, — felelte ő sértődötten, — a Pista bácsi öccse.

És már ment is beljebb, a lány határozatlanul nézett utána. De ő megnyomta a kilincset és belépett. Ott ültek az asztalnál, Pista bácsi, a felesége és magas széken egy egészen piciny gyerek. Most fejezték be az ebédet.

— Hiszen ez Miska! — kiáltott Mari néni.

— Hogy az ördögbe kerülsz te ide? — kérdezte ámulva Pista bácsi.

— Megszöktem — vágta ő ki.

— Megszöktél? Hát csak fordulj szépen vissza és pakolj innen.

— De én ott nem bírom...

— Ördögöt nem bírod. Tessék csak végezni a kötelességedet. Megszökni! Hallottak ilyet? Na egykettő, indulj visszafelé Csabára. Az embernek megáll az esze.

Miska még állt egy darabig. Nézte nagybátyja arcát. De annak kifejezésétől nem remélhetett semmit. Szépen sarkon fordult és ment kifelé. Hát jó, mondta magában keserűen, gyerünk tovább, A konyhában elment a lány előtt, akinek az imént olyan büszkén vágta oda, hogy ő kicsoda. Most lehajtott fejjel kullogott el előtte. Az udvaron dühösen vicso-
ritotta fogát a házörző.

A szalmakazlak mentén megállt egy pillanatra

gondolkozni. Hová menjen? Egy órányira eshetik innen az Apponyi-major, az ottaniakat ismeri Vidovszkyéktól. Majd ott enni és inni kér, aztán . . . aztán neki a világnak, a semminek. Most már minden mindegy. Elindult fáradtan, izzadtan, szomjasan.

Mikor kifordult az országútra, lépteket hallott maga mögött. És nem messziről a Mari néni hangja a nevét kiáltotta. De ő úgy tett, mintha nem hallotta volna. Sírva fakadt és csak ment tovább.

— Miska, gyere vissza, nem hallod?

Nem fordult vissza, nem is válaszolt.

— Fogja meg azt a gyereket, — kiáltott Mari néni.

A léptek utólérték. Egy öreg paraszt megfogta a karját. Ő el akarta rántani magát, de az erősen fogta. Közben Mari néni odaért.

— Gyere vissza, Miska, ne okoskodj.

— Nem megyek.

— Ne légy számár, Pista bácsi csak meg akart ijeszteni. Csak nem képzeled, hogy elenged étlen, szomjan, ha már ide kijöttél? Na gyere.

Most már ő fogta a gyerek karját. Miska sírt és a fejét rázta.

— No gyere, kisfiam, ne makrancoskodj. Gyere szépen.

Mari néni hangja meleg volt és kedves. Valami csodálatosan jólesőt lehetett érezni benne. Miska megjuhászodva hagyta magát vezetni. Mentek vissza a ház felé. Mari néni útközben vidáman bízta:

— Most ne törődj semmivel, kapsz ebédet, utána kipihenheted magad, aztán majd beszélhetsz Pista bátyáddal. Tudod mit: majd én is segíték puhítani. Jó lesz?

Miska felvetette könnyben úszó arcát. A Mari néni édes, jóságos, nevető arcába tekintett. Olyan vidám volt ez az arc, hogy Pista bácsi zordonsága csakugyan nem lehetett annyira komoly. Most már

valószínűnek tetszett, hogy csak meg akarta ijeszteni.

A konyhán mindenekeelőtt inni kért. Aztán bement a szobába, ott az asztalhoz ült a némán pipázó Pista bácsi mellé és ebédet kapott. Közben Mari néni a kisbabával foglalkozott.

— Látod, édes kis csillagom, drága bogaram, ez a te unokabátyád, Miska. Ha nagyobb leszel, az ő hátán fogsz lovagolni. Ugye, Miska, a hátadra veszed Ivánkát? Jaj de nagyszerű les, hopp, hopp, katona.

A csöpp Iván még nem értette ezt a beszédet, csak gögicsélt roppant folyékonyan és úgy csapkodott két kövérke karjával, mint a repülni tanuló verébfióka. Mari néni ujjongva csókolta össze a pufók pofácskát. Miska mohón falt, lopva odanézett a kisgyerekre, akit azonnal megszeretett és könnyei száradni kezdtek. Mikor az evést befejezte, úgy jóllakott, mint a duda.

— Hát most halljuk, fráter, — szólt Pista bácsi, — miért szöktél el.

Miska elkezdte a mondókát. Rendszeretelenül panaszkodott, összevissza, egyik panaszát a közepén félbehagyta és átugrott a másikra, dőlt belőle a szó, mesélt, magyarázott, mint a zsilipje-törött zúgó. Pista bácsi egy szót sem szólt, csak hallgatta mozdulatlan arccal. De Mari néni, aki szintén hallgatta a panaszkodás áradatát, olykor megesóválta a fejét és férjére tekintett. Végül Miska kifogyott a panaszból és elhallgatott. Bosszankodott magára, mert lett volna még felsorolandó fájdalom ezer, de azok éppen most nem jutnak eszébe.

— Szóval? — szólott kurtán Pista bácsi.

Miska gyáván dadogva válaszolt:

— Jobb szeretnék mégis szabó lenni.

Egy kis feszült szünet következett.

— Az nem ilyen egyszerű. Majd még beszélünk erről. Most egyelőre itt maradsz nálunk.

Mari néni arca láthatóan megderült. Miska előtt pedig egyenesen a mennyország nyílt meg. Forró hálával csapott rá a Pista bácsi kezére, hogy megcsókolja. De Pista bácsi elhárította.

— Eridj, eridj, nem szeretem az ilyen vénasszony dolgokat.

Miska ott maradt. A tökéletes semmittevés halatlan üdülésében. Bőségesen evett, jól kialudta magát. Három napig nem csinált a világon semmit, csak ténfergett boldogan szobából konyhára, konyháról udvarra és vissza. Legjobban szeretett Ivánkával foglalkozni, a hangosan gügyögő, csörgőjét rázó, hamvas arcú kis portéka mód nélkül szórakoztatta.

Másnap ebédnél a kis Iván valahogy lesöpört az asztalról egy tányért. Mindenki nevetett a baleseten.

— Egyszer Miskolcon, — szolt Miska, — Aurél leütötte a leveses tálat. Biztosan most is olyan ügyetlen.

A házaspár olyan hirtelen nézett össze, hogy Miska meglepetten tekintett rájuk.

— Aurél bátyád már nem ügyetlen szegény, — mondta elkomolyodva Mari néni, — mert meghalt.

— Meghalt? — ismételte Miska meghökkenve.

— Meg, nem is olyan régen. Pali bátyád írta Kaplonyból. A tüdeje volt gyenge szegénynek. Te persze ezt nem is tudtad, szegény gyerek. Így van az, mikor az árvák annyifelé szélednek.

Miska csak nézett a semmibe. Nem tudta felfogni a hírt.

— Aurél meghalt?

— Meg, szegény.

Mari néni megsimogatta a Miska borzas fejét.

— Majd este, mikor lefekszel, imádkozzál érte. A jó Isten elvette, ebbe bele kell nyugodni.

A vásott Aurél, aki maga volt a megveszekedett

élet, aki őt annyiszor megverte, meghalt. Aurélnak is tátva maradt a szája és kidüledt a szeme, mint apókanak. Próbálta maga elé idézni az Aurél arcát. De nem ment. A hosszú évek kitörölték emlékezetéből. És vajjon mi van többi testvérével? Mit csinál a kis Giza Steiner bácsinál? Mit csinálnak Emil és Gyula Cserépváron, Anti bácsinál? Kicsit még eltűnődött róluk, de azok is elmosódva éltek emlékezetében. Nemsokára elfelejtette őket. Csak lefekvéskor jutott megint eszébe, hogy Aurél meghalt. Becsületesen, kötelességtudóan kezdte mondani érte a Miayánkot, de az ima végén már mélyen aludt.

Mikor már a harmadik napot töltötte tétlenül a gerendási tanyán, hallotta, hogy Pista bácsi kint az udvaron kiadja a parancsot: fogjanak be. Meghült benne a vér. De hamarosan kiderült, hogy a befogás nem rá vonatkozott. Visszont a bármikor kitörhető veszedelem ravasszá tette. Még aznap délután megszólította Mari nénit:

— Mari néni, kérem, a konyhaasztalnak két lába mozog. Ha volna szerszám, én megcsinálnám.

— Angyalok beszélnek belőled, te gyerek. Menyit bosszankodtam már azzal az asztallal. Eszembe se jutott, hogy te asztalos vagy.

A ház körül mindjárt akadt szerszám. A cseléd lerámolta a konyhaasztalt és kicipelte az udvarra. Miska egy-kettőre megcsinálta. Utána rögtön elérült egy létra, amelynek két foka hiányzott. Miska nagy passzióval látott neki. Pista bácsi nagy munkában találta, mikor hazatért. Nagyon nézett és nem szólt semmit. De vacsoránál Miska észrevette, hogy abban a tekintetben, amellyel nagybátyja ránéz, változott valami.

Ettől kezdve mindennap órák hosszat fűrt-faragott. A ház minden bútorán felfedezett valami hibát és szenvedélyesen javítgatta. Sőt most már Pista bácsi keresett neki munkát. Miska útmutatása sze-

rint zöld festékport, olajat, ecsetet hozatott Csabáról és néhány nap múlva kapu, kerítés, szekér, meg minden egyéb, ami festhető volt, kiáltó zöldre volt festve Gerendáson. Hogy Miska visszamenjen Csabára, arról szó sem volt. Sőt megkezdődött az aratás. Pista bácsi már virradat előtt felkelt és ment ki az aratókhoz. Miska egyedül maradt Mari nénivel és a kis Ivánnal. Ha nem dolgozott, akkor versekért kínoztta Mari nénit. A néni sok verset tudott, de Miskának semmi sem volt elég. Elhallgatta volna akármeddig. S ha az udvaron zsámolylátat faragott, gyönyörködve duruzsolta magában a varázslatos szavakat. Mint például: „Fürtidben tengervészes éj...” Vagy: „Ó Tihanynak riadó leánya, szállj ki szent hegyed közül...”

Öt hétig maradt Miska Gerendáson. Mikor az aratási munka véget ért, Pista bácsi egy este maga elé állította. Ez volt az a pillanat, amelynek előbbutóbb be kellett következnie.

— Itt az ideje, hogy a jövődről beszéljünk, fiam. Örökké nem lophatod itt a napot, ezt, remélem, belátod.

— Belátom, — felelte Miska hangtalanul.

— Kezdjük ott, hogy iparos voltoddal megaláztatások járnak. Meg tudom érteni, hogy ez neked fájdalmat okoz. De nem káros ez. Évekig igyekeztelek a magam ideje és fáradsága árán a tanuláshoz szoktatni. Kéréssel, fenyegetéssel, büntetéssel, szép szóval egyaránt nem boldogultam. Most láthatod, hogy gyerekfejjel mégis csak a legjobb engedelmeskedni, s amit mondanak, azt gondolkodás nélkül megfogadni. Én a testemen hordott ruhát is képes lettem volna eladni, hogy tanulhass, ha téged egyáltalában taníttatni lehetett volna. Most már a negyedik osztályt járhatnád a középiskolában. Az bizony szebb, mint az asztalosság. De most már késő. Most már belekezdted egy szerényebb, de azért igen

tisztességes pályába. Okulj az eddigieken és nyugodj bele, hogy én jól rendelkezem veled. És én úgy határoztam, hogy a szabóságról beszélni sem lehet. Eddigi asztaloséveidet a legnagyobb könnyelműség volna odadobni. Így nemsokára felszabadulsz és mint legény már kenyeret kereshetsz. Mert hogy nagyon ügyes lettél a mesterségedben, azt láttam. Holnapután visszaviszlek Lángihoz. Hogy rosszul bánt veled, azt majd számon kérem tőle és a jövő bánásmódról is beszélek vele, nyugodt lehetsz. De abba bele kell törődnöd, hogy az élet nem örökös dinom-dánom, a földre született embernek meg kell dolgoznia. Értettél engem?

— Igenis.

— Akkor rendben vagyunk. Én rám ezentúl is mindig számíthatsz, vagy ha velem valami történik, akkor Mari nénédre, aki nagyon megszeretett.

Pista bácsi hangja komoly volt, de meleg. Miska már másodszor érzett magában bizonyos megszügyenülésfélét, hogy ennek az embernek szeretetében kételkedni tudott.

Harmadnap érzékenyen elbúcsúzott Mari nénitől és a kis Ivántól, akit különösképpen sajnált itt hagyni. Pista bácsi bevitte Csabára. A Lángi-műhely előtt leszállván a kocsiról, a fiút kint várakoztatta, maga pedig bement. Jó félóráig tartózkodott odabent. Nyilván alaposan megmosta a fejét Lángi uramnak. Végre bentről kiáltottak Miskáért. Bement. Ott álltak az udvaron ketten: Pista bácsi és a mester.

— Ide gyere, — szól Pista bácsi. — Lángi urammal megbeszéltem, hogy a nálam töltött öt heted is bele fogja számítani az idődbe. Azt is megígérte Lángi uram, hogy ha szófogadó és szorgalmas leszel, emberségesen fog bánni veled. Vannak dolgok, amikben nem tudunk megegyezni Lángi urammal. Úgy maradtunk, hogy azokat bíró elé visszük, döntse el a

törvény. De ez rád nem tartozik. Rád az tartozik, hogy Lángi uram jól fog bánni veled.

Lángi uram nagy tisztelettel meggörbedve, buzgón hajbókolt.

— Hogyne, tekintetes uram, okvetlen, tekintetes uram.

Pista bácsi elment. Mikor a kapu becsukódott mögötte, Lángi uram képmutató édességgel, vértanuhangon fordult a gyerekhez:

— Hát érdemes volt olyan nagy hűhót csapni, amér néha kikaptál? Hát olyan rossz ember vagyok én? No ez nem volt szép dolog. Most eriggy dolgozni.

Miska vidáman futott be a műhelybe. Mindjárt munkát is kapott: át kell gyalogolnia Békésre, a szomszéd faluba és ott megfesteni zöldre a Rózsa úrék kapuját.

XI.

A leghosszabb inaskodásnak is vége szakad egyszer. Miska egy szép napon felszabadult. Tizennégy éves siheder volt az újdonsült asztaloslegény, társainál magasabb gyerek, széles vállú, igen izmos, sötét-szőke haja gubancos, sűrű sörényként környezte a fejét, szeme feltűnően kék volt és nem egy serdülő suhanc, hanem egy kisgyerek nézésének benyomását tette.

Most már ő is odaülhetett volna Lángi uram asztalához a többi legénnyel. De Pista bácsival nem így döntöttek. Pista bácsinak az volt a gondolata, hogy a fiú, miután kenyérkereső lett, költözzék valami nagyobb városba és ott nagyobb műhelyt keressen, ahol a mesterségében tovább haladhat. Az elegáns és drága pesti bútorokat is asztalos csinálja. Miska még viheti addigra, ha kellőképen tanul és megfogja a dolog végét.

— Nagy dolog az — mondta Pista bácsi — hogy

munkás férfi gyanánt kimégy az életbe. Kijössz egy pár napra Gerendásra, ott majd beszélgetünk a dolgozokról.

Az egy pár naptól egy pár hét lett. Egy pár boldog, gondtalan, kedves hét. Köröskörül a végtelen békési róna egyhangúan ázott a naphosszat szitáló eső alatt, közel és távol csak a tarlók voltak, a leveleket hullató fák az országút mentén, a teméntelen, szürke mennybolt búrája s ebben a nedves, méla, hangtalan mindenségben a gerendási tanya kis szigete a családi élet lámpafényével, amely messzi, messzi az egyetlen földi csillag volt a tenger pusztaságon. A lámpafény körül Pista bácsi, Mari néni, Miska és a kis Iván. Pista bácsi valami francia könyvet olvasott. A fény erősen megvilágította szakállas arcélét, amint fejét könyökölve támasztotta tenyerébe. Mari néni fehérneműt fotozgatott, Miska pedig Ivánnal játszott: kártyavárat épített neki. Ivánnak nagyon tetszett ez a játék. Ő lökhette fel a kész kártyavárat s mikor az alkotmány összedőlt, a kicsi sikoltozó örömmel tapsolt neki.

Aztán Pista bácsi becsukta a francia könyvet és megszólalt:

— Azt gondoltam, te Miska, hogy Aradra lesz neked a legjobb menni. Van ott egy fiskális barátom, az majd segítségedre lesz, hogy valami jobb fajta műhelyt találj, ahová beléphetsz.

— Igenis, — felelte Miska szórakozottan és azonnal hozzálátott az új kártyavár építéséhez.

— Nem nagyon érdekel a jövőd, úgy látom, — mondta a bácsi feddő hangon.

Felkelt és más foglalkozást keresett magának: kirakta pipaszárát, hogy tisztogassa őket.

— Sose lesz tebelőled ember, — folytatta a zsörtölődést, — mindig csak a játékon jár az eszed. Most indulsz neki az életnek és semmi terved nincs. Praktikus ember a te helyedben nem tudna aludni, hogy

hogyan s mint fogja alakítani a sorsát. De én a lelkemet kibeszélhetem, az mind csak olyan, mintha a falra borsót hánynék.

Miska csak szerény némasággal válaszolt. Már tizennégy éves volt, majdnem fiatalember. Már kitanulta Pista bácsit: folyton dorgál, zsörtölődik, kritizál, mintha ő volna a legrosszabb ember a világon. Pedig titokban ő a legjobb ember a világon. És most van is valami igaza. Csakugyan az asztalosi pálya terveiről kellene gondolkoznia, ha praktikus ember volna. De ő, — minden hiába, — nem praktikus ember. Most itt boldog és semmiben semmi hiánya sincs. Ugyanilyen lesz a holnapi nap is. Miért gondolkozzék a bizonytalan és gondoktól terhes holnaputánról, ha ezt a boldogságot most gondtalanul meg akarja tartani magának.

Ő csak élt gondtalanul és boldogan, Pista bácsi gondolkozott és döntött helyette. Egy napon vége szakadt a gerendási aranyéletnek. Másnap Miskának el kellett utaznia Aradra, hogy ott munkát keressen.

A bácsi bevitte Csabára. Úgy határoztak, hogy a fiú vasúton fog Aradra menni. Az gyorsabb és olcsóbb, mint a fuvar. És legalább megtapasztalja ezt az új csodát is. Szolnok és Arad közt nemrég építették ki a vasutat; az emberek, akik már mentek rajta, nem győzték dicsérni.

Sötét októberi délután volt, a köd olyan sűrűn tilt Csaba háztetőin, hogy csak a tornyok sejtelem-szerű ábrái látszottak ki belőle. Az állomáson nagy volt a kapkodás és izgalom, az utasok legnagyobb része úgy volt vele, mint Miska: először utaztak vasuton.

Sűrű köd tengeréből csörömpölt be a csodaalkotmány, a mozdony. Piros szem a homlokán, alján gőzt köhögött ki magából, érthetetlen tengelyek, tolok, áttételek báméskodtatták a csabaiakat

rajta. De nem nagyon lehetett tanulmányozni, a kalauz izgatottan kiabált, hogy mindenki szálljon be. Miska még egyszer gyorsan megölelte Pista bácsit. Pista bácsi erősen visszaölelte és hősiezen igyekezett közömbös hangot erőltetni.

— Nesze, ez a tied.

Miska már csak a harmadik osztályú kocsiban nézhette meg, mit nyomott bátyja a kezébe. Az bizony nem volt kevesebb, mint öt ezüst forint. Két darab kétforintos tallér, meg egy forint. Jócskán elég ahhoz, hogy eléldégéljen, míg munkát tud szerezni. Ez a szíve mélyéig meghatotta. Tudta jól, hogy Pista bácsiék háztartás dolgában elég kényelmesen élnek, de az ilyen bérlőembernél annál vékonyabban áll a készpénz.

Megszólint egy trombita. A kalauz harsányan kiáltott, hivatalos odatartozásának jeléül eltorzítva a szót:

— Meeee-hett!

Éleset füttyült a mozdony, a vonat elindult. Miska még szeretett volna egy utolsó pillantást váltani Pista bácsival, de már csak a hátát láthatta. Pista bácsi úgy tett, mintha nem nagy fontosságot tulajdonítana az egész helyzetnek. De nyilvánvaló volt, hogy megindultságát leplezte, azért fordult el az induló vasúttól.

Miska csak most nézett szét a fapadokon ülő útitársai között. Népi emberek voltak ezek, kosaras anyóka, hallgatag földműves-házaspár, uradalmi gépész, öreg kocsis, aki szegődni megy. Hamarosan szóba elegyedett velük. Mindenekelőtt a vasutat beszélték meg, ezt az ördögös csodát. A gépész fölényesen magyarázgatta, hogy amint a forralt víz gőze letolja a fazékról a fedőt, azonképpen a mozdonyt is ilyen erő hajtja egy bámulatosan kiesztelt gépezettel. De nem nagyon értették, csak Miska értette. Ettől összebarátkoztak a gépésszel. Miska

elmondta, hogy asztaloslegény és Aradra utazik munkát keresni.

— Van-é már szállása, öcsém?

— Szállásom? Az nincs. Még nem is gondoltam erre.

— No, lássa. Hát majd én elvezetem a herbergbe.

— Mi az a herberg?

— Magunkfajta embernek való fogadó. Nyolc krajcárért kaphat éjjeli szállást. Osztán nagyon jó arra is, hogy mindenfajta iparosbul akad ottan, az ember kérdezősködhetik, hogy micsoda meg miképpen.

— Az bizony nagyon jó lesz.

— Hát csak mindig maradjon a nyomomban, öcsém, mert én éppen odamegyek a herbergbe. Magától sose találna oda.

Este volt, köd és harmatként szitáló finom eső, mikor megérkeztek Aradra. Elindultak a sáros utcán, az öreg gépész, meg az asztaloslegény. Cipeltek motyójukat mindaketten.

— Vótam én már itt, — mesélte mendegélés közben a gépész, — legelőször éppen most kilenc eszten-deje, mikor a magyar vezéreket akasztották.

— Láta is?

— Nem láttam, csak beszéltek. Nem beszélt más-rul egész Arad napokig. Vót köztük egy, bizonyos Demjánovics, egy nagyszakállú...

— Damjanich.

— Mindegy a. Elég az ahoz, ennek szép nagy szakállá vót. Mongya oszt a hóhérnak: hallod-é hó-hér, osztán össze ne borzold a szakállamat. Hát ilyen kutya kemény ember vót ez a Damjánovics. No, ott a herberg, ahun a világosat látni. Sokan lesznek, mer szombat van.

Ahova beléptek, ott alig lehetett látni a füsttől. Alacsony, széles helyiség volt ez, mind a négy fala mentén egymásra tornyozott fekvőhelyekkel. A ho-

mályban alig kivehetően pihent némelyik rekeszben egy-egy ember. Mások a legfelső fekvőhely peremén ülve lábukat lógatták. A közéről olajlámpa lógott le, amelynek tehetetlen fénye csak kis foltot tudott bevilágítani. Ebben a foltban kártyások ültek az asztal körül és játszottak. Bor is állott előttük, abból koronként húztak egyet. Oldalt még két asztal tűnt fel sejtéskeppen, a lámpás fénykörén kívül. Mindkettő mellett beszélgető emberek ültek. Áporodott emberszag terjengett.

— Vigyázzon erre a legényre, — mondta a gépész egy embernek, aki nyilván tulajdonosa volt az intézménynek, — munkát jött keresni Aradra. Asztalos. Igen derék legény.

Azzal máris berakta cókókját egy falmenti rekeszbe és kezdte lehúzni a csizmáját, hogy nyugalomra térjen. A tulajdonos idebent is taplósipkát hordott a fején, félszeme helyén sötét nyílás feketéllett.

— Asztalos? Majd Medák tud neki valamit mondani. Hé, Medák úr!

A homályból felbukkant egy idős ember. Ahogy a homályban látni lehetett, széparcú ember volt, ötvenéves féle, őszbecsavarodó szakálla bizonyos pátriárkaszerű külsőt adott neki. A tulajdonos figyelmébe ajánlotta a jövevényt.

— Asztalosmunka? Hogyne lenne. Nagyszerű helyet tudok Komlói uramnál. Jól imádkozott, kedves öcsém, hétfőn reggel mán be is állhat. Magam fogom odakísérni.

Miska elfogódottan nézett ki magának egy üres fekvőhelyet. Letette batyuját s leült a fekvőhely szélére. Medák, a pátriárka, mindjárt melléje ült. Kezdte kérdezgetni, hogy hová való, hol dolgozott eddig, mikor szabadult fel. Miska félenken válaszolt a kérdésekre. Csupa felnőtt ember volt itt köröskörül, húsz évesnél alig akadt fiatalabb. De

idősebb bőven. Hiába volt meg a motyójában a felszabadító levél, sehogysem tudta magát tizennégy esztendejével legénynek érezni ennyi felnőtt között. Ezek pipáztak, boroztak, kártyáztak, káromkodtak. Ő ebből csak a káromkodást szokta meg a Lángi-műhelyben, annak is csak a szelídebbjét. És vonzódo hálát érzett magában a tiszteletreméltó, jóságos ember iránt, aki ilyen szíves jóindulattal érdeklődik sorsa iránt, sőt íme: már munkahelyet is szerzett neki. Igyekezett erre a jóindulatra méltónak mutatkozni, láttatni, hogy ő nem olyan akárkiféle ember,

— Valami jobbfejta mesterhez szeretnék beállni, — mondotta — megígértem a nagybátyámnak. Talán tetszik ismerni: Reök István Csabáról. Aki az Omaszta alispán lányát vette feleségül.

— Reök, Reök, — ismételte tünődve a jóságos ember, — rémlik nekem, hogy hallottam. Gazdag ember?

— De milyen, — hazudta Miska gögösen, — birtoka van, lovai, mindene. Ő vitt Csabán az állomásra. Adott egy kis költőpénzt is. Igen jó ember.

A nadrágzsebébe nyúlt Miska és csak úgy hangul, mint akinek ekkora összeg csak afféle csekélység, megvillantotta az öt forintot. A pátriárka nagyot nézett.

— Ilyen sokat adott?

— Igen, öt forintot.

— Emmán derék nagybácsi. Hát én mondom, öcsém, a jószerencse vezérelte utamba. Nagyszerű helybe fogom állítani hétfőn reggel. Jó mester, szép fizetés, nem sok munka. Örülök, hogy ilyen derék, jóra való legényt kommandálhatok oda. Ne feljen, míg engem lát.

És megveregette nyájasan a Miska vállát. Miska boldogan és hálásan mosolygott. Az új élet igazán jól kezdődik, az emberek jószívűek és kedvesek. Még elbeszélgetett egy kicsit az asztalosmesterségről, és

Medák, miután élénken figyelt Miska megjegyzéseire, folyton helyeslően bólogatott. Az ifjú asztaloslegény szorongása kezdett elmúlni. Ha ilyen idős ember egyenrangú beszélgető fél gyanánt társalkodik vele, nem lehet ő olyan jelentéktelen fickó itt sem.

— Szokott-e kártyázni, öcsém? — kérdezte egyszerre Medák.

— Nem szoktam. Vagyis szoktam, de pénzbe soha.

— Nagyon derék. Dícsérem érte. Én bizony szoktam. Mingyán oda is ülök azokhoz. Hozzon oda egy széket, kibiceljen nekem, biztosan szerencsét fog hozni.

A pátriárka nagy hangossággal leült a játszók közé, akik huszonegyest játszottak. Bort is hozatott. Látszott rajta, hogy jobbféle ember, urasan itta a bort és igen gyakorlott mozdulattal keverte a kártyát. Miska hűségesen ült mögötte és nézte a játékot, bár nem sokat értett belőle. Vagy egy negyedórai játék után Medák hanyagul hátraszólt neki:

— Adja csak ide kölesön egy negyedórára azt az öt forintot.

Miska szolgálatkészen adta át rögtön a pénzt. Örült, hogy ennek a fontos embernek szívességet tehet, és örült annak is, hogy a pénzt biztonságban tudhatja. A vasúton is folyton attól félt, hogy valami huncut kicseni a zsebéből. Közben elálmosodott. Óvatosan visszahúzódott a kártyaasztaltól, eléshedett egy kis Gerendásról hozott elemózsiát, megette és csendesen lefeküdt.

Másnap az egész napot Medákkal töltötte. Járkáltak a városban, és Miska hosszasan elbámészkodott a nagy épületeken, a forgalmon, a járókelő vásárnapi tömegben. Ez már igazán komoly nagyváros volt, ez az Arad, nem olyan, mint Csaba. Nagyon örült, hogy ebbe a szép nagy városba költözködött.

A szabad vasárnapokon érdekes szórakozásokban lesz itt része. Még az utcán végigsétálni is szórakoztatóbb és kalandosabb dolog itt, mint Csabán. És itt lesz jóbarátnak ez a bölcös és kedves Medák.

Hétfőn Medák csakugyan elvitte egy asztaloshoz. De a hatalmas, előkelő telep helyett, amelyet képzeletben már kifestett magának, nyomorúságos kis műhelyt talált, amelyről ordított a szegénység. A mester, Komlói uram, savanyúan fogadta a jelentkező új legényt. Fiatallotta, bizalmatlanul méregette. Végül közölte ajánlatát:

— Ha marad hetenként egy forintért, megpróbálhatjuk, de kosztot nem adhatok.

Medák jóságosan közbeszólt:

— Csapjon fel, hallgasson rám. Jobb gazdát, mint Komlói uram, egész Aradon nem találhat. Ha kicsi is a fizetés eleinte, nem baj. Jó darabig kitart az öt forintja. Ja igaz, mingyár meg is adom.

Miska még mindig habozott, de a jóságos Medák már fogta a batyuját és maga vitte be a műhelybe. A mester és a szegődő legény még alkudoztak az apróbb részletekről a műhely ajtajában. Sehogysem tetszett Miskának az egész, legjobban szeretett volna szép szerével odébb állani. De nem volt ereje hozzá. Végre úgy intézte el magában a töprengést, hogy úgyis csak ideiglenes hely lesz ez, amíg valami előkelő, szép műhelyben helyet talál magának. Legalább addig is keres, ahelyett, hogy a herbergen költené a pénzt. Isten neki, felcsapott. És bement a műhelybe, hogy Medáktól átvegye az öt forintot és szépen elbúcsúzzék tőle a vasárnapi viszontlátásig.

Azonban a műhely üres volt, Medák eltűnt.

Miska ámulva nézett körül. Lehetetlen, hogy ne legyen itt, hiszen másutt nem jöhetett volna ki, mint az ajtón, ott pedig nem jött ki. Még egyszer körülnézett a szegény kis műhelyben. Nem volt ott egy lélek sem. Közben bejött utána a mester is. Az is

esodálkozott, hogy hova lett Medák. Egyszer csak az ablakra mutatott. Az utcára nyíló ablaknak nyitva volt mindkét szárnya.

— Megugrott az öt forintjával? — kérdezte Komlósi mester.

Miska nem felelt, aggódva kutatott a szemével, hogy legalább a batyu megvan-e. Megvolt. A pátriárka letette a batyut szépen az ablak alá. Az öt forint bizony semmivé olvadt egyszerre. Az az öt forint, amit Pista bácsi nem könnyen vont meg magától és családjától. A tizennégy éves asztaloslegénynek nagyon belesajdult lelkébe az eset. A pénz, amelynek értékét nem ismerte, nem fájt neki. De bántotta a szégyen, hogy ilyen oktondinak és könnyenhívőnek bizonyult, önállósága legelső napján, bántotta a csalódás, hogy bizalmával és szeretetével egy komisz öreg csirkefogót ajándékozott meg, bántotta a lelkiismeret, hogy így elpocsékolta a Pista bácsi áldozatát.

Ott maradt a műhelyben. Szótlan, nyomorúságos, döglődő műhely volt ez, nem esett jól benne dolgozni. Öregember volt Komlósi, egy csoszogó vén gazdasszony viselte gondját. Miskán kívül még egy kis inas dolgozott mindössze a műhelyben, egy ijedt, mindig náthás, mindig szipákoló ügyetlen siheder. S ezeken kívül még egy borzasztó lény lábatlankodott reggeltől-estig a dolgozók között. Ez Peti volt, a mester fia. Szeplős, hosszúra nyúlt, hirtelenszöke fickó volt Peti, alattomosan vigyorgó és gonosz. Hol a macskát kínozta lelketlenül, hol apja pipáját dugta el és megugrott hazulról, hol az öreg gazdasszonyt csúfolta addig, míg az sírva nem fakadt a dühtől.

Miska únottan, vigasztalanul dolgozott este hétig. Akkor elindult, hogy megkeresi a herberget. Tíz embert is megszólított az utcán, míg a nagy város útvesztőjében odatalált. Medákot kereste.

— Még délelőtt elutazott Szolnokra — mondta a gazda.

— Ellopta öt forintomat — fakadt ki Miskából. A gazda közömbösen bólintott.

— Nagy huncut bizony ökigyelme, vigyázni kell a körmire. Az öt forintra alighanem keresztet lehet vetni.

Miska tehetetlenül fordult sarkon. Megint egész sor embert kellett megkérdezni, míg nagysokára hazatalált.

Az első hét eltelt valahogy. Bár mindjárt az első napon még egy dolog szegte kedvét Miskának. Elvesztette azt a levelet, amelyet nagybátyja írt a fiskális barátnak s amellyel odamehetett volna jelentkezni és útbaigazítást kérni. Világosan emlékezett, melyik zsebébe tette a levelet. Ott nem volt. És hiába törte a fejét, a fiskális nevét és címét is elfelejtette. Levelet írt tehát Pista bácsinak és még egy ajánlást kért a fiskálishoz. Úgy gondolta, hogy ha a levél megjön, a pártfogó segítségével valami rendes helyet fog keresni magának.

Nappal dolgozott, este meg nem mehetett sehová, mert nem volt pénze, sétálni pedig nem lehetett, mert szüntelen esett az eső. Üldögélt megorván, szótlánul egymagában sokáig, aztán lefeküdt aludni. Szalonnát meg túrórt evett kenyérrel, azt is szűkösen.

Szombatra megjött a bácsi levele. Vasárnap tehát rendbeszedte magát és elment a fiskalist megkeresni. Hosszú kérdezősködés után megtalálta a házat. Zörgetett jó sokáig, de nem nyitottak kaput. Végre egy cselédlány kiszólt a szomszéd ház ablakán:

— Ott hiába zörget, elutaztak mindnyájan Ménesre, születésnapra. Csak holnap térnek meg.

Keresett egy szegényebb formájú csapszéket és ott evett valamit. Aztán nyakába vette a várost, hogy báméskodjék. Ment a sáros utcákon és nézte

az épületeket. Emberek jöttek-mentek, nem ismert közöttük senkit. Ilyen egyedül még életében nem érezte magát.

Cél nélkül fordult be a sarkon, ha az egyik utcát már megúnta és ment a másikon. Olykor megszólított valami bizalomgerjesztőbb embert:

- Ugyan kérem alássan, vajjon milyen utca ez?
- Ez a Fejsze-utca.
- És hová érek, ha végigmegyek rajta?
- Kiér a Bodrogi-útra.
- Köszönöm szépen, Istennek ajálom.
- Isten áldja meg.

Máskor a Hold-utcát mondták, megint máskor a Radnai-utat. Olykor megállott, ha valami szép kocsit látott, s benne templomba menő díszes dámákat. Az osztrák katonákat is nézegette, akik kemény masirozással vonultak el és német kommandóra linksót csináltak a gyalogjárón feszítő tiszteknek. Román parasztokat is látott, akik egészen másféle viseletet hordtak, mint a csabai tótok. Aztán kijutott a Maros partjára és sokáig nézte az ódon várnak a tulsó parton roskadozó maradványait.

Délre már nagyon elfáradt. A zsidótemető vidékén talált egy házat, melynek homlokáról abroncs és gyaluforgács hirdette, hogy ott koresma van. Letelepedett a sötét ivó sarkában és túrórt kért. Mellette üldögélt jó három óra hosszat. Hallgatta a gyéren gyülekező vasárnapi iszogatók beszélgetését. Mikor elúnta, kiment megint az uccára. Még mindig hosszú volt a nap. De hazamenni nem volt semmi kedve. Lézengett oktalanul és céltalanul, már nézegetni is túlfáradt volt, csak éppen vitte a lába.

Hét óra tájt mégis elhatározta, hogy most már hazamegy. Megkérdezte, merre van a Választó-ucca, mert tudta, hogy azon kell mennie egy jó darabot, aztán valamerre befordulni. Járkált jó sokáig és

éppen új járókelőt akart megkérdezni, mikor ott jött vele szemközt maga Peti, a gazda fia.

— De jó, hogy talállak. Mégy haza?

— Nem megyek még, dolgom van.

— Akkor mondd meg, merre menjek, mert nem ismerem a járást.

Peti gondolkozott egy kicsit, aztán villant egyet a szeme.

— Menj itt jobbfele egyenesen, míg egy templomot nem találsz. Akkor fordulj balfele. Eppen haza fogsz érni.

Elbúcsúztak. Miska ment, ment sokáig, és csakugyan talált egy templomot. Ott engedelmesen fordult balfelé. És ment, és ment. De sehogysem ismert rá a Kosár-utca vidékére. Mikor már fájt a lába a rengeteg kószálástól, megállított egy embert.

— Ugyan kérem alássan, vajjon jól megyek a Kosár-utca felé?

— Fenét megy jól, hiszen ez a város másik vége.

— A másik vége?

— Az hát. Ez a Poltura-fertály, a Kosár-utca meg a sarkadi fertályt köti össze a pernyavaival.

— Én akkor merre menjek?

— Forduljon meg, osztán menjen végig az egész városon. Mielőtt a Marosparthoz érne, ott a Kosár-utca.

Miska megfordult visszafelé és elindult. Nyilvánvaló volt, hogy Peti becsapta és éppen ellenkező irányba utasította. Késő este holtfáradtan érkezett haza, miután megint legalább tíz embertől tudakozta az utat. Mikor belépett a műhelybe, Peti még fent volt. Alighanem őt várta, hogy kinevethesse.

— Úgy látom, elfáradtál, — mondta gonosz vigyorgással.

— Még vigyorogsz? Járatod velem a bolondját és még vigyorogsz, a fene egyen meg?

Peti felségesen mulatott a Miska dühén. Pukkadózó kacagással kérdezte:

— Kimehettél te egész Gájáig is.

— Hallod-e, ne szemtelenkedjél még rádásúl, mert istenuccse nyakonütlek!

— Engem, te rongyos?

Hangosan kezdtek kiabálni. Mikor Miska pofonvágta a szeplős kamaszt, már bejött a lármára a mester és felkelt az inas is. Egyszerre hárman rontottak rá Miskára. Ő kapálódzott, rúgott és ütött, mint a cséphadaró. De azok hárman voltak. A végén Miska ott feküdt hason a földön, a hátán ült Peti, az inas fogta le a lábát, a mester pedig a fejét öklözte, folyton kiáltva:

— Az én fiamat ütöd, nyavalyás? Az én fiamat?

Aztán ott hagyták győztesen. Az inas tartott tőle és nem maradt a műhelyben, ahol rendesen aludt, hanem kiszökött az udvarra és elbújt valahol. Miska összetapogatta magát. Alaposan helybenhagyták. Érezte, hogy dagad a szája. A füle felhasadt és vérzett.

Leült egy ládára és kiszuszogta magát. Közben sötéten tűnődött. Micsoda világ ez, ahol az embert dolgoztatják, megrövidítik, meglopják, becsapják, nevetségessé teszik és rádásúl még el is agyabugyalják? Homályosan kezdte megállapítani magában, hogy egy tizennégy éves fiúnak igen nehéz élni az emberek között.

Mitévő legyen most? Feküdjék le aludni és reggel ötkor álljon munkába, hogy Peti vigyorogjon rajta? Robotoljon itt, ahol semmit sem tanulhat a mesterségében, ahol senkihez egy jó szót nem szólhat és ahol még csak emberséges bért sem kap? Gondolt egyet és ment a holmijához. Nem volt sok, egy negyedóra alatt összecsomagolta. Aztán megolvasta a pénzét. Még futotta egy-két éjszakai szállásra.

Fogta a batyut és kibotorkált a sötétben a ház-

ból, ahol életének egy hete elveszett. Közben meg-
eredt az eső. Nem gondolt vele, csak megindult.
Akármerre, amíg talál valakit. Késő éjszaka volt
már és esett is. Csak nagysokára látott meg egy
alakot. Ahhoz odament.

— Ugyan kérem alássan, vajjon merre menjek
az iparosok herbergje felé?

XII.

Pista bácsi ügyvéd barátja segített. Miska
bevonult segédnek Arad legnagyobb asztalosához.

Albrecht Ferdinándnak hívták a mestert, a
Fő-út és a Megyeház-utca sarkán állott boltja és
műhelye. Ez már nem olyan ház volt, mint a Lángi
uramé, hanem valóságos gyár. Sok segéd, sok inas.
Az uccára tükrös kirakat nézett és abban pompáz-
tak a szép fényezett bútorok. A műhelyben csupa
olyan munka folyt, amilyennek Miska eddig hírét
sem hallotta.

De akármilyen híres asztalos és bútorraktáros
volt Albrecht Ferdinánd, a fizetés nála sem volt
valami fényes. Ellátást nem adott és fizetett az új
legénynek heti két sajn forintot, még csak nem is
pengőt. Miskának hamarosan új neve támadt. Mivel
rendes kocsmái kosztra nem tellett neki, minden
reggel vett tizenöt zsemlyét. Ötöt megevett reggel,
ötöt délben, ötöt este. Ezért legénytársai elnevez-
ték zsemlyés Miskának. Ő jóindulattal fogadta a tré-
fálkozást, együtt nevetett a nevetőkkel és csak ette
a teméntelen sok zsemlyét. Néha hetekig csak zsem-
lyét evett és vasárnap sem jutott meleg ételhez.

Ötkor kezdődött a munka itt is és tartott hétig.
Miska főleg éjjeli szekrényeket csinált. Szívből

únta az egyhangú, soha meg nem változó munkát. De ha este a szerszámot letette, elkezdődött az igazi élet. Gyorsan bevágta az öt zsemlyét és sietett a Templom-utcába a diákokhoz.

Aradon csabai fiúk is jártak iskolába, akik még emlékeztek rá a Vidovszky-udvar játékos délutánjairól. Egy vasárnap találkozott egyikkel, megörültek egymásnak, együtt kerestek fel egy harmadik csabai fiút. Ebből a találkozásból az származott, hogy odaszokott Kosztolányinéhoz. Kosztolányiné a Templom-utca tíz alatt lakott és diákoknak adott kosztot. Hátul az udvarban volt a diáktanya, ide járogattak a pajtások, csupa gimnazista s egyetlen asztaloslegény. Végnélküli beszélgetések folytak itt az alacsony tetűjű, füstös szobácskában, a másik szobában folyt a tanulás másnapra. Miska hol itt, hol ott üldögélt. Ha mindegyik fiú a leckéjét csinálta, ő is leült egy darab papiros mellé.

Verseket faragott.

A költészet addig furdalta az oldalát, a fiúk könyveiből addig falta, a verseket, amíg a régóta kísértő ábránd ceruzát nem adott a kezébe. Költeni kezdett. Nappal a gyalupad melletti gépies munka alatt is verssorok és rímek zsongtak a fejében. Petőfi juhászlegényei és parasztlányai izgatták képzelőtehetségét, a népi zamat gyönyörködtette. Este aztán a diáktanyán nekiült a papirosnak és költött. Ott ültek az asztalnál a pajtások: Herczeg Géza, Sarlot Domokos, Popovics Pista. Egyik a feladatot írta, másik félhangon mormogva magolta a történelem-leckét. Mikor aztán kiki elkészült a dolgával, Miska diadalmasan lobogtatta meg a papírt.

— Kész a vers!

— Halljuk — szóltak rá a pajtások.

S ő elkezdte olvasni. Lámpalázasan, izgatottan, az ihlettől fáradtan.

A KONDÁS.

Irta: *Lieb Mihály.*

*Vigyáz, Kondás, a csürhédre,
Jobban a feleségedre,
Mert tudom,
Élned kel,
Anélkül nem lehetsz el.*

*Multkor estve arra mentem,
A házadnál észrevettem:
Igy bizony,
Ugy bizony,
Feleséged rossz asszony.*

Miska a magasztalást várva, diadalittas orcával pillantott a diákokra.

— Nagyon jó — mondták azok.

— Igazán jó?

— Igazán. Egész biztosan jó költő leszel. Mutasd az írást.

Odaadta a verset Sarlot Domokosnak. Az végigfutotta.

— Jó vers, de azt a szót, hogy „vigyázz“, két zével kell írni és azt, hogy „kell“, két ellet. Te mindenütt egyet írsz.

Miska türelmetlenül legyintett.

— Az mindegy, a helyesírással én nem tudok törödni. Az a fő, hogy mindenki megértse. Jó a vers, vagy nem jó?

— Jó.

— No hát akkor. És még van három témám, abból holnap megint kidolgozok egyet.

— Holnap aligha. Hiszen arról beszéltünk, hogy színházba megyünk.

— Persze, persze, — felelt kedvetlenül Miska — el is felejtettem.

Azért lett kedvetlen, mert roppantul vágyott a színházba, de nem volt hat krajcárja a deákjegyre. Ezeknek pedig restellte megvallani, hogy még hat krajcárja sincs. Talán még történik valami holnap estig.

Másnap egész nap habozva nézegette a legények közül azt a kettőt, amelyikkel legjobb viszonyban volt. Egyiket hívták Gyöngyössy Imrének, másikat hívták Csizik Miskának. Nála jóval idősebb legény volt mindakettő, de mivel magok is jobb fajta emberek voltak, barátságot kötöttek az új legénnyel, akinek tejfehér arcborán, szerény és szelíd beszédén meglátszott, hogy ő az a „jóházból való fiú“, akit az iparosok a kirakatba tett cédulával felvételre keresnek. Imrén és Miskán járt a tekintete folyton. Már háromszor is nekidurálta magát, hogy szól vagy ennek, vagy annak, de az utolsó pillanatban magába nyelte a kérést. Végül hét órakor, mikor vége lett a munkának, nem halaszthatta tovább. Megerősítette magát elhatározásában és odalépett először Csizikhez.

— Öregem, nagy kérésem lenne hozzád.

Csizik a kezét mosta. Csak úgy félvállról szólott vissza.

— Kérhetsz, amit akarsz, csak pénzt ne kérj, mert egy fityingem sincs.

Miska megsemmisülve és szégyenkezve motyogta:

— Nem baj. Éppen azt akartam kérni, de nem baj.

Gyöngyössy Imréhez már olyan hebegve és pírulva fordult, hogy alig tudta kinyögni, amit akart.

— Adjál kölesön hat krajcárt. Szombaton megadom.

— De istenuccse megadod?

— Meg én, becsület szentségemre.

Megkapta a hat krajcárt és boldogan sietett ő is tisztálkodni. És nemsokára ott tolongott a színházi pénztárnál diákpajtásaival együtt. Ott voltak mind:

a két Kristyóri, egy aradi ügyvéd fia, Sarlot Domokos, Herczeg Géza, Popovics Pista. Hatodiknak ő maga, a versfaragó asztaloslegény. Összeadták a harminchat krajcárt és Sarlot Domokos ment jegyet váltani mind a hatuknak. Nagy volt az izgalom, mert a kézzel írott színlapok, amelyek a város nevezetesebb üzleteinek kirakatában, többek között az Albrecht-bútorraktáréban is megjelentek, a Zrinyi című drámát hirdették ma estére és az a hír terjedt el a diákság között, hogy a színészek, mint szokták, ezúttal is a politikai helyzetre vonatkozó célzásokat fognak belemondani a darabba.

A homályos nézőteret lobogó pohármécsek világították meg. A fiúk az állóhelyre tolakodtak be, még pedig a korlát közvetlen közelébe furakodtak, mert felnőttek is bőven jöttek az állóhelyre s a hátul szorongók elől elvették a kilátást. Akkora volt a zsúfoltság, hogy a korláthoz szorult fiúk moccanni sem tudtak. Még meg sem kezdődött az előadás, már fájt a derekuk és sűrűn kellett váltogatni kényelmetlenül terhelt lábukat, mialatt hátulról a sokaság ellenállhatatlan ereje szorította őket. De aztán kettélebbent a kortina és ők azonnal, varázsütésre elfelejtették a való világot. Bármilyen történhetett volna velük ebben a szájtátott, elbűvölt révületben, nem vették volna észre.

A színpad valami földöntúli fényt árasztott ki magából, a mese, a képzelet, a csoda külön tündérvilága volt az ott, a rivalda határán túl. Szigetvár udvarán tüntek fel a sziporkázó, csillogó díszruhájú, daliás Zrinyi Miklós magyarjai, és mikor kardjukat kirántották, hogy a hősi ellenállásra felesküdjenek, Miska hátgerincén a műélvezet kéjesen didergő remegése szaladt végig.

Zrinyi levelet kapott a színpadon. Maximilián császár írta ezt neki, Zrinyi hangosan elolvasta. Azt írta neki a császár, hogy ő most nem jöhet és nem

küldhet segítséget a török ellen, Zrinyi csak tartsa magát, ahogy tudja. Ekkor Zrinyi kifordult a színpadról, éppen abba az irányba, ahol a fiúk szorongtak, és keserűen kiáltotta:

— Ismét engem? S tetteik által híres népemet?

Tudniillik, hogy az osztrák császár megint csak a vitéz magyarokat áldozza fel? A nézőtérén egy pillanat alatt fegyverropogásszerű taps dördült meg. Miska maga is úgy tapsolt, mint egy elneháborodott. És csillogó szemmel fordult a mellette szorongó Domokoshoz:

— Értetted?

— Értettem, — felelte a kipirult Domokos.

Felvonás közben is erről beszélgettek. Halkítva, mert sohasem lehetett tudni, nem adja-e fel valaki a diákokat a gimnázium igazgatóságánál, hogy tilos tüntetésben vettek részt. A beszélgetésben a Garibaldi neve fordult elő legtöbbször, meg a Türr tábornoké, aki odalent harcol Garibaldi mellett, Olaszországban. Milyen szép dolog volna elszökni, lemenni akár gyalog is, és beállani a szabadság harcosai közé.

— Nekem van egy rokonom, — vágta ki büszkén Miska, — akit az osztrákok halálra ítélték.

— Kicsoda? — kérdezték a pajtások, közel hajolva hozzá.

— A nagynénémnek, Mari néninek, az apja. Volt alispán Békésben. Őt halálra ítélték és in effigie felakasztották. Tudjátok, mi az az in effigie?

Azok mind tudták. És irigyelték Miskától ezt a rokont. Miskától, aki bár asztaloslegény volt, de mégis lehetett barátkozni vele. Szerették, érdekelte őket.

Megint széjjelment a kárpit. Ezúttal a török sereget mutatta. Ez roppant érdekes volt, a török császár színes sátorban ült és vizespipát szívott. Akik elébe járultak, igen furesán köszöntek neki: kezök fejével homlokukat érintették, úgy hajoltak meg.

A fővezér Musztafa is így üdvözölte a császárt. És a janicsárokról panaszkodott neki. Hogy azok már ünják a hadviselést. Egyszer csak hullámzó izgalom futott végig a nézőtéren, mint a szellő-fúttá búzatablán. A hallgatók egymáshoz hajoltak, vagy könnyökkel lökték egymást. A Musztafát játszó színész ugyanis ezt mondta:

— A zsandárok nem akarnak tovább ostromolni.

Mire a török császár ezt felelte, a nézőtér halálos csendje közepette:

— A várat meg kell venni, ha zsandárok fejeivel töltöm is ki az árkokat!

Erre megint ropogós taps dördült fel. Csak azért, mert a színészek nyelvbotlást tettetve a janicsár helyett zsandárt mondtak. Értelme nem sok volt a dolognak a szigetvári vonatkozásban, de elég volt a vakmerőség: szóvá tenni a gyűlölt osztrák hatalom zsandárait, merészen kihívni a hatóság bosszúját. A fiúk a megveszekedésig tapsoltak, a nézőtéren már éljenek is hallatszottak.

Így folyt az egész este. Miska, mikor tapsolt, vakmerő forradalmárnak érezte magát. Apja emléke moteszkált a fejében, akit a negyvennyolcas osztrák börtönben szerzett betegsége ölt meg, sógorának emléke, a Villámé, akit Temesvár ostrománál ágyúgolyó talált derékon s az öreg Omaszta jutott eszébe, a kis Iván nagyapja, akit az osztrákok halálra ítélték. Személyes érzéseihez járult, hogy hetek óta az egész városban izzottak a kedélyek Garibaldi hőstetteitől, a marsalai ezer dicsőségétől, Türr tábornoknak az új harctéren való felbukkanásától. Ha most megszólaltak volna a toborzó dobok, Lieb Miska esztaloslegény azonnal rohant volna akár a közvetlen tűzbe is.

Miska szíve dobogott, mikor az előadás után hazafelé baktatott. Elvált azoktól, akikkel legmesszibb vitte együtt az útja s egyedül maradt rajongásával, amely egy új vágy fülledt

illatával töltötte meg a lelkét. Ez a vágy nem öltött határozott testet, még nem mondta ki magában, hogy színész szeretne lenni, csak játszott a gondolattal. Odaálmodta magát a színpadra Zrinyi szerepébe. A kövekkel kirakott kardhüvely ott csörgött az oldalán, termetét nyusztprémes díszruha fedte a csillogó aranyozás pompájával, fején a kucsma kócsagja reszketett s ő nem csinált semmit, csak állott bősiesen megdicsőülve a rivalda sugárzásában. Más szerepekbe is beleképzelte magát, mert nem most volt először színházban. Láttta magát, mint Violát, az alföldi haramiát, fekete subában, félelmesen, de nemesen villogó szemmel, mint a gazdagok rémét, de az elnyomott szegények oltalmazóját. Vagy Bánk bánnak képzelte magát, a komor és daliás férfiúnak, aki a nemzet bosszúja gyanánt áll a királyné holtteste mellett. S mind e fényes alakok gyanánt nem egyedül látta magát, hanem a színpadi kép közepén, jobbról-balról arányosan elosztott, színekben pompázó sokaság középpontja gyanánt. Ha színházra gondolt, a színpad népe mindig mozdulatlanul állott előtte, középen sugárzó mag gyanánt a főszereplő s körötte az élőképszerűen beosztott csoport, melynek szabályossága mondhatatlanul gyönyörködtette.

Még lefekvésükor is ezekben a pazar szerepekben tetszelgett. Nyomorúságos ágyán a diadal, siker, hősiesség, fény, dicsőség telhetetlen álmai tündököltek. És ekkor, elalvás előtt, még Jolánkára gondolt, mint az ingyenc, aki a legvonzóbb falatot legutoljára hagyja.

Jolánka a Kristyóri-fiúk nővére volt. Egyszer az utcán látta a fiúkat egy kisleánnyal, akinek dióbarna szeméből egy pillanat századrészig reá is esett egy tekintet. Még aznap este izgatottan kérdezte a fiúkat, hogy ki volt az a leányka, akivel látta őket. Megmondták, hogy Jolánka, a nővérök. Ekkor gyorsan az asztal alá ejtett valamit, hogy sokáig kereshesse,

mert érezte, hogy fülig piros és félt, hogy a fivérek rajtakapják az áruló pirosságon. A leány első látása a lelke mélyéig hatolt. Több hete volt már ennek s azóta többször látta Jolánkát az utcán. Az édes arc lassan-lassan elfedte szívéen annak a sebnek nyomát, amelyet valaha a rátarti kis Ilonka ejtett rajta. Ha munkaközben szórakozottan beletünődött a levegőbe, a kezébe akadó ónnal a Kristyóri Jolán két kezdőbetűjét vetette oda a síma deszkalapra, de rögtön összefirkálta a két betűt, hogy senki a titkot ki ne lehesse.

Egy napon a Templom-utcában volt, a diák-tanyán, mikor az egyik Kristyóri-fiú így szólt:

— Holnap vasárnap lesz és nekem születésem napja. Kapunk édesanyámtól egy tortát. Azt mondták otthon, hogy meghívhatom a barátaimat. Gyertek el. De már délután négykor legyetek ott, majd játszunk.

És mivel pillantása a szerényen visszavonuló Miskára esett, mindjárt hozzátette:

— Te is gyere el, Miska.

Az ifjú asztaloslegény most nem tudta elrejtteni pirulását. Egy pillanat alatt megfordult a fejében, amit már annyiszor kiszínezett és végiggondolt magában: előbb-utóbb megjön az alkalom, hogy elmeheessen a Kristyóri-házhoz, de nem mehet el, mert rongyos csizmája és viseltes ruhája miatt kiszülne a szeme az imádott leány előtt.

— Éppen holnap nem lehet, — dadogta nagyot nyelve, — valami postamunka akadt a műhelyben, vasárnap is dolgozom.

— Nem baj, ha később jössz is egy kicsit, igyekezz vele.

— Majd igyekszek... de nem hiszem...

Nem is ment. Otthon ült vasárnap délután, azokra gondolva, akik vígan vannak a torta mellett és közlelről érezhetik a Jolánka tündéri jelenlétét,

még beszélhetnek is vele. Csendes keserőséggel érezte nyomasztó szegénységét és álmokat színezett ki magában: milyen lesz az, ha véletlenül nagy összeg pénzt talál az utcán, azonnal tetőtől-talpig kiöltözködik és elmegy Kristyóriékhoz. És Jolánka arcára rá lesz írva pirossal a kérdés: ki ez a pompás, délceg, előkelő fiú, akinek olyan szép kék szeme van?

Most is erről ábrándozott. De félálomban már a józan valóság kényszere nélkül, már szabadjára eresztett képzelettel. Ábrándja azt a jelenetet festette ki, mikor a Kristyóri-házban nyílik az ajtó, Jolánka elfogódottan pattan fel és elámul a belépőn, mert pazar díszruhában ő lép be oda: Lieb Miska, a szigetvári hős.

XIII.

A csoda valósággal megtörtént.

A csanádi főispán, aki Makón rezideált, nagyobb-szabású rendelést tett Albrecht uramnál. Oldalakat tett ki a rendelt bútorok listája. Hetekig az egész műhely alig csinált egyebet, mint a főispán holmiját. Annyi volt ez, hogy a szállítás külön gondot okozott Albrecht Ferdinándnak. Végül kieszelte, hogy hajóval küldi le a rengeteg bútort a Maroson. Valakinek azonban kísérnie kellett a küldeményt, felvenni Makón a pénzt és hazahozni. Ki legyen az? Inasgyerek kevés ahhoz, hogy ennyi pénzt rá lehessen bízni, a legények közül pedig három-négy napig bármelyiknek is komoly veszteség nélkülözni a munkáját.

— Menjen Zsemlyés Miska, — szólott Kneffel úr, a bútorraktár könyvelője.

— Igazsága van, — kapott rajta a mester, — menjen Zsemlyés Miska.

Ő tehát felszállt az uszályra a rakomány mellé és elment Makóra. Ott a holmit átvették, darabonként ellenőrizték, a vételívet aláírták. De a főispán

éppen elutazott vadászni, a pénzt meg más nem utalhatta ki. Miska ott vesztegelt Makón két henye napon keresztül, mert pénz nélkül nem mert visszamenni. Végre megjött a főispán és ő átvette a pénzt: hatezer sájn forintnál is többet. Álmélkodva nézte az írtó halmaz bankót. Ennyit egy csomóban nem látott még soha. A zacskót inge alatt a mellén hordta s az ing elejét végig bevarrta. Akkor aztán indult vissza Makóról Aradra. Részint gyalogszerrel, részint vendéglátó szekereken, amelyek szívességből felvették. Egy hét multán érkezett meg a műhelybe holtfáradtan, éhesen, porosan, eltikkadva. A nagy csodálkozásról és ujjongásról, amellyel fogadták, láthatta, hogy már rosszat gondoltak róla ekkora késése miatt: vagy leütötte valami huncut, vagy ő ugrott meg a pénzzel. Albrecht uram mindenestre leszámolhatott már a legrosszabb eshetőségekkel is, mert mikor a kibontott zacskó tartalmát Kneffel Károly társaságában megolvasta és hiánytalannak találta, örömeiben elvett a bankókból huszonöt forintot és odaadta Miskának.

— Ez a külön jutalom.

Miska még egy negyedóra mulva is hitetlenül nézte a pénzt, annyira valószínűtlen dolog volt ez a mennyekből hullott szerencse. Még aznap elment új csizmát rendelni. És másnap az ebédszünetet arra használta fel, hogy az ócskásnál egy rend ruhát vásárolt magának. Olyan volt az tisztára, mint az új ruha, szép szürke posztóból készült, fekete zsinórozással, nadrágján tenyéryi vitézkötés. Azonkívül Steinitzernél, a festékkereskedőnél, szintén vásárolt magának egyetmást. Jól ismerte ott a boltos fiát, a kis Pali gyereket, az mindig kedvezményesen szolgálta ki.

Este a Templom-utcában szólt a Kristyóri-fiúknak.

— Vasárnap elmennék ám hozzátok, ha hívnátok.

— Gyere, gyere, hogyan hívnánk. Kapsz kávé és kalácsot.

Aznap Miska igen nehezen tudott elaludni. És másnap munka közben megint el-elábrándozott, úgy-hogy Albrecht uram komolyan rá is rittyentett. Nem törődött vele. Nem törődött ő most semmivel sem. Az ebédszünet alatt megint kifutott a városba. Meg sem állt a Bettelheim Vilmos könyvesboltjáig. Annak a kirakatában már régóta nézegette a Jókai Móric krétarajzú arcképét. A híres regényíró, akiről Pista bácsi sokat mesélgetett odahaza, külön is érdekelte. De szeme főleg azon akadt meg, hogy aki ezt a képet rajzolta, milyen furcsán rajzolta a bajuszt. Ezt neki külön, alaposan meg kellett tanulmányozni.

Este a gondosan selyempapírba csomagolt képet elvitte a diáktanyára, kibontotta, maga elé tette. Aztán papirost és ceruzát vett elő. Nekiállt, hogy lerajzolja a képet vonásról-vonásra. Megkezdte a homloka közepén és jobbra indult a rajzzal. Erős figyelemmel másolt minden egyes vonalkát. Hosszú munkával eljutott az állon át az arc másik oldalához, de ekkor már kitűnt, hogy rossz az egész. Mert vissza kellett volna jutnia ugyanoda, ahonnan elindult. Csakhogy ő sokkal feljebb lyukadt ki.

— A fene egyen meg, — mondta vidáman, összegyúrta az egészet és eldobta.

Nem szeghette kedvét semmi, lelkében ott tündöklött a közelgő vasárnap délután. S az örömet, amelyről itt a diákok közt nem tehetett említést, most már megoszthatta valakivel a műhelyben. Új legény került az Albrecht-műhelybe, csendes, kellemes, úrikinézésű fiatalember, Füzesséry Sándor nevezetű. Egy kitűnő nemes família oldalágából származott, amelynek lába alól elszaladt a föld, nem tud-

ták taníttatni, odaadták iparosnak. Füzesséry Sándor és Lieb Miska már az első órában megértették egymást és melegen összebarátkoztak. És Miska még az első nap estéjén kitárta szívét új barátjának: Ő halálosan szerelmes egy aradi úrileányba, két pajtásának nővérébe, akit eddig nem tudott személyesen megismerni. Ha Jolánkát megpillantotta az utcán és egyetlen percig látta a házak alján elhaladni, erről az egyetlen percről egy álló félórát tudott mesélni Sándornak. Arról a délutánról pedig, amelynek lehetősége ilyen csodamódon kinyíltott előtte, napokon át tudott vele társalogni. Az hallgatag és türelmes legény volt, szívesen odaadta idejét a szerelmes baráti szív izgalmainak.

Kristyóriék a Maros túlsó partján laktak. Csak nagy kerülővel lehetett elérni őket, mert az innenső oldalon fel kellett menni a hídig, a túlsó oldalon pedig nagy darabot visszajönni. Lehetett volna rövidebben is megoldani a dolgot: az innenső parton ladikért kiáltani, a ladikosnak a kezébe nyomni a hatost és szépen, urasan áteveztetni a túlsó partra. De ekkorra már nem igen volt Miskának hatosa.

Hosszú gyaloglás után megtalálta a sárgára festett földszintes házat. A család kint ült az udvarra szolgáló verandán, élvezve az őszi utolsó nap-sugarait. Ott ült a tekintélyes Kristyóri bácsi, derék termetű szakállas családapa, homlokára feltolt szemüveggel, és a terebélyes, nehézkesen mozgó Kristyóri néni. Ott volt a két jól ismert fiú, és ott volt a sugárzó nap, a látomás, forró kamasz-álmok dicsőséges királynéja, a szép Jolán. És még egy leány, akit a családban Paránykának neveztek, de Jolánkánál idősebb volt.

— Nevem Lieb Mihály, — rebegette az asztalos-legény.

— Örvendek a szerencsének, — rebegette illedelmesen az úri kisasszony.

És most mit kell csinálni? Hogyan kell állni ebben a borzasztó zavarban? Merre forduljon s a kezével mihez kezdjen?

— Ülj le, öcsém, — szólt a családapa jóízű, vastag hangja, — a fiaim már sokat beszéltek rólad. Szóval te atyjafia vagy Omaszta Zsigának, a volt békési első alispánynak?

— Igenis, az ő lányát vette el Pista bácsi.

— Miféle Pista bácsi?

— Reök István, boldogult édesanyám fivére.

— Reök István, Reök István . . . rémlik, mintha hallottam volna említeni. Hát édesanyád nem él?

— Sem apám, sem anyám.

A szép dióbarna szempár egy alig észrevehető mozdulattal elsiklott az árva fiú felett, aztán illedelmesen a földre szegeződött. Kristyóri bácsi még intézett egy-két kérdést a vendég fiúhoz, aztán az újságért nyúlt és ókuláróját visszajuttatta az orra fölé. A néni pedig intett a lányoknak. Mindkettő azonnal ugrott és pár perc múlva nagy tálcával jelentek meg. Hét nagy csésze habos kávé, egész torony aransárga, piroshéjú kuglóf, őszibarack, szőlő. Essél neki, Zsemlyés Miska.

Kurta mondatokat hosszú szünetek követtek, kényszeredett társalgással folyt az uzsonna. Miska soha életében még nem vágyott így rápillantani valakire és soha még ekkora gyávaság a pillantástól vissza nem tartotta. Magában véghetetlen boldognak és véghetetlen boldogtalannak érezte magát egyszerre. Tombolt az örömtől, hogy itt ül a Jolán közelében, de mikor az egyik fiú valami vídámát mondott s ő szolgálatkészen mosolygott rá, hirtelen úgy érezte, hogy ez a mosoly rendkívül merev és nevetséges, ezért gyorsan torzképbe vonta arcát, hogy megkövesedett arcvonásai kisímuljanak, de ettől még nagyobb zavarba jött és fülíg elpirult. Rögtön utána a néni kínálására „köszönöm szépen“

helyett azt mondta, hogy „jó estét kívánok“, amit rögtön kijavított ugyan, de az általánosan felharsanó derűtséget már nem tudta megállítani. Szeretett volna a föld alá süllyedni ott azonnal, a székkal, a kávéval, a kuglóffal egyetemben.

Mindez a kínos feszültség csak addig tartott, amíg az ozsonnát így együtt el nem költötték. Akkor Kristyóri néni megjegyezte, hogy hűvös kezd lenni. Felálltak mindnyájan nagy székhuzogatással és Miska természetesen nagyot botlott közben. Az egész társaság beköltözött. A családanya elkezdett tenni-venni a rakosgató háziasszonyok módján, akik valójában semmit sem csinálnak, de azért egy perc nyugtuk sincsen, a családapa elvonult ujságjával a maga szobájába, a fiúk és lányok pedig körülülték az ebédlőben a kerek asztalt, melynek viaszos vászon terítője pepita mintát mutatott. Családias, barátságos szoba volt ez, a zöld bútorhuzatokat fehérfejű porcellánszögek vonala szegélyezte, az almáriom tetején téli almák sorakoztak jószagú glédában. Az asztaloslegény mohó érzéssel falta magába a jómódú otthoniasság családi hangulatát.

Uzsonna után megoldódott a feszes zavar is. Miska gyötrelmes lámpaláza múlni kezdett. A fiúk jókedvűen és közvetlenül beszélgettek és ő is közbe-közbe mert szólni egy-egy megjegyzéssel. Sőt mikor kártya került az asztalra és Miskát megtanították durákozni, valósággal meleg lett a hangulat, nagyokat kacagtak mindnyájan és elkövetkezett az a pillanat, mikor Miska és Jolánka önkéntelenül egymásra nevettek. Igaz, hogy azonnal elkapták tekintetöket mind a ketten olyan hevesen, mint ahogy ujját kapja el, aki tüzes vashoz nyúlt. Hét órakor Miska fájdalmasan kapta fel fejét a falióra lassú, zengő ütésére. Érezte, hogy illik menni. Visszafojtott sóhajjal kelt fel.

— Nekem már menni kell.

— Még ne menj, — mondták egyszerre a fiúk, — meséltük, hogyan tudsz füttyülni. Azt még megmutatod. Mama! Mamaaa!

Kristyóri mama elékerült. Miska visszaült. Boldogan, hogy tudományával a lányok előtt ragyoghat. Elkezdett füttyülni. Valami egészen sajátságos, fuvolahangú füttye volt és roppant ügyesen tudta cifrázni is. Azt kezdte rá, hogy „Repülj fecském, ablakára.“ Már az első sor után olyan cifrát vágott ki, hogy Kristyóri mama csodálkozva szólott:

— Még ilyet.

Fiai intettek, hogy ne beszéljen, hallgassa csak tovább. Miska nagy passzióval aprózta a második sor után való cifrát. Hosszan, kényelmesen. Ekkor már Kristyóri papa alakja is megjelent az ajtónyílásban. Miska dobogó szívvel, de folyamatosan füttyölt tovább. Az utolsó sornál minden tudományát összeszedte. Úy csattogott, úgy trillázott, mint az énekes madár. Mikor befejezte, Kristyóri papa lelkesen megszólalt:

— Kutyateremtette, ilyen füttyöt még nem hallottam.

— Hol tanultál meg így füttyölni, fiam? — kérdezte Kristyóri néni.

Miska lopva learatta Jolánka néma elragadtatását, aztán vállat vont.

— Nagyon régen füttyörészgetek már. Az asztalok munkaközben vagy énekelnek, vagy füttyölnek. Megszoktam. De most már csakugyan megyek.

És nem hallgatva tartóztatásra, el is búcsúzott. A nagy siker mámorában is történt azonban egy kis baj. Mikor Jolánkának köszönt, akkor ahelyett, hogy „jó éjt, Jolánka kisasszony“, ezt mondta: „Nevem Lieb Mihály“. Megint sülyedni érezte maga körül a földet a kezdődő derültségtől, de Kristyóri papa kedvtelten csóválta meg a fejét:

— Úgy látom, nagyon tréfás imposztor vagy te.

Miska azonnal ravasz arcot vágott, mintha az imént nem nyelvbötlést, hanem tréfát követett volna el. A sikeres bemutatkozás teljes diadalával távozott. Meghívást kapott mennél hamarábbra. Az igen hosszú gyalogúton hazafelé szinte nem is ment, hanem lebegett. Olyan könnyűnek érezte magát a boldogságtól, mintha őt magát nem testből, hanem álomból teremtette volna a természet.

Illendőségből várt három napot, hogy ne tűnjék fel túlmohónak. Akkor megmondta a diáktanyán a Kristyóri-fiúknak, hogy holnap inkább hozzájuk szeretne elmenni estére. Azok nyájasan fogadták a bejelentést. Miska megjelent vacsora utáni időben és a Jolánkához való közellét pehelyként lebegő perceit élte át. Jelentéktelen dolgokat beszélgettek, de nem is a kimondott mondatok voltak a fontosak, hanem a család otthonos légköre és az a rajongó szerelem, amely valami delejes sugárzással töltötte meg körülötte a levegőt. Mikor menni készült, még marasztották, és ő szívesen maradt. Tizenegy órára vergődött haza, másnap kialvatlanul érte a reggel öt órai költés. Egész nap fájó fejjel dolgozott, de a fejfájással is boldogan.

Ettől fogva úgy alakult ki élete folyása, hogy minden vasárnap délutánt Kristyóriéknál töltött s hétköznapiakon is legalább egyszer hetenként odament vacsora után. A család hamarosan megismerte minden ügyét-baját. Ahogy a kerek asztal körül üldögéltek, ő vég nélkül tudta mesélgetni gyermek-kora emlékeit. Mikor elmondta a csabai temetőben töltött téli napját s az utána következő szörnyű verést, távozáskor Kristyóri László, az apa, kiment vele az előszobába és ott egy hatost nyomott a kezébe:

— Nesze, egy hatos, ne kerülj akkorát a hídnak, menjél ladikon. Így többet alhatsz.

Miska megköszönte és elvette a hatost. De a

Maros-parton meggondolta a dolgot. Mégis csak a híd felé került, az apostolok lován kocogott haza és a hatost örömmel tapogatta a zsebében. Ettől fogva minden alkalommal kijárt neki a hatos és ő többször megtakarította, mint nem. Pénz kellett neki. Mert sovány bére táplálékra is alig futotta, ő pedig hol ceruzát akart vásárolni, hol rajzpapirost.

Mostanában versfaragó kedve csappant egy kicsit, a színtársulat is eltávozott a városból, a diák-tanyán töltött estéit megint inkább rajzolgatással töltötte. A Jókai-arckép lemásolását négyszer kezdte el, míg végre olyan másolatot csinált róla, amellyel úgy ahogy meg volt elégedve. Akkor aztán nem törődött vele többet. Most egyebeket kezdett rajzolgatni. Legelésző lovat, ahogy Csabáról és Gerendásról emlékezett rá. Parasztasszonyt, aki megy az országúton és kosarat cipel. Ülő katonát, földön heverő bojtárgyereket. Az ilyen firkálgatásban egyre több kedve tellett. Észrevette a vonalak különös erejét. Hajszálnyi eltérés jobbra, vagy balra, és az egész ember, vagy ló testtartása megváltozik. Szeszélyesen rajzolt meg egy asztalnál könyöklő parasztembert tizszer egymásután; könyökét hol idébb, hol odább helyezte és eljátszogatott azzal, hogy az egyes rajzokat összehasonlította. A véletlen mindegyikből másféle embert alakított.

Hetekig rajzolgatott már, mikor egyszer eszébe ötlött a színházban játszott jelenet: Zrinyi és a szigetvári hősök. Szórakozásból fel akarta emlékét eleveníteni a papíron. Lerajzolta fejből Zrinyi Miklóst s a körötte felesküvő harcosokat. Két este dolgozott rajta, s mikor második este kész lett vele, kedvtelve tartotta messzibbre, hogy gyönyörködjék benne. A többiek is belepillantottak. Közömbösen dicsérték. Csak Herczeg Géza csóválta a fejét.

— Nem jól rajzolsz, te Miska.

— Én nem jól rajzolok? Miért nem jó ez?

— Mert csak körvonalakat rajzolsz és árnyékolni nem tudsz. Velem jár egy Horváth nevű fiú, az körvonalakat is rajzol, de aztán nagyszerűen beárnyékolja.

Miskát meghökkentette a megjegyzés. Nem tudott rá felelni semmit. Most már nem dirib-darab papírokra rajzolt, hanem vett volt egy rajzpapírból való vastag füzetet, azt használta. Ebbe a füzetbe rajzolta most a Zrinyit is. Végiglapozta eddigi rajzait. Az egyikén két bojtárgyerek heverészett a földön, a harmadik álldogált, hátrább két ló legelt. Dudvák, lapulevelek is voltak a talajon. Csak körvonalak és semmi árnyék. A másikon egy földön fekvő parasztfiú mutatott egy hátul ballagó menyecskére, mellette számárháton ült a másik fiú. Itt már volt árnyék, kezdetleges vonalakból a rajz jobb sarkában. Miért rajzolta oda ezeket a vonalakat? Árnyékolás, de értelmetlen és rossz. Próbálta magát visszaélni akkori önmagába, mikor ezt a rajzot rajzolta. Ceruzát tartó ujjával igyekezett utánozni az akkori mozdulatokat, de arra, hogy ezeket az árnyékvonalakat miért rajzolta oda, mikor esze ágában sem volt az árnyékolás, nem tudott rájönni. Elment a kedve az egésztől, becsapta a füzetet.

Egy hétig nem rajzolt. Kétszer is volt közben Kristyóriéknál, Jolánka iránt való rajongása most már az egeket verdeste, s ez a rajongás tétlenné tette. De lelke mintha két műhelyé szakadt volna. Az elülsőben szerelmes gondolatok fényözönében ültette folyton trónra Jolánkát a szüntelen felőle való ábrándozás, de ezalatt a hátsó műhelyben, amely homályos maradt, Herczeg Géza megjegyzése motoszkált. Egy hét múlva Miska leült a diák-tanyán rajzolni. Az asztalon álló vizes korsót pillantotta meg. Ahogy arra a lámpás rávilágított, éles fények és árnyak származtak belőle. Könnyedén odavetette a körvonalakat, ez a feladat

már nem volt neki semmi. Akkor aztán feszült figyelemmel vizsgálta a korsót. Hol világos, hol sötét. Meglepetve jött rá, hogy sokféle a világos is, sokféle a sötét is. Elkezdte a rajzon az egyes helyeket sötétíteni. Ez elég jól ment, de ahol teljesen sötétet akart rajzolni, ott felszakadt a papír, mert túl kemény volt a ceruza.

— Nincs egy más ceruzátok?

Végigpróbálta lázas igyekezettel a diáktanya valamennyi ceruzáját. Végre lelt egy kedvére valót. Újra odavetette a korsó körvonalait, most már sietve és egy kicsit hanyagabbul. A korsó jóval szélesebbre is sikerült, de ezzel most nem törődött. Izgatottan fogott neki az árnyékolásnak. Egy félóra alatt kész lett vele. Akkor hangosan elrikkantotta magát:

— Géza, idegyere, az ördög vigyen el. Én nem tudok árnyékolni?

Ettől kezdve nem ismert mértéket a rajzolásban. Napközben tessék-lássék végezte a munkáját, csak azt várta, hogy vége legyen. Már ebédidő alatt is félkézzel a zsemlyéket tépte a szájába, félkézzel egy esztergályozott ágyfejet rajzolt, amelynek bonyolult árnyékai voltak. Este aztán szaladt vagy a diáktanyára, vagy Kristyóriékhoz. Mind a két helyre a füzettel és ceruzával. Habzsolva rajzolt le minden tárgyat, válogatás nélkül. És rohamosan tanulta ki a fény ravaszságait szögleteknél, gömbölyüségéknél, sima vagy érdes felületeknél. Hogy mit kellene elmondani a ceruzával, azt gyakrabban tudta, mint a módját, hogyan mondhassa el. Kínlódott, küszködött, így próbálta, amúgy próbálta és sokszor szembe került önmaga tehetetlenségével. De ha végiglapozott a füzetben, dagadó büszkeséggel látta, hogy az eddig lapos, üres rajzok kilépnek a papírlapról, domborodnak és élnek. Sajátmaga is csodálkozott, mikor így szólt:

— Tudok rajzolni.

Ezzel a műhelyben is eldicsekedett. A rajzokat látta Albrecht uram. Az volt nála a szokás, hogy egykét legényét eljáratta a városi rajziskolába; hasznos az a műhelynek, ha a legények konyítanak valamit a rajzhoz. Most tehát elküldte Miskát a rajztanárhoz, Nagy Péterhez, heti egy órára. Ez az egy óra természetesen vasárnap folyt le, hogy a munkaidőnek kárára ne legyen.

A diáktanya szomszédságában, a Templom-utcában volt a rajziskola. Kéttablakos utcai szobában folyt az oktatás, amely abból állott, hogy Nagy Péter kiakasztott a táblára egy óriás rajzot, amely szőlőlevelet ábrázolt. Csak úgy nagy vonalakban, árnyékolás nélkül. Ezt kellett a növendékeknek lerajzolniuk. Iparoslegények és inasok voltak többnyire, mint jó maga. A feladat nem esett nehezebbre, ezen ő már túl volt régen. Különben is alig várta, hogy mehessen Kristyóriékhez. Nem is járt ide sokáig, bár a tanárral nagyon megkedvelték egymást.

Most már vérszemet kapott és egyre többet mert. A diáktanyán rászólt Sarlot Domokosra, aki egy kancsó karcost hozott magának a szomszéd kiskocsmából és azt iszogatta:

— Maradj úgy. Le foglak rajzolni.

Nekiült. De előbb az üres kancsót felfordította az asztalon, hogy másféle legyen, mint a teli kancsó. A fiúk a háta mögé gyűltek, amíg rajzolt. Másfél óra alatt kész lett vele.

— Bámulatos, — mondta Popovics Pista, — meg lehet ismerni, hogy ez Domokos. Úgyes gyerek vagy te, Miska, meg kell adni.

— Igen jó, — vélte maga Domokos is, — lassanként odajutsz hogy amit rajzolsz, kiteszik a Bettelheim kirakatába.

— Nono, — nevetett Miska boldogan, — emmán sok lesz.

Mert az csakugyan túlsoknak tűnt volna fel neki a sikerből, hogy a keze alól kikerült rajzot odategyék az egész város szeme elé, a Bettelheim-kirakatba. Vízfestéssel készült virágbokkréták szoktak abban a kirakatban megjelenni, vagy szép metszettek szorgalmas ceruza-másolatai. Olyik el is kelt, valami könnyűpénzű ember megvette, mert szerette a nefelejcsot, vagy mert a metszet másolata éppen szarvast ábrázolt, amire ő nagyon szeretett vadászni. De többnyire ott árulták a petrezselymet ezek a képek az „ózlág“ egyéb tárgyai közt, s miután a nap kiszívta színöket, szépen eltűntek a semmibe. De egy darabig mégis ott voltak, ezer meg ezer ember látta őket, a boltos bizonyára el is mondta a széplelkű tanítókisasszony, vagy osztrák katonatiszt nevét, aki termékét így kiállította. Szép volna, de álmodni sem lehet róla, olyan lehetetlennek tetszik.

A rajzot Jolánka is meglátta. Rávetette nagy, barna szemét a rajongó asztalossegédre.

— Kegyed ügyes, Miska, kegyed mindent jól tud, fütyölni, rajzolni beszélgetni...

És mélyen elpirult a kislány. Miska közvetlen mellette ült az asztalnál. Ahogy a rajz fölé hajoltak, arcuk majdnem érintkezett. Csak egy egészen kis mozdulat kellett volna hozzá, hogy érintkezzék. S a következő mozdulat az lett volna, hogy a vállas, magas, tizenhatéves fiú a két kar vad mozdulatával nyúljon a tizenhatéves leány válla felé. Miska megreszketett a gondolattól, mint mikor didergés szalad át az emberen. És elhúzódott a Jolánka közeléből. De ifjúságának lelkendező izgalmában hevesebben szedte a lélegzetet.

Otthon a fekvőhely sötétjében ugyanez a reszketés futott végig rajta. Maga elé képzelte azt a pillanatot, mikor arcuk olyan közel volt egymáshoz. És képzeletében másképpen folytatta ezt a pillanatot. 'Arcuk csakugyan összeért s aztán a két arc és a két

termet összeborult, végtől-végig érezték egymást teljes valójukkal s ez olyan irtózatosságot okozott neki, hogy azt érezte: meg kell halnia, ha ebben a gyönyörűségben része nem lehet. Aléltan feküdt ágyán, mellette láthatatlanul ott állott a sötétben a vágy és vadul rázta, tépte, marcangolta a szerelmes fiatalembert, aki nőt még nem csókolt meg soha.

Másnap este otthon maradt, a diáktanyára sem volt kedve menni. Kiállt a kapuba Füzzeséry Sándorral, ott beszélgettek. Nemsokára megjelent a szemközti ház kapujában Zsofka. Ez kistermetű, ritkás fekete hajú, széles csípőjű cselédleány volt, aki esténként kisurrant vackáról, hogy viháncoljon a parasztlegényekkel. Miska már rég ismerte, de alig beszélt vele három mondatnál többet. A cselédleány megállt az ajtó előtt, aztán sompolygó léptekkel elindult feléjük az utcán keresztül.

— Mit beszélgetnek ilyen későn? — szóltotta meg őket.

Füzzeséry nem válaszolt. Miska szólalt meg, mert zavarta, hogy a leány nem kap választ.

— Csak éppen beszélgetünk mindenfélét.

A leány ok nélkül felnevetett. Különös, rekedt nevetése volt, ugyanilyen rekedtesen szólt a beszédhangja is. Most egyenesen Miskához fordult:

— Mindenfélét? Hát maga tud beszélgetni? Eddig azt hittem, néma.

— Dehogyan vagyok.

— Csak lányokkal, úgye?

És megint nagyot nevetett rekedten. Egyik legény sem válaszolt neki. Erre visszaindult, át az utcán, de az utca közepéről visszaszólt:

— Ha majd megjön a hangja, jöjjön át a kapuba beszélgetni:

Füzzeséry Sándor halkán rászólt Miskára:

— Csak nem állasz ezzel szóba?

— Ugyan, — felelte lenézően Miska, — gyereünk be.

Mikor becsukták a kaput, hallani vélte, hogy Zsofka kacag odaát magában. Furcsa volt ez a rekedt kacagás, mintha nem emberi torokból származott volna, hanem valami kurrogó állatéból. Miska megrázta a fejét, mintha azért tenné, hogy kirázza ezt a kacagást belőle. És tovább magyarázta Jolánkát Füzesseynek, mert a kapuban is arról beszéltek. Soká, soká beszélt róla, apró szokásairól, haja színéről, cipellője keceses voltáról. S mikor nyugovóra tért, megint birtokába vette az ágyon gyötrődő fiatalembert a vágy iszonyú és mégis édes sanyargatása.

Vasárnap délután azzal toppant be Kristyóriékhoz, hogy Jolánkát le akarja rajzolni. A kislány boldog izgalommal ült neki a nagy esetnek. Jó soká tartott, míg a fej tartásában megegyeztek. Az állacska vagy túl magas volt, vagy túlmély. Miska vad vágyat érzett, hogy igazítás örve alatt legalább ujja hegyével odaérjen ehhez az állacskához, erőszakkal kellett karjának tilalmat parancsolnia. Egész délután tartott a rajzolás. Már homályosodni kezdett a nyári este, mikor Miska felpattant. Holtfáradtan nyújtotta ki derekát. Jolánka is nyögve vallotta:

— Már majdnem megszakadt a nyakam. Nem tudtam, hogy ez ilyen nehéz. Hadd lássam, jaj, hadd lássam.

Megnézte és tapsolt örömeiben. Körülállták a többiek is, akik munka közben oda-odanéztek Miska válla felett, de nem tettek megjegyzést. Most szabad áradást engedtek a dicséretnek.

— Csak egyet sajnálok, — mondta Kristyóri mama, — hogy nem a szép, új ruhádat vetted magadra. Pedig éppen vasárnap van.

— A jövő héten, — csapott rá a szóra mohón Miska, — a jövő héten lerajzolom az új ruhájában.

A rajz végigjárta mindenekelőtt Albrecht uram műhelyét, legények és inasok megtekintették. Akkor átkerült a diáktanyára, ahol alapos megbeszélés és elismerés tárgya lett. Aztán a Kristyóri-fiúk elkérték és a család minden ismerősének megmutogatták. Tetszés híre jött mindenhonnan. Ezzel a boldogsággal tellett el a hét. És titokban az elalvás előtti szilaj ábrándozással minden este. Miska már úgy indult lefeküdni, mintha találkája lenne szerelmével.

Következő vasárnap délután Jolánka az új ruhában fogadta. Bűbajos volt, legjobb lett volna odarogyni elébe és meghalni. Miskának úgy remegett a vad szerelemtől a keze, hogy alig tudott nekifogni a rajznak. De mikor végre nekifogott, ment a dolog, mint a parancsolat.

— Jól megy? — kérdezte Jolánka.

— Jól. Most már tudom az arcát.

A kislány felkacagott.

— Tudja az arcomat? Jaj de furcsa kifejezései vannak.

— Nem furcsa ez. Kívülről tudom. Emlékezetből éppen úgy lerajzolom, mint így.

Miska szorgalmasan dolgozott. A család tagjai a háta mögé kerültek és úgy figyelték megint, hogyan készül a rajz. Nézték egy pár percig, azután elunták. Ő csak rajzolt rendületlenül. Pruszlikot és ingvállat hordott most Jolánka, fiatal keble finom, hajlékony ívet követelt a rajzban. Miska belepirult a vakmerőségbe, hogy ezt az ívet szabadon illeti ceruzájával. De ezt nem vette észre senki.

A rajz kitűnően sikerült. Még jobban, mint a multheti. Kristyóri papa mély bólíntással mártotta meg ókulárés fejét a levegőben.

— Akárki ráismerhet, úgy eltrafáltad, öcsém.

Ez mán teszi. Ha más látná, rögtön rámondaná, hogy ez az én Jolánka lányom.

Miska vakmerően szólott:

— Azt szeretném, ha más látná, éppen.

— Hogyhogy?

— Megpróbálnám holnap, hátha az a Bettelheim kiteszi a kirakatba.

Kristyóri mama aggodalmasan szólalt meg:

— Kirakatba tenni Jolánkát? Illendő az?

Erre a papa is gondolkozóba esett. Csakugyan: illendő-e egy úrileány képét kirakatba tenni? Hümmögött magában tanácstalanul. S mialatt Jolánka arcáról esengett a néma vágy, hogy bár kitennék, a családfő fejmozdulattal intett feleségének, hogy kövesse. Elvonultak a fogas kérdésen tanácskozni. A fiatalok egyedül maradtak. Csak a fiúk beszélgettek, a rajzoló is, a modell is fáradtabbak voltak, semhogy nagyon társaloghattak volna. Inkább a képet nézték, arcuk megint csak hüvelyknyi távolságra esett egymástól. Miska tekintete mereven szegeződött a rajzra, de hirtelen lehúnyta a szemét, mert szédült a leányarc közelségétől. Orrlyukai vadul kitágultak, s érezte, hogy elsáppad. Szíve lázadóan dörömbölt. Dúlt és zagyva ösztöneiben ordítani, imádkozni, esküdni, vagy káromkodni szeretett volna, akármi erőszakosat és nagyot tenni, de legeslegjobban egyre vágyott: magához ragadni nyersen ezt a leányt, mint egy rablót.

Ott marasztották vacsorára. Édes melegség nyíllalott keresztül a szívéen. Az asztalnál megint felmerült a kérdés: ki lehet-e tenni kirakatba a képet. Kristyóri papa hosszasán megvilágította a kérdést, pro és kontra érvelt, végül a számos „mátfelől viszont” és „az is igaz, hogy” után kihirdette családfői döntését: Miska másnap megpróbálhatja Bettelheimnél kitétetni a rajzot, de nem ezt, hanem a múlt

hetit, mert a család ezt a szebbik ruhásat akarja megtartani.

Miska másnap délben elrohant a Bettelheim-üzletbe. A fiatal Bettelheim, aki ott kiszolgált, látásból már ismerte a gyakran vásárló asztalost.

— Ugyan kérem alássan, vajjon nem lehetne-e ezt a rajzocskát kitenni a kirakatba?

A boltos fia megnézte a képet.

— Hiszen ez a Kristyóri ügyvéd lánya. Ki rajzolta?

— Én rajzoltam.

Nagyot nézett Bettelheim Vilmos. Először az asztaloslegényre. Aztán a képre. Aztán megint az asztalos legényre.

— Nagy jót tenne velem az úr, — mondta Miska — mert hátha megvenné valaki.

— Mennyiért adhatom?

— Tudja Isten. Nem mondok én árat. Pénz, az pénz.

— Jól van, kiteszem.

Miska boldogan mondott köszönetet. A boltos búcsúzáskor kezét nyújtott neki. És a kézszorítás igen meleg volt. A pillantás is, amely kísérte. Az asztaloslegény meglepetve ment ki a boltból. Valamivel megnyerte a barátságát ennek az embernek. Vajjon mivel? Azzal, hogy iparossegéd volta ellenére ilyen jól rajzol? Hát csakugyan olyan jó az a rajz? Nem, nem, dehogy. A rajz nem éppen rossz, de a boltos bizonyára megérezte benne a jobb sorsra méltó embert. Jobb sors... Mi várhatna rá jobb sors, mint ez az asztalosság, amelyre végzete ítélte és amelyből úgyszem fog tudni kiszabadulni soha, soha. Pedig Kristyóri Jolánkát nem fogják iparosnak adni soha, soha. S a reménytelenség dühösen megnövelte vágyait. Ha most valamilyen csoda folytán megölelhette volna Jolánkát, annak minden csontja belesropogott volna ebbe az ölelésbe és száját úgy szét-

zúzta volna a faital fiú első csókja, mint valami puha, piros gyümölcsöt.

Otthon Miska lelkenedezve ujságolta Füzessérynek, Csiziknek, Gyöngyössynek, Kneffel úrnak, de még a mesternek is, hogy egy rajzát kitették a kirakatba. S ekkor elhülve kapott fejéhez. Nem maradt ott, hogy megnézze a kirakatban a képet! Öklözni szeretne volna magát ezért a szórakozottságért. De hiszen ekkora öröm közepette nem esoda, ha szétszóródott az esze.

Este a diáktanyát akarta fellármázni a nagy hírrel. De azok már tudták, sőt látták is a közszemlére kitett rajzot. Miska nem győzte feltenni a kérdéseket. A kirakat milyen helyén van a kép? Mikor ök látták, jártak-e arra sokan? Volt-e, aki megállott, hogy nézze? Mit gondolnak, megveszi-e valaki? Meddig szokták vajjon az ilyen képeket ott tartani?

Másnap délben megint rohant a könyvesbolt-hoz, ahogy letette a szerszámot. A kirakat előtt lassított, hogy feltűnést ne keltsen. Elsétált a bolt előtt és először csak félpillantással fedezte fel a képet a kirakat kellős közepén. Aztán visszajött, mint közömbös szemlélődő, aki ácsorogva, érdektelenül megáll a könnyveket nézegetni. Elsétált, visszajött és bekukkantott a boltba. Bettelheim nem látta őt, jegyezgetett valamit, nem nézett fel. A rajz szerzője ott lebzelt a kirakat táján a szabadidő legvégső határáig. Mikor rohanva vissza-érkezett a műhelybe, már folyt a munka.

Ugyanez történt másnap is. Ott tanyázott a kirakat körül és késetten érkezett vissza. Albrecht uram rá is szólt:

— Ha ennyit csatangol, Lieb úr, cifra dolgot fog megérni. Én nem sokat teketóriázok, ismerhet.

De harmadnap megint csak elszaladt a rajzhoz. S a rajz helyét üresen találta. Lélekszakadva rohant be a boltba. Még köszönni is elfelejtett.

— Hol a rajzom?

— Megvették, — szóló sugárzó arccal Bettelheim — de nem én adtam el, hanem apám, aki a nyomdában van. Nála van a pénz. Mindjárt jövök.

Miska táncolni szeretett volna az örömtől, míg ott várakozott az üzletben. Hamarosan visszakerült az ifjú boltos.

— Tessék öt sájn forint. Apám hatért adta el. Húsz száztólit szoktunk levonni.

— Ki vette meg?

— Egy Hutter nevű katonatiszt. Az már gyakrabban vett nálunk ilyesmit. Apám először húsz forintot kért, és tizet a tiszt adott volna is. De alkú közben az öreg elszólta magát, hogy a képet egy asztaloslegény rajzolta, erre a tiszt azt mondta, hogy akkor elég lesz hat forint is.

— Hogy köszönjem ezt meg az úrnak?

— Ne nekem köszönje, sajátmagának. Mi a neve. ha meg nem sértem?

Miska bemutatkozott. Beszédbe elegyedtek. Ebbe úgy belemelegedtek, hogy Miska szinte egész élet-történetét elhadarta. Tükön állt, de ezt a kedves embert nem tudta otthagyni. Mikor búcsúzásul kezet fogtak, a boltos így szólt:

— Legyünk perté. Akarod?

— Szervusz, — felelte a boldogságtól meghiúsított Miska, — most már rohanok.

Valóban futóléppéssel száguldott a műhelybe. Nagyon elkésett. Albrecht uram órával a kezében várta és azonnal felmondott neki. Egy negyedóráig tartott, míg visszaringózkodta magát.

Este ladikkal kelt át a Maroson. Urasan. Tulipiros boldogsággal köszöntött be Kristyóriékhoz. A hír nagy hűhót keltett a családban. Papa és mama vállát veregették. Vacsoráról maradt bélessel kínáltak. A fiúk izgatottan tárgyalták a dolgot és nézték a pénzt, amit Miska büszkén kivágott az asztalra.

Jolánka pedig egy pillanatig, egyetlenegy pillanatig úgy nézett rá Miskára, hogy a legénynek a boldog megdöbbenéstől bénulás szaladt át a térdén.

Mikor kikisérték, légvonat támadt, s ez azonnal kioltotta a mellette álló Jolánka kezében a lámpást. Egy darabig vaksötétben álltak egymás mellett. A mama beszaladt gyujtóért. Miska hirtelen őrzöngő vággyal érezte maga mellett a leány lüktető, forró életét. Gyáva mozdulattal közelebb próbált húzódni a sötétben, hogy legalább könyöke a leányhoz surlódjék. De a távolság nagyobb volt köztük, mint a mozdulat. És már jött gyujtóval a mama.

Az utcán úgy ment, hogy az izgalomtól reszketett a lába. A könyökét még most is vak ösztönnel tolta oldalt, mert az a könyök még mindig sóváran éhes volt, hogy a leányhoz érjen.

Mikor a műhelyhez érkezett, egy alak lebbent meg ott a kapu sötétjében. Megismerte. Zsofka volt. Az is megismerte őt és mindjárt megszólította:

— Most jön haza?

— Most, — felelte Miska megállva.

Be is mehetett volna; maga sem tudta, miért áll meg ezzel a leánnyal. A sötétben csak rekedtes hangját hallotta, látni nem látta. De maga elé képzelte. És feltűnt előtte a tömzsi, erőskeblű, kacsajárású leány, akinek szűk homlokán és nyakán apró, vörös foltok vannak. Nyilván a hőségtől.

— Hol volt? — kérdezte a leány.

— Ismerősöknél.

Behúnyta a szemét. Jolánkára gondolt. Melle fujtatott a felindulástól. Sokáig csend volt.

— Hány éves maga? — kérdezte olyan hangon Zsofka, mintha valami tilosat kérdezne.

— Tizenhat, — felelte Miska száraz torokkal, behúnyt szemmel.

Megint hosszú szünet következett. Mély csendet

lehelt a késő nyári este. Ekkor Miska azt érezte, hogy egy fej bújik felfelé a mellén az ő fejéhez. Mintha Jolánkáért való sóvárgása a titokzatos estében megtestesült volna. A dühös öröm nyögésével csapott le a kínálkozó szájra.

XIV.

Három évig volt Miska asztaloslegény Aradon. Ezalatt családjában két említésreméltó esemény történt. Féltestvére, aki előbb Villám ezredes felesége volt, majd Szathmáry-Király Barnabásné lett, meghalt Miskolcon. Továbbá a politika változó folyása, amely lassanként szabadabb időket hozott magával, a Pista bácsi helyzetét is megjavította. Kinevezték törvényszéki bírónak Békésgyulára. Gyula volt az a hely, ahova Miska nyomorékul vánszorogva menhelyet mehetett keresni.

Albrecht urammal összeperlekedett, mert a mester nem jó szemmel nézte a legény egyre kedvetlenebb és hanyagabb munkáját. Új helyet keresett magának. De alig költözött át oda, egy este cudarul kezdte magát érezni. Már jóideje nem volt rendben, ereje szemlátomást gyengült, folyton rossz kedve volt és hol derekát, hol lábát, hol karját fájlalta. De azért csak dolgozott ímmel-ámmal. Ezen az estén azonban rettentően fájt a feje, és egyszer csak borzongani kezdett. Csakhamar úgy vacogott a foga, mint, aki a legnagyobb fagyban didereg. Tehetetlenül reszkett az ágyban, másfél óráig hatalmasan lelte a hideg. Akkor meg egyszerre megfordult a kínlódás: a hideglelés megszűnt, de helyette elkezdett egész testében forrósodni. A füle tűrhetetlenül zúgott, a feje megint rémesen fájt, emésztő szomjúság kínozza, és egész teste úgy sütött, mint a kályha. Reggel a keltnél ki akart ugrani az ágyból, de tehetetlenül ha-

nyatlott vissza. Mestere megnézte, megtapintotta homlokát és kedvetlenül legyintett, hogy ilyen erős lázzal csak maradjon ágyban. Ott sínylődött zúgó és szaggató fejfájással délutánig, enni nem volt kedve egy harapást sem. Délután egyszer csak elkezdett izzadni. Hamarosan egész testéről csurgott a verejték; ahol csak megtapintotta magát, olyan csuromvíz volt, mintha fürdőből lépett volna ki. Vánkosán a fej helyét tócsa borította, takarójának tetején is átütött a bőséges verejték. De ahogy izzadt, egyre könnyebben is érezte magát. Estére fejfájása, fülzúgása elmúlt. Csak éppen gyöngé volt egy kicsit a nagy láztól. Másnap reggel már kutyabaja sem volt, munkába állott. Egész nap dolgozott és rendszeren érezte magát. És este megint csak elkezdett vacogni a foga. Ugyanúgy kilelte a hideg megint, ugyanúgy rájött a nagy láz fejfájással és fülzúgással, s aztán a hatalmas izzadás után jól érezte magát. Mikor ez harmadszor ismétlődött, nem volt többé kétség, hogy váltóláza van.

Három hétig remélte, hogy majd elmúlik. De ebből tíz napot töltött el lábon, tízet pedig igen erős lázban. Most már olyan gyenge volt, hogy csak vándorogni tudott, mint a beteg légy. A mestere megelégelte, hogy a hálólhelyet olyan legény foglalja el, aki már másodnaponként sem tud dolgozni. Szólt neki, hogy ez így nem megy tovább.

Miska egy láztalan napon összeszedte motyóját. Olyan gyenge volt, hogy Kristyóriékhoz sem tudott elmenni búcsúzkodni. Egy inast elszalasztott a diáktanyára, meg az Albrecht-műhelybe Füzesesréhez. Füzesesré el is jött meglátogatni, de a diáktanyáról csak Sarlot Domokos jött el és a többi fiúnak azt az üzenetét hozta, hogy csak holnapután jöhetnek.

— Hol leszek én már holnapután, — mondta szomorú mosollyal, gyöngé hangon — mondd meg

nekik, hogy tiszteltetem őket és köszönöm hozzá való jószágukat. A Kristyóri-fiúknak mondd meg, hogy Jolánka kisasszonynak külön adják át tiszteletemet.

Pista bácsi ugyancsak elesodálkozott, mikor egy napon Miska váratlanul bekopogtatott hozzá Gyulán.

— Hát te mit csinálsz itt? — kérdezte olyan arccal, amelyben minden válaszra már eleve benne volt a helytelenítés.

— Nagyon beteg vagyok, — felelte Miska — ott kellett hagynom a munkámat.

Hitte is, meg nem is Pista bácsi. Immel-ámmal rendelkezett a házban, hogy Miskát helyezték el. Mari néni kedves gonddal járt-kelt körülötte, a kis Iván pedig, már hatéves iskolásgyerek, idegen kíváncsisággal szemlélte. Nem ismerte meg, mert nem emlékezett rá. Hiszen mikor valaha olyan jóízűeket játszogattak együtt, Iván nagyon aprócska volt még.

— Már nem emlékszel a kártyavárakra, úgy-e?

Ezt kérdezte tőle Miska gyenge hangon és nyúlt volna a kezével, hogy megsimogassa a gyerek arcát. De ebben a pillanatban különös szédülést érzett és érezte azt is, hogy mialatt öntudata elhagyja, zuhanni kezd. Elájult.

Ágyban találta magát, mire felocsúdott. Az aradi műhely lármáját kereste, az ottani nyomorúságos ágyba képzelte magát s csak lassanként ébredt a valóra: itt van Pista bácsiéknál, tiszta, hűvös ágyban, úri otthonban. És holnap nem kell ötkor felkelni. Ugyanakkor eszébe jutott Jolánka is. A pihenés boldogsága, a beteg állapot gyengesége, a szerelem hangulata három oldalról szorongatta a szívét. Jótékonyan, melegen elsírta magát az ágyban. Mari néni ott állt mellette, nem kérdezett tőle semmit, csak odatette hűs kezét a lázas homlokra. És ez mindenél jobban esett.

Mikor kitűnt, hogy csakugyan nagybeteg, Pista

bácsi viselkedése is egyszeriben megváltozott. Közölte Miskával, hogy itt maradhat, amíg csak meg nem gyógyul, akármeddig tart. Orvost hívatott hozzá, az megvizsgálta és igen csóváltatta a fejét. Súlyosan leromlott szervezetet emlegetett, hosszú pihenést, munkatilalmat. Miska csak hallgatta ezt az ágyban és igyekezett gondterhelt arcot vágni, de belsőjében valósággal ujjongott. A doktor szigorú diétát parancsolt, apróra felsorolta, mit szabad enni és mit nem. A beteg engedelmes figyelemmel hallgatta, de képmutatása mögött abban a pillanatban már készen volt az elhatározás: csak azért sem fogja a diétát megtartani, megszegi, ahányszor csak lehet. Hogy mennél tovább tartson az áldott betegség, hogy mennél tovább itt maradjon.

A napokból hetek lettek, a hetekből hónapok. A váltóláz makacsul és egyformán tartott. A beteg napokon Miska cudarul kínlódott; hol az asztal mellett ájult el, hol az udvar sarkában. Még az utcán is megtörtént vele, hogy eszméletlenül esett össze, ha valami csalóka jó közérzésnek engedve, kimerészkedett járkálni egyet. A láz kínosan gyötörte, a rossz napok után szédelegve, vánszorogva kelt fel és a bútorok sarkába kapaszkodva, botorkált a szobában. De a jó napok kellemesen teltek. Egyik főöröme volt a családi életnek a hegedű. Pista bácsi nagyon szépen tudott hegedűlni és Miskának nagy fogékony-sággal tárult ki a lelke minden muzsika előtt, mióta csak az eszét tudta. Ült a kis család az asztal körül, amelyet enyhe derűvel világított meg a családi lámpa, s a szobában merengve szólt a zene. A virágnak megtiltani nem lehet...

A másik öröm volt a rajzolás. Pista bácsiéknál sok metszet lógott a falon. Papiros, ceruza bőven akadt az íróasztalon. Miska egy szép napon, boldog unalmában, leakasztott egy metszetet a falról és elkezdte másolni. Csak úgy tessék-lássék fogott hozzá;

az a nagy kedv, amely Aradon mindennek a lerajzolására ösztökélte, most nem volt sehol. Figyelmét fáradtnak érezte. Másolni, az más volt. Időtöltésnek megfelelt és gondtalanul fütyörészni lehetett hozzá. Másolgatta a metszetet, úgyszólván csak úgy félvállról, de közben megjött az étvágya. Újra meglelte a vonalak örömét. Másnap megint rajzolgatott, harmadnap még többet, végül egy este nagyot gondolt, félretette eddigi rajzolgatásait és merész elhatározással leakasztotta azt a képet, amely legnehezebbnek tetszett neki. Ez Széchenyi István arcképe volt és kivitele különbözött valamennyi többi metszetétől. Sokkal finomabb, bonyolultabb, gazdagabb volt a rajza, mint azoké. Elhatározta, hogy ezt pontosan lemásolja.

Mikor elkezdte, Pista bácsi állt meg a háta mögött. Hetenként egy-két este elnézett a kaszinóba s onnan éjfél tájt tért haza. Most indult és menetközben megállt. Csak egy pillantást vetett Miska nagy készülődésére, nem szólt semmit, elment. Miska megkönnyebbülten esett neki a munkának; már attól tartott, hogy a bácsi kifogásolni fogja valamilyen okból ezt a mulatságot.

A rajz erős iramban haladt, de nagyon sok munka volt vele. Az eredeti művész igen gondosan kiárnyalt benne minden kis részletet. Miska először a fej körvonalait rajzolta le gondos figyelemmel, aztán nekiállt a ceruzával az egyes részleteknek. A szemöldökök külön kis birodalmat adtak. A bajusszal is sok munka volt. Hát még a hajjal. Teltek az órák, teltek. A másoló asztaloslegény dereka fájni kezdett. De nem törődött vele, mindössze megpróbált másképpen ülni és rajzolt tovább. A két fül maradt legutoljára. Éppen nekifogott az egyiknek, mikor nyílt az ajtó. Pista bácsi érkezett haza a kaszinóból.

— Te még mindig ébren vagy?

Miska nem felelt, felnézett a rajzról. Szívét ide-

ges izgalom öntötte el. Mit fog szólni a rajzhoz Pista bácsi. Az odalépett öccse háta mögé. Arcán látszott, hogy meghökken. A másolat kitűnően sikerült.

— Hm. Belőled talán még festő is válhatnék.

A hangja egész különös melegséggel csengett és halkabb volt, mint máskor. Sok mindent ki lehetett érezni belőle. Leginkább az örvendetes csalódást, hogy íme, ebben a fiúban, akit semmire a világon meg nem lehetett iskolázás közben tanítani, milyen érdekes ügyesség lakik. Csend következett. Nézték egy darabig a rajzot mind a ketten. Akkor egyszerre csak az történt, hogy Pista bácsi lehajlott öccséhez és gyengéden megcsókolta. Kezét a Miska vállára tette, szeretettel, bizalmasan.

— Jó lesz lefeküdni, későre jár.

Azzal elment. Kis vártatva már hallatszott is motoszkálása a másik szobából, ahogy vetkőzött. Két csizmája két nagyot koppant, mikor lehúzta őket. Miska folytatni akarta a rajzot, de nem bírta. A bácsi meglepő melegsége lelke mélyéig megindította, az a mondat pedig úgy felkavarta egész lényét, hogy csak lassan tudta kihámozni zűrzavaros gondolatai közül, mit is mondott a nagybátyja. Hogy belőle talán még festő is válhatnék. Hogy is van ez? Szóval nem asztalos válnék belőle, hanem festő. Hát az is lehet önálló mestersége egy embernek, mint az asztalosság? Erre nem gondolt még soha. A rajzolás mindig úgy élt képzeletében, mint valami nem egészen komoly passzió, amelynek az ember a tisztességes mesterség mellett áldoz egy kis időt, akárcsak a kártyázásnak. Egy kis mellékkereset is cseppenhet belőle csodaképen, mint a Jolánkáról rajzolt arckép példája is mutatta. De egészen otthagyni mindent és csak képeket csinálni? Hát lehet azt? Bizonyára lehet, hiszen hogyan csinálják a híres festők? Azoknak aligha van egyéb iparuk és nem biztos, hogy vagyonos emberek.

Nem aludt Miska aznap éjjel semmit. Először csak gyáván forgatta meg fejében a gondolatot, szinte alig mert nyúlni hozzá. A lelkiismerete haragosan zúdult fel: nem szabad magát ilyen képtelenségekkel áltatni. Akkora öröm, hogy ő ne legyen kénytelen folytatni az asztalosságot, nincs is a világon. De aztán ahogy a sötétben színesedtek behúnyt szemű gondolatai, vitatkozni kezdett lelkismeretével. Hátha mégis lehetséges? Csodának kellene ehhez történni, az igaz. De a lutrin is akad, akinek kihúzzák a kvinternóját s az a húzás előtt éppen ilyen álmatlanul hanykolódik ágyában, másnap mégis megtörténik vele a csoda. Miért ne történnék meg egyszer éppen vele? Hátha jön egy dúsgazdag ember Pista bácsihoz látogatóba, megtetszik nekik egy rajz és azonnal megveszi száz forintért, sőt előre rendel meg egyet és azt rögtön kifizeti? Vagy pedig máshogyan, nem tudni, hogyan, festő lehetne, úri ember, nem kellene együtt hálni legényekkel, inasokkal, mester káromkodását hallgatni, meleg ételt hosszú időn át nem látni, kínlódni, szégyenkezni, boldogtalanul kelni és sóhajtvá feküdni.

Másnap rögtön rajzolni kezdett, ahogy kitakarítottak. A Széchenyit befejezte, pedig megint kezdődött a rossz nap és gyötrelmesen fáj a feje. Dél tájban elájult megint. Az ebédet már az ágyban kapta.

De mikor talpra állott, fogta magát és hóna alatt a rajzzal elvánszorgott az üvegkereskedésbe. Gyulán az üvegkereskedés volt az, ami Aradon a könyvesbolt. A pult mögött egy vele egykorú legény állott, rövid orrú, erős állú, villogó szemű csinos fickó. Annak elmondta, hogy mi járatban van. Meg is mondta a nevét. Az is megmondta, hogy ő Gyulay László. Percek alatt megbarátkoztak, összetegeződtek. Gyulay László benyúlt a pult alá és kitergett egy halom papírt.

— Ide nézz, — mondta — én is rajzolgotok.

Miska kíváncsian nézegette a rajzokat. Olyanok voltak, mint az ő rajzai. Nem jobbak, nem rosszabbak.

— Nem gondoltál arra, — kérdezte új barátjától — hogy festő leszel?

A másik nagyot nézett erre a furcsa kérdésre. Megbocsátóan mosolygott rá és csak legyintett a kezével. A legyintésben ez a válasz értetődött: ugyan hogy is lehet ilyen gyermekes oktalanságot kérdezni? A beszélgetést nem folytathatták, mert egy öreg úr lépett be a boltba poharat venni. Miska rajza azonban a kirakatba került. Nagyon kellett volna örülnie ennek, mikor tétova léptekkel vándorolt hazafelé s olykor megállt pihenni, nem tudott örülni mégsem. Gyulay László legyintése szíven találta.

De azért csökönyösen rajzolgatott tovább. Most már megúnta a másolást és megint kezdett lerajzolni mindent, amit maga körül látott. A beteg napokon azzal a reménységgel vergődött át, hogy ha a hideg-
lelő láz elmúlik, megint rajzolhat. S a láztalan napokon már arra sem adott időt magának, hogy Ivánnal játsszék. Rajzolt rendületlenül.

Pista bácsi némán nézte ezt a rajzoló dühöt. De pár nap múlva megszólalt mégis.

— Azt gondoltam, te Miska, hogy ha annyira bolondja vagy a rajzolásnak, vehetnél komoly leckéket ebből a mesterségből. Pénz dolgában elég csehül állok ugyan, de ezt a költséget még kiszorítom. Nem lesz haszontalan dolog. Asztalosnak fontos a jó rajzolás.

Az asztalosság említésére mindig kínosan össze-rezzent Miska. De most ezzel sem törődött. Mohón kérdezte:

— Kitől vehetek leckéket?

— Van itt egy Ausztriából elszalasztott piktor, valami Fischer. Azt hallom, az vállal rajztanítást.

Holnap járj utána, hol lakik. Menj el hozzá és kérdezd meg, milyen drágán méri a tudományát.

Másnap Miska beteg volt, nem mehetett. De harmadnap korán reggel már kopogtatott annál a háznál, ahova eligazították.

— Herein.

Belépett. Először visszahőkölt, mert a sűrű pipa-füستől nem látott semmit. Szeme csak lassan szokta meg a szobát. Ott ült bámulatos rendetlenség közepe egy kopasz, tömzsi kis ember, aféle pocakos merzse. A szobában százféle tárgy egymás hegyénhátán a vastag füstben és nehéz terpentinszagban. Rengeteg megkezdett kép, porosodó üres ráják, embernői magas cégtáblák, törött bútorok, elpiszkosodott gipsz-szobrok, esetek, bádognaknak, paletták, színes szövetdarabok. Miska bemutatkozott és elmondta azt a mondókát, amelyet előre elkészített magában. A kis kopasz csak hallgatta. Aztán így szólt:

— Sprechen sie nicht deutsch?

Miska a fejét rázta.

— Asztat kár. Én kevés peszel matyar.

— Nem baj, Fischer úr, majd megértjük egymást.

Elkezdték alkudni. Nem ment könnyen, mert az alkut bonyolulttá tette Miska azon kikötése, hogy három órát tetszés szerinti napokon vesz hetenként, mert váltóláza van és hol jöhet, hol nem. De végül mégis csak megegyeztek havi tíz sájn forintban. És abban, hogy Miska másnap délután háromkor veszi az első órát. Pista bácsi bólintással vette tudomásul az alkut. És Miska másnap háromkor elkezdett hivatalosan rajzolni tanulni.

Fischer úr odébb nyomott a lábával egy csomó egymásra támasztott ráját, egy asztalon elsepert mindenféle kacatot, odatett egy rozoga széket. Aztán találomra kiemelt a zsúfolt zsibvásárból egy gipszmintát, amely görög oszlopféjet ábrázolt.

— Tessik. Eztet lerajzolsz.

Azzal visszaült a maga helyére, ahol azzal foglalatoskodott, hogy aprószeggel keretre kalapált egy festetlen vászondarabot. Közben szenvedélyesen pöfékelt és tömpe orrának szőrös nyílásain keresztül olyan erősen szuszogott, mintha vásznat hasogatott volna. Miska rajzolni kezdett. De az első vonások után már kezdett lopva széttekintgetni a szobában. Olyan tárgyak voltak ott, amilyenekkel nem igen találkozott eddig. Egészen másféle ecsetek, mint az asztalosi mázoláshoz valók. És sokfélék. Festékek. Festékpecsétekkel telt, ismeretlen rendeltetésű rongyok. Hosszúkás szendarabok. Hátukkal kifelé fordított képek. Szerette volna erről is, arról is megkérdezni, hogy micsoda. De nem merte. Fischer úr ellenségesen és konokul hallgatott.

Igy pepecselt a rajzon egy óra hosszat. Nem lett kész vele. Fischer megszólalt:

— Egy órát elmulta. Véged van.

Felkelt, odajött a Miska rajzához. Odabökött egy-két pontra festékes, bütykös ujjával.

— Eztet elég jó. Eztet rossz. Eztet is rossz.

Ezzel a rajzóra véget ért. Távozáskor Miska észrevette, hogy Fischer mester kitéve tartotta maga előtt a zsebóráját. Nyilván, hogy a hatvan percnél egyetleneggyel se adjon többet.

A következő órán még kevésbé figyelt a rajzra Miska. Mert a gipszminta ugyan ott várta, de viszont Fischer mester a festőállvány előtt állott és festett. Még pedig cégtáblát. A tábla tetején fekete betűkkel már ki volt pingálva, hogy „Hupka Márton“, alján ugyanolyan betűkkel, hogy „csizmadiamester“. A két felírás között most készült a csizma képe. Miska többet nézte a csizmát, mint a saját rajzát. Ahogy Fischer mester festett, az mód nélkül érdekelte. Balkezeiben tartotta az ovális alakú palettát, amelyen hüvelykujját dugta keresztül, de ugyanebben a kezé-

ben még három-négy különböző nagyságú ecsetet is tartott. A palettán kis színes dombokban sorakoztak a különböző festékek. A művész belemártotta az ecsetet hol ebbe, hol abba és kinyújtott kézzel oda-oda húzott egyet a csizma készülő ábrájára. Piros csizma volt, szép élénk színű. Az volt igen érdekes, ahogy a csizma torkában Fischer úr a ráncokat festette. Gyakorlott kézzel suhintott oda egy-egy ecsetvonást s a vonások alól pompásan bontakoztak ki a ráncok. Olykor kettőt hátralepett a művész, elégedett szuszogással balkarjára vetette a szájában most is ott lógó pipát és megcsodálta képét. Aztán visszalépett az állványhoz, megint odanyúlt az ecsettel a palettához és alkotott tovább. Néha pedig egy-egy pillantást vetett az asztalon örökdő zsebórára.

Mire az óra bevégeződött, kész lett a remek piros csizma és nagy ügyel-bajjal elkészült a Miska rajza is.

— Na so, so, — mondta a mester — es geht an. Sem nem jó, sem nem rossz.

Ez volt a második óra. A harmadik órán új gipszmintát kapott Miska, egy különös fejet, amelyen a hajfürtöket kígyók képezték. Ez elég érdekes volt, gyorsabban el is készült vele. Közben nekibátorodott és beszélgetést próbált indítani. De Fischer mester nem állott kötélnek. Kurta válaszokkal vágta el a közeledést. Nagy buzgósággal pótolta egy régi, töredezett rámájú csendélet hiányait.

Igy ment ez hat hétig. A rajzolást nem valami nagy lelkesedéssel végezte Miska, a leckék csalódást okoztak neki. Azt hitte, hogy Fischer mester folyton ott fog állani a háta mögött és minden egyes kézvonásról részletes bírálatot fog mondani. Ehelyett csak rajzoltatta s a hatvan perc leteltével két-három szóban közölte véleményét, mint egy törvényszéki ítéletet, de indokolás nélkül. Viszont mégis alig várta a rajzórát, mert a környezet nagyon érdekelte. Itt a

befejezetlen, vagy javításra ideadott képek, rámak, cégtáblák, ecsetek, terpentines kannák között azzal tetszelgett magának, hogy ő most műteremben foglaltoskodik, mintha máris festő lenne.

A hatodik héten egy délután látogató toppant be Fischer mesterhez. Előkelő kinézésű s jólöltözött férfi volt ez, csinos arca igen megnyerő. Bemutatkozott Fischernek. Elkezdtek hosszasan beszélgetni. Hogy mit beszélgettek, azt Miska nem értette, mert a társalgás németül folyt. Csak a taglejtésekből és az arckifejezésekből lehetett következtetni, hogy az idegen jóindulatú leereszkedéssel érdeklődik Fischer úr élete folyása iránt, ez pedig kedvetlenül panaszkodik a rossz üzletmenetre. Társalogtak egy félórát, akkor az idegen úr menni készült, de még odalépett a Miska háta mögé, aki egy cifra serleg lerajzolásával bibelődött.

— Nem is rossz — mondta magyarul.

Miska tisztességtudóan felállott és meghajtotta magát.

— Nevem Lieb Mihály.

— Örvendek, nevem Szamosy Elek. Festőművész vagyok.

Miska mélyen elpirult. A festőművész kezetszorított vele.

— Szeret rajzolni?

— Nagyon.

— Itt vesz órákat, nemde?

— Igenis, hetenként hármat. De itt ülnék akár reggeltől estig.

— Különben mivel foglalkozik? Tanuló?

— Nem, én asztalos vagyok. De váltólázam van és nem tudok dolgozni. Amíg munkába állhatok, addig itt vagyok a nagybátyámnál, Reök István bírónál. És rajzolgotok.

Szamosy Elek, aki már menni akart, egyre nyájasabb érdeklődést mutatott. Fischer mester féltéke-

nyen és sértődötten szuszogott a háttérben. Sor került Miska helyzetének minden részletére.

— Sok rajza van már? Nem tudna mutatni valamit?

— Itt nincsen, kérem szépen. Otthon tartom őket.

— Szívesen megnézném. Tudja mit, hozza el hozzám mind, amit eddig rajzolt.

— Igenis. Hol tetszik lakni?

— A grófi kastélyban. Tudja, hol lakik Wenckheim gróf úr?

— Igenis, hogyne.

— Hát én ott a kastélyban restaurálom a gróf családi képeit. Van egy terem, ahol dolgozom, ott könnyen megtalál. Csak kérdezze Szamosy urat. A parkban mindig járkal valaki, aki útbaigazítja. Mikor jön el hozzám?

— Ha nem leszek rosszul, akkor holnap. Ha lázam lesz, akkor holnapután.

— Helyes. Hát akkor a viszontlátásra, fiatal barátom. Ghorsamer Diener, Herr Fischer.

Miska elandalodott arccal nézett a távozó után. Ezt a kedves, finom, szép embert, még hozzá festőművészt, azonnal hevesen megszerette. Legjobban szeretett volna most rögtön csatlakozni hozzá és soha el nem válni tőle.

Másnap nem volt olyan rosszul, hogy el ne mehetett volna hozzá. Összeszedett mindent, amit eddig rajzolt, és elment a kastélyba. Eddig legfeljebb kívülről láthatta a nábob kastélyát, most dobogott a szíve, mikor az előkelő területre belépett. Ügyetlenül és elfogódottan csetlett-botlott, hóna alatt a papírhal-mazzal. Sokáig nem talált senkit, akitől útbaigazítást kérhetett volna. Közben az járt az eszében, hogy mi lesz, ha egyszerre elébe toppan maga a gróf és rákiált, hogy mit keres itt. Mit fog akkor mondani? Gyáván kerülgette az épületet, mint a merszét vesztett tolvaj, nem tudta, milyen bejáraton kísértse meg

bejutni. De aztán jött egy kis süldő parasztlány, gereblyével a vállán. Az útbaigazította. A lépcsőkön és folyosókon kétszer is eltévedt odabent, míg végre betekintett egy nyitott ajtón és ott meglátta Szamossyt.

Nagy terem volt ez, majdnem egészen üres. Csak képek lógtak a falon és képek támaszkodtak lent a falnak, sorbaállítva. Az ablakok egyikéhez közel, festő-állvány előtt dolgozott Szamossy. Térdig érő vászonköpeny volt rajta, tarkánpecesétes a festékektől.

— Isten hozta, örvendek, hogy eljött. Hozott rajzokat?

Miska válasz helyett átnyujtotta az egész paksa-métát. Szamossy az ablakhoz vonult a rajzokkal és elkezdte őket igen figyelmesen nézegetni. Volt, amelyekre csak egy pillantást vetett és máris odacsúsztatta a többi mögé, de volt olyan, amelyet jó sokáig szemlélt, még bölintott is hozzá.

— Igen, igen — mondta sajátmagának.

Miska állt és hallotta saját szíve dobogását.

— Brávó! — kiáltott egyszerre Szamossy.

Ő kíváncsian odanézett, hogy melyik rajz ez. Meglepetésére azt a rajzot látta a festőművész kezében, amelyet eleinte nem is akart elhozni magával, olyan jelentéktelennek tartotta. A rajz Mari néni kezét ábrázolta, de csak csuklóig. Mari néni egyszer áttette a kezét egy szék karfáján s ott lelógatta. Miska egy-két vonással papírra vetette a lelógó kezét, de ki sem dolgozta. Erre mondta most Szamossy, hogy brávó.

Mikor az utolsó rajzot is megnézte a festő, elkezdte őket még egyszer nézegetni visszafelé. Ugyanolyan figyelmesen, mint az imént. Aztán végre leeresztette a kezét. Ránézett Miskára.

— Szóval az asztalos-pályán működik?

— Nem működöm, mert beteg vagyok.

— Értem, de egyszóval, asztalosság a szakmája. Szereti?

— Nem, nem, dehogy szeretem...

Habozott egy kicsit, hogy kibökje-e, ami a szívét nyomja. Felnézett a kedves ember biztató tekintetű arcára. Ettől erőt kapott és bizalmat.

— Uram, nekem se éjjelem, se nappalom a gyötrelemtől, hogy mi lesz velem, ha meggyógyulok. A bátyám nyakán nem élhetek, ő nem vagyonos ember és családja van. Nincs más, mint munkát keresni valamelyik asztalosműhelyben. Azt pedig én most már nem bírnám ki. Igen tisztességes foglalkozás az, jól tudom, de... nem, nem! Én nem leszek asztalos többet, inkább nem tudom, mit csinállok.

Ezt már kiáltotta, olyan hangon, mint aki segítségért kiabál. Szamossy megint csak felemelte a rajzokat és némán, sokáig nézegette őket. Aztán megcsóválta a fejét.

— Nem lesz asztalos, fiam. Ha igaz, amit én sejtetek magában, más lesz, nem asztalos.

Miska boldog megdöbbenéssel hallgatott. Ez a messziről jött idegen ember a legtítkosabb és legtündéribb álmát mondta ki. Várta, hogy mit mond még a festőművész.

— Mondja csak, fiam, egyelőre megvan a megélhetése, ügye?

— Igenis, kérem, a nagybátyám nagyon jó ember, s a nagynéném is áldott jószívű asszony. Amíg beteg vagyok, ellehetek nálok.

— Hát akkor egyelőre jöjjön el hozzám mindig, amikor akar. Itt dolgozhatik mellettem, majd én oktatom egy kicsit. Majd meglátjuk a többit azután.

— Akármikor eljöhettek?

— Hogyne, hiszen mondom.

— És akármeddig itt maradhatok?

— Ameddig én itt vagyok, hogyne. Most menjen

szépen haza, beszélje meg a bácsival, hogy ezentúl hozzám jár és nem Fischerhez.

Miska hebegni kezdett.

— Igenis. És... és mennyit fogok fizetni, kérem szépen?

Szamossy teljes szívből elkacagta magát. Kezét rátette a legény vállára.

— Majd ha híres festő lesz, akkor ad nekem egy képet. No menjen, fiam, holnap hozzon magával ceruzát, papirost.

És még mindig kacagott. Miska indult, mint a holdkóros. Kint a kastély előtt megállt gondolkozni. Hogy mondta ez az imádandó ember? Más lesz belőle, nem asztalos? Szóval festő... Hát mégis lehetséges...

Az izgalom annyira erőt vett rajta, hogy minden ok nélkül lihegve sietett hazafelé. Mire hazaért, már érezte, hogy környékezi a láz. A szobába már támoltyogva ment be. A betegség vacogtató didergéssel tört ki rajta. Elkezdett vetkőzni. S mialatt boldogan, gyerekesen kacagott magában, egész testét rázta a hideglelés.

XV.

Ezek a napok olyan boldogságban futottak el, mint az álom.

Ahogy lenyelte a reggelit, már kapkodta össze a holmiját és ment a kastélyba, Szamossyt mindig megelőzte. Már megtanulta tőle, hogyan kell reggel kikészíteni festéshez a holmit. Más bútor nem volt a teremben, csak egy hosszú asztal. Ezen kirakott sorba minden szükséges tárgyat. Port is törölgetett gondosan. Az inast megkérte, hogy ezt a termet hagyja neki. Ivóvizet is maga hozott a zöld kancsóba, amely ott állott az asztalon.

Nemsokára jött Szamossy. Nyájasan érdeklő-

dött Miska egészsége iránt, aztán mindketten elkezdtek dolgozni. Szamossy javítgatta az állványra állított régi képet, amely hajporos gavallért, vagy dámát ábrázolt, Miska pedig leült az asztalhoz a papiros elé és elkezdett rajzolni. Nem mintát másolva, még csak természet után sem. Emlékezetből.

Izgalmas és érdekes munka volt ez. Szamossy mindjárt az első nap megmagyarázta neki, hogy az igazi festő a fejéből veszi, amit fest. Az igazi festő megnéz valamit és a fejében azonnal lerajzolja. Onnan kell aztán lemásolni. Miska nézzen meg ott-hon, az utcán, vagy bárhol bármit, teljesen mindegy, hogy mit, aztán igyekezzék emlékezetből lerajzolni. Aki a másoláson és a gipszminták rajzolásán már túlesett, annak igen jó iskola ez. Rajzolni nagyon nehéz mesterség. Csak az elején látszik könnyűnek, de mennél többet rajzol az ember, annál jobban látja, milyen keveset tud.

Miska hozta is fejében a feladatot: emlékezetből készült lerajzolni egy dőcögő vásáros szekeret két lovával, majszterrel, majszternéval, két legénnyel. Olyan erősen megnézte azt tegnap, hogy a szeme is düllelt belé. Neki is fogott volna nagy kedvvel, de más gyönyörűség is kísértette. Annyi, hogy válogathatott belőle.

— Talán csináljunk grundot, Szamossy úr.

— Jól van, csináljunk grundot.

A grund-csinálás abban állott, hogy a boltban vásárolt vásznat meg kellett alapozni a kép alá. Magára a nyers vászonra nem lehet festeni, arra előbb bizonyos alapot kell rakni. Szamossy edényeket szedett elő.

— Melyiket a kettő közül, Szamossy úr?

— Mindakettőt. Előbb csinálunk egy fehér grundot, aztán egy bólusz-grundot.

Miska vette a kréaport, abba fehér festékport töltött, abba pedig olajat. Szamossy gondosan

figyelte és diktálta, hogy melyikből többet, melyikből kevesebbet. Ezt a keveréket Miska elkezdte keverni. Boldogan keverte, ujjongva szinte, pedig valójában ugyanazt csinálta, mint valaha Lángi uram műhelyében. Mikor készen volt a keverék, akkor a lécre szegezett vásznat szép vékonyan behúzta vele. Ahítatosan fogta hozzá még az ecsetet is. Kész lett, kitette száradni. Akkor jött a másik. Krétaporhoz bóluszt kevert, szép vörösesbarna festékport, abba olajat. Ezzel a keverékkel behúzta a másik vásznat. Kitette száradni azt is.

— Festéket is kellene már csinálni, Szamossy úr, némelyik már nagyon vékonyan van.

— Nem bánom, csináljunk festéket. Hozott hozzá új olajat?

— Még tegnap.

— De megmondta, hogy lenmagolaj legyen? Mert ha az ember nem mondja külön, akkor dióolajat adnak, az pedig megbarnul mindjárt és tönkremennek a színek.

— Vigyáztam rá, lenmagolajat hoztam.

Nekiálltak festéket csinálni. Boltban vásárolt festékport keverték olajjal és firnisszel is vegyítették, hogy gyorsabban száradjon. Külön kis papírzacskókban állottak a különböző színű porok: kremzervájsz, krapplakk, ultramarin, berlinerblau, terra-disziéna, vandájk, veronéze, cinóber, mindenféle. Miska már tudta a nevöket. Már krapplakknak mondta a bíborpirosat, vandájkknak a barnát, veronézének a zöldet. Keverték, kavarták porcellánedényekben sorra valamennyit. Akkor jött a külön ügyességet kívánó munka: beletölteni a kész festéket, mint a kolbásztölteléket, az elkészített béldarabokba, azoknak egyik végét teljesen elkötni, másik végén kis nyílást hagyni, hogy tubus legyen belőle, amelyből ujjnyomással lehet préselni a festéket a palettára.

— Ha már benne vagyunk, Szamossy úr, pemzlit kéne kötni.

— Jó, kössünk pemzlit.

Ez volt csak a passzió. Előszedték a nyersszőrös skatulyát. A szőrszalakat egyenként szedték egymás mellé, középen hosszabbra, oldalt fokozatosan rövidebbre, mint aki bokrétát köt. Mikor megvolt a kis szőrbokréta, akkor erős selyemfonállal szorosán megkötötték alul. Az alját elvágták ollóval egyenesre. Aztán azt az egyenesre vágott aljat megdolgozták gyantával és beszorították egy lúdtoll-darabba, annak a másik végébe pedig faragott fanyelet dugtak. Készen volt a pemzli. Lehetett kisebbet is csinálni, nagyobbat is. De másféle is készült: sörte-pemzli. Ez a durvább festés számára csinálódott és vastagságánál fogva nem lúdtollba szorították, hanem bádogyűrűbe. Külön érdekességű munka volt megcsinálni a fertrájber nevű pemzlit, amely nyers szőrből készült, de laposan, szélesen kellett egymás mellé rakosgatni a szalakat. Ezer csínja-bínja volt ennek a mesterségnek, Miska gyerekesen örült neki, a hozzávalót, a pepecselést, az elkészült tárgyat külön szeretettel, szinte családi érzéssel dédelgette. Néha az egész nap ilyesmivel telt el, Szamossy sem festett, ő sem rajzolt. De az ilyen napok öröme nem volt kevesebb.

Külön öröm volt a festő-mesterség saját műhely-szavait használni. Azt a szót, hogy „ecset“, Miska a világért ki nem ejtette volna. Szamossy mindig úgy mondta, hogy „pemzli“. A furesa-alakú festék-lekaparó kés volt a spahtli. A festékesdoboz volt a malkaszni. A festőállvány volt a stafeláj. Ezekkel a szavakkal már úgy dobálódzott, mintha élete eddigi tizenhét esztendejét csakis műtermekben töltötte volna. Számítva kereste a mondatokat, hogy ezekkel a műszavakkal pompázhasson, fortélyosan rájuk terelte a beszélgetést.

De az igazi boldogság akkor következett el, ha Szamossy festett és ő nézhette.

Mindenféle munkája volt Szamossynak a Wenckheim-kastély régi képeivel. Főként javítani kellett őket, lepattogzott részeket kipótolni, sérüléseket ügyesen eltüntetni. De egyiket-másikat le is kellett másolnia, nyilván a család más tagjainak szánta azokat az öreg gróf.

Ehhez a munkához két stafeláj kellett, amelyeket Szamossy hosszú és ügyes-bajos tologatással állított fel, hogy a világosság jól essék mind a kettőre. Egyiken állott a lemásolandó kép, másikon az üres vászon, még pedig a bordószínű bólusz-grundos, mert Szamossy azon jobban szeretett dolgozni. Az eredeti kép már be volt hálózva vékonyan húzott fehér vonalakkal, mint a sakktábla, ugyancsak ilyen hálózat volt látható vékony vonalakkal az új vásznon.

— Érti ezt, fiam? Nézze meg, hogy a kucsma legfelső pontja az eredeti képen melyik kockába esik. Ugye pontosan a közepére annak a kockának, amely vízszintesen a tizedik, függőlegesen a hatodik. Megkeresem ezt a kockát az én bólusz-vásznamon. Látja? Ez az a kocka. Ennek pontosan a közepéből indulok el a vonallal. Figyelje.

Fehér kréta volt a Szamossy kezében. A kréta lassan, óvatosan mozgott a kockákon át. Miska szeme villogó figyelemmel, szomjasan követte a kréta fehér útját. Hamarosan alakult a rajz, tévedni nem lehetett, a kockák pontosan vezették a vonalat. Egy-kettőre ott állott az eredeti kép pontos vonalváza a bóluszon.

Ekkor Szamossy kezébe fogta a palettát, úgy ahogy Fischer is tartotta volt. Rányomott néhány színből egy-egy festéksomót. De most jött az érdekes dolog: a bot. Ezt is balkezébe fogta Szamossy. az ecsetek közé. Hosszú bot volt ez, amely gömböt

hordott a végén, mint egy sétatálcáé s ezt a gömböt szarvasbőr borította. A festőművész a botot rézsútosan úgy tartotta, hogy az a szarvasbörgömbbel neki-támaszkodott a vászon felső sarkának. És most jobbkarját rányugtatta a botra, hogy mozgása biztosabb, támasztottabb legyen. A paletta is gazdagabb volt, mint a Fischeré. Mert kicsiny bádogalkotmányt tűzött rá oldalt a festőművész. Ez a bádogdolog alakjára nézve hasonlított ahhoz a két-edényű kalamárishoz, melynek egyik edényében tinta van, a másikban porzó. Itt egyik edényben lenmagolaj volt, a másikban firnisz. Szamossy jobbkeze ecsetjével belenyúlt a festékbe, aztán belenyúlt a másikba, kis kupacot csinált a kettőből és ebbe a kupacba hol olajat, hol firniszt kevert, míg a vegyületet jónak nem találta. Aztán odanyúlt a vászonhoz. Miska lélegzetvisszafojtva nézte.

— Lássa? A legsötétebb részeken kezdem. Ezekkel kell legelőször készen lenni. A világosabb részek később jönnek.

Egyik ecsetvonás követte a másikat. Mély csend volt idebent, a nyitott ablakon át behallatszott a bokrokat nyíró kertész-olló csattogása. Erős festék-szag terjengett a levegőben, amelyet Miska bőven és boldogan szívott magába a lélegzettel. A frissen festett rész erősen, nedves fénnel csillogott. A kuesma fekete bársonyszövedete babonásan kezdett életet kapni az ecset alatt.

— Lássa? Csak mindig szép símán. Mennél símábban. Fő az átmenetek símasága.

Szamossy visszatűzte balkezébe az ecsetet és a másik után nyúlt.

— Most ezt figyelje. Az átmenetet még símábbra csinálom. Ilyenkor kell a fertrájber. Szép lassan, finoman végighúzom rajta, mint a lehellet. Lássa? Egész más lett. Csak mindig símán, mennél símábban. Szolid munka, az a fő.

Elnézte volna ezt Miska napestig. Gyűlölte az időt, miért múlik olyan gyorsan. Amint kezdett alkonyodni, Szamossy bezárta a boltot. Miska a sajnálat sóhajával búcsúzott el tőle. De kint a kastély előtt újat sóhajtott: ez már az újabb gyönyörűség boldog sóhaja volt. Szaladt megkeresni másik új pártfogóját, az ezredest. Az már várta lakása kapujában, hogy induljanak szokott sétaútvonalokra.

Az ezredessel Szamossy ismertette meg. Berresnek hívták az ezredest, sült német volt, de valamit azért gagyogott magyarul. Ő is festegetett, sőt Szamossy azt mondta róla, hogy elsőrangú festő és tulajdonképpen kár, hogy katonának ment. A festésen kívül az is szenvedélye volt, hogy mindenkit festésre ösztökéljen. Mindenkiiben tehetséget szimatolt, s ha ennek csakugyan meglátta jeleit, mértéktelelenül lelkesedni kezdett. Ezért barátkozott össze Miskával is. Már is indultak kifelé a városból kettesben: a keményjárású osztrák lovassági ezredes és a bozontos hajú siheder asztaloslegény, mindegyikük hóna alatt mappa. S mendegélés közben elkezdtek diskurálni. Miska lelkesedve mesélte, mit végeztek aznap. És Szamossyt emlegette az imádat hangján, mint egy bálványt. Az ezredes bólogatott.

— Régen ötöt ismerek, — mondta, — ein patenter Kerl das!

És alig érthető, keréketört magyarsággal Szamossyról beszélt ifjú csatlósának. Milyen különös dolog is az a bennünk rejtező, titkon motoszkáló valami, amit tehetségnek hívunk. Szamossynak eszé ágában sem volt, hogy festőnek menjen, mindig papnak készült. A bécsi Pázmáneumba került, de ekkor beütöttek a negyvennyolcas idők. Ő megszőkött Bécsből, beállt katonának és főhadnagyi ranggal szolgált Bem táborában. Mikor a szabadságharc megbukott, ő is emigrált. Olaszországba menekült, ahol nem volt mit ennie. Valahogyan az a gondolata

támadt, hogy híres képeket fog másolni, mert már azelőtt is festegetett néha unalmában. Sikerült is neki a másolatokat eladni, ezzel tartotta fenn magát. És egyszer csak felfedezte magában a piktert. Mikor veszedelem nélkül visszatérhetett, elment Bécsbe egy kicsit tanulni. Aztán hazajött.

— Ein famoser Mensch, most kitűnő képek festi.

Aztán kajánul elnevette magát és rákacsintott Miskára.

— Csak nagy baj vele van most. Beleszerette egy lányba. Hajjajaj, a füle tövedet szerelmes!

Nyilván azt akarta mondani, hogy fülig szerelmes. Miska előtt megvilágosodott egyszerre, hogy a legszorgosabb munka közben miért gondol néha egyet hirtelen Szamossy, miért vonul el az ablaknyílásba, hogy elolvasson egy levelet, amelyet előbb már kétszer elolvasott.

— Majd meglátunk a szép leány, — folytatta az ezredes, — ide fogja jönni, hogy Besuch csinálja a Szamossynak. És te már voltál a szerelmes, Miska?

— Voltam, — válaszolta őszintén Miska, — egy aradi lányba, mikor ott asztaloslegény voltam. De nem mertem neki szólni. Csak lerajzoltam. Hanem mikor idejöttem Gyulára, akkor írtam neki egy hosszú szerelmes levelet. Hogy mit írtam, arra már nem emlékszem, mert akkor még nagyon beteg voltam és úgy jártam-keltem, beszéltem, írtam, mint a részeg. Aztán ő nem válaszolt. A dolog abbamaradt.

— Na és másat nem volt ottan az Aradon, valami huncut menyecskét, vagy mi?

Az évődő hangra Miska vállat vont szótlánul és elpirult. Zsofka jutott eszébe, az átkozott emlékű Zsofka és az ő szégyenletes, borzasztó bukása. Az ezredes nem folytatta a tréfás faggatást, másra tért át.

— És hogy van neked a betegséget? Már jobb?

— Sajnos, sokkal jobban vagyok.

— Sajnos?

— Persze. Ha egészen meggyógyulok, mit csinálhatok? Vissza kell mennem asztalosnak.

— Na nem, — kiáltott hevesen az ezredes, — az nem. Majd valami a Szamosyval kitaláljuk. Asztalos nem.

És bátorítóan megveregette a fiú hátát. Az há-lás szeméremmel sütötte földre a szemét. Közben meg is érkeztek, ahova igyekeztek: a cigánysorra. A putrik lakói örvendező hűhóval fogadták őket. Egy pillanat alatt ott kellették magokat a pipás, fogatlan banyák, a kondorhajú, vad legények, a mez-telen, sivalkodó, lökdösődő purdék. Berres ezredes krajcárokat osztogatott nekik, hozott egész zsebbel. Mind a ketten leültek a földre és a mappát keresztbe tett lábukra támasztva, elkezdték rajzolni azt az alakot, akit kiválasztottak. Csak úgy sebtiben, mert lassan már kezdett sötétedni. A vázlatokat össze-hasonlították.

— Hej, ha én úgy tudnék rajzolni, mint az ezre-des úr...

— Majd fogsz tudni azt, ne félj.

Akkor megint krajcárosztás következett. Mikor megindultak vissza a város felé, marakodó visitozás hallatszott mögöttük. A Reök-ház előtt elbúcsúztak. Miska benyitott a családi otthonba. De a konyhá-nál, ahol Mari néni sürgölődött a rotyogva és siste-regve készülő vacsora körül, nem is jutott tovább. Mert ott üldögélt a tűzhely mellett, gazdája meg-jöttét várván, a Pista bácsi hajdúja, Csete Mihály.

— Maradjon csak úgy, Mihály.

Már maga alá kerített egy zsámolyt, már ütötte fel a mappát, már rajzolta Csete Mihályt. Mari néni minduntalan belebotlott, ahogy jött-ment. Közben Iván is előkerült és Miska háta mögött figyelte a

készülő rajzot. Aztán a ház ura toppant be, az is megállt a rajzolást figyelni:

— Jaj, Miska, — sopánkodott vígan Mari néni, — az Isten áldja meg a passziódat, mozogni nem lehet téled a konyhában.

— Már készen van, Mari néni, nem lábatlankodok itt tovább. Tessék nézni a képet.

Mindenki a képet nézte. Tetszett. Maga Csete Mihály is belepillantott és kétfelé sodorván bajszát, így szólt:

— A nyavalya törje ki, én vagyok az csakugyan.

A vacsora hamar lefolyt családi körben. Pista bácsi vette a csibukot és az ujságot, Iván aludni ment, Mari néni lyukas fehérneműt rakott ki a leszedett asztalra és kezdte befűzni a cérnát a tübe. Miska nekiült rajzolni. Mély csend ült a kis családon, csak néha csörgött egyet a Pista bácsi ujságja, ahogy lapot fordított. Ez így tartott tizenegy óráig. Akkor Pista bácsi nagyot ásított.

— Talán tegyük el magunkat holnapra.

— Ideje, — szólt Mari néni, szintén ásítva egyet.

Miska aggodalmasan, könyörgő arccal nézett rájuk.

— Szeretném még ezt a rajzot befejezni. Mindjárt megleszek vele.

Pista bácsi felkelt és nyújtózkodott.

— Úgy, úgy. Csak megint égesd a lámpást, éjfél után egy óráig. Az ördög látott ilyet.

Dohogva mondta, de hangja melegségében már benne volt az engedelem. A házaspár aludni ment. Miska egyedül maradt a rajzzal. Szenvedélyesen dolgozott tovább: rajza verekedő cigányokat ábrázolt. Közben feleszmélt és kezefejét odaértette homlokához. Nem volt láza. Ez kedvét szegte. Komoran

nézett maga elé egy darabig. De aztán a rajz fölé hajolt. Egy perc múlva már teljesen és tökéletesen boldog volt megint.

XVI.

Nagy nap volt, mikor Szamossy először megengedte, hogy olajfestéshez nyúljon. Odatett elébe egy régi olasz tájképet, másolja le. Miska úgy esett neki a munkának, mint a tikkadt vándor a forrásvíznek. Egy perc alatt szerette volna megcsinálni mohó türelmetlenségében az egészet. Szamossy alig győzte csittítani:

— Csak lassan, nyugodtan. Nem kerget a tatár.

Bólusra rajzolta a körvonalakat ő is fehér krétával. Türelmetlenül, hogy végre magához a festéshez jusson. Akkor felállt a festőállvány elé, mint egy színész. Igyekezett Szamossy testtartását utánozni. De nem ment az olyan könnyen. Balkeze minduntalan pallettástul elcsúszott a botra nehezedő jobbkez súlya alatt.

— Lassan, nyugodtan, fő a szolid munka.

Délelőtt még sehogysem ment. Délután már ment. Óvatosan, feszült figyelemmel húzogatta az ecsetvonásokat. Szamossy már magára is hagyta, csak koronként lépett oda és mindig ezt mondta neki:

— Szépen, símán. Mennél símásban!

Az ég színénél azonban megakadt. Az eredeti kép kékjét nem tudta kikeverni a palettán. Próbált több fehéret venni, kevesebb fehéret venni, másféle kékkel vegyíteni, — akármit csinált, azt a bizonyos kéket nem találta el. Nekifogott tízszer is, de az ő kékje mindig hidegebb maradt, mint az a kék. Mi az ördög van evvel a kékkel? Tanácstalanul megállott. Szamossy odalépett.

— Mi a baj?

— Nem boldogulok ezzel a késsel. Nem tudom kikeverni. Az ördög látott ilyet.

— Nem nehéz pedig, — mosolygott Szamosy, — tegyen bele egy egész picit krapplakot.

Miska nagyot nézett. Bíborpirosat az égszínkébe? Mi sülni lehet ki abból? Kíváncsian keverte bele eddigi kevercsébe a csipetnyi krapplakot. És elbámult. A palettán megjelent az a meleg kék, amelyet keresett.

— Na hát! — mondta csodálkozva.

Még a fejét is megcsóválta. Ettől kezdve lassabban ment a munka, mert minduntalan el-elábrándozott a palettán. Új színek keverését tanulmányozta. A legbámulatósabb meglepetések érték. Úgy érezte magát, mint aki új világrészt fedezett fel. A másolatot megcsinálta és Szamosy azt mondta rá, hogy elég jó. De ő maga is látta, hogy mennyi minden hiányzik még belőle. Ez a tapasztalás mégsem vette el a kedvét. Sőt serkentette. Azonnal belekezdett egy új kép, egy régi női arcmás lemásolásába. És közben nemcsak szórakozott, hanem valósággal korhelykedett, tobzódott palettáján a színek keverésével. Evvel nem tudott betelni. Az árnyalatok végtelen tarkasága módfelett gyönyörködtette. Gyakran megszűnt a képre figyelni és a színeket önmagokért tanulmányozta a palettán. Új ismerősökként kezelte őket, akiknek jellemét, természetét, szokásait ki kell tanulni. Talált egy pirosat, amely goromba volt és sértő. Talált egy zöldet, amely elomló, bölcs enyheseget lehelt magából. Aztán a kremzervájsz fehérjével játszott: egészen piciny adagokat kevert bele más színekből, olyan keveset, hogy a fehér fehér maradt ugyan, de szemmelláthatólag más-más jelleme lett mindegyik fehérnek.

A második másolat után vérszemet kapott. Természet után akart olajba festeni mindenáron. Három napig alkudozott ezen Szamosyval, aki még

nem akarta megengedni. De addig rimánkodott neki, amíg megengedte: jól van, másnap hozhat valakit és megkísérelheti lefesteni. Másnap közbejött a váltóláz, de harmadnap reggel elhozta a műterembe Csete Mihály hajdú egyik lányát, egy szipákoló, kócos, tizennégyéves kislányt. Elkezdte dühödt ambiócióval festeni. Nem ment. Már maga a rajz nem ment. Szamossynak kellett segítségül jönnie. Ő bezzeg csak két vonalat húzott meg s a rajz rögtön hasonlítani kezdett a kislányhoz. Akkor aztán a festéssel volt baj. A kislánynak széles holdvilágképe volt, s ebből a Miska festményén sivár nagy mező lett, amely semmiképpen nem akart orcának látszani.

— Látja, mégse kellett volna megengednem. Vakarja le az egészet.

Miska csökönnyös türelemmel kezdte újra. Levakarta másfél óra múlva megint. Alkonyatkor újra nem volt egyebe a képből, mint a rajz. Másnap reggel kezdte elülről. Estére készen is lett vele. Még egy vonást húzott az ecsettel, hátralépett és szemügyre vette művét. Fájdalmasan látta, hogy nagyon rossz. Mint aki behunyja szemét a nyakleves előtt, úgy várta Szamossy ítéletét. Szamossy hosszasan nézte a képet és csodák csodája, ezt mondta:

— Tudja az ördög, talán mégis csak festhet már természet után. Feltéve, hogy közben rendesen tanul tovább.

Az arc más ifjú alkotója mégegyszer megnézte a művet. Most már ő sem találta olyan nagyon rossznak. Hiszen rossz volt, szó sincs róla, de sok jó akadt benne. Az orr nyerge egészen jó volt s a két szemben is sok jó akadt. Mindenesetre belemártott egy tiszta ecsetet a krapplakkba és odairta a kép jobbsarkába: Lieb M.

Másnap pihenésül elkezdett egy Madonnát másolni. De mikor készen lett vele, elhozta Csete Mi-

hály másik gyerekét. Azért választotta éppen ezeket, mert már rajzolta őket. Ez a kép már sokkal jobban sikerült, Szamosy nagyon elismerően bólogatott a fejével. Miska sírni szeretett volna örömben. Festőnek érezte magát. De minél inkább boldoggá tették az ilyen örömök, annál gyakrabban és fenyegetőbben ötlött fel benne a rettegés: mi lesz, ha egészen meggyógyul? Még voltak hidegleléses lázai, de ritkábbak és egyre könnyebb lefolyásúak. Így nőttek folyton nagyobbra örömei is, gondjai is. Idegesség kezdte kínozni, rosszul aludt a sok izgalomtól, néha órák hosszat nézett éjszaka a semmibe, amely olyan sötét volt, mint jövődjéje.

Ebben az időben csakugyan bekövetkezett az a látogatás, amelyet Berres ezredes megjövendölt: Szamosyhoz lejött Pestről egy fiatal hölgy. Miska ekkorra már ismerte az egész regényt. A hölgyet Hunkár Katalinnak hívták, Dunaföldvállról felszármazott Pestre és nevelőnői állást kapott a gróf Karácsonyi-családnál. Ugyancsak itt kapott munkát Szamosy is, mikor Bécsből hazaköltözött. A piktor és a nevelőnő egymásba szerettek. Most a leány szabadságot kapott, hogy Gyulán meglátogathassa vőlegényét.

Szép, sudár, kacagó szemű leány volt Hunkár Katalin és szemelláthaóan éppen olyan szerelmes volt a festőbe, mint az őbelé. Miskával az első percben összebarátkozott. Ott volt velük egész nap a műteremben, tréfálkozott, csicsergett, rakosgatott. Miska már a harmadik napon vakmerő dologra határozta el magát.

— Nagy kérésem lenne, Katalin kisasszony.

— Halljuk.

— Tessék megengedni, hogy lefessek.

Vőlegény is, menyasszony is meglepetten nevettek.

— Jól van, — mondta Katalin, — elfogadom nászajándéknak.

A képet mindjárt megkezdték. Miska három napig dolgozott rajta. Úgy figyelt minden vonásra, mintha az élete függött volna tőle. Mikor befejezte, Szamosy megelégedetten bólintott. Azt mondta rá, hogy gyerekesen kezdetleges, de tchetséges. Berres ezredes is megnézte. Brávót kiáltott rá és megölelte Miskát. A boldog fiú még aznap azon nedvesen elvitte a képet az üvegkereskedésbe, hogy megmutassa Gyulay Lacinak, akihez hébe-hóba benézegett rajzokról beszélgetni.

— Te, ez nagyon jó, — mondta Gyulay Laci, — te még festő leszel.

Ahelyett, hogy örült volna ennek, Miska elborult. Az asztalosság fenyegető réme most már nagyon közel sötétlett. Pista bácsinak nem is mutatta a képet. Félt, hogy a képről a festészetre, arról pedig jövőjére terelődik a szó. S ettől a beszélgetéstől kimondhatatlan félelmet érzett.

Egy nap Pista bácsi félbeszakította a Szamosyval töltött napok aranyidejét. A gerendási tanyán, melynek bérletét megtartotta, kukoricaszedés következett. Úgy volt, hogy ő maga megy ki ügyelni a munkára, de hirtelen hivatalos dolga akadt.

— Nem baj, majd kimegy Miska. Már ügyis jobban van.

Miska kiment a tanyára. Mappáját és ceruzáit magával vitte. Két napot töltött a tanyán és a munkára édeskeveset figyelt, de viszont telerajzolta a mappát. Lerajzolt minden lerajzolhatót: embereket, asszonyokat, lovakat, szekereket, csendőrt, csösz, csöszkunyhót, gémeskutat. Mikor harmadnap hazatért, a mezei munkáról elég hézagosan tudott számot adni. Elévette rajzait, hogy azokkal jobb hangulatot keltsen Pista bácsiban maga iránt. A bácsi

únottan lapozgatta a rajzokat, de mikor a csőszkunyóhoz ért, haragosan kiáltott fel:

— Ejnye, a teremtésit neki, hát ezt még most sem csinálták meg? Olyan most is, mint mikor kint jártam. Még utóbb elviszi a szél. No, majd adok én nekik.

Tovább mérgelődött rajta, a rajzokat félretolta. Miska riadtan kérdezte magában, hogyan értesse meg a bácsival, hogy ő festő akar lenni és semmi más. Most már ott tartott, hogy különféle képtelen módokon gondolkozott, hogyan lehetne csökkenő betegségét súlyosbítani. Utóbbi időben Pista bácsi elhatározta, hogy mivel Miska nagyon lassan gyógyul, majd ő maga fogja ezt a dolgot kézbe venni és kikúrálja a fiút a homeopátiával, melynek csodáiban rendületlenül hitt. Valami labdacsokat szedetett be öccsével és hosszú, homályos magyarázatokat tartott a lángelméjű gyógymód alapgondolatáról. Miska félt, hogy a labdacsok csakugyan meggyógyítják. Kínjában összevissza próbált enni mindent, amivel véthetett a diéta ellen. Sárgarépát szigorúan tilos volt ennie. Mikor a család ételsorán ez szerepelt, ő külön kapott rizkását. Most, mikor visszajött a gendási tanyáról, éppen sárgarépa volt vacsorára. Neki rizkása. Éjszaka tehát a magányos rajzolgatást félbehagyta, kilopózkodott az éléskamrába és megkereste a maradékot. Meg is talált egy nagy tállal belőle. Nekiesett és megette az utolsó cseppig. Aztán lefeküdt és másnap várta a lázat.

De a láz nem jött meg. Többet egyáltalában nem jött, mintha elvágták volna. Szinte bámulatosképpen úgy látszott, hogy a sárgarépa gyógyította meg. A betegség megszűntét pedig nem lehetett titkolni, mert Pista bácsi a homeopátia sikerét szorgalmazván, pontosan számon tartotta, mióta nem volt láza a fiúnak. És a döntéssel fenyegető nap elérke-

zett. Egy este vacsoránál Pista bácsi szóvátette Miska állapotát.

— Neked már tíz napja nem volt lázad, úgye?

— Tíz.

— Hát lássátok, ez a homeopátia. Csodálatos dolog ez, én mondom. Orvos nem tudott meggyógyítani, de én, a laikus, meggyógyítottalak. Most már bátran mehetsz vissza a mesterségedhez.

Miska összedőlni érezte a világot. Elhülve, hebegve felelte:

— De én... én nem lehetek asztalos... Én már festő vagyok...

— Mi vagy?

— Festő. Már olajba festek. Hiszen Pista bácsi maga mondta, hogy belőlem festő lehetne.

— Szamár beszéd. Persze, hogy lehetnél, ha volna vagy ezer hold a hátad mögött. De így ki fog eltartani?

— Úgy leszek, mint Szamossy. Neki sincsen ezer holdja. Mégél abból, hogy fest.

Pista bácsi csodálkozva ránézett öccsére.

— Furcsa. Hát te ezt ilyen komolyan gondolod?

Miska nem felelt semmit. Arca izgalomban égett, halántéka lüktetett. Pista bácsi megcsóválta a fejét és azt mondta: hm. Aztán lassan megtömte a pipáját és tempósan rágyújtott. Csak akkor kezdett el beszélni.

— Nem mondom, rajzolni egész ügyesen tudsz. De hol van az még attól, hogy valaki festőművész legyen. Fogalmad sincsen, mi mindent kell egy festőművésznek tudni. A képet csak akkor lehet eladni, ha nagyon jó. Nagyon jó képet pedig csak olyan piktor festhet, akinek kisujjában van anatómia, esztétika, história, perspektíva. Ezt mind meg kellene tanulnod, mielőtt hozzá foghatnál, hogy kenyeret keress. Neked pedig nehezebb ezeket megtanulni, mint másnak, mert nem iskoláztál és

semmi alapod nincsen. A múltakat nem akarom hánytorgatni, de most láthatod, mit tettél, mikor semmi áron nem akartál tanulni. Hogyan fogod ezt mind elsajátítani? És hol? Itt Gyulán nincs arravaló ember, Pestre menni nem tudsz, mert nincsen pénzed hozzá. Hogy az én anyagi erőm milyen, azt nagyon jól tudod. El lehet képzelni, hogy évekig fenntartod magad asztalosság nélkül, amíg tanulsz? Ezt nem lehet elképzelni. No és tegyük fel, hogy kiképezted magad. Mi lesz akkor? Ki vesz tőled képet, fiatal névtelentől, mikor vehet neves piktoroktól, ha már rászánta magát? Verd ki ezt a gyerekséget a fejedből. Keressél magadnak tisztességes, dolgos megélhetést. Ha a munkádtól marad egy kis idő, azért festegethatsz kedvedre.

Miska hallgatott egy darabig. De látszott rajta, hogy küzködik valami merész ötlettel. Végre is kibökte:

— Tessék így maradni, Pista bácsi, lerajzolom. Megmutatom, hogy mit tudok.

Már ugrott is ceruzáért, mappáért. Egy kicsit várt, mielőtt belefogott volna, mert reszketett a keze. Aztán nekifohászkodott. Szeme ugrálva járt arc és papír között. A bácsi csak ült, arcán bizalmatlansággal vegyes kíváncsiság látszott. Mari néni és Iván a Miska háta mögé állottak és némán figyeltek. Jó sokáig tartott a munka, nagy csend közepette. Csak ritkán szólalt meg Miska:

— Kérem kicsit vissza balra a fejet.

Pista bácsi ímmel-ámmal engedelmeskedett. És mikor Miska egy utolsó vonás után eltartotta magától a rajzot, Mari néni pártolóan kiáltott fel:

— Kitünő!

A rajz odakerült a modell kezébe. Nézte, nézte sokáig. Nem szólt semmit. Miska közben kiteregette egyéb rajzait is, amelyeket otthon tartott.

— Tessék megnézni a rajzaimat. Nekem nagy tehetségem van. Szamosy úr is mondta. Tessék végignézni.

Pista bácsi ráncolt homlokkal nyúlt az egyes rajzok után. És meglepetve szólt:

— Nini, a szomszéd csizmadia. Ez meg a Julcsa, ügye?

Nézte a többit is. Látszott rajta, hogy már inog. Miska remegő hangon magyarázta:

— Hát most legyen asztalos?

Pista bácsi a rajzokról a levegőbe nézett. Sokáig gondolkozott. Aztán a fiúra nézett. És megint gondolkozott. Feszült csendben várta az egész család, hogy mit fog mondani. Végre vállat vont.

— Hát nem bánom, légy piktor. Csak azt szeretném tudni, hogy kezdesz hozzá.

Az utolsó mondatot Miska már nem hallotta. Viharosan nekiesett nagybátyjának és megölelte. Rögtön utána megölelte Mari nénit is és Ivánt is. Aztán, mint a bolond, asztalnak ütődve, széket borítva, hanyatthomlok indult kifelé.

— Megbolondultál? — szólt utána Mari néni. — Hová rohansz?

— Szamosy úrhoz.

Futva, lelkendezve rohant a sötét utcán a Wenckheim-kastély felé. De Szamosy-t nem találta otthon. Az vagy elment sétálni, vagy valami ismerősnél töltötte az idejét. Akkor rohant az ezredes lakására. Nem volt otthon az sem. Talán éppen együtt tartózkodtak valahol.

Megállt a kapu előtt a sötétben. Teljesen néptelen volt az utca. Már pedig a nagy hírt muszáj volt elmondani valakinek. Az örömtől elcsukló hangon mondta bele hangosan a sötétbe a semminek, vagyis az egész világnak:

— Festő leszek!

Aztán elindult hazafelé. A kutyák közel is, távol is ugattak. Ő szerette volna sajátmagát forrón megölelni. Arcán a boldogság könnyei peregtek lefelé.

XVII.

Szívdobogtató elégtétel: művészreménység gyanánt visszatérni oda, ahol iparoslegényként nyomorgott az ember.

Szamossy elvégezte dolgát Gyulán. Miután a kastély képeit restaurálta, némelyiket lemásolta, utóbb arcképeket is festett. Magát gróf Wenckheim Józsefet, az öreg nábobot is lefestette, valamint a fiatal grófnét is. Dolgavégeztével felszedte sátorfáját. Megvolt már következő állomáshelye. Zselénszky gróf hívta meg képeket javítani és új arcképeket festeni Uj-Aradra. Megállapodásuk szerint Miska nemsokára követte.

A Zselénszky-kastély számos melléképülete között volt egy csinos kis házikó. Ki tudja, minek építették valamikor. Most itt lakott a piktor és famulusa. A belső szobában helyezkedett el a mester, az előszobában a famulus. Rajtok kívül csak a házmester lakott még a kis házban. A mester szobája szolgált műterem gyanánt is, itt állott a két stafeláj. Középen volt az asztal s alatta állott a mosdó, amely máshová már nem fért, a festő-holmit tartalmazó sok láda miatt. De ágynak azért még jutott hely, sőt egy diványnak is. Miska az előszobában hált. Csak úgy a földön, szalmazsákon, mint asztalosinas korában. S ugyanúgy tartotta ládában a holmiját, mint akkor. Állása bizonytalanul lebegett az inasi teendők s a tanítványi elfoglaltság között. Mikor felkeltek, Szamossy elment egy kicsit járkálni, ezalatt az ő dolga volt kitakarítani mind a két szobát. Még pedig nemcsak úgy, ahogy. Igen tiszta és

pedáns ember volt a piktor. Ha portörölés közben kimaradt valami s az ő végighúzott ujja megállapította a mulasztást, nem hagyta szó nélkül. És ha a söprés után is ott maradt a padlón valami apróság, akkor fehér krétával kört rajzolt köréje, hogy a famulus azonnal meglássa a néma vádat.

Még kelni is ötkor kelt Miska, mint asztalos korában. De a munka, amelyhez ilyenkor hozzáfogott, már nem hasonlított az asztalossághoz. Miska reggelenként könyveket biflázott. Grammatikát és történelmet. Komolyan kellett tanulnia, mert Szamossy mindennap kikérdezte.

— A festőnek úriembernek kell lennie, mondogatta Miskának, — ezt jegyezze meg. Aki pedig ennyire műveletlen, az nem számíthat úriembernek.

Ennélfogva tanult szorgalmasan. Már csak azért is, mert nagyon félt, hogy Szamossy, ha megharagszik, felmondja a barátságot és elküldi magától. Akkor aztán csakugyan nincs más hátra, mint az asztalosság. Mikor megúnta a grammatikát, amely se testének, se lelkének nem kellett és kísértésbe jött, hogy becsukja és elhajítsa a könyvet, azonnal felötlött benne a félelem, hogy nem maradhat Szamossy mellett. Kettős buzgósággal merült bele máris az unalmas studiumba.

Délelőtt jött a festés. Szamossy ott dolgozott az állványnál, Miska vagy a másiknál, vagy rajzolgatva, festéket keverve, ecsetet kötve az asztal mellett. Ez volt egyszersmind a művészettörténet ideje is. Ilyenkor beszélt Szamossy vég nélkül való történeteket Michelangelóról, aki a sixtusi kápolna mennyezetképét festette, a Mózes szobrát faragta, muzsikálni is tudott és verseket is írt; Lionardo da Vinciről, aki remek képeket alkotott, de ugyanakkor nagy matematikus volt, gépeket eszelt ki és csatornákat tervezett; Tiziánról, aki csodaszép vörös haját festett a nőknek, még kilencven esztendő

korában is csodálatos dolgokat csinált és egy hijján száz évet élt; Tintorettóról, aki azt a hihetetlen nagy képet festette az utolsó ítéletről, amelyet Szamosy órákon át tudott csodálni Velencében; Raffaelról, aki tengerpénzt keresett; Rubnesről, aki a testes, telt aktok mestere volt; Rembrandtról, akinek lángelméje mindenkinél jobban látta a fényt és az árnyat; Van Dyckről, aki az angol királyné udvarhölgyét vette feleségül, olyan gavallér volt; Gainsboroughról, aki a híres-nevezetes Kék fiút festette. Anekdoták és a famulus számára még egészen homályos esztétikai fejtegetések között úgy hullottak a nagy nevek az ifjú festősegéd fantáziájába, mint a marokkal szórt vetőmag. Esze szomjasan itta azt is, hogyan csinálták a régiek a saját titkos receptjük szerint a színeket és azt is, hogy Wouwermann minden képén fel lehet fedezni egy fehér lovat. Watteau szárazbetegségét éppen olyan érdeklődéssel hallgatta, mint amilyen szorgalmasan igyekezett emlékezetébe vésni, hogy Breughel nevű festő nem egy volt híres, hanem kettő, s az idősebbiket szokás paraszt-Breughelnek mondani. Mindez igen érdekes volt, de a klasszikus képek hiányoztak az oktatáshoz. Nem baj, az volt a fő, hogy festőkről szólt minden. És mikor Szamosy elmondta neki az „Anch' io sono pittore“ történetét, az ő melle is boldogan kifeszült, mert úgy érezte, hogy ez róla is szól.

Ami idő maradt a délutáni órákban, az perspektívával és anatómiával telt el. Rengeteg papirost telerajzoltak távlat-feladványokkal, hasonlóképpen sok papirost fogyasztottak azok a rajzok, amelyekkel Szamosy az emberi test egyes izmaira oktatta növendékét. S a növendék ámúlva nézett mesterére, aki rengeteg tudásával félistenné magasodott előtte. Ha nagy festőkre gondolt, Tiziánt, Veronését, Frans Halsot, Murillót és Szamosy sorakoztatta egymás

mellé, de amazok idegenek voltak neki, mert műveiket nem ismerte, ezt pedig napról-napra látta alkotni és mindenek felett tisztelte és szerette.

Kosztot eleinte a házmesternél kapott, elég ösztövéret és egyszerűt, pedig olyan étvágya volt az egy esztendeig húzódtott váltóláz után, mint a farkasnak. De a koplalás nem sokáig tartott. A grófi kastélyban lakott az uradalom ügyésze, bizonyos Töttössy Lajos. Ez a Töttössy maga is festegetett és elhatározta, hogy a két kisfiát rajzórákra fogja. Meg is kérte Szamossyt, hogy adjon órákat a gyerekeknek, de az nem vállalta, mert nem ért rá. Hanem maga helyett a famulusát ajánlotta, ad az órát szívesen, ha kosztot kap érte. Miska nagy örömmel vállalta a hivatalt, keblét viharos büszkeség dagasztotta, hogy most már ő tanít másokat rajzolni, ha mindjárt gyerekeket is.

Töttössyéknél pompásan főztek. Ahogy egy grófi ügyész gazdag házában főzhetek. Miska bámulatos pusztítást művelt az ételben tizennyolc esztendejének hatalmas étvágyával. S ahogy megtörölte száját, már ment át a szomszédaszobába a Béla gyerekekkel, meg a másikkal az órát megtartani. Ott ült még egy leánygyermek is, a kis Mayer Zseni. Ez a kis Zseni rokongyerek volt és szülei egy kis vidéki erősödésre küldték le Töttössyékhez. Miska azonnal lerajzolta. Igen gondosan csinálta, mert az a titkos remény motoszkált benne, hogy a rajzot megveszik, ha sikerül. Aztán meg újabban nem ceruzával rajzolt, hanem Szamossy útmutatása szerint krétával s ebben akarta gyakorolni magát. Öt napon át dolgozott a rajzon egy-egy félórát. Kitűnően sikerült. És csakugyan pénzt is hozott: az öreg nagymama két ezüst forintot adott érte az ifjú művésznek.

Megismerkedvén aztán a szomszédban lakó Daniel-családdal annak szinte minden tagját lefestette, vagy lerajzolta. Azok is fizettek.

Most már különben sem volt ritka dolog Miskának, hogy pénzt keresett a tudományával. Mindjárt az uj-aradi idők elején megpróbálta felkeresni Kristyóri Jolánkát. De nem találta otthon. A család nagyon megörült neki, nagy hűhóval ujságolták, hogy Jolánka menyasszony: egy Nigrejsz nevű igen kitűnő kérője van, most is annak rokonságához utazott ismerkedni. Miska csodálkozva érezte magában, hogy az ujság nem is üt rajta különösebb sebet. A szerelem elszállott, csak egy kis meleg meghatottság emléke maradt utána. Elbúcsúzott a szülőktől, megölelte a fiúkat és arra a kérdésre, hogy mikor jön el megint, határozatlan választ adott.

De Kristyóriéknál eszébe jutott az a diadal, amelyet első eladott rajzával aratott. Egyenesen a Bettelheim-üzletbe ment. Ugyanúgy találta ott a fiatal boltost, mint régen, csak az üzlet volt díszesebb, csinosabb, s a könyvesbolthoz tartozó nyomdához azóta új helyiségeket építettek.

— Még ilyet, Lieb úr! — kiáltotta az ifjú Bettelheim.

— Én bizony, — örvendezett a viszontlátáson Miska, — képzelje, nem vagyok már asztalos. Igazi festő lettem. Úgy látom, jól ment azóta a dolgunk mind a kettőnknek.

— Nem panaszkodhatom. Kibővítettem a boltot, most már a hangversenyeket is én szoktam rendezni, ha valami művész jön Aradra. Majd alkalomadtán jöjjön el, adok jegyet. Hát most mesélje, hol járt, mit csinált.

Miska elmondta töviről-hegyire, ami Gyulán történt. Aztán megkérdezte, kiteszik-e megint a kirakatba, ha képet hoz. Bettelheim szívesen megígérte.

Másnap tíz legjobb rajzát válogatta ki Miska és elvitte az üzletbe. Mind nem fért a kirakatba, de Bettelheim úgy vélte, hogy a rajzok alighanem ke-

lendők lesznek. Majd kirakja őket kettőnként. Ha kettő elkelt, kitesz megint kettőt. És íme, harmadnapra már elkelt az egyik rajz öt forintért. Negyednapra még egy. Miskának ezentúl állandóan pénz csörgött a zsebében.

Volt, aki örüljön vele. A templom-utcai régi diáktanyát természetesen legelső dolgai közé tartozott felkeresni s ott nagyobbára megtalálta a fiúkat, akik nagy zenebonával üdvözölték. Volt azok között egy Paál Laci nevű gimnazista, aki szintén szeretett rajzolgatni, ez különösen megtetszett neki. Elment Albrecht uram műhelyébe is és összeölelkezett Füzesseyvel meg Gyöngyösyvel, akik még ott voltak a régiak közül. Kneffel úr is ott ült még éppen úgy, mint azelőtt, ókulárés orrával rövidlátóan hajolva az üzleti könyvek lapjai közé. Maga a mester is másképpen beszélt most, mint egy esztendeje.

— Hát aztán, amiért művész lesz. Lieb úr, ne nézzen le bennünket, szegény iparosokat.

Miska önérzetesen nézett szét a készülő konyhaszekrények és létrák gyaluforgácsos, enyves szagú világában. Füzessey kísérté ki a kapuig. Ott Miska nem állhatott meg egy kérdést:

— Emlékszel még arra a Zsofkára, aki itt szemközt szolgált? Vajjon mi van vele?

— Eltűnt. Olyasmit hallottam, hogy kórházba vitték. Mikor jössz el megint?

— Holnap este. Elmegyünk és leülünk valahol beszélgetni.

El is mentek beszélgetni és jó későig beszélgettek. A diákoknak is szakított egy-egy estét. Ezeket a kimaradozásokat Szamosy nem nézte valami jó szemmel, de rendesen megbékült, mert Miska sohasem tért haza valami rajz nélkül. A mappáját mindig magával hordta. És a rajzok napról-napra észrevehetően jobban sikerültek.

Egy délelőtt a Bettelheimék inasa kopogtatott be hozzájuk.

— Azt izeni Lieb úrnak Bettelheim úr, hogy tessék azonnal átjönni fontos dologban.

Miska sietett át a Maros tulsó oldalára. Bettelheim, akivel közben nagyon összebarátkozott s már tegezték is egymást, izgatottan ujságolta:

— Óriási szerencse ért, Miska.

— Micsoda?

— Sok pénzt kapsz.

— Mennyit?

— Várjál, rendjén elmondom. Van itt egy Kertay nevezetű öregúr, akiről már a minap mondtam, hogy nagyon érdeklődik a rajzok iránt. A cigánycsaládot is ő vette meg. Ez a Kertay ma reggel bejött hozzám és elmondta, hogy a barátai között egy kis mozgalmat indított. Mindenki ígérjen havonta egy-két forintot, akármilyen keveset, de biztosat. Biztosítsanak neked annyit, hogy elmeless Pestre képezni magadat. Eddig szerzett tizenöt forintot havonta. Ezt minden elsején megkapod. De ő a mozgalmat folytatja tovább is. Itt van az első tizenöt forint, irjad alá ezt a nyugtatványt. Mit szólsz ehhez?

— Bámulatos. Hiszen engem nem is ismer ez a Kertay.

— Mondtam neki, hogy bemutatlak, de ő azt felelte, hogy nem akar veled találkozni, mert utálja a hálálkodást. Különben is őt csak a képek érdeklik. azt mondta. Azt sem akarta elárulni, kik az aláírók. Sőt lelkemre kötötte, hogy az ő nevét se áruljam el neked. Hát úgy vigyázz, hogy ha véletlenül valahol megismerkedel vele, ne tudjál ő róla semmit.

Miska zsebretette a pénzt és könnyes szemmel fordult ki a boltból. Még most, fiatalember létére is könnyen állott nála a sírás. Ha valami szép muzsikát hallott, vagy valami szívhezszóló szép hazafias mondatot, ha váratlanul szeretetet érzett, vagy rész-

vét fogta el, azonnal megnedvesedett a szeme. Akkor is erővel kellett könnyeit visszanyomni, mikor a nagy ujságot elmondta Szamossynak.

— Ez nagyon szép és lélekemelő dolog, — mondta Szamossy, — de az ilyesmi nem fenékgig tejfel. Fogadja meg a szavamat és ne legyen könnyelmű. Verjen a fogához minden garast. Gyűjtse a pénzt, mert a végcél csakugyan az, hogy elmenjen valami akadémiára, ahol rendszeres oktatást kaphat. Most az még korán volna, csak tanuljon mellettem. Én majd szólok, mikor utaznia kell.

Megígérte a famulus szentül, hogy vigyázni fog a pénzére. Meg is tartotta. Az új-aradi idők elején, mikor régi pajtásaival örült a viszontlátásnak és nagyon ágaskodott benne az önállóság, még fizetgetett egy-két meszely bort. De mivel homályosan élt benne az az ismeretlen idegen város, ahol majd tanulnia kell és pénzre lesz szüksége, és mivel vágyaival inkább élt a jövő csodálatos, semmint a jelen hétköznapi örömei között, nem esett nehezeére az önmegtágadás. A cimborák kocsmázása elől kitért és napról-napra számolgatta, hogyan áll a kassza. Közben költségei is voltak, festéket, mappát, ceruzát, vásznat, krétát, olajat, firniszt, tankönyvet magának kellett vennie, csizmája is talpalásra szorult. És az egyetlen rend ruhája, amelyet magán hordott, már itt is kopott, ott is szakadt.

— Ügyes fiatal festő azt úgy csinálja, — oktatta Szamossy, — mint én csináltam Velencében. Menjen el egy szabóhoz és igérjen neki portrét egy rend ruháért. Nem az én találmányom. Rembrandt is megcsinálta.

A tanácsnak nagyon megörült Miska. Asztalos pajtásai ismertek szabólegényeket, azok révén nem-sokára sikerült olyan szabómestert találni, aki ráállt az alkura. Igaz, hogy három arcmost kellett rajzolni a ruháért: leábrázolta a mestert, a feleségét és vele

lakó anyósát. De a ruhát megkapta. És vadonatúj mezben pompázott be a Bettelheim-boltba elsején, hogy a tizenöt forintot felvegye.

— Csak tizenhárom forintot adott az öreg, — mondta Bettelheim, — valamelyik aláíró, úgy látszik, nem állja tovább a dolgot.

A következő hónapban már csak kilenc forintra rúgott az elsejei aratás. Aztán már csak háromra. A lelkes pártfogók elunták a dolgot nyilván. Milyen jó volt hallgatni Szamossyra és takarékoskodni. Így mégis nyomta valami pénzecske a zsebét, mikor a mestert továbbszólította vándorútja Uj-Aradról is. Mert Szamossy, ami a pénzt illeti, ugyanazt csinálta nagyban, amit Miska kicsinyben. Tökét gyűjtögetett, hogy feleségül vehesse Hunkár Katalint, akitől minden héten kétszer pontosan megjött a hűséges szerelmes levél. Egyik gróf a másiknak ajánlotta a kellemes modorú, ügyesen dolgozó piktort, aki a belső szobában ugyanúgy számolgatta a tízes, meg huszas bankókat, mint famulusa az előszobában az egyforintokat. A Zselénszky grófnál vállalt munka véget ért és következett volna az új megbízás a gróf Karácsony-família beodrai kastélyában, de a grófék azt írták, hogy a munkát csak hetek múlva lehet ott megkezdeni. Szamossynak a két megbízás között üres ideje támadt. Úgy határozott, hogy ezt az időt Buziáson fogja tölteni régi barátjánál, Ormos Zsigánál. És magával viszi famulusát is.

Felszedték a sátorfát, mentek Buziásra. A famulusnak csak úgy kacagott a szíve az örömtől. Gondja semmi, fiatalsága duzzadó és szivárványos álmokkal teli.

Ormós Zsigmond még Velencéből ismerte Szamossyt. Ő maga is résztvett a szabadságharcban, be is zárták a temesvári kazamatákba. Onnan elég hamar kiszabadult, de annyit gyötörték Bach beamterei házkutatásokkal és egyebekkel, hogy eladta bir-

tokát és elment Olaszországba. Velencében ismerkedett össze az emigrált Szamossyval. Már az első órában összebarátkoztak, mert Szamossy megtalálta önmagában a piktort, Ormós pedig ifjúkora óta képzőművészeti tanulmányokkal foglalkozott. Küldözött is haza az olasz klasszikus pikturával foglalkozó tanulmányokat. Mikor Szamossy hazajött, ő még odalent maradt. Csak két esztendeje tért haza, mert Temes vármegye hazahívta főjegyzőnek. Ott éldegélt Buziáson, ahonnan valaha elküldték kiskövetnek a a pozsonyi diétára és ahol Világos előtt ő volt a főszolgabíró. Tágas, előkelő belsejű, régi házban lakott, mint könyvei és képei között bogarászó magányos agglegény.

Miska kiskirálynak érezte magát. Ūri vendégnek kezelték az úriháznál. Dolga nem volt semmi azokon az órákon kívül, amelyeket Szamossy most is eltöltött vele a magyar nyelvtan, a történet, a távlat és az anatómia titkai felől. Különben semmi mást nem csinált, csak sétált, lebzselés és untalan rajzolt. A környék férfiai is, asszonyai is érdekes népviseletet hordtak. Ahova nézett az ifjú piktorjelölt, témát talált. Csakhogy a nyelvükön nem tudott és a parasztokat nem tudta megközelíteni. Ha tolmácsolás útján rá igyekezett venni valami szép fátát, vagy furesa öregembert, hogy üljön mozdulatlanul, amíg lerajzolja, azok babonás idegenkedéssel, ellenségesen tiltakoztak. Még az is megesett vele, hogy mikor letelepedett rajzolni egy parasztház előtt, egyre többen gyűltek köréje, érthetetlen nyelvükön kiabálni kezdtek rá, sőt olyan fenyegetően viselkedtek, hogy Miska kénytelen volt elinalni onnan. Erre úzóbe vették. Éppen az Ormós házánál érték utól; ha egy hajdú védelmébe nem veszi, még alaposan helybenhagyták volna. E naptól kezdve gyanakodva néztek rá a falusiak. Ormós egy kis kerti pavillont adott neki lakásul, hogy zavarta-

lanul járhasson-kelhessen és rajzolhasson, amennyit tetszik. Alacsony ablaka volt ennek s mikor egy délután egy halálfejet rajzolt, a betekintgető parasztok rémült haraggal kezdtek csoportosulni. Megint csak a hajdú lépett közbe éppen akkor, mikor rá akarták gyujtani a házat a garabonciás diákra, aki az ördöggel cimborál.

Az ilyen apró kalandok még érdekesebbé tették a buziási aranynapokat. De a legszebb órákat ott töltötte az Ormós nagy nappalijában vacsora után, ahol rengeteg könyv polcai fedték a falakat és a legalsó polcokon híres olasz képek Velencéből hozott metszeteit lehetett találni. Ormós és Szamossy megindultan lapozgatták velencei tartózkodásuk emlékeit, szakszerű vitákat folytattak a képekről és közben meg-megálltak, régi epizódokra emlékezve. Felidéztek a Flórián-kávéház délutáni sokadalmát, a Márkus-templom művészi zagyvaságának megkapó képét, a Merceria felé vezető kapu tetején az óraütő két rabszolgát, a Rialto-híd alatt elsikló gondolákat, a fekete csipkekendős szépeket s közben mindezt képeken megmutatták a szájtátva hallgató ifjúnak.

— Az a Veronese, emlékszel?

— És az a Filippo Lippi!

Rajongtak, átszellemültek. A bozontosfejű fiatal embert is magukkal ragadták. De nem azt a vágyat keltették benne, hogy bárcsak odamehetne és szent révületben csodálhatná a halhatatlan remekműveket. Ő nem ezt a vágyat érezte. Hanem azt, hogy ő is úgy festhessen, mint a nagyok: álmait ecsettel követve.

Két hónapig voltak Buziáson. Akkor érkezett az ideje, hogy Beodrára menjenek. Miska útímáhlájában gazdag termés sorakozott. Rengeteg apró rajzot csinált s amellet két nagy, részletes rajzot, olyanokat, amelyeket már kiállításra is szánhatott volna, ha Szamossy vissza nem fogja mohó türelmetlenség-

gét. Az egyik nagy rajz egy szépséges tót menyecs-két ábrázolt, amint átlábol a sekély patakon; fején kosarat tart s abban kisgyereket. S még patak-gázolás közben is serényen pergeti félkézzel az orsót. A másik valóságos kompozíciónak számíthatott. Parasztház előtt négy tagból álló családot helyezett el. A kerekes kút tövében, amelynek balról csak pereme fért bele a rajzba, fejkendős öregasszony üldögélt, hátrább botjára hajolva támaszkodott a család fő, tovább fiatal anya következett alacsonyan ülve, végül jobbról fonó leányt rajzolt, aki lócán üldögélt. Mikor a csomagolásnál gondosan fektette „fluszpapír“ közé a rajzokat, meleg büszkeséggel szemlélte őket még egyszer. Ezeket már akárki megnézhetné. Ezek már szakmabeli ember munkái voltak.

Ormós igen meleg kézszorítással búcsúzott tőle. Megajándékozta „A napló titkai“ című regényének egy példányával és így szólt hozzá:

— Kedves öcsém, azt kívánom, hogy a lelkesedése mindig megmaradjon, a tehetségét úgyszemint vesztheti el soha. Magából ember lesz, én mondom.

— Csak ne tüzelj, — szólt nevetve Szamosy, mialatt felhágott a kocsira, — ez olyan csikó, hogy ha nem fogom a kantárt erősen, kiszalad a világból.

Másnap már befordultak a beodrai Karácsonyikastély portájára, ahol gyönyörű nagy park tárult ki előttük. A kastélyban kaptak szállást, itt is két szobájok volt. De a buziási úri állapotnak egyszeriben vége szakadt. Miskából portörölgető, söprögető inas lett megint. Első este Szamosyért huszár jött a gróf nevében, hogy kéretik a vacsorához.

— Csak várjon itt, — mondta Szamosy, — majd magával is lesz valami.

Lett is. Jó óra mulva megint huszár jött, hívta vacsorázni. De a cselédek asztalához. Ott ültek hosszú sorban kulcsárnő, inasok, komornák, kocsisok.

Az asztal végén jutott hely Miskának is. Mindjárt szóba ereszkedtek vele; kérdezgették, mióta szolgál a pikturnál, mennyi a fizetése, jól bánik-e vele a gazdája. Ő nagyon zavartan felelgetett a kérdésekre. Azt sem szerette, hogy urasági inasnak tartják, de viszont ha már ott evett a cselédekkel, nem igen hordhatta fent az orrát. Inkább hallgatott tehát és csendben evett. Azok látták, hogy nem nagyon társalkodó természetű, megunták faggatni, békén hagyták.

Másnap eléhozta Szamossynak a dolgot. Az megígérte, hogy csinál valamit, de elfelejtette. Délben Miska ott evett a cselédekkel. Este is ott vacsoráztott velök. Egy kökényszemű kis szobalány máris elkezdett erősen ránézegetni. Ebből baj származott, mert a huszárok egyike féltékeny haragra gyulladt és megjegyzésekkel piszkálta a jövevényt. Napokig tartott ez a kóros állapot, végre Szamossy elintézte a dolgot: a gróf kosztot rendelt a festőművész famulusának a beodrai mézszárosnál. Délben is, este is odajárt enni, keresztül az udvaron, ahol levágott birkák véres nyaka lógott le a löcsös szekér oldaláról.

A grófi uradalomnál több fiatal gazdasági gyakornok szolgált, ezekkel hamarosan összebarátkozott. Nyájasan hívták esténként a paraszti kocsmába, ahol helybeli parasztlegények üldögéltek a terítetlen, kecskelábú asztal mellett, egy asztalra azonban abroszt terített a kocsmáros, ez volt a nadrágos embereké! Vidám és kedves emberek voltak a prakszik, különösen egy Heim Jancsi nevezetűvel barátkozott össze Miska. De miután kétszer-háromszor velök volt, az újabb hívás elől ki akart térni.

— Ne okoskodj, — unszolta Heim Jancsi, — nem maradunk sokáig. Kicsit beszélgetünk, aztán hazamegyünk. Nekünk is korán kell kelni.

— Köszönöm, mégse. Inkább nem.

— Miért húzódozol? Megbántott valaki?

— Nézd, pajtás, megmondom őszintén: nekem nincs módomban üveg borokat fizetgetni. Azt meg nem bírom, hogy ti folyton fizessetek, én meg csak nézzem. Majd ha híres festő leszek, itatlak benneteket reggelig.

Mosolygott hozzá, de a mosoly savanyú volt. Szeretett volna velök menni nagyon. Előző este is pompásan telt az idő. Bemutatta füttyművészetét, s akkora sikere volt, hogy még éjfél után sem akarták hazaengedni. Heim Jancsi nézte és gondolkozott.

— Nézd csak, Miska. Megrajzolnád te az én arc-képemet, ha megrendelném nálad?

— Meg hát, hogyne. Hiszen festő vagyok.

— Megelégszel érte öt forinttal?

— Meg.

A prakszai a zsebébe nyúlt és kivágott öt forintot.

— Itt az arckép ára. Vasárnap majd lerajzolsz, akkor nappal is ráérek. Most gyere.

Vasárnap lerajzolta Heim Jancsit. Külön örömet is talált benne, mert a modellnek igen érdekes orra volt. Lerajzolta a mézáróst is, a mézárósnét is. Másokat is. Közben szorgalmasan tanult Szamossy mellett olyasmit is, ami nem függött össze a pikturával. Ment minden, csak a helyesírás nem ment sehogy. Ha levelet írt, abban több volt a helyesírási hiba, mint a szó.

— Nem fogja ezt maga megtanulni soha, — mondta Szamossy, — de akkor viszont legyen olyan jó festő, hogy megbocsáthassák a helyesírást. Napoleon sem tudott helyesírást.

Egy napon Miska lemásolta a kastély egy régi tájképét. Szép kép volt, jelzés nélkül való, valami régi hollandi művész festhette. Szamossy sokáig nézte a kész másolatot, aztán így szólt:

— Idehallgasson, Miska. Azt mondtam, hogy ha

itt lesz az ideje, majd szólok. Hát most szólok. Amit eddig megtanult, az semmi. Az csak elegendő alap arra, hogy most komolyan elkezdhessen tanulni. Fel kell mennie Pestre.

— Igenis.

— Előre megmondom, hogy nagyon nehéz dolga lesz. Másképpen nem tudom elképzelni a jövőjét, mint hogy Pesten összeköttetést és támogatást keres, hogy valami ösztöndíjjal, vagy valami jó lélek mecénási segítségével Bécsbe költözhessék. Aki a művészvilágban fontos, azt én mind ismerem, ajánló levelekkel bőven el fogom látni. A legfontosabb ember Harsányi Pál, aki nemrég lett a Képzőművészeti Társulat igazgató-elnöke. Odafent majd megismeri ennek a Társulatnak a belső életét és látni fogja, hogy ott a választmánytól függ minden. Ha akarnak, pénzt adhatnak magának. Kap tőlem levelet Than Mórhoz és Pettenkofenhez. Ezek kitűnő festők és szíves, jó emberek. Szépen felkeresi mind-egyiket, bemutatkozik és igyekszik megnyerni a jóndulatukat. De pusztán szép szóval, meg egy-két rajzzal az nem megy. Most jól figyeljen ide. Ez a Képzőművészeti Társulat kiállításokat akar rendezni. Jövőre már talán sikerül megcsinálniok az elsőt. Ha maga beállítana hozzájuk egy festményt, de olyannal, hogy azt komolyan lehessen venni, hogy arra mindenki felfigyeljen, akkor reménye lehet arra, hogy kiállítják a képet. Talán meg is vásárolják, ha nagyon jól megy. Akkor aztán van egy kis kitartása. Most mennyi a megtakarított pénze?

— Húsz forint.

— Nem sok, de valami. Egyszóval a festmény-nél tartunk. Van valami gondolata, valami kompoziciója, amit jónak ítélne erre?

Miska gyorsan és kiáltva felelt:

— Van! Van!

— Micsoda?

Miskából egyszerre dőlni kezdett a szó.

— Már régóta forgatom a fejemben, mindig ez jut eszembe, mikor lefekszem és leoltom a lámpát. Csak még nem tudok választani, mert három is van. Először is egy honvédre gondolok, aki hazajött a negyvennyolcas háborúból és meséli harctéri élményeit. Őt alakot képzelek, egy pipázó öregembert, egy fiatal férfit, egy menyecskét, egy lányt, meg a honvédet. Már körülbelül sejtem, hogy hogyan oszszam be őket... ahogy ottan... valahogy...

Miska egy gesztust csinált a levegőben a jobbkezével. Határozatlan kört írt le. És arcán megjelent annak szorongó kifejezése, aki tudja, mit szeretne elmondani, de a szavak nem engedelmeskednek neki:

— Így nem tudom elmondani, de a képen majd elmondom. Aztán egy másik kompozícióra gondolok. Ez is paraszti környezet lenne. Egy menyecskének, aki szoptat, felolvassák távollevő férje levelét. Úgy képzelem, hogy az ajtó nyitva van, de mi az ablakkal állunk szemközt, és csak onnan látjuk az izé... az ajtó nyitva levését, hogy a fény a néző irányából esik az alakokra. Nem tudom, hogy tetszik-e érteni, amit...

— Értem, értem, világos. Nos?

— Itt három figura volna. Az, aki a levelet felolvassa, egy öregember a kemence padkáján és az asszony. Megjegyzem, ez vagy az ölében tart egy kisgyereket, vagy szoptat. És már szinte egészen készen van a fejemben.

— Miért nem vázolja fel?

— Mert olyasmi érzésem van, hogy még nem... Még várok, míg a fejemben... Ha most ceruzával hozzányúlok, elrontom, ami a fejemben van...

Szamossy csodálkozva, figyelmesen nézett a

kézzel-lábbal magyarázó, kifejezéseiben dadogva akadozó fiatalemberre.

— Jó. És a harmadik?

— Azt még csak homályosan gondoltam... Valami hőst szeretnék, Hunyadi, vagy mást, aki egyszerre két emberrel verekszik. Ez nagyon nehéz, de a háromféle alakot szeretném... Különféle érdekes pózokban... ahogy úgy együtt...

Megint a levegőbe kapott jobbkezevel és ingatag körvonalakat írt le. Majd aggodalmasan pillantott Szamossyra.

— Nem tudtam jól elmondani. Mit tetszik szólni ezekhez?

— Elmondva nem hangzanak rosszul. Minden attól függ, hogyan csinálja meg. Csak mindig a kompozícióra figyeljen, szép arányos legyen, mindkét oldalon kiegyensúlyozva, és közepe legyen, ahogy mindig magyaráztam, érti? Aztán szürkével aláfesteni, arra glazúrosan felrakni a színeket, de mennél símábban. Jó a szolid munka.

— Igenis.

— No most még valamit akarok mondani. Ezzel a Lieb névvel nem szerencsés dolog elkezdni egy pályafutást.

— Igen, erre már én is gondoltam.

— Szóval választani kell egy szép magyaros hangzású művésznevet. Mondjuk: Miskoleczy. Maga Miskoleczon született, úgy-e?

— Nem. Munkácson.

— Szóval majd talál valami jó nevet magának. De a legfontosabb a kép. Szolid munka legyen, szép síma. A fertrájbort nem győzöm figyelmébe ajánlani. Nna. Ezt a másolatot tegye oda száradni.

Beodrán még tartott egy darabig a Szamossy munkája. Miska ezalatt részletes leveleket váltott

Pista bácsiékkal. Pista bácsi most megint visszaköltözött a gerendási tanyára és azt írta, hogy szívesen látja öccsét, gyűjtsön ott erőt a Pestre induláshoz.

Mesterét még elkísérte a famulus Új-Aradra, mert annak megint ott volt dolga néhány arcképrendeléssel. Valami zenei csodagyermek jelentek meg Aradon, három testvér. És Bettelheim közvetítésével megrendelték arcképüket Szamossynál. És egyéb rendelés is akadt. Új-Aradon Miska még egyszer elment a régi pajtásokhoz, valamennyitől elbúcsúzott. Aztán minden pénzét elköltötte festékporokra, nyestszörre, vászonra, lécre, egyebekre. Úgy kiköltekezett, hogy végül lehúzta ujjáról a gyűrűjét, amelyet egyszer karácsonyra kapott ajándékul Mari nénitől és zálogba tette. Másképp már nem tudott volna elutazni Gerendásra.

Mikor Szamossytól ebúcsúzott, az megölelte és megcsókolta. Meg volt hatva a mester is, nemcsak a tanítvány.

— Isten vezérelje, édes fiam. És ne felejtse el öreg barátját.

Miska nem tudott válaszolni könnyeitől. Úgy érezte, hogy senkit sem szeretett még ennyire életében.

Holmiját, amely a sok piktor-holmi vásárlásával igen nagy rakománnyá dagadt, nyikorgó taligán toltá mellette a Bettelheimék inasa. Így bandukolt ki a vasúthoz. Egyszer csak útközben megpillantotta az utca másik oldalán Kristyóri Jolánt egy fiatalemberrel. Azok élénken beszélgettek és őt nem vették észre.

Elhaladtak. Miska nem fordult utánok. Alig várta, hogy festhessen, semmi más nem tudott az eszébe férkőzni.

XVIII.

A komfortábli ölében ült Miska és robogott a pesti utcán. A nagy forgalmat még mindig nem szokta meg, még mindig bámészkodott, mihelyt kitette lábát szállásáról és más körülmények között most is kíváncsian kapkodta volna a fejét jobbra-balra, de ezúttal nagyon hatott rá az út fontossága és inkább befelé nézett magába, semhogy kifelé tekintgetett volna. Kezét ott tartotta a két képen, amelyeket nagy ügyel-bajjal állított a kocsiba maga elé. Másik keze rajzmappáját szorongatta. Izgatott volt és türelmetlen, mennél előbb szeretett volna ott lenni már, ahová igyekezett: Than Mór, a híres festő műtermében.

Felsőhajtott, hogy könnyítse a mellén ülő szorongást. Végiggondolta azt a hosszú és küzdelmes utat, amely a gerendási kúriától Than Mór műterméig vezetett. Visszagondolt arra a három gerendási hónapra, a vad és boldog munka hónapjaira, mikor napkeltekor már talpon volt, sietett a festőállványhoz, dolgozott valami fanatikus kéjjel egész nap, még az evésre is alig adta szünetet magának és csak napnyugtakor hagyta abba. Mikor a két képpel elkészült, már olyan fáradt volt, hogy éjszakánként nem tudott elaludni a kimerültségtől. Milyen éjszakák voltak azok, a felzaklatott idegek álmatlan bizsergése közben, micsoda pazar ábrándokban tobzódó álmok! Hányszor lerajzolta magában önmagát, mikor megérkezik Pestre, az óriási fővárosba és széttekint az utca tömege felett, mint ellenséges seregen az egyelőre ismeretlen, álruhás hadvezér, aki a száz ezreket meg fogja hódítani, de egyelőre csak ketten tudják ezt a jövő győzelmet, ő maga, meg az égen a ragyogó nap, amely az ifjú hős elszánt arcára süt. És felidézte most érkezését az esős, csatavész tavaszi estén, mikor tévelyegve fordult útbaigazí-

tásért ehhez is, ahhoz is, kétszer is rossz lóvonatra szállott és több ízben gyalogolt hosszú utca-szakaszokat hiába, míg végre holtfáradtan elvergődött a Soroksári-útra, a gépgyáros rokonhoz. Visszaemlékezett az udvarias, de gyanakvó fogadtatásra: nagyanyjának fivére, a gépgyáros, akit szintén Reök Istvánnak hívtak, mint Pista bácsit, aggodalmasan célozgatott rá, hogy sok a család és kicsi a ház, sok a kiadás, kevés a jövedelem. Csak akkor nyugodott meg, mikor Miska világosan hangoztatta, hogy már holnap nekivág hónapos szobát keresni és a maga lábán akar boldogulni pályája indulásánál is. Majd felidézte magában első benyomásait a pesti utcákról, az elegáns fogatok, a Hatvani-utcán sétáló krinolinos dámák és kürtőkalapos urak, a lóvonatú kocsik, paloták, a Lánchíd, a lombokkal benőtt Halászbástya csodáit, a kávéházakat, a nagy üzleteket, az égbe nyúló gyárkémenyeket. Visszaemlékezett a lakás-keresés érdekes epizódjaira, megismerkedésére Sonnenschein pecsétisztítóval, feleségével, sivalkodó hat gyermekével és kiadó hónapos szobájával a Lipót-utca és Szerb-utca sarkán. Kissé restelkedve gondolt vissza a könnyelmű napokra, mikor mindig másnapra halasztotta, hogy dolga után lásson és felelőtlenül élvezte a járkálást, bámészkodást, lebzselést, reggeltől estig, a kifogyhatatlanul gazdag és érdekes Pesten. Most végre elszánta magát, hogy elkezdí a harcot. Azt az ajánlólevelet, amelyet Harsányi Pálhoz adott neki Szamosy, egyelőre félretette, mert nem érezte elég erősnek a két képet, előbb biztatást és megnyugtatót szeretett volna kapni valamelyik neves piktortól, hogy ezekkel a festményekkel nyugodtan odaállhat a Képzőművészeti Társulat hatalmas igazgató-elnökének színe elé. Elővette tehát azt az ajánlólevelet, amelyet Szamosy Than Mórhoz adott neki. Bár minden garasra vigyázott, mégis hozott most a ház elé egy komfortáblit, a kocsis se-

gítségével lehozta a két képet, óvatosan elhelyezte őket a kocsiban, mint bérnyúlásra induló ikreit az anya, és robogott a hírneves festő lakása felé. Vajjon mit fog mondani? Lehet, hogy be sem ereszti magához. Vagy ha beereszti, csak megcsóválja a fejét és a művészt visszaküldi asztalosnak.

A kocsi megérkezett. A képeket berakta a kapu alá, kifizette az előre kialkudott pénzt a sváb kocsisnak és személyzet után nézett széjjel. Az elékerült kis cseléd hamarosan bevezette minden teketória nélkül a mesterhez.

Az előre elképzelt ősz és tekintélyes agg helyett egy nyájas és derült férfi fogadta, aki nem látszott többnek, harmincötévesnél. Ez volt a nevezetes Than Mór, a bécsi Rahl országos hírű tanítványa, a nagyszerű történeti képek festője.

— Mivel szolgálhatok, ifjú barátom? — kérdezte a híres ember, érezhető németes kiejtéssel.

Miska szépen elhebegte azt a mondókát, amelyet előre kicirkalmazott magában. Szegény sorsáról, olt-hatatlanul lelkes és élő-haló vágyáról.

— Hány éves?

— Tizenkilenc.

— Hogy hívják? Az imént nem hallottam jól a nevét.

— Munkácsy Mihály a nevem. Illetve Lieb Mihály vagyok, de a festészethez a Munkácsy nevet választottam.

— Mit csinált eddig?

— Nem akartam tanulni, és a gyámom iparosnak adott. De én semmiesetre sem akarok asztalos maradni.

— Tanult valakitől?

— Szamosy Elek úrtól. Ja igaz, egészen elfelejtettem. Bocsanatot kérek, de nagyon szórakozott vagyok. Itt a levél.

Than Mór feltépte az ajánlólevelet. Átfutotta,

bólintott, aztán ránézett a borzas, nyurga fiatal emberre.

— Majd mutassa meg a képeit. Azok látása nélkül nem mondhatok semmit.

— Itt vannak, kéremalássan. Odakint hagytam. Majd behozom.

A kis cseléd segítségével behozta a két képet. Igyekezett úgy állítani őket, hogy kedvező világítást kapjanak. Than figyelmesen és sokáig nézte mindkettőt. Miska feszülten figyelte a mester arcának minden rebbenését, mint vádlott figyeli a bírót ítélethirdetéskor.

— Igen, — szólt végre Than közömbös hangon, — magából alighanem lesz valami. Mi a szándéka ezekkel?

— Szamossy úr tanácsa szerint szeretném őket kiállítani, ha elfogadnák. És talán... esetleg...

— Mi?

— Ha talán... sikerülne, hogy... hogy megvennék... legalább az egyiket... Szeretnék annyi pénzt összeszedni, hogy Bécsbe mehessek tanulni.

— Bécsbe, az nagyon helyes. Rahl! Csakis Rahl! Vegyük csak le a stafelájról ezt a képet.

A festőállványon egy éppen most kezdett vázlat pihent, ebben zavarta meg a mestert a látogató. Miska udvariasan ugrott segíteni. És Than felszólítására odatette helyébe a maga képét, a Regélő honvédet.

— Hát nézzen ide, ifjú barátom.

Kezébe vette palettáját, ecsetjét, kevert egy kicsit, aztán a bemártott ecsettel egy világos testszín húzást kent oda a főalak arcára. Miska önkéntelenül megmozdította a karját, hogy megakadályozza. És ijedten kiáltani is akart, hogy segítség, segítség, hozzányúlnak ahhoz, amit ő festett. De hamar észbekapott, karja lehanyatlott, a kiáltást visszanyeste. A főalak arca csakugyan varázsütés-szerűen életet

és kifejezést kapott attól az egy ecsetvonástól. Miska elámult. Ez a szemfényvesztő ember egy pillanat alatt csak úgy odavágta egyetlen mozdulattal azt, amit ő heteken át hiába keresett.

— Na, — szóló Than, — mit szól ehhez? Mi? Ezt így kell, fiam.

— Igenis.

— Lássá. Sokat kell még tanulni. De tehetsége van, úgy látom. Így ezt a képet nem veszik be a kiállításra, de csak hagyja itt, én majd segítek rajta. A másikkal nem nagyon érdemes foglalkozni. Ambár szerencse dolga minden. Kinél járt még segítséget kérni rajtam kívül? Harsányi Pálnál volt már?

— Még nem, de hozzája is van levelem. Másnál még nem voltam. Than úr az első.

— No jó. A képeket hagyja itt és nézzen el két-három nap múlva. Tudja, kihez menjen el addig? Mutassa be magát Ligeti Antal úrnak. A nevét hallotta, úgy-e?

— Hogyne, kérem alássan. Aki a Markó tanítványa volt Olaszországban.

— Úgy van. Hát ő nagyon, nagyon jó ember és kezdő fiataloknak különösen szeret segíteni. Menjen el hozzá, a Széchenyi-utca kettő alatt lakik. Mondja, hogy én küldtem. A kiállításra én is küldök képet, ő is. Majd mind a ketten szólunk a maga érdekében. Harsányinak is szólunk.

— Nagyon hálásan köszönöm szivességét.

— Nincs mit, Isten megáldja.

A híres ember kezet nyujtott. Azt a kezet nyujtotta, amellyel azokat a híres képeket festette. Ezt nagy tisztesség volt megszorítani. De mikor távozott a szobából, Miska kényelmetlen érzéssel gondolt arra, hogy ez a kéz bele fog festeni az ő keze munkájába. Az ő szíve munkájába. Szó sincs róla: jóságból és pártfogásból teszi. Hálásnak kell lenni érte, a kép így biztosabban odakerül a kiállításra. És

mégis... Miska az eszével haragudott sajátmagára, de berzenkedő érzései erősebbek voltak eszénél. Szeretett volna visszamenni, megfogni a képet, nem szólani semmit a meglepett pártfogónak és magához szorítva a Regélő honvédet, mint szülő a rablóknál megtalált gyermeket, vinni haza, csak haza, a biztonságba és dédelgető szeretetbe.

Az utcán már jó messzire ért, irány és cél nélkül, mikor felocsúdott érzékeny merengéséből. Akkor az első járókelőt megszólította, hogy hol a Széchenyi-utca. De az nem tudott magyarul. Csak németül magyarázott neki, nem tudták megérteni egymást. Zavartan mosolygott Miska és máshoz fordult.

A Széchenyi-utca jelzett házában, mikor ajtót nyitottak neki, rémülten jutott eszébe, hogy a nagy mappát, amely rajzait és vázlatait tartalmazza, ott felejtette Than Mórnál. Még csak meg sem mutatta neki a rajzokat. Átkozott szórakozottsága, amely már annyi bajt okozott neki, s amely miatt annyi szidást kapott Pista bácsitól! Fülíg pirulva mondott valami értelmetlen bocsánatkérést az ajtót nyitó asszonyságnak, aki szakácsné lehetett és elszaladt. Az utcán megint kérdezősködni kellett, mert az ismeretlen házak között nem tudott visszatalálni. Közben az a gyötrelmes gondolat kínozza, hogy hátha a kosiban hagyta a mappát. Hogyan fogja azt kurréntálni ebben a rengeteg városban? De mikor visszatalált a Than lakására, megnyugodott. A kis szolgáló már tudta, hogy miért jön. Előre nyújtotta a mappát. Most bandukolt vissza a Széchenyi-utcába. Előre restellte, hogy az az asszonyság, aki megint ajtót nyit, bizonyára futóbolondnak fogja nézni.

De nem az nyitott ajtót ezúttal. Hanem egy vakító szépségű, sudár szőke asszony, aki éppen készült kitolni azt a gyerekkocsit, amelyben egy apróság feküdt a rózsaszín csipkék között. Délceg, magas delnő volt ez a meghökkentő jelenség, s noha

nyilván anya volt már, nem látszott még hús esztendősnak. Hófehér arcán a szépség győzelmes öntudata büszkéllett, egyenes rajzú orra klasszikus festmények emlékét idézte az elámult látogató elé. Miska úgy meghökkent a látomány szépségétől, hogy a szája tátva maradt és köszönni is elfelejtett. A delnő elmosolyodott. Ő is szemügyre vette a magas, kékszemű, bozontos hajú fiatalembert, akinek állán most serkedzett a pehely.

— Kit keres? — kérdezte nyájasan.

— Ligeti Antal urat keresném.

— Csak tessék beljebb menni, a férjem itthon van.

Miska motyogott valamit és elpirult. Indult abba az irányba, amelyet a gyönyörű fej intése jelzett neki. Ligeti Antalné pedig indult kifelé a gyerekocsival. Miska egy ajtóhoz ért és onnan visszaneézett. Akkor csukódott be a másik ajtó. De a pillanat tizedrésze alatt is, a csukódó ajtó hüvelyknyi nyílásán is látta, hogy az asszony is visszaneézett.

Gazdag berendezésű, úri, előkelő szobában találta magát. Egy negyven év körüli körszakállas, pápaszemes, komoly úriember tekintett fel az íróasztal mellől. Miska bemutatkozott és előadta mondókáját. Ugyanúgy, mint Thannál. Csak hozzátette, hogy Than küldte ide, két képét ott is tartotta. De vázlatokat, rajzokat tud mutatni bőven.

Ligeti mindaddig egy szót sem szólt. Most is szótlánul nyúlt a mappa után. Kinyitotta és laponként, igen figyelmesen megnézte valamennyit. Mély csend volt a szobában. Végre megszólalt Ligeti:

— Sok gyarlóság, sok kezdetlegesség. De magvas és eredeti, feltétlenül van tehetsége.

Kellemes, fátyolos hangja volt Ligeti Antalnak, mintha maga a jóság zengett volna benne. És ahogy most tüzetesen és figyelmesen Miskára nézett, komoly tekintetében is ott sugárzott a jóság emberi melege. Miska valahogyan azt érezte, hogy egy sokat

szenvedett ember beszél most hozzá és néz a szemébe.

— Üljön le, fiacskám. Beszéljen magáról. Részletesen mindent. Érdekel a sorsa.

Miska megköszörülte a torkát. Hol is kezdje.

— Hogy kinél tanultam?

— Azt is mondja el, de inkább származását, gyerekkorát, mindent. Tudni szeretném, hogy kicsoda.

Miska döcögve kezdte mesélni első miskolci emlékeit és apját, a sóhivatali tisztviselőt. De mindjárt az első mondatok után belemelegedett. Mikor már a csabai időnél tartott és ahhoz a rémes éjszakához jutott, amelyen Steiner nénit megkínozták a rablók, ékesszóló lett és színésznek érezte magát egy remek szerepben. Elmesélte, ahogy annyiszor hallotta a családban elmesélni ő is, és úgy rémlett neki, hogy Gizával együtt ő maga is jelen volt a borzasztó jelenetnél, de még nagyon kicsi volt. Aztán elmondta inaskodásának szenvedéseit, a temetőben töltött rettenetes napját, az utána következett nagy verést. Majd aradi legénységét, a súlyos váltólázat, megismerkedését Szamosssyval, mígnem elérkezett hosszú elbeszélésében önmagához, ahogy ott ült Ligeti Antallal szemközt a széken.

A Markó Károly hírneves tanítványán mély megindultság látszott. Felállott és Miska vállára tette a kezét.

— Bizzék önmagában és bizzék bennem, fiam. A sorsa egy kicsit az enyémet juttatja eszembe. Engem is inasnak akart adni, mint árva gyereket, az anyai nagybátyám, Serly Gusztáv. Már ki is nézte a vaskereskedést, ahová bead. De én minden áron tanulni akartam. Valósággal megszöktem hazulról. A jó Isten megsegített. Úgy érzem, hogy maga sem kallódhatik el.

Miska is felállott. De még nem akaródzott neki

búcsúzni. Vágyakozva nézett a falon zsúfoltan függő képekre, azokat még szerette volna nézegetni. Ligeti megértette ezt a pillantást.

— Azt a tájképet nézi? Markó festette, az én mesterem, szegény. Lássa, már három esztendeje, hogy meghalt, de azért nincs nap, hogy ne gondolnék rá. Nagy kincset kapott, aki közelről ismerhette. Egy nagyon nagy dolgot mondok magának, édes fiam. Tudja, mi tette őt nagy emberré? Hogy azzal, amit festett, a világnak csak másodszorban akart kedvére lenni. Elsősorban a saját lelkiismeretének festett. Érti ezt?

— Igenis, értem, — felelte Miska. És csakugyan értette. Úgy érezte, hogy ezen az órán, ennek az embernek a társaságában lebegve emelkedik a közönséges élet hétköznapijainak szintje fölé, magasra, egészen magasra.

Ekkor belépett a szépséges asszony.

— Milyen sötét van itt, — mondta, — miért nem gyújtasz lámpát?

— Észre sem vettük, — felelt Ligeti, — úgy elbeszélgettünk. Sötét van már? Mi bizony képet is néztünk ebben a sötétben.

Ligetiné meggyújtotta a lámpát. Enyhe kőolajszag illant át a szobán és a lámpa meleg fénye. A meghitt homály varázsa elröppent. Helyette ott állott a szőke delnő. Hajának tömött koronája megcsillant a fényben, mintha aranyat hordott volna a fején. Vállán megfeszült a divatos derék. Miska száraznak érezte a torkát és megborzongott.

— Bemutatom Munkácsy urat, fiatal festő.

— Már találkoztunk, — felelt a ház asszonya, — mikor érkezett.

A falióra zengő hangon ütni kezdett. Miska odapillantott és megijedt. Majdnem három óra hosszát tartott első látogatása. Félszeg bocsánatkéréssel búcsúzkodni kezdett. De elméje nem fogott. Már a má-

sodik utcában járt, mikor össze tudta szedni gondolatait. És fülébe csengtek a bátorítás és biztató meghívás szavai: csak jöjjön mennél gyakrabban. Ahogy csetelve-botolva ment a házak tövében, erős marokkal végighúzta homlokát, mintha ki akart volna facsarni onnan valamit, hogy eldobja. A szőke asszony hófehér arcának rávillanó tekintete volt az.

— Nem, — mondta magában zagyván, mintegy fejbeütve, — nem... ezt nem szabad...

De annak az arcnak emlékéitől nem tudott szabadulni. Úgy bele volt sütvé elméjébe, mint az állat irhájába az égetett bélyeg.

XIX.

Másnap és harmadnap magára parancsolt, hogy ne türelmetlenkedjék és még ne menjen Thanhoz. De legalább arra sétált, mint ideáljának ablaka alatt a szerelmes. Háromszor is elkuncsorgott a Than utcájában. S mialatt átpillantott a házra az innenső oldalról, az a tudat furdalta belülről, hogy az ő képén most idegen kéz pepecsel. Nagy művész keze, de mégis idegen. A kép jobb lesz tőle, de neki idegebb lesz.

Negyednap aztán elment Thanhoz megint. Nem találta otthon. Sétált két óra hosszat, visszament. Hiába. Csak harmadszori jelentkezésre tudta megtalálni, késő délután.

— Nagy ujságom van a maga számára. Mindenkét képét kiállítják.

— Hol vannak a képek? — kiáltott fel Miska riadt örömmel.

— Már nincsenek itt. Úgyis dolgom volt az akasztásnál...

Félbeszakította önmagát és nagyot nevetett.

— Nono, ne ijedjen meg. Nem kiyégzésről beszé-

lek. Nem tudja, mi az az akasztás? Arról csak van fogalma, hogy egy kiállításon akasztani szokták a képeket, mi? Nincs is fontosabb dolog annál, hogy hogyan akasztják. Na. Egyszerűen odavitettem a maga képeit is. A Regélő honvédet rendbehoztam, azt elfogadták. És valahogyan vele csúszott a másik is, pedig az sokkal gyengébb. Örül neki?

— Nagyon örülök, hálásan köszönöm. De nem láthatnám, hogy mit tetszett vele csinálni?

Than vállat vont.

— Értem, hogy kíváncsi. Nézze is meg alaposan, amit csináltam, és okuljon belőle. De azt tanácsolom, hogy most ne menjen oda. Olyan az, mint a bolondok háza. Ez a Képzőművészeti Társulat első kiállítása. Klinkovics meg Ujházy, akik rendezik a képeket, már azt sem tudják, mit beszélnek. Hajnalig dolgoznak mindennap, alig alusznak valamit. Mondom: nem épelméjű már egyik sem. Csak láb alatt volna, ha odamenne. Várja meg a nyitást. Tudja, hol a kiállítás?

— Nem.

— A Nagyhíd-utcában a kilences szám alatt fel kell menni az első emeletre. A házat úgy hívják, hogy Diana-ház. Megmondja akárki, hogy merre van. Hatodikán nyílik a kiállítás. Akkor elmehet maga is. Az első napokat engedje szépen lezajlani, akkor aztán menjen el Harsányi Pálhoz. Ha csak egy kis szerencséje van, még pénzecskéhez is juthat. Hallott a sorsolásról?

— Nem.

— Hát persze, honnan is hallott volna. A Társulatnak van egy kis pénze. Ebből megvesznek egy festményt és egy szobrot, hogy kezdő fiatalokat támogatassanak. A szoborra nézve kész a döntés, Izsó egy szobráról van szó. Most már csak azon igyekeznek, hogy kép dolgában magára essék a választás. Jól ide figyeljen. Sok függ Telepy Károlytól, Keleti

Gusztávtól, Medve Imrétől, Orlai Petrichtől, Ligeti Antaltól. Ezek mind szólhatnak Harsányinak. Kit ismer közülök?

— Csak Ligeti urat.

— Meg engem. Az nem sok. De igyekezzék őket felkeresni és megnyerni. Várjon csak.

Sebtiben felírta a neveket a vázolóshoz való barna krétával egy heverő papirosra.

— Ezt tegye el. Most pedig búcsúzzunk, fiam, mert nagyon sok a dolgom.

Miskának zúgott a feje. Nagyhíd-utca, Keleti, Telepy, Diana, ez mind értelmetlen adathalmaz gyanánt kóválygott benne. És szenvedélyes vágy kínoztta, hogy meglássa képeit. Erőt vegyen magán mégis és ne menjen el? Szerette volna Thant megkérni, hogy másítsa meg tanácsát, de az kitészkelte, nem mehet vissza hozzá. Elment Ligetihez.

Otthon találta. Beszélgetett vele másfél órát és elégedetlenül távozott. Ligeti jó volt hozzá, biztatta, bátorította, legmelegebb érdeklődéséről biztosította és ráhagyta, hogy csak menjen el abba a Diana-terembe, ha olyan nagyon szeretne. Miska mégis sajnó ürességet érzett a látogatás után. Nem is kellett kutatnia magában, hogy miért. Azért, mert Ligetiné nem látta. Nyilván nem volt otthon a tündéri szépség. És ő hiába ült ott másfél óráig, közben sem jött haza.

Merészen nekivágott a Nagyhíd-utcának, amely a Halpiacról egyenesen vezetett a Dunapartnak. A Diana-házat meg is találta, de az elsőemeleti terem le volt zárva. Valami darabontfélélet látott a folyosón söprögetni. Az azt a felvilágosítást adta, hogy az urak nagyon fáradtak voltak, hazamentek, ma már nem dolgoznak többet. Miska céltalanul üdöngött egy darabig a bezárt ajtó előtt, amely mögött képei rejlettek, de aztán belátta, hogy itt nincs más ácsorognia. Hazament.

Otthon a munkába akart menekülni. Szobája sarkában egy megkezdett vázlat állott a festőállványon. Addig latolgatta, forgatta magában a történelmi kép szándékát, míg végre érdekes ötlete támadt. Hunyadi Jánost akarta megfesteni, még pedig úgy, hogy a hőst megtámadta két szerb harcos, ő azonban hirtelen lélekjelenléttel egy marék aranyat dobott közéjük s mialatt azok sóváran ugranak a guruló aranyakra, ő mindakettőt levágja. Ezt a bonyolult jelenetet már háromszor felvázolta más-más megoldásban, de eddigelé egyikkel sem volt megelégedve. A vásznon ott kuszálódtak a legújabb megoldás vonalai, de most elvetette ezt is. Hanyatt heveredett a szegényes ágyon és ahogy szokta, behunyt szemmel fejben igyekezett megoldani a kompozíciót. Nem ment. Gondolatait erőltetve kötötte a kép tervéhez, de azok egy pillanat alatt szét-szaladtak, hogy kisvártatva orvul odakerekedjenek a mámorítóan szőke és felháborítóan elérhetetlen asszony köré. Kínlódott a sötét magányban, dobálta magát az ágyon, nyögve csikorgatta a fogát és végül ököllel ütötte a fejét. Majd dühét gyermekes önrészvét váltotta fel, szerette volna elpanaszolni valakinek, hogy milyen gonoszul járt árvaságában: idejött idegenbe szerencsét próbálni buzgó jókedvvel, lelkes hittel és ime, a végzet ilyen otrombán lelkére ejtette egy képtelen, szentségtörő vágyakozás megvérző és összezúzó szikláját. De ezt csak annak panaszolhatta volna el, akinek nem lehetett: egyetlen bizalmasának ebben a százötvenezer lakósú óriás Babelben: Ligeti Antalnak.

Másnap szédelő fejjel, karikás szemmel ébredt a tizenkilenc éves fiatalember. Komoran kapkodta magára ruháit és elment a Nagyhid-utcába. Három nap hiányzott a kiállítás megnyiltáig. Most már nem találta zárva az emeleti termet. A lépcsőn német munkások ládákat cipeltek, bentől ke-

pácsolás, kiabálás hallatszott. Az ajtóban emberek lökdösődtek, mert helyet kellett csinálni egy kifelé igyekvő hatalmas lédának. Nyilván egy elutasított képet szállítottak el. De ő csak azért is befurakodott. Bent nem voltak sokan, de leírhatatlan volt a rendetlenség. Egymáshoz támasztott képek hátukkal kifelé, gyaluforgács, lédát feszegető munkások, hangosan veszekedő emberek, zűrzavar. Még körül sem tudott pillantani, már beleütközött egy verejtékező, hórihorgas, ingujjra vetkezett ember, aki el akart sietni mellette.

— Mi tetszik? — rivallt rá ingerült hangon.

— Kiállító vagyok . . . A honvéd-kép . . . Nevem Munkácsy . . .

Az gyötrött arc kifejezéssel hördült fel.

— A jó Isten áldja meg az urakat, hát hagyjanak már nekünk békét! Ez ma már az ötödik. Hát lehet így dolgozni? Istenuccse odavágom az egészet, csinálja, akinek kedve tartja!

Egy másik úr jött oda, ingujjban az is.

— Tessék távozni, kérem. Ide most nem lehet bejönni.

— De én kiállító művész vagyok . . . a képeim miatt . . . csak egy pillanatra . . .

— Az elnök úr elrendelte, hogy senkisémet jöhet ide. Tessék távozni.

Ugyanakkor új láda közeledett. A munkások kiabáltak: fuaziht, fuaziht. Miska félreugrott, a szigorú úr is félreugrott. Egy másik kifelé siető úrnak helyet kellett adni, Miska kiszorult a folyosóra. Bánatosan lement az utcára, jó darabig sétálgatott céltalanul a ház előtt, aztán szenvedő háborgással elbandukolt a Dunapartra. Lógó fejjel rőtta ott a port a gyümölcsös kofák erős szagú szekerei és sátrai közt, mikor egyszer a vállára ütött valaki: Felnézett és ámulva ismerte meg Vidovszky Ferit, akivel hosszú évekig nem látták egymást.

— Még ilyet, Miska! Mit csinálsz te Pesten?

— Feri! Ezt se hittem volna ma reggel, mikor eljöttem hazulról . . . Semmitsem változtál. Hogy vagy?

Kart karba öltöttek és elmondták egymásnak életök sorát. Vidovszky Feri jogászcodott Pesten. Miska is elmondta a maga dolgát. És mikor közölte Ferivel, hogy szó sincsen asztalosságról, hanem éppen most állítja ki két képét a Diana-teremben, ő maga is megnyugodott és felderült. Saját elbeszéléséből eszmélt rá, hogy most, akármennyi apró baja van is, nem keserűnek kell lennie, hanem boldognak.

Egész nap együtt maradtak. Megnézték egymás szállását. Feri elámult a Miska rajzain és a hónapos szoba szegénységét inkább irigyelte a piktorpálya miatt, semhogy orrát fintorgatta volna. Viszont Miska azonnal otthonosan érezte magát a Feri diákos szállásán, ahol egy bábaasszony zsákmányolt cégtáblája, egy üres pezsgős flaska, vivőkardok és egyéb tárgyak hirdették a jogászfiú vidám pesti életét.

Vidovszky Feri újra feltalált barátsága tartotta benne a lelket a kiállítás megnyitásáig. Magányosan aligha bírta volna a várakozást, tomboló türelmetlenség nélkül.

Június hatodikán nyitották meg a tárlatot. Miska volt az első látogató. Pénzért váltott jegyet türelmetlenségében, mert únta az ajtóban elhelyezkedett pénztárosnak magyarázni, hogy ő kiállító. Aztán belépett, vagy inkább berohant a terembe. Nem látott, nem hallott senkit és semmit. A maga két képét kereste a tágas, képekkel zsúfolt teremben, amelybe gazdagon ömlött a nyári napsütés.

Dobogó szívvel állt a középben és jó darabig kutatta a képeket, míg végre rátalált szülőtteire. Előbb a Levél című képet látta meg, amelyet előbb festett

Gerendáson, s ettől elválasztva jóval messzebb a másikat. Magasan lógott mind a kettő, szeretet nélkül kezelt mostohagyermek gyanánt. És mind a kettő közvetlen közelében egy-egy nagy kép, amely a szerény kisebbségtől és névtelentől kíméletlenül vonta el a figyelmet. Egyik Lotz Károly képe volt: Lovak itatása. Másik éppen a Than Móré: Medor és Angelica. De azért a honvéd-kép nem vészett el teljesen. A Than kezenyoma erősen meglátszott rajta. Az eredeti szerző szeme azonnal észrevette, hol és mit változtatott a tapasztalt mester idegen ecsete. Legfeltűnőbb volt, hogy az egyik alak testtartása teljesen megváltozott, Than a figura félkarját alaposan átfestette. De volt változás a többi alakokon is. Néhol eltűnt egy világítási studium szándéka, másutt gyakorlott színfoltok váratlan fontosságot adtak egy észre nem vett részletnek. A kép sokkal jobb volt így. Sokkal jobb volt, de nem egészen az övé volt. Mintha a szegény ember fiát gazdag köntössel felcifrálták volna, hogy restellje apja szegénységét.

Csak ekkor jutott eszébe, hogy nyomtatott képjegyzéket vegyen. Abban megtalálta magát. Munkácsy Lieb Mihály: A hazaért s elbeszélő honvéd. Másik helyen: Munkácsy Lieb Mihály: A levél. Ott volt nyomtatásban, a nyomtatott betű maradandó és hivatalos hitelességével. És milyen névsorban, Uramisten! Ligeti Antal: Szaharai sivatag. Orlay Petrich Soma: Milton. Madarász Viktor: Báthory Erzsébet. Wagner Sándor: Izabella királyné búcsúja Erdélytől.

Lassanként szivárogtak a kiállítás látogatói. Idetartozóknak látszó urak fogadták őket, nyájas és hangos köszöntések estek. Miska nem tudott hova figyelni. A képeket is szerette volna nézegetni, meg az érkezőket, nézegetőket is szerette volna figyelni, vajjon közöttük vannak-e azok, akiket Than Mór

a lelkére kötött. De nem tudhatta, hogy melyik kicsoda. Közben szaporodtak a látogatók, elegáns dámák és urak érkeztek, a hölgyek széles krinolint hordtak és hozzá újdivatú derekat, amely magyar szabással tüntetett. Beszélgetés morajlott, az ideoda lépkedők csoszogása vegyült a zajba, s letről felhallatszott a Nagyhíd-utca robogó fogatainak lármája. Miska ott állt a képei közelében és figyelte, hogy akik arra mennek, mit mondanak róluk. Ez azonban nagyon fárasztó mesterség volt, mert a két kép nem nagyon közel függött egymáshoz. Ha ennél állott meg valaki és ő idejött, amannál is beszélgetni kezdett két szemlélő. Ő nyugtalanul cikázott hol ide, hol oda, és többnyire csak a Than és Lotz nevét hallotta, a magáét nem.

Egyszerre boldogan és egyszersmind elpirulva látta meg belépni a Ligeti-házaspárt. Azonnal odasietett hozzájuk. Ligetinen meglátszott, hogy gondosan öltözködött erre az alkalomra, búzakék krinolinja, derekának arannyal díszes fehér csipkái eleven műalkotássá tették megjelenését. Miska zavart hódolattal köszöntötte és tanácstalanul tépelődött, hogy mellettük maradjon, vagy odébb álljon-e, de az elhatározástól megmentették azok az urak, akik megpillantván a nevezetes szép asszonyt, seregestül siettek üdvözlésére. Egy pillanat alatt vidáman csevegő udvar vette körül és Ligeti Antal csak egy biztatva intő pillantást, egy bátorító baráti mosolyt tudott küldeni a fejek között a fiatal piktornak.

A csoport megindult, elkezdték nézni a képeket. Mindenekelőtt magának Ligetinek képénél álltak meg. De mindjárt utat is nyitottak egy idősebb, tekintélyes úriembernek, aki feléjük tartott, hogy Ligetiéket üdvözölje.

— Harsányi — mondta Miska mellett egyik néző a másiknak.

Magas, testes ember volt Harsányi Pál s bár lát-

szott rajta, hogy nincs messzi a hatvantól, egész megjelenése az ősi, robusztus egészség képzetét kellette. Allát sötét körszakáll környezte s az volt a furcsa rajta, hogy ebben a szakállban is szőke csíkok voltak és bajsza is jóval világosabb volt, mint a szakálla.

— Szervusz humillimusz — mondta Ligetinek, majd gálánsan hajlott meg az asszony előtt is.

— Jó reggelt, elnök uram, — felelt Ligeti — úgy látom, nagyon szépen sikerült a dolgunk.

— Hálistennek igen. Most várom Andrássy Gyulát, megígérte, hogy eljön.

— Olvastam a maga szónoklatát a Sürgönyben, — bókkolt Ligetiné — nagyon szép volt. Róza itt van?

— Ott a sarokban beszélget Telepyvel. Hát kedves Antal barátom, a tájkép gyönyörű. Gratulálok. Ez egyike a legszebb Ligeti-képeknek. A színei, a levegője, az a vibrálás! Kitűnő!

Kórus csatlakozott a magasztaláshoz, egyszerre öten is dicsérték a képet. Ligetiné délcegen kihúzta magát és úgy vette tudomásul férje sikerét. Miska másfél lépéssel odébb ácsorgott, olyan távolságban, hogy tartozhatott is, nem is, a csoporthoz, amelyben Ligetiéken kívül senkit sem ismert. És mikor a csoport tovább lépett, hogy a többi képet is megszemléljék, ő is lépett velök, de a távolságot megtartotta.

Most érkeztek a Than Mór képéhez. Egyszerre csak ott volt maga Than is, akit Miska eddig nem látott. A csoport bezáródott Than körül, Miska nem látta, csak hallotta, amint képét magyarázza:

— Ariostóból vettem a tárgyat, az őrvjögő Lórántból, talán méltóztatnak emlékezni a fiatal szerencsen lovagra, aki el akarja hozni a csatatérről a Dardinel holttestét, de megsebesítik és akkor Angelica megmenti.

— Ó igen, — szólott egy úr — pásztorkunyhóba viszi és ápolja. Emlékszem.

Altalános társalgás indult meg a képről. Kompozícióját, felfogását magasztalták, szorongatták a művész kezét. Aztán mentek volna odébb. De Ligeti megszólalt:

— Figyeljünk arra a képre, „A hazatért s elbeszélő honvéd“. Reményteljes fiatalember festette, Munkácsy nevezetű.

Mindenki odanézett, senki sem szólt egyelőre. Miska résen állt és figyelt. Ligeti egy pillantással odaintette magához.

— Legyen szabad őt bemutatnom bátyámuramnak.

Miska szépen meghajtotta magát Harsányi Pál előtt. Kezet szorítottak.

— Derék dolog ez a kép, — bólintott Harsányi, — nagyon örvendetes, ha egy fiatal művész ilyen hazafias témákat keres. A mi megváltásunk a népben van, a népet kell odatenni a nemzet elé, hogy magasságában felüldüljön. Amit Petőfi csinált az irodalomban, azt a festők...

Ebben a pillanatban egy ember, aki belefurakodott a csapatba, félbeszakította Harsányit és súgott neki valamit.

— Andrassy jön, — mondta Harsányi.

Egy pillanat alatt megváltozott a kép. Harsányi otthagya őket és kisietett, a terem közönsége körében azonnal szétszaladt a várakozást keltő hír. A bejáratnál két emberfal képződött. Miska hátra állott, de magasabb lévén, mint mások, jól láthatott mindent. Csend lett. Pár pillanat múlva gyors léptekkel érkezett a terembe a hírneves gróf, mellette Harsányi Pál. A gróf első látásra lebilincselő jelenség volt. Göndör fekete haja mintegy képzőművészeti fürtökben koszorúzta fejét, szemében jókedvű gúny és elmésség csillogott, mozdulatai símák és hajlékonyak, termete izmosan karcsú, tartása

bódolathoz szokott. A közönség éljenzett, amire ő könnyedén bölintott a fejével.

— In effigie felakasztották, — súgta Miska közelében egy hölgy a másíknak.

— Kár lett volna érte, — felelte súgva, villogó szemmel a másík.

Andrássy Gyula megkezdte a képek megtekintését. Harsányi Pál kalauzolta, kettőjük mögött előkelő kíséret verődött össze. Egy hatalmas, testes fiatal asszony lépett oda, elsősorban és Miska mindjárt látta, hogy ez csak a Harsányi felesége lehet. A csoport szabályosan mozgott tova: egy-egy kép előtt egyszerre álltak meg mindnyájan, pár szó beszélgetés folyt, vidám és kissé bizantinus nevetés, ha Andrásy valami tréfásat mondott, aztán egyszerre mozdultak a következő képhez. Hogy az előkelő vendég tudomást szerzett-e az ő képeiről, azt Miska nem tudta megállapítani, mert túlnagy volt az útjában álló embergyűrű, nem hallott és nem látott semmit. A képszemle különben elég gyorsan folyt, Andrásy hamar végzett a kiállítással. Mikor körülért a termen, búcsúzások hangzottak, hajlongások látszóttak, a szoros csoport feloszlott. Harsányi lekísérte a grófot a lépcsőn. Sokan az ablakokhoz mentek, hogy lássák Andrásyát kocsiba szállni és elrobogni.

Kis vártatva rohamosan kezdett gyérülni a közönség. Szórványosan jöttek ugyan új látogatók is, de az előbbi zsúfoltság megcsappant. Miska ott állt képei alatt. Ekkor Ligeti lépett oda hozzá.

— Űsse a vasat, amíg meleg. Mennél hamarább menjen el Harsányihoz. Látja ott azt a szobrot?

— Azt a furulyázó pásztort? Látom.

— Az az Izsó szobra. Biztosan hallotta a nevét. Igen tehetséges ember. Az ő szobrát már megvették. Harsányit nagyon megvesztegette az, hogy ez az első magyar paraszti tárgyú szobor. A népi elem bogara

az öregnek, mert teljes életében afféle vadmagyar volt. Ez a maga malmára hajtja a vizet. Csak egy kis szerencse kell hozzá, hogy a maga képét vétesse meg.

— Ezt mondta Than úr is.

— Lássá. Holnap menjen el hozzá, ne húzza a dolgot.

Telepy Károly lépett oda, valamit beszélni akart Ligetivel. Ez rögtön bemutatta neki Miskát. Most már hárman beszélgettek. Természetesen a tárlat képeiről. Miska csak szerény helyeslésekkel vett részt a beszélgetésben. Már kisvártatva új ember lépett oda, még pedig Orlay Soma, kicsiny, rosszkedvű ember, arca csupa dús fekete szőr, csizmája nyikorgós. Arról panaszkodott, hogy nagyon fáj a feje.

— De a Milton nagyon szép, — mondta Telepy, — azt nagyszerűen kihoztad, hogy vak.

Orlay Soma csak legyintett és nyomkodta a homlokát. Megint jött hozzájuk valaki, akinek nevét Miska a bemutatáskor nem értette. Aztán ketten félreállottak beszélgetni, a csoportok folyton változtak, Miska már a tizedik emberrel ismerkedett meg és most már arcokat, neveket menthetetlenül összekevert emlékezetében. Bele is fáradt az új ismeret-ségekre. Mikor nem figyelt rá senki, ellépett onnan és nézegetni kezdte a képeket. Csak ekkor fogott hozzá igazában, hogy megtapasztalja a kiállítást. Mindenekelőtt mégegyszer megnézte saját képeit. Aztán igyekezett őket összehasonlítani a szomszéd képekkel. Próbált elvonatkozni magától és úgy nézni témát, kidolgozást, festési modort, mintha érdektelen idegen gyanánt lépett volna a Diana-terem vásznai elé. De ez nem ment sehogysem. Egyik pillanatban úgy érezte, hogy művei remekművek, s aki itt vásárolni akar, csak az övét veheti, másik pillanatban az a fagyosan zsibbasztó gyanú csapta meg, hogy mind a két műve csapnivaló, és a teremben bár-

melyik képet meg lehet venni, csak éppen ezeket nem. Végül is elfáradt a hasonlítgatásban és csak nézegette a képeket tétlenül. Tulajdonképpen már el is fáradt a szeme, arra gondolt, hogy jó volna elmenni innen. De az Orlay képe megállította.

A képen a vak Milton diktált valamit leányainak. Az ügyesen választott téma megragadta. Ez neki is eszébe juthatott volna, ha egyáltalában tudott volna eddig arról, hogy élt egy Milton nevű világtalan költő. De ha eszébe jutott volna, megfestette volna. Vajjon így? Behúnyta szemét a kép előtt és próbálta magában felépíteni a témát. De képzelete tétlen maradt, nagyon fáradt volt már.

Egy úr lépett melléje, akivel az imént megismerkedett, de nem tudta, kicsoda. Felocsudott és körülpillantott. Alig egy-két ember lézengett már a teremben. Ligetiék, Harsányiék, Than, Telepy nem voltak sehol. Kiki elment ebédezni.

— No, fiatal barátom, — kérdezte az az úr, — hát melyik képé a pálma?

— Nekem ez a Milton tetszik a legjobban, de... talán másképpen is lehetett volna.

Az idegen úr nagyot nevetett.

— Másképpen is lehetett volna? No nézd csak, miből lesz a cserebogár.

Még akkor is mocsolygott, mikor tovább sétált a kijárat felé. Miska egyedül maradt. Elfordult a Milontól s a következő pillanatban már el is felejtette. Megint csak a saját két képére vetett egy-egy dédelgető búcsúpillantást. S mialatt maga is távozott, arra a levélre gondolt, amelyet azon frissiben fog most írni Pista bácsinak: élete első kiállítása megvolt, a képek eléggé tetszettek. Hogy fognak örülni otthon Gerendáson a jó lelkek, Pista bácsi is, mamica is. Mert Mari nénit megszokta maga is úgy szólítani, mint Iván, mamicának.

A Nagyhíd-utcán baktatva végigfuttatta fején

az egész mai nagy nap történetét. És gondolataiban sugárözöntől környezve tündökölt fel a szőke Ligetiné sudár termete. Mélyet, szakadozottat sóhajtott, amelyet csak egy vidékről jött tizenkilencéves ifjú tud sóhajtani az elérhetetlen csodákkal telt nagyvárosban.

XX.

Harsányi Pál a Háromdob-utca első számú házában lakott. Miska gazdag, vidéki levegőjű, úri háztáját talált a Képzőművészeti Társulat igazgatóelnökénél.

Az öregúr egy csésze feketekávét kavargatott az íróasztalon, amelyen a rengeteg ujságtól, könyvtől, kézírattól, dohányos szitától egy tenyérnyi hely nem maradt. A falak nem látszottak a zsúfolt képektől és könyvek heverték oszlopokba rakva még az ablakok tövében is.

— Mi jót hozott, kedves öcsém?

— Talán tetszik rám emlékezni . . .

— Hogy az ördögbe ne emlékezném, hiszen nem vagyok hülye, tegnap óta csak nem felejtettem el. Halljuk a szép szót.

— Nem hoztam én semmi jót, kéremalásson, inkább vinnék. Ugyanis . . .

Ebbe az ugyanisba belenyitották az ajtót. Két kisgyerek rontott be rajta, egyik hat, másik négyéves forma. Mögöttük a dada. Mindakét gyerek tele volt ütések, kaparások és egyéb bajok nyomaival.

— Na ti ördögök, mutatkozzatok be szépen, adjatok pacsit a bácsinak. Ez itt Elek, ez meg Ödön. Mentek játszani?

A dada felelt helyettök, hogy igenis, viszi őket egy kicsit a levegőre.

— Ismerem én azt a levegőt. Nem tudsz rájok

vigyázni. Fogadok, hogy véres pofával jönnek haza megint.

— Nagyságos uram, nem lehet ezekkel birni, ahogy meglátnak egy másik fiút, rögtön verekedni kezdenek. Még ez a kicsi is. Csak az Isten őrizzen, hogy a Sacelláry-gyerekek ne sétáljanak erre, mert akkor összevissza tépik egymást.

A két gyerek vadul hallgatott. Látszott rajtuk, hogy itt rögtön szeretnének rágyújtani egy hatalmas, élvezetes verekedésre.

— Jól van, mehetek, gazemberek.

Az apa képen legyintette búcsúzásul a két gyereket, azok pedig robogva rohantak az ajtó felé, mint a szabadjukra eresztett farkaskölykek.

— Nem bír ezekkel senki. A környék rémei, mondhatom. Hát hol is hagytuk abba? Kérni szeretne valamit öcsém. Adok én mindent a világon, csak pénzt ne kérjen, mert a Társulatnál igen vékonyan áll a vágott dohány.

— Pedig éppen abban járnék, kérem. Hogy méltóztatnék kivinni a Társulatnál . . . elnök úrnak egy szavába kerül . . . hogy vegyék meg a képeimet . . .

— Csak azt ne mondja, hogy egy szavamba kerül, mert ettől úgy fújok, mint a bika. „Egy szavamba kerül.“ Mind ezt mondják, a teremtésit neki. No, azért nem kell megszeppenni. Majd meglátjuk, mi a lehető. Azt megmondhatom, hogy a képek nekem igen tetszenek. A festésök még nyers, a mesterségbeli része kezdetleges, voltaképpen azt lehetne mondani, hogy nagyon rossz képek. De nem ez a fontos. Valami bogarat érzek én a maga tehetségében motoszkálni, öcsém. Hogy is mondjam csak: a tálentomának valami olyan zaftos íze van, mint a paprikás csirkének. Magyar. Ez kell, ezért csinálom az egészset, amit csinállok. Magát is szívesen igyekszem kifelé segíteni, Ligeti már szólt is nekem. Odakint megtanulni a mesterségét azoknak a huncutok-

nak, aztán hazahozni az ő saját fegyvereiket ellenök.

— Ó Istenem, — rebegte Miska, — hiszen ezt szeretném... ha ezt lehetne...

— Nincs most ennél fontosabb. Hiszen ők magok se estek a fejük lágyára, jól tudják, mit fog jelenteni az eleven magyar képzőművészeti élet. Tudná csak, öcsém, mit kellett kinlódnom, míg az alapszabályainkat jóváhagyták. De most megvan. Most már megfogtuk a dolgot. A pénzt is összekoldultam. A kiállításig is eljutottunk. És most megyünk tovább, a mindentit annak a helytartótanácsnak. Lesz itt magyar közművelődés, ha addig élek is!

Az öregúr a pipacsutora végével kétfelé igazította a bajszát, aztán csendesebben folytatta:

— No. Most pedig ismerkedjünk egy kicsit. Hunnan jött fel öcsém Pestre?

— Békésből.

— Micsoda? Békésből? Hiszen az az én második hazám. Hunnan Békésből?

— Csaba mellől, Gerendásról. Ott bérlő az én nagybátyám, Reök István bíró, aki az Omaszta Zsiga lányát vette el. Levelet is hoztam tőle tekintetes uramhoz.

Harsányi Pál áfutotta a levelet és nagyot ütött a térdére a meglepetéstől.

— Teringettét, hát mér nem szól? Hiszen Omasztát elég jól ismerem. A volt első alispán, ugyi? Reök Pistát meg éppenséggel nagyon jól ismerem. No, lássa. Így már mingyán másképen beszélünk. Nem járt soha Tótkomlóson?

— Nem, de hallottam róla.

— Hát Szakál Nagy Leóról hallott-e valaha?

Miska elmosolyodott.

— A tréfacsináló földesúrról? Hogyne. Hiszen egész Békés az ő tréfáit meséli ma is. Éppen Tót-

komlós volt annak a birtoka, meg Sámson. Miért tetszik kérdezni?

— Mert én annak a lányát vettem feleségül. Magam ugyan szabolcsi vagyok, de szegrül-végrül békésinek is számítok. Így hát szinte földik vagyunk, öcsém. No ez derék. Most már annál inkább igyekszem majd a kezére járni. Szóval az volna a kérése, hogy vegyük meg a képeit. Nem könnyű, mert még vagy tíz fiatalember ugyanezt kéri tőlünk. Nem is én határozok ebben, hanem a választmány. Nem árt, ha azokat is megkörnyékezi egy kicsit. De képet csak egyet vehetünk. Azt sem drágán. Öcsémuramnak mindenesetre előnye, hogy erős nemzeti irányt mutat. Mi volna következő terve?

— Egy kis lélegzetet szeretnék kapni, míg itt Pesten megvetem a lábom. Szerzek majd arcképrendeléseket, élire rakom a garast, aztán, ha lehet, kimegyek Bécsbe. Rahlnál szeretnék tanulni.

— Helyesen van. Az jó oskola. Szóval egy kis kitartás kellene. Hát nézze csak... a választmányt nem igen tudom hamarabb összehívni, mint július vége, vagy augusztus eleje. Addig már nem lehet, mert itt a nyakamon az aratás, le kell mennem Tótkomlóra. No már most...

Megint nyílt az ajtó. Egy inas jelentette, hogy Budai Julia úrhölgy van itt. Harsányi Pál azonnal felugrott és közepén abbahagyta a mondatot. Már is kezét nyujtott.

— Majd még erről beszélünk. Ami rajtam áll, meg fogom tenni. Ha csak tőlem függene, már ott is volna öcsém zsebében a pénz. Most engedelmet kérek.

Miska elköszönt. Elmenőben egy már nem fiatal, de igen érdekes, szenvedélyes arcú hölgyet látott bemenni Harsányihoz. A beszélgetés eredményével azonnal Ligetihez sietett. Együtt találta a házaspárt. Elmondta, mit végzett. Ligeti bólintott rá.

— Ugy látszik, hogy meglesz. Az öregnek maga nagyon kedvére való ember. Soká beszélgettek?

— Sajnos, félbeszakítottak. Valami Budai Julia nevezetű asszonyságnak kellett átadnom a helyemet.

Ligetiné elnevette magát.

— Asszonyság? Nem tudja, ki volt az az asszonyság?

— Nem.

— Budai Julia annak az Apraxin grófnőnek a művészi neve, aki ezelőtt három esztendővel vált el az urától, gróf Batthyány Arturtól, mert a család tilalma ellenére fellépett, mint színésznő, a budai színházban. Harsányiékkel igen jóban van. Mikor Batthyány Artur pisztollyal halálra kereste, akkor is a Harsányiék házánál rejtőzködött. Most azt hallok, hogy Párisba utazik szerencsét próbálni. Mondja, milyen ruha volt rajta?

Miska nem tudott felelni, Ligeti pedig enyhén elmosolyodott.

— Asszonyok nem tudnak pletyka nélkül ellenni. Hagyjuk most a bolond grófnét. Mit mondott Harsányi, mikor tart választmányi ülést?

— Lehet, hogy csak augusztus elején. Ez nekem nagyon rosszul esett, kérem. Lehet, hogy számár voltam, de én úgy képzeltem, hogy odamegyek, megalkuszunk és már meg is kapom a pénzt. Arról fogalmam sem volt, hogy ehhez választmány kell, meggyűlés, meg minden és az is csak hetek múlva...

Ligeti maga is zavartan egy kissé, kereste a menél tapintatosabb szavakat ahhoz, amit kérdezni akart.

— Ha pillanatnyilag nehéz volna várnia, talán valami... kisebb segítséggel...

Miska mélyen elpirult. Önérzetét óvta Ligetiné előtt.

— Nem, köszönöm, a viláért sem. Még győzöm

egy jó darabig. Rendeléseket is remélek, aztán rokonaim is laknak nem messze, Törökbálinton...

— Egyszóval, ha bajba jut, csak szóljon.

Ekkor beszólt a cseléd, hogy a Nemzeti Múzeumból hoztak valamit, alá kell írni. Ligeti kiment. Egy pillanatig csend ült a szobában. Akkor a tündérszép szőke asszony felvetette a fejét.

— Milyen rokona van Törökbálinton?

— Anyámnak volt egy nővére, de meghalt, mikor én kisgyerek voltam. A férje, Steiner Jakab, még egyszer megházasodott és Törökbálintra költözött. Tulajdonképpen most már nem is rokonom, de azért tovább levelezik a családommal. Nagynéném a lelkemre kötötte, hogy keressem fel.

Ligetiné rápillantott a fiatal festőre.

— Bizonyosan szép lányok is akadnak abban a családban.

Miska toroka hirtelen száraz lett és forró. A megdöbbenéstől minden vére a fejébe futott. Kinyitotta a száját, de szó nem jött ki rajta. Ha szólt volna, ezt mondta volna: „Miért kínozol? Hiszen látnod kell, hogy majd belehalok abba, amit érzek“. De nem szólt semmit, csak a divány rojtját morzsolgatta rettentő kamasz-zavarában. És érezte, hogy az asszony visszafojtott nevetéssel gyönyörködik kínjában. Igen sokáig hallgattak. Akkor Miska felnézett.

— Volna nekem egy igen vakmerő kérésem, — mondta rekedten.

— Halljuk.

— Tessék megengedni, hogy lefessek.

— Nem bánom, — szólt az asszony, szavaiban bujkáló nevetéssel, — de félek, hogy nagyon drágán számítja művész úr...

— Ó, hiszen inkább én adnám oda a világ minden kincsét, ha ez a tisztesség érhetne...

Ekkor lépett be Ligeti. Rájuk emelte komoly.

jóságos, szemüveges tekintetét, hogy csatlakozzék beszélgetésükhöz.

— Képzeld, Munkácsy meg akarja festeni a portrémát. Éppen most egyeztem bele.

Ligeti a fiatalember vállára tette a kezét.

— Nagyon fogunk örvendeni. Egyáltalában a mi házunkat úgy tekintse, mint ahol mindig szeretettel és biztató szóval várják.

A szomszéd szobából hirtelen gyereksírás hallatszott. A kis Margit nyugtalankodott odaát. Anyja máris felkelt, hogy siessen hozzá. Miska búcsúzott. Kezén még sokáig érezte az idősebb pártfogó atyai kézszorításának melegét. Magában ezt mondogatta: gazember vagy, gazember vagy. Aztán gondolatlanul lépkedett egy darabig, majd pedig anélkül, hogy észrevette volna, ritmikusan ezt hajtogatta léptei ütemére szünet nélkül: Ligeti Antalné, született Zsolnay Laura, Ligeti Antalné, született Zsolnay Laura...

De az arcképhez jó darabig nem foghatott még hozzá. Mert ha Ligetinek azt hazudta, hogy rendelésekre számít, ez a hazugság beteljesedett.

Magával hozott pénzkészlete veszedelmesen kezdett apadni. Pénzre hosszú ideig nem számíthatott, és a Társulat segítségére két hónap múlva is csak akkor, ha minden kivételes szerencsével megy. Vidovszky Feri hazautazott Csabára, ősnél hamarabb nem várhatta vissza. A gépgyáros bácsihoz fordulni, — ezt kínosan restelte volna, mert félt a visszautasítástól. A törökbálinti kirándulásra sem sokat építhetett. Ki tudja, hogyan fogja fogadni Steiner bácsi, aki tizenkét esztendeje nem látta? És a hónapos szoba árával is számolni kellett elsejére.

— Mondja, Sonnenschein úr, — szólt lakásadójának, a sokgyermekes pecsétisztítónak, — nem

tudna nekem szerezni egy arcképrendelést? Nagyon kellene a pénz.

Sonnenschein úr ravaszul rápillantott.

— Ha nem arcképről lenne szó, hanem cégtábláról és nem pénz kellene érte, hanem kabát, akkor tudnék egy rendelőt.

— Kabát? Miféle kabát?

— Lakott a szomszédban egy mérnök, aki már nagyon sok pénzzel tartozott nekem folttisztításért. Mikor elköltözött, az adósság fejében itt hagyott egy egészen jó csurapét. Már gondoltam rá, hogy ha jön az ősz, Munkácsy úr azt kitünően elhordhatná. Nekem pedig nincsen cégtablám.

Miska nem sokáig kérette magát. Felsőkabátja csakugyan nem volt és örvendett, ha a közelgő ősznek ezt a gondját elvethette. Másnap már munkához látott. Megvétette Sonnenschein úrral a deszkát, a festőállványt beállította a műhelybe és míg Sonnenschein dolgozott, ő festett. Magát Sonnenscheint ábrázolta a cégtáblán, amint egy magyar nadrágból nagy műértelemmel kidörzsöli a pecsétet. Regina asszony, a folttisztító hitvese, akinek karján mindig ült egy gyerek és szoknyájába mindig legalább kettő-három kapaszkodott, ámulattal szemlélte a munkát. Három nap alatt kész lett a cégtábla. Sonnenschein elragadtatva nézte sajátmagát és azonnal átadta a csurapét. Sőt, láthatólag még valami további lépésen is gondolkozott. Csak még nem tudta elszánni magát.

De egy heti habozás után szólt. Arcképet rendelt. A magáét és hitveséét. Tiszteletdíj gyanánt felajánlotta, hogy a szoba egy havi árát elengedi. Vagyis nyolc forintjával számította a képet. Még a készkiadásokat is vállalta. Miska megfestette mind a kettőt. Először Sonnenschein urat festette meg, Zsinóros fekete atillába öltöztette. Olyan elegáns kép származott ebből, hogy a szőke szakállas, szőke

bajuszú arszlánban senki sem sejthette a folttisztítót, vagy mint ő magát nevezte: a flekkpuccert. Aztán az asszony következett. Sonnenschein Regina egy egyetemi tanár hitvesének tisztításba adott toalettjét öltötte magára, mert semmi visszaéléstől nem riadt vissza, csakhogy mennél előkelőbbnek lássék a képen. Zöldesszürke ruha volt ez, fekete díszszel, hozzá magyar fejkötőt illesztett a sűrű gyermekáldástól fonnyadt, halovány orcája tetejébe az asszony. Mind a két kép pompásan sikerült. Három hétig tartott a munka, s mikor ráhába kerülve díszlettek a képek az ágyak fölött, Sonnenschein úr vérszemet kapott. Ajánlatot tett, hogy ha mind a hat gyerek portréját megfesti a szobaúr, még egy hónapi bért elenged. De Miska most már nem állott kötélnek. Készpénz kellett volna neki, készpénz mindenáron.

A kiállításra gyakran eljárt. Fialat festőkkel ismerkedett ott meg. S egyiktől azt hallotta egy napon, hogy annak fivére kimegy eladó telket nézni Törökbálintra. Ő kapott az alkalmon és másnap már megállapodott a telekvásárlóval, hogy ő is helyet kap barátságból a kocsin. Örült az útnak, mert remélte, hogy egy-két napig ott marasztják s azalatt sem kell étkezésre költenie a fájdalmasan apadó pénzt. És talán... talán magától felajánl Steiner bácsi egy kis segítséget.

Rekkenő hőségben rázta a kocsi három óra hosszat, míg megérkezett Törökbálintra. A falu szélén sváb járókelőktől tudakolták, hol van a Steiner Jakab háza, de nem tudta senki. Mind azt felelték, hogy ilyen nevű ember Törökbálinton nem lakik. Miska nagy kinnal próbálta magyarázni útitarsa tolmácsolásával, hogy egy bizonyos úriemberről van szó, aki tavalyig Budán lakott a Várban, de itt birtokot vett és villát, s a villát átépíttette. Még így

sem tudta senki. De egy fiatal sváb menyecske a homlokára ütött:

— Das muss doch der Kefi sein.

És megmagyarázta a házat. Megtalálták könnyen: felismerhető volt arról, hogy homlokzata előtt dús rózsakert tarkállott az utca felé. Csakugyan ez volt a Steiner bácsi háza, de ő időközben megmagyárosította a nevét Kövire.

Nemcsak a neve változott meg Steiner bácsinak, hanem ő maga is. Korán megöregedett embert látott benne viszont Miska. A hajdani rablótámadásos éjszakát megúsza ugyan elevenen, de nem nyom nélkül. Valami különös idegbaj gyötörte azóta, amely utóbbi időben a szemét támadta meg. Anyyira megromlott a látása, hogy csak tapogatódzva tudott járni és az írás-olvasást csak idegen segítséggel végezhetette.

Annál egészségesebb, életerősebb valaki volt második felesége, akit Miska most ismert meg. Általában nem panaszkodhatott a fogadtatás melegsége felől és Tóni néni, a második asszony, szinte melegebb is volt hozzá, mint a szembajában komorrá változott Jakab bácsi. Ott élt velük Tóni néni mamája is, az öreg Kudelákyné, akit Miska hamar megtanult Anna néninek nevezni. Miután elmondta nekik röviden élete folyását és pesti helyzetét, hosszú-hosszú beszélgetés következett a rokonságról, s a korán elhalt Lieb Leó Mihály szerteszóródott gyerekeiről. Különös módon kitűnt, hogy Köviék többet tudnak testvéreiről, mint ő maga. Mostoha-nővére, Villámné, aki negyvennyolcas férjének harc-téri halála után feleségül ment egy Szathmáry Mihály nevű miskolci úrhoz, már rég meghalt. Ifjabbik bátyja, Aurél, akit papnak szántak, meghalt hektikában, s ugyanez a betegség vitte el öccsét, a kis Gyulát is. Testvérei közül már csak Emil bátyja élt, aki Anti bácsiéknál nőtt fel Cserépváron, sok

baj volt vele, de most már állásban van huszonöt-éves korára: pénzügyőr lett belőle. És élt Giza is, aki az emlékezetes rablótámadás után elkerült Csabáról más rokonokhoz. Nem nagyon sikerült gyerekeknek bizonyult, olyanféle tökéletlen lányka lett belőle, akit gyengeelméjűnek szokás nevezni. A széjjelszóródott három testvér közül tehát Miskán kívül kettő élt még s ezekről tizenkét esztendeje alig hallott hírt, úgyszólván nem is emlékezett már rájuk. Még egy halottja volt a családnak: Jakab bácsi első házasságából való kislánya, akivel Miska akasztást és egyebeket játszott valaha Csabán, már rég elköltözött az angyalokhoz.

Viszont sokat hallott azokról a rokonokról, akiket nem ismert eddig. Boldogult anyjának volt egy Pali bátyja, megyei mérnök Szatmáron. Ez elvette Zanathy Bertát. Két nagy lánya van. Aztán egy Lajos bátyja is, aki Schaumburg-Lippe herceg uradalmi ügyésze volt Pécsen. Ez feleségül vette Jánossy huszárezredes lányát, a házasságból egy Sándor fiú származott és négy leány, akik csinosak, kedvesek és pajkosak, mint az ördögmotolla.

— Egyszer keresd fel őket, — mondta Tóni néni — azt hallom, roppant vidám, mulatságos háztájuk van.

Magának Steiner, azaz most már Kövi bácsinak három gyermeke ugrándozott második házasságából a törökbálinti portán. Kedves, eleven gyerekek voltak. Alfonz nyolcéves, Artur ötéves lurkó és az aranyos kis Etti négyéves. Ezek a gyerekek azonnal heves barátságot kötöttek újonnan felfedezett rokonokkal, Miskával. Egyik közülök mindig az ölében volt, a másik kettő orrát-fülét cibálta és haját huzogatta.

— Hát azt tudod-e, — kérdezte Kövi bácsi, — hogy Hunfalvy Pálék is rokonaid?

— Nem tudom. Hogyan?

— Reök István gépgyárosnak, anyád nagybátyjának nővérét elvette Hunfalvy Pál. A másik nővér valami Hutterné, az tudtommal Bécsben él. Ha oda-költözöl, mint mondogod, felkeresheted.

De Miska eleresztette a tanácsot füle mellett, feje már úgott a sok rokontól, akiket egyáltalán nem tudott megjegyezni. Nem gondolt velük. Homályosan megragadt a fejében, hogy Pécsen négy csinos unokanővére éldegél, akiket alkalomadtán fel lehet keresni, de különben szívesebben fordult a nem ismert rokonoktól ezekhez az alig rokonokhoz. Már is nagyszerűen játszott a három gyerekkel, letelepedett négykézláb a szőnyegre, azok a hátára ültek s fuldokolva kacagtak a mulatságon, mikor lefordultak onnan. Volt még egy játszópajtásuk, a gyerekek nevelője. Ezt Ilg úrnak hívták, szerény, komoly, hallgatag fiatalember volt, csontos és esetlen, csupa kéz és láb. Alig is vett részt a hancurozásban, inkább örült, hogy akadt egy jótékony lélek, aki foglalkozik helyette a gyerekekkel.

Késő délután vendégek jöttek. A helybeli doktor, Rottmayer Ádám, nézett át a családjával. Mikor beállított a familia, Miska a sok bemutatkozás zürzavarában nem igen tudott figyelni a családtagokra. De az uzsonnánál rápillantott szomszédjára, a két Rottmayer-lány egyikére és meglepetve látta, hogy nagyon szép leány ül mellette. Gesztenyeszín haja hosszú farkocsban lógott a hátára, arca finom bőrén a gyümölcs színéhez hasonló enyhe pirulások hullámzottak. És telt, fiatal keble egészségesen, diadalmasan feszítette a nyári blúz szövetét. Mikor pedig a leány rápillantott, két sötétkék szem édes mélysége sugárzott rá a fiatalemberre. Találgatta magában, hány éves lehet ez az eladó kisasszony. És elbámult, mikor az általános társalgás egy mondatából azt tűnt ki, hogy a szép Bella alig tizennégy esztendőös.

Uzsonna után a gyerekek hiába várták a nagyszerű hancurozás folytatását, amelyhez most már a kis Rottmayer Imre is csatlakozott volna. Miska a szép Bellához csatlakozott és azzal mókázott. Mindjárt meg is sértette azzal, hogy ingerkedésből gyerekeknek kezelte. Bella arca elborult és a fiatalember vidám mondataira éles válaszokat adott. Már kint jártak a ház előtti rózsáskertben, mikor végleg elfogyott a leány türelme.

— Hagyjon nekem békét, Munkácsy úr, csak menjen a felnőttekhez.

Hátat fordított neki, nagyon meg volt sértve. Miska elhatározta, hogy kibékíti.

— Ne haragudjon, hiszen csak tréfáltam. Ezentúl majd komolyan beszélek kegyeddel.

— Hagyjon békét.

— Nézze, ha nem haragszik, adok egy szép rózsát.

Letépett egy szép sárga rózsát és nyújtotta a lány felé. Az habozva nyúlt utána, de az arca haragos maradt.

— Haragszik?

— Haragszom.

Bella elfutott. Be a ház felé. Miska nem futott, hogy méltóságát megőrizze, de azért követte. Azonban befelé menet beleütközött Kövibe és Rottmayer doktorba, akik megszólították. És pedig németül. Mentegetődzése, hogy németül nem tud, az áttérés a magyar nyelvű társalgásra, néhány kényszerű mondat: mindez bizonyos ideig tartott. Ezalatt Bella eltűnt. Tétovázva indult neki az alig ismert ház szobáinak, hogy megkeresse. Meg is találta egy távoli szoba sarkában titokzatosan suttogni Tóni nénivel. A sárga rózsza már ott volt a keblén, ahová kitűzte.

— Csak menj innen, — szólt vidáman Tóni néni, — mi itt most titkokat beszélünk.

— A kalapomat kerestem, — felelt Miska zavarodottan és kibotorkált a szobából.

Később az udvaron megint egymás mellé kerültek valahogy és nagykeservesen megindult valami társalgásféle köztük. Akadozva cserélték mondataikat, semmi értelmeset nem mondtak egymásnak, szavaik nem is szolgáltak más célt, mint hogy egy beszélgetés látszatát fenntartsák. De nem szavaik beszélgettek, hanem remegő, forró zavaruk, esetlen torokköszörüléseik, mozdulataik kényszeredett feszessége.

Miskát ott marasztották hálóvendégnek. Rottmayerék még vacsora előtt hazamentek, s ő étkezés alatt a családtagokra fogyatkozott körben háromszor is Bellára fordította a szót, hogy halljon valamit róla. Vagy csak hogy róla beszélhessen. Negyedszer már nem akarta említeni, mert félt, hogy érdeklődése fel fog tűnni. Annyit mindenestre kivett az általános társalgásból, hogy a doktorék ugyanebben az utcában laknak, de jóval feljebb, szemközt a kaszinóval.

A gyerekek már rég lefeküdtek s már a nagyok is elnyomtak egy-két ásitást, mikor végre elhatározták, hogy nyugovóra térnek. Ilg tanár úrnak jutott a feladat, hogy Miskának megmutassa szállását. Köviéknek ugyanis volt még egy házuk, jóval kisebb, négy telekkel odébb. Abban két szoba volt mindössze. Egyiket iskolának használták: ott oktatta Ilg délelőttöként a három Kövi-gyereket. A másik pedig aféle szerszámkamara volt, ahol mindenféle használatban nem álló házi tárgyat tartottak, ebben bőven elfért a vendég számára vetett fekvőhely.

— Már itt is vagyunk, — jelentette Ilg, mikor a kapuhoz értek.

— Nem akarnál járni egy kicsit? Olyan szép este van és én szívesen megnézném a falut. Erre van a Kaszinó, úgy-e?

— Igen, erre feljebb.

A járkálásnak nem sok értelme volt, mert a holdat fellegek borították és a sötétben a faluból édeskeveset lehetett látni, de Ilg a vendég iránt való udvariasságból nekivágott a sötétnek. Csendesen börtörkáltak a kutyaugatással aláhúzott mélységes falusi csendben. Nem szóltak semmit. Jókora idő múlva Ilg megállott.

— Ott a túlsó oldalon a Kaszinó. Tovább sincs látnivaló semmi.

Miska úgy tett, mintha nagy érdeklődéssel szemlélne a szemközti épületet. De lopva rátekintett aztán a sötét ablakokra, amelyek alatt állottak. Vajjon melyik ablak mögött alszik Bella? Csak a ház fala van most kettejük között.

— Hát akkor gyerünk vissza.

Lépéseik alig okoztak neszt a mély porban. Mentek visszafelé. Miska maga elé képzelte az alvó leányt. Fejét oldalvást fordulva odaképzelte a fehér párnára s köréje rajzolta a kibontott, dús barna haját. A nyári takaró lecsúszott a leány derekáig és inge is lecsúszott a félválláról. A pihegve szedett lélegzet ütemesen, lassan emelgette a gyönyörű kebleket. És íme, a párnán már nem a Bella feje pihent, hanem a Ligetiné feje. Nem, nem! Haragosan zendült fel Miskában a lelkiismeret. Megrázta sörényes fejét, hogy eltüntesse benne fantáziája bűnös rajzait, mint ahogy az orvosságos üvegben szokás felrázni a fenékre üllepedett réteget. És megindult bocsánatkéréssel képzelte maga elé a Ligeti Antal jóságos, komoly, okulárés ábrázatát.

Másnap délelőtt sokáig játszogatót a gyerekekkel, de tizenegy óra felé azt mondta, hogy szétnéz egy kicsit a faluban. És meg sem állt a Rottmayer-házig, amelynek végtől-végig nyitva állott minden ablaka. Ott lassított és erősen benézett mindegyik ablakon.

Az utolsó ablakon át meglátta a szobában a másik Rottmayer-leányt, Linkát.

— Jó napot, Linka kisasszony.

Linka odajött az ablakhoz. Beszélgetni kezdett. Vontatva, idegenül. De sikerült addig húzni a dolgot, míg megjelent az ablakban Bella is. Piros baboskendővel volt bekötve a feje, tollseprő volt a kezében. Odakönyökölt ő is nővére mellé, majd Linka visszavonult s most ők kezdtek társalogni. Egy jó óra hosszat. Ilyenformán:

— Hogy aludt, Bella kisasszony?

— Köszönöm, jól.

— Álmodott valami szépet?

— Lehet, hogy álmodtam.

— Miért nem mondja meg?

— Nem jó mindent tudni, ne legyen kíváncsi kegyed.

— De kíváncsi vagyok, nem tehetek róla.

— Győzze le.

— Legyőzöm, ha megmondja.

— Akkor könnyű. Pedig a kíváncsiság nem szép tulajdonság. Kivált férfiaknál.

— Az asszonyoknál szép? Kegyed sose kíváncsi?

— Nem vagyok még asszony.

— Majd lesz.

— Ó nem. Én sohasem fogok férjhez menni.

— Miért nem vajjon?

— Mert olyan férfi, amelyet én képzelek, nincsen.

— Milyennek kellene lennie annak?

— Ideálisnak. Ábrándosnak. Költőinek. A mai férfiak mind olyan prózaiak.

Igy beszélgettek negyedórakon keresztül s mind a ketten izgalmasan érdekesnek találták ezt a beszélgetést. Ott érte őket a déli harangszó is. Mikor a harang megkondult, Bella felsikoltott:

— Szent Isten, már dél! Hogy ki fogok én kapni! Isten vele,

S már el is tűnt hirtelen. Miska a kurizáló fiatalember öntelt mosolyával indult tovább. Otthon ebédnél arra a kérdésre, hogy mit látott a faluban, hanyagul odavetette:

— Beszélgettem ezzel a kis Bellával az ablakon keresztül. Egészen helyes gyerek. De hát egy pesti nő, az mégis csak más.

Kövi bácsi és Tóni néni összenéztek és elmosolyodtak.

— Ó be nagy gyerek vagy te magad, — mondta Tóni néni, — te pesti arszlán, te.

Miska érezte a megjegyzésben a melegség mögött is, hogy egy kicsit nevetséges. Ettől elpirult és rosszkedvű lett. Azonnal elhatározta, hogy mindjárt ebéd után visszamegy Pestre. De ebéd végére már megbékült. És délután annak rendje és módja szerint látogatást tett a Rottmayer-háznál. Ez már nem valami jól sült el, mert Rottmayer mama egy pillanatra sem mozdult el leánya mellől. Zord arccal kötötte a harisnyát, szótlánul és mozdulatlanul ült ottan, mint a végzet, csak ujjai mozogtak és nagy ritkán nyúlt a fejéhez, hogy az ötödik tű végével megkaparja kissé viszkető kontya-alját. Általában valami lezajlott vihar sejtelve úszott a levegőben. És mikor Rottmayer mama egy pillanatra átment a másik szobába, hogy a nyávogó macskát beengedje, Linka gyorsan, izgatottan odasúgta Miskának.

— Bella nagyon kikapott kegyed miatt.

— Miattam?

— A fenszterlizésért.

Miska Bellára pillantott. A kislánynak remegett a szája széle. Attól lehetett tartani, hogy mindjárt elsírja magát. Rottmayer mama már jött vissza, a cirmos hízelegve simult szoknyájához, féloldalt dőlve, farkát olyan vonalban kunkorítva fölfelé, mint a

mozdony szellő hajlította füstje. A látogató nem jól érezte magát. Még ott ült vagy tíz percig és tovább mesélte a Képzőművészeti Társulat kiállításának megnyitását, de már szeretett volna kívül lenni. Mikor aztán túlesett a mama rideg fejbólintásán és már kint mendegélt az utcán, egyszerűen vállat vont. Bánja is ő, mit neki ez a kislány. Semmi értelme az ilyen kellemetlenségnek. Holnap visszamegy Pestre.

Másnap mindenképpen vissza kellett mennie Pestre, mert Kövi bácsinak úgyis dolga volt odabent, kapóra jött a fuvar. Tóni néni búcsúzásakor igen nyájasan meghívta, hogy jöjjön ki megint mennél hamarább. A gyerekek a nyakába ugorva búcsúztak és alig akarták elereszteni. Bent Pesten pedig Kövi bácsi ismételte meg az invitálást. Mikor megint szétnézett hónapos szobájában, jókedvűnek és kellemesen jóllakottnak érezte magát. Mindjárt nekifogott dolgozni. A Hunyadi-képet akarta megcsinálni mindenáron. Talán el tudja majd adni valahogyan. A pénz szüksége egyre parancsolóbb lett. Az idő telik, és Kövi bácsi, noha a látogató elég célzást tett a kezdet anyagi nehézségeire, önmagától nem ajánlott fel semmit. Csak a meghívást.

Még napok múlva is ezen a vázlaton kínlódott, nem akart menni a dolog sehogysem. Egy tikkasztó délután, mikor ingujjban álldogált a megoldhatatlan probléma előtt, hirtelen felkapta a fejét. Meghallotta a nyitott ajtón keresztül a Ligeti hangját, aki Sonnenscheinéktől kérdezősködött, hogy itt lakik-e Munkácsy úr. Miska zavart meglepetéssel kapkodta magára kabátját és restelkedve állapította meg egy gyors pillantással, hogy szobája irgalmatlan rendetlenségén most már nem tud segíteni.

Ligeti belépett. Alig köszönt, már meglátta a festőállványt és már szemlélte is figyelmesen a vázlatot.

— Mi akar ez lenni?

Miska elmagyarázta, hogy milyen feladatot tűzött maga elé. Ligeti türelmesen végighallgatta, aztán fejét csóválta.

— Rossz úton van. Ennek semmi értelme. Teljesen oktalan dolog, hogy olyan feladatokra pazarolja a munkaerejét, amelyek a tudását felülmulják. Hagyja ezt abba, ez még túlkorán van magának.

— Igenis.

— És ha megengedi, leülök.

— Ó Istenem, ezer bocsánatot kérek. Talán ide tessék.

Üggyel-bajjal helyet csinált egy széken, amelyről előbb papirokat, üvegbe dugott gyertyaszálat és firniszes üveget kellett lerakni. Ligeti leült és tovább nézte a vázlatot. Jó darabig hallgatott. Gondolkozott.

— Azon tünődöm, — mondta végre, — hogy általában egyelőre nem helyes történeti tárgyakkal foglalkoznia. Értem, hogy a Lotz, meg a Wagner Sándor példái lelkesítik. De a történeti kép, az nem tréfa. Rengeteget kell ahhoz tanulni. Gondolt arra, hogy alaposan megnézze, milyen fegyvereket hordtak a Hunyadiak korában? Ha most szétnéz, a mai modern életben, láthatja, hogy a divatok milyen gyorsan változnak. Biztos, hogy ez a fegyverzet, amit Hunyadinak rajzolt, abból a korból való és nem száz évvel előbből? Lássá. Ez éppen olyan, mintha valaki egyszer majd a késő jövőben egy történeti képet festene a mi mostani időnkől, ezernyolcszázhatvanháromból, és alakjait színes selyemfrakkba öltöztetné, rokokó-parókéval. Aztán mi a különbség ezen a vázlaton a Hunyadi fegyverzete, meg a két szerb harcos fegyverzete között? Semmi. Hát olyan biztos, hogy azok teljesen egyfoimák voltak? Lássá.

Hosszú néprajzi tanulmányok is kellenek ehhez. Than meg Wagner, meg a többiek hetekig bújják a könyvtárakat és utazásokat tesznek, míg egy ilyen témát fel mernek vázolni. Aztán meg a történeti festésnek törvényei vannak. Azokat meg kell tanulni. Nálunk erre iskola nincsen, Marastoninál talán tanulhatott volna, de az már három esztendeje nem tart iskolát. Ezt csak külföldön tanulhatja meg. Ott is évekig kell dolgozni. Ha most kimenne Pilotyhoz Münchenbe, az három esztendőnél hamarább nem engedné ilyen témához nyúlni. Hagyja ezt abba, fiam, még akkor is, ha rosszul esik, amit mondok. Rosszul esik?

Miska egy kicsit várt a felelettel. A padlót nézte.

— Nem. Inkább úgy érzem, hogy megkönnyebbülök, ha ezt elvetem. Sokat szenvedtem vele. Most már túl vagyok rajta. Egészen furcsa ez. Ha Ligeti úr nem mondja most nekem ezeket, talán még hetekig elkínlódtam volna.

— Lássa. Sőt most valami még fontosabbat mondok. Nem tartom magam csallhatatlannak, de a maga tehetségének megítélésében aligha tévedek. Maga nem történeti festőnek való. A maga birodalma az életkép lesz, ha viszi valamire. Zsáner való magának, fiam, zsáner, hallgasson rám. Sok természetes humora van és úgy tapasztaltam, hogy jól tud megfigyelni. Tudja, mi az a zsáner, úgye?

— Tudom, hogyne, Szamossy úr jól megmagyarázta ezeket nekem.

— Helyes. Egyszóval hagyja a Miltont Orlaynak és hagyja Báthory Erzsébetet Madarásznak. Maga csak fesse tovább a magáét. Humoros témát keresen, érti? Kívált a maga helyzetében. Történeti képet festeni sok költséggel jár, nagy a befektetés, pénztelen embernek túlnagy az üzlet. Azokat a nagyméretű történeti vásznakot még a gazdagok is rit-

kán veszik. Kisebb zsánerekre sokkal könnyebben akad vevő. Ha rám hallgat, tetszetős, jókedvű, kisebb dolgokon töri a fejét és az óriás vásznakat hagyja azoknak, akiknek való az ilyen. Belátja?

— Igenis, belátom.

— Helyes. Hát hogyan sikerült a vidéki látogatás?

Miska örvendett, hogy más tárgyra térnek. A sok tanács hálával töltötte el, de terhére volt, bár ezt nem szívesen vallotta meg sajátmagának sem. Örömet kezdte mesélni törökbálinti élményeit. Ligeti még maradt egy félórát és mikor felkelt, hogy búcsúzzék, így szólt:

— No nézd csak, éppen azt nem újságolom, amiért jöttem. Augusztus másodikán lesz a Társulat választmányi ülése. Ott dől el, hogy kinek a képét adja a Társulat évi műlap gyanánt a tagoknak. De ez magát nem érdekli, Than meg Lotz jönnek számításba, esetleg egy rézkarc is. Hanem ott dől el, hogy kinek a képét veszi meg a Társulat kisorsolásra. Hát most aztán szorítsa a hüvelykujját.

— Van reményem?

— Van. Most már ne keressen fel senkit, mert túlságosan utána járni éppen olyan ártalmas, mint feléje sem nézni a dolognak. Harsányi tudtommal magát akarja. Én is beszéltem, akivel tudtam. Than is. Telepy, aki igen fontos, nem lesz ellene. Egyszóval most már csak várja ki azt a kis időt a jövő hétig. Hát én most megyek.

Miska kikisérté az utcára az előkelő vendéget. Ott megmutatta neki a Sonnenschein cégtábláját.

— Tetszik látni, mire fanyalodik az ember?

— Nem baj az, fiam. Sok nagy művész megcsinálta fiatalkorában. Fel a fejjel. Isten áldja.

Egy hét múlva Miska nem bírta magával, elment a Háromdob-utca sarkára és le-fel járkált a Harsányi Pál háza előtt, mert tudta, hogy ott folyik a választmányi ülés. A zsebében nem volt már egy faragas sem, a sarki fűszeresnek már négy forinttal tartozott és kínos apró kölcsönök is szorították, amelyeket szégyenkezve kért ettől-attól az utóbbi napokban. Egy darabig lent járkált az utcán, de aztán ideges türelmetlenségében bement a lakásba. A személyzettel közölte, hogy mihelyt az ülés odabent véget ér, neki életbevágó ügyben beszélnie kell az elnök úrral. Leült az előszobában és várt. A bent vitázók lármáját hallotta, de nem értette. Szeretett volna kicsit hallgatódzni, de nem mert; félt, hogy rányitnak és rajtakapják. Csak üldögélt tehát emésztő várakozásban, öt percenként megcserélve egymásra rakott lábait. Szomjas volt, de nem mert elmozdulni, hogy valakitől inni kérjen. Várt.

Másfél óra múltán kicsapódott az ajtó. Telepy lépett ki egyedül. Mindjárt meglátta a várakozót.

— Itt a nyertes, — mondta jókedvűen, — az eredményt várja, mi?

Miska felállott. Nem tudott szólni.

— Megvettük a képét. Nyolevan forintot kap érte. Majd köszönje meg az elnök úrnak, mert nagyon melegen ajánlotta. Nem, nem, most nem lehet bemenni, az ülésnek még nincs vége, csak nekem van valami sürgős dolgom. Szépen, könnyen ment a dolga, uramöcsém, nem volt ellene senki. Simonyi Antal meg éppen nagyon tüzeskedett a dolog mellett. Örül a pénznek, képzelem.

— Egy huncut garas nincs a zsebemben, — hebegte boldogan Miska.

Telepy nevetett.

— No, kutyateremtette, ilyen nagy a baj? Várjon csak, van írószerszáma? Írjon nekem egy nyugtátványt. Odaadom a pénzt a zsebemből, majd a Társulat nekem visszaadja. Csak annyit írjon ideiglenesen, hogy nyolevan forintot felvett és írja oda a nevét. Később majd kiállítja a rendes nyugtát.

Mialatt Telepy elévette a pénztárcáját és megnyalazott újjal bankókat kezdett olvasni, Miska gyorsan megírta a szükséges pár szót rajzmappája egy tiszta oldalára. Azt mindig magával hordta. Alá is írta, izgatottan rángatózó kézzel: Munkácsy Lieb Mihály. Kitépte, odaadta. És átvette a pénzt. Makogni kezdett valami boldogat.

— Ne köszönje, nagyon sietek. A Honvédet vetjük meg, a másikat még eladhatja.

Telepy elrohant, mint a szélvész. Odabent még tartott az ülés kivehetetlen zsvivaja. Miska zsebetette a pénzt és maga is indult. Lent az utcán a világ csodálatosképpen ugyanolyan volt, mint mikor idejött. A járókelők nem látszottak tudomást venni arról, hogy milyen hallatlan, nagyszerű dolog történt a Képzőművészeti Társulat választmányi ülésén. Lassú szekérsor jött a Nemzeti Színház irányából, a vége még ott kocogott az Országúton. Osztrák tiszt haladt el a házak tövéen nagy kardcsörtetéssel. Két fiú ruháskosarat cipelt. Az egész világ ebben a boldog percben sértő közönnyel élte a maga életét.

Miska elindult. Betért egy hentesüzletbe és tepertőt vásárolt. Aztán kenyeret vett hozzá. Jókora marék aprópénz nyomta a zsebé. Az utcán eszegetve, ment a Hal-piac felé. A Károly-kaszárnya előtt egy sváb asszony virágot árult. Nagy lila bokkrétákkal kínálgatta a járókelőket. Miska vett belőle egyet. Tovább eszegetve, hóna alatt a virággal, elég furcsa látványt nyújtott a vidékies külsejű fiatalember, ő

maga is mosolygott sajátmagán. Ment, ment és a Lánchíd közepén megállt. Az ennivalója elfogyott. Lenézett a nagy vízre. A bokrétát kioldta és a lila virágokat egyenként behullatta a Dunába.

Ligeti Laura e pillanatban nem sejtette, hogy lila bokrétát adott neki egy fiatalember.

VÉGE AZ ELSŐ KÖTETNEK.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARSÁNYI ZSOLT ÉLETRAJZI REGÉNYEI

AZ ÜSTÖKÖS

Petőfi Sándor életének regénye

EMBER KÜZDJ...

Madách Imre életének regénye

ECCE HOMO

Munkácsy Mihály életének regénye

SZÓLALJ, SZÓLALJ, VIRRASZTÓ

Zrínyi, a költő életének regénye

MATHIAS REX

Hunyadi Mátyás életének regénye

MAGYAR RAPSZÓDIA

Liszt Ferenc életének regénye

ÉS MÉGIS MOZOG A FÖLD

Galilei életének regénye

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET
KIADÁSA, BUDAPEST

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1940 JUN. -1.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

